

IPS İletişim Vakfı Yayınları: 10
Hak Haberciliği Dizisi: 2

KADIN ODAKLI HABERCİLİK

Hazırlayan:
SEVDA ALANKUŞ

IPS İletişim Vakfı Yayınları: 10
Hak Haberciliği Dizisi: 2
KADIN ODAKLI HABERCİLİK

© IPS İletişim Vakfı
İlk Basım: Ekim 2007

IPS İletişim Vakfı
Faik Paşa Yokuşu No: 37, K. 3, D. 8-9
34425, Beyoğlu, İstanbul
Tel: +90 212 251 1503
Faks: +90 212 251 1609
e-posta: bia@bianet.org
web sitesi: www.bianet.org

•

İsveç İstanbul Başkonsolosluğu'na
katkıları için teşekkür ediyoruz.

•

Kapak Tasarımı: Emine Bora
Ofset Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd. Topkapı, İstanbul
Tel: 0212 567 8003

ISBN-13: 978-975-01484-1-5

KADIN ODAKLI HABERCİLİK

Hazırlayan:
SEVDA ALANKUŞ

Katkılar:
FİLİZ KERESTECİOĞLU
HÜLYA GÜLBAHAR
ESER KÖKER
HÜLYA UĞUR TANRIÖVER
NADİRE MATER - İPEK ÇALIŞLAR
BURÇİN BELGE
BEYHAN DEMİR
SELEN DOĞAN

İÇİNDEKİLER

Vakıf'tan

Nadire Mater – Ertuğrul Kürkçü 7

BİA² ve Hak Haberciliği Eğitim Çalışmaları Üzerine

Sevda Alankuş 11

Önsöz

Neden Kadın Odaklı Habercilik?

Sevda Alankuş 25

Hukuk-Basın İlişkisi ve Kadınlara İlişkin Yasal Değişiklikler

Filiz Kerestecioğlu 67

Kadına Yönelik Şiddet Genelgesi ve Medyanın Sorumluluğu

Hülya Gülbahar 85

Kadınların Medyadaki Hak İhlalleriyle Baş Etme Stratejileri

Eser Köker 117

Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri

Hülya Uğur Tanrıöver 149

Medyadaki Durumu Tersine Çevirmek

Nadire Mater - İpek Çalışlar 167

***bianet* ve Kadın Odaklı Habercilik**

Burçin Belge 196

"Alternatif Kadın Medyası Örneği:

***Pazartesi Dergisi*"**

Beyhan Demir 209

Uçan Süpürge "Yerel Kadın Muhabirler Ağı"nın

Öyküsü ya da "Hayat, Haberdir"

Selen Doğan 217

Katılımcılar 225

Yazarlar 231

VAKIF'TAN

Kadın Odaklı Habercilik, yeni bir dizinin, "Hak Haberciliği" dizisinin ikinci kitabı. *İnsan Hakları Haberciliği*, *Kadın Odaklı Habercilik*, *Çocuk Odaklı Habercilik* kitapları 2003-2006 arasındaki üç yıllık bir dönemin bütün emek, koşuşturmaca, telaş, kaygı, düşünme, tartışma ve keyiflerinin toplamı. Bu toplamı sizlerle, hak savunucularıyla, gazeteci adaylarıyla, gazetecilerle, bütün okurlarla paylaşıyoruz. Mutluyuz!

Kadın Odaklı Habercilik, IPS İletişim Vakfı'nın onuncu kitabı. Vakıf 1993'te Şahika Yüksel, Füsun Özbilgen, Tuğrul Eryılmaz, Ertuğrul Kürkçü ve Nadire Mater'in yaygın-medya dışında da "bir şeyler yapmanın mümkün" olabileceği hayalleriyle kurulmuştu.

Bu hayaller yalnızca hayal olarak kalmadı. Kasım 2006'da tamamladığımız "Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı" –BiA²– ile "başka bir haberciliğin mümkün" olduğu iddiasını yedinci yılına taşıdık. Elinizdeki dizi, bu iddi-

ayı meslektaşlarımızla paylaşırken ortaya çıkan ürünlerden biri yalnızca.

"Haklar için habercilik, haberciler için özgürlük" çağrısıyla sürdürdüğümüz çabalarımızın merkezinde yedi yıldır her gün "hak haberciliği" anlayışıyla haber üreten bianet (www.bianet.org) yer alıyor. Yerel haberciler, hak savunucuları ve bağımsız gazetecilerle kurduğumuz üretim temelindeki dayanışma üzerinde kadın, insan, çocuk ve ifade özgürlüğü odaklı bir yayını sürdürüyor. Dışlananların, ihmal edilenlerin, hakları çiğnenenlerin, susturulanların sesi olmaya çalışarak habercilik yapıyoruz. Türkiye ve dünyanın gündemine buradan bakıyor ve buradan her gün bir başka dünya sunuyoruz.

bianet haber sitesinde ana haber sayfasını Kadının Penceresi, Çocuk sitesi, News in English alt siteleri tamamlıyor. Haftalık on-line magazin dergisi BiaMag her cumartesi yayında.

Vakfımızı kurduğumuz 1993'te büromuz Sultanahmet'teydi. Bizim Bağımsız İletişim Ağı'na (BİA) ulaştıran ilk fikirler, imkânların ipuçlarını bize sunan ilk araştırmalar orada ortaya çıktı. Gazeteler ve gazeteciler Çağaloğlu'nu terk ettikten sonra 1999'da Beyoğlu Kallavi Sokak'taki büromuza taşındık. 2000-2006 arasında çalışmalarımızın genişleyip daralmasına bağlı olarak yer değiştire değiştire şimdi Çukurcuma'dayız. Bütün bu yıllar içinde haber yayını her gün bianet bürosunda başlamış ve bitmiş olsa da memleketin ve dünyanın başka şehirlerinden, kasabalarından tanıdık tanımadık gazetecilerin, izleyicilerin, meraklılarının, katkıda bulunmak isteyen herkesin yazıları, haberleri, kariyerleri, fotoğrafları, çizimleri de bizimkilere katıldı. Yerel gazetelerin ve radyoların, yerel habercilerin emeklerinden çok yararlandık, onların da bizim emeklerimizden yararlanmaları için çaba gösterdik. Özetle yaptığımız her bir şeyde tam da hayal ettiğimiz gibi, belki hayallerimizi de aşan bir ortaklaşalık, bir dayanışma var oldu.

Geriyeye dönüp bakınca Vakfımızı kuralı 14 yıl olduğunu görüyoruz. İnanılır gibi değil. 1997, bu 14 yılın belki de en kritik âni. O yılın Nisan'ında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin (TMMOB) kışkırtmasıyla başladığımız, daha sonra Bağımsız İletişim Ağı (BİA) adıyla bileceğimiz bir araya gelişin ilk adımını attık. Türkiye'nin her yerinden gelen yerel medya temsilcileri, iletişim akademisyenleri, TMMOB ve Türk Tabipleri Birliği (TTB) temsilcileri Ankara'daki "Ulusal Konferans'ta "Yerel Medyanın sorunları ve çözüm imkânları"ni tartıştı ve BİA'nın çatısını çattı. Fikri sonucuna vardırarak IPS İletişim Vakfı'nın omuzlarına yükledi. BİA'yı başlatacak kaynağı yaratmak için üç yıl beklemek gerekti. 2000'de Avrupa Birliği'nden TMMOB'un girişimleriyle sağlanan hibe gereken maddi gücü yarattı. "Başka bir iletişim" arayışımız BİA'nın Ocak 2001'de İzmir'deki "Kuruluş Konferansı"yla pratik adımlarını atmaya başladı: bianet, yerel medya eğitimleri, yerel radyolar için radyo programları, başı dertte gazeteciler için hukuksal destek birimi ve yeni bir habercilik anlayışını derinleştiren Habercinin Elkitabı Dizisi'yle tamamlanan projeyi; her bir alanın daha da zenginleşmesiyle BİA² izledi. Bu dizi yayına verilirken "Haklar için gazetecilik, gazeteciler için özgürlük" (BİA³) projesine başlıyoruz. Bu, BİA⁴, BİA⁵, BİA⁶... diye gidecek...

Yola çıkarken, "zamanı gelmiş bir fikir"in peşinden gittiğimizden o kadar emin olmayabilirdik. Ancak geçtiğimiz yedi yıl boyunca aynı arayışla dünyanın başka birçok yerinde harekete geçen çok sayıda yayıncı, haberci, gazeteci ve iletişimcinin farklı kapsamlarda ve farklı yollardan da olsa aynı hayali gerçekleştirmeye giriştiklerini gördük. Türkiye'nin ve dünyanın "BİA"larından bizim ulaşabildiklerimizle, Kasım 2006'da İstanbul'da düzenlediğimiz "Uluslararası Bağımsız Medya Forumu" ile bugün egemen olandan "başka bir iletişim"in mümkün olduğunu hep birlikte uluslararası bir ölçekte bir kez daha doğruladık.

Şimdi çok daha umutluyuz. Yeryüzünün her bir köşesinde bağımsız medyaları yaratan gazetecilerle, bu alanı tartışmaya açıp bu konuda durmadan yazıp çizen akademisyenlerle, bugün yarın medyaya ayak basacak iletişim öğrencileri ve haber alma hakkı peşinde koşan insanlarla bir araya geldik. Çoğalarak devam edeceğiz, sessizler seslerine kavuşana kadar...

Nadire Mater - Ertuğrul Kürkçü

BİA² VE HAK HABERCİLİĞİ EĞİTİM ÇALIŞMALARI ÜZERİNE

Sevda Alankuş

IPS İletişim Vakfı tarafından daha önce yayımlanan kitaplarımızı okuma fırsatı elde edenlerin, ya da *bianet* okuru olanların bilebileceği gibi, 1997 yılında IPS İletişim Vakfı, iki meslek birliği Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ve Türk Tabipleri Birliği (TTB), yerel medya kuruluşları, serbest gazeteciler ve birkaç iletişim akademisyeninin bir rüyası olarak başlayan, 2000 yılında Avrupa Birliği destekli olarak hayata geçme imkânı bulan Bağımsız İletişim Ağı (BİA) projesinin bir ayağını yerel medyaya yönelik eğitim çalışmaları oluşturuyordu. Yerel medyaya yönelinmişti, çünkü BİA bir yanıyla bir yerel medya inisiyatifiydi, diğer yanıyla bu inisiyatifin yaygın medyanın haberciliğinden memnun olmayan diğer paydaşları, *bağımsız bir haber ağı etrafında toplanacak yerel medyanın içerik ve kalite olarak güçlenerek, yaygın medyaya bir alternatif oluşturacak hale gelmesini* Türkiye'deki medya ortamının çoğulculuşması ve demokratikleşmesi açısından elzem görüyorlardı. Dolayısıyla proje, yerel medya kuruluşlarıyla birlikte kendisini bağımsız bir haber ağına (*bianet*'e) dönüştürürken, bu ağın içinde yer alan ya

da almak isteyecek yerel medyanın, etik ve politik olarak sorumlu bir habercilik anlayışı etrafında, nitelikli ve ortak haber üretimiyle haber paylaşımına dayalı bir yayıncılık anlayışıyla varlığını sürdürebilmesini sağlamak üzere eğitim çalışmalarına başladı.

İki aşamalı olarak düzenlenen eğitim çalışmalarının birinci aşaması 9 bölgedeki kent merkezinde 141 yerel medya kuruluşundan 270, ikinci aşaması ise 3 bölgedeki kent merkezinde 169 yerel medya kuruluşundan 213 katılımcıya, dolayısıyla toplam 483 gazeteciye ulaşılarak tamamlanmış oldu. Eğitim çalışmalarını çerçevesinde iletişim akademisyenleriyle, BİA'nın habercilik anlayışını paylaşan gazeteciler tarafından gerçekleştirilen seminer ve atölye çalışmalarının metinleri 2003 yılında Habercinin Elkitabı Dizisi'ni oluşturmak üzere; *Medya ve Toplum, Medya, Etik ve Hukuk, Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya, Gazetecilik ve Habercilik, Radyo ve Radyoculuk* başlıklarıyla kitaplaştırılmış, 2005 yılında ise içindeki kimi metinler yenilenerek dizideki kitapların ikinci baskısı yapılmıştı.

Elinizdeki kitabın bir parçası olduğu üçlü kitap dizisinin öyküsü ise, bu birincisinin benzeri, daha doğrusu onun devamı niteliğinde. Çünkü Habercinin Elkitabı Dizisi de 2003 yılında BİA²'ye dönüşerek yoluna devam eden projenin yine önemli bir ayağını oluşturacak şekilde yerel medya çalışanlarına yönelik gerçekleştirilen eğitim çalışmalarında kullanılan metinleri, bunları destekleyen kimi ekleri kitaplaştırıyor ve *İnsan Hakları Haberciliği, Kadın Odaklı Habercilik, Çocuk Odaklı Habercilik* olmak üzere üç kitaptan meydana geliyor. Ancak hepsi bu kadar değil! Bu nedenle öykünün bu ikinci kısmı üzerine biraz daha vurgu yapayım.

...

Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı olarak da bilinen BİA²'nin amacı *bianet* (www.bianet.org) sayfasında da belirtildiği gibi, toplumu enformasyonun sosyal ve kültürel değeri konusunda bilgilendirmek; her alandaki hak ihlalleri ile ifade özgürlüğünün sınırlarını genişletmek üzere gerçekleştirilen düzenlemelerin uygulanışını izlemek ve haberleştirmek; çokselsliliği ve kamu yönetimine katılımı artırmak için yerel medyayı desteklemeye ve güçlendirmeye devam edebilmek; insan, kadın ve çocuk haklarının medyada daha sık ve daha nitelikli bir biçimde ele alınmasını özendirmek ve gazetecilik standartlarını ve profesyonel etik anlayışını yerleştirmek ve geliştirmek biçiminde belirlenmişti. Böylelikle bir yandan hak haberciliği yapılarak bu kavram ve pratiğin akademik dünyada tartışılır, yaygın/yerel medyada ise uygulanır hale gelmesine çalışılırken, diğer yandan konuyla ilgili kamusal duyarlılık ve bilinç oluşmasını sağlanmaya, medyayı, insan, kadın ve çocuk haklarının korunması, geliştirilmesi ve uygulanması konularında birer takipçi haline getirmek amaçlanmıştı.

BİA²'nin eğitim çalışmalarının odağında yine yerel medya vardı. Ancak Türkiye'deki yaygın medya ortamında eksikliği duyulan etik ve politik olarak sorumlu habercilik anlayışını temsil etmesi ve onun zorunlu bir durağı olarak hak haberciliği yapması beklenen yerel medyanın yanı sıra, hak arayışlarıyla hak haberciliğinin korunması ve yaygınlaşmasında önemli rolleri olan hak örgütleri ve avukatlar ile de eğitim çalışmaları yapıldı. Eğitim çalışmalarının içeriği odaklanılan bu üç grubun –*yerel medya, hak örgütleri, avukatlar*– hak arayışları ve hakların korunup geliştirilmesinde üstlendikleri ya da üstlenmeleri gereken rollere göre düzenlendi.

Hak örgütlerine yönelik olarak gerçekleştirilen eğitim çalışmaları bu örgütlerin takipçisi oldukları hak ihlallerini raporlaştırıp, haberleştirme ve yaygın/yerel medya ile ilişkiler konularında

güçlendirmeyi hedefledi. Dört merkezde düzenlenen bu eğitimlerde kullanılan metinler BİA eğitimcilerinden Gülgün Erdoğan Tosun'un editörlüğüyle bu elinizdekiler gibi kitaplaştırıldı. *Avukatlara yönelik çalışma* ise, BİA projesinin en başından beri yerel medyaya karşılaştıkları hukuki sorunlar karşısında yardımcı olmak üzere uygulamaya koyduğu "hukuki destek birimi"nin yerel medyaya sağladığı desteği, yeni dönemin koşullarına uygun olarak geliştirebilmek üzere tasarlanmıştı. İstanbul merkezli olarak 2004 ve 2006'da 34 ilden ifade özgürlüğü alanında çalışan 57 avukatın katıldığı buluşmalarla iletişim hukuku ilgi alanlarına giren avukatların uzmanlıklarının, Türkiye'nin AB üyelik görüşmeleri nedeniyle gündeme gelen ve kısaca "Uyum yasaları" diye bilinen yeni yasal düzenlemeler çerçevesinde yerel medyanın hak haberciliği yaparken karşılaşılabileceği durumlarla ilgili olarak yenilenmesi amaçlanmıştı.

Buna karşılık yerel medyaya yönelik olarak düzenlenen ve Hak Haberciliği Dizisi'nin yayımlanmasıyla sonlanan eğitim çalışmalarının hedefi, yerel medya mensubu gazetecilerin etik ve politik olarak sorumlu habercilik anlayışının bir uzantısı olarak hak haberciliği yapmanın gereği ve biçimleri konusunda düşüncelerini ve uygulamaya geçmelerini sağlamak, ayrıca habercilik yaparken –çoğu defa farkına varılmadan– neden olunan hak ihlallerinin önlenmesini sağlamaktır.

2003-2006 döneminde "İnsan Hakları Haberciliği"nde 227, "Kadın Odaklı Habercilik"te 248, "Çocuk Odaklı Habercilik"te 257 yerel haberciyi buluştuk. Üç yılda gerçekleşen bu üç eğitim turunda Türkiye'nin 19 ilinde sırasıyla 42, 47 ve 62 ilden haberciyi ulaştığımız oldu. *İnsan Hakları Haberciliği* eğitimlerimiz, Çiler Dursun, Gülgün Erdoğan Tosun, Hüsnü Öndül, Levent Köker, Murat Çelikkan, Oğuz Haksever, Ömer Madra, Ragıp Duran, Şerif Erol; *Kadın Odaklı Habercilik* eğitimlerimiz, Aksu Bora, Beyhan Demir, Eser Köker, Filiz Kerestecioglu, Hül-

ya Gülbahar, Hülya Uğur Tanrıöver, İpek Çalışlar, Nadire Matter, Nermin Yıldırım, Selen Doğan; *Çocuk Odaklı Habercilik* ise, Ahmet Şık, Ezgi Koman, Gülgün Erdoğan Tosun, İncilay Cangöz, Kemal Özmen, Ragıp Duran, Seda Akço, Sema Hosta, Serdar Değirmencioğlu, Tuğrul Eryılmaz, Yasemin Onat olmak üzere öğretim üyesi, hukukçu, gazetecilerden oluşan toplam 28 eğitimci tarafından yürütüldü.

Özetle, öykünün başlangıcını bilenler için çok önemli olan Ankara Toplantısı ile 1997 yılında temeli atılan, 2000-2003 döneminde *Bağımsız İletişim Ağı* (BİA), 2003-2006 döneminde *Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı* (BİA²) adlarıyla yürütülen yüzde 80'i Avrupa Birliği destekli projeler kapsamında gerçekleştirilen yerel medyaya yönelik eğitim çalışmaları sonunda toplam 34 buluşma ile 1271 gazeteci, 51 farklı eğitimci tarafından verilen BİA eğitim çalışmalarından yararlanmış oldu. Hemen ve kıvançla söyleyeyim, bu Türkiye'de her açıdan emsalsiz bir örnek. Gerek katılımcıların ve eğitimcilerin sayısı ve çeşitliliği, gerek kapsanan konular, gerekse gerçekleştirilen eğitimlerin (karşılıklı-etkileşimli ve uygulamalı atölye çalışması) niteliğinde oluşu nedeniyle BİA/BİA² artık bir bağımsız haber sitesi olmanın ötesine geçip, alternatif bir gazetecilik/habercilik okuluna dönüşmüş durumda. Üstelik sadece çoğunluğu iletişim eğitimi almamış kadrolarla çalışan, çalışanlarının mesleki eğitimleri için bütçe ayıramayacak durumda olan yerel medya çalışanları için değil, İletişim Liselerinde ve Fakültelerinde okuyan öğrenciler için de almış oldukları eğitimi tamamlayan bir uygulama okulu niteliği taşıyor.

Ancak hepsi bu kadar da değil: BİA/BİA² Projelerinin, BİA eğitimcilerinin eğitim çalışmalarının sonucunda katılımcıların katkılarıyla yeniden biçimledikleri sunuşları ile katılımcılarla birlikte biçimlenen seminer/atölye çalışma metinlerini kitaplaştırma sözü vardı. Bu sözünü de önce beş kitaptan oluşan Haber-

cinin Elkitabı Dizisi ile tuttu, şimdi de üç kitaptan oluşan Hak Haberciliği Dizisi'ni yayımlıyor. Böylelikle BİA-İPS İletişim Vakfı tarafından yayımlanan kitapların sayısı 11'i buluyor. Bu da aslında yukarıda "BİA'nın bir okula dönüşmüş olduğunu" söylerken haklı olduğumu doğruluyor.

Çünkü, şimdiye kadar pek çok İletişim Fakültesi'nin programına ya da ders içerikleri arasına gir(e)memiş konuları kapsayan içeriğiyle bu kitaplar, iletişim alanındaki telif kitaplar sayısı bakımından henüz yolun başında olan Türkiye'de önemli bir eğitim kitaplığı oluşturuyor. Ayrıca birçok kuruma/kişiye ise ücretsiz olarak ulaştırıldıkları, hiçbir kâr amacı gütmeyen fiyatlarla erişilebilir oldukları, dahası "www.bianet.org" internet adresinden temin edilebildikleri için yayınlarımızdan yararlanma oranı daha şimdiden hayal ettiğimiz rakamları çoktan aşmış durumda. Bunun bir anlamı da –artık adını koyalım– Bağımsız İletişim Okulu'nun eğitimlerinden yararlananların sadece yukarıda sözünü ettiğim buluşmalara katılanlarla ya da İstanbul'daki BİA merkezine staj yapmak için uğrayan öğrencilerle sınırlı olmaması demek.

Bu kitaplar arasında başka hangileri var? BİA'nın 1997 Ankara Buluşmasından sonra basılan *Bağımsız İletişim Ağı/BİA: Ulusal Konferans ve Belgeler*, ikisi de çeviri olmak üzere *Gazeteciler İçin Pratik Kılavuz* ile yine bir başka ilk olarak *Cins Bakışı Sözlüğü*; yukarıda sözünü ettiğim, Habercinin Elkitabı Dizisi'nin *Medya ve Toplum, Medya, Etik ve Hukuk, Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya, Gazetecilik ve Habercilik, Radyo ve Radyoculuk* isimli 5 kitabı; bu elinizdekiyle birlikte toplam üç kitap halinde olmak üzere Hak Haberciliği Dizisi kitapları; editörlüğünü Gülgün Erdoğan Tosun'un yaptığı *Hak Örgütleri, Medyada Görünür Olmak* ve nihayet 2006 Kasım'ında düzenlenen İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu'nda yapılan sunumları –İngilizce ve Türkçe olmak üzere– iki dilde bir araya

getiren, editörlüğünü Sevilay Çelenk'in yaptığı *Başka Bir İletişim Mümkün* başlıklı kitap Türkiye'de "Bağımsız medya" ile ilgili olarak basılmış olan ilk/öncü kitap.

Hak haberciliği: Neden ve nasıl?

Hak Haberciliği Dizisi'ndeki bütün *kitaplar* bu iki soru etrafında kuruldu: "*Neden* insan, kadın, çocuk odaklı habercilik ve bunlar *Nasıl* (yapılmalı)?" Bu *soru(n)*lar'a aynı anda yaklaşılmaması, birlikte cevaplanmaya çalışılması ise elinizdeki dizinin kitaplarını emsallerinden farklı kılıyor. Başka ifadeyle bu diziyi oluşturan kitaplarda sadece yaygın habercilik anlayışının ve uygulamalarının neden sorunlu olduğu tartışılmıyor, yerine konulabilecek gazetecilik/habercilik anlayışının çerçevesi de çiziliyor, gazeteci adaylarına, genç gazetecilere, yerel medya mensubu olup da, yaygın medyadan farklı bir gazetecilik/habercilik yapmak gibi bir derdi olanlara yeni adresler gösteriliyor. Oysa Türkiye'de özellikle de son yıllarda Eleştirel İletişim Kuramlarının etkisiyle ve birkaç öncü çalışmayı izleyerek yaygın medyanın farklı türlerde/formatlarla sunduğu içerikler üzerine yoğunlaşarak gerçekleştirilen araştırmaların sayısı giderek arttı. Buna rağmen, örneğin "yaygın medyanın yaptığından 'farklı' türden bir haberciliğin nasıl yapılması gerektiği" konusunda, ilk kuşak akademisyenlerin yazmış olduğu geleneksel haberciliğin ABC'si niteliğindeki kitapların yerini alacak yeni bir kaynak kitap henüz yazılmadı.

Bu nedenle Hak Haberciliği Dizisi kitaplarının "hak haberciliğinin neden ve nasıl yapılması gerektiği?" sorularına birlikte cevap vermeye çalışıyor olması önemli bir katkı. Dizinin bunu başarabilmesi ise büyük ölçüde, kitaplarımızın BİA'nın bizzat hak haberciliğini amaç edinen bir haber sitesi olarak yaratmış olduğu bilgi ve uygulama birikimiyle, akademisyenler ve yerel gazetecilerin bulunduğu bir ortam –son yedi yıla yayılarak bir

okul/ekole dönüşen eğitim süreçleri– içinde biçimlenmiş olmasıyla ilgili.

Aslında IPS İletişim Vakfı tarafından daha önce yayımlanan Habercinin Elkitabı Dizisi'ni oluşturan kitaplarımızı bilenler, onların da bir yandan mevcut olanı eleştirirken, diğer yandan yerlerine farklı şeyler önerecek bir arayış çerçevesinde derlendiğini hatırlayabilirler. Nitekim özellikle *Medya Etik ve Hukuk* kitabımızın Önsöz'ünde gereksinim duyduğumuz "yeni" gazetecilik/habercilik anlayışına "etik ve politik olarak sorumlu gazetecilik" gibi genel bir ad koyarak bir kapı aralamaya çalışmış bu arada böyle bir gazetecilik/habercilik anlayışını temsil eden arayışlardan ikisinin adını, *Gazetecilik ve Habercilik* kitabımızda telaffuz etmiştik. İncilay Cangöz ve Ragıp Duran'a ait "Yurttaş Gazeteciliği" ile Esra D. Arsan imzalı "Çatışma ve Savaş Dönemlerinde Gazetecilik" başlıklı sunuş metinleri dolayısıyla, Yurttaş Gazeteciliği ve Barış Gazeteciliği'ni yola koyulabilecek adresler olarak göstermiştik.

Hak Haberciliği Dizisi'nin kitaplarında ise bu arayış açısından önemli bir "uğraktayız". Çünkü *bianet*'in habercilik yapmaya başladığı andan itibaren uyguladığı bir şeyi artık, "hak haberciliği" olarak kavramsallaştırıp, hem bir model olarak gösteriyoruz hem de *etik ve politik olarak sorumlu gazeteciliğin olmazsa olmazı* sayıyoruz. Hak Haberciliği kavramını *İnsan Hakları Haberciliği, Kadın Odaklı Habercilik, Çocuk Odaklı Habercilik gibi üç başlık altında ayrıntılandırarak daha önce Türkiye'de gazetecilik/habercilik bağlamında kullanılmayan bütün bu kavramları da iletişim yazınına kazandırmış oluyoruz.*

Ancak tabii ki bu iddiamız, *bianet* ve Habercinin Elkitabı Dizisi ile başlayan *arayışımızın sona erdiği* biçiminde anlaşılmalı. Dolayısıyla hak haberciliği ile ilgili metinlerimiz böyle bir arayışın sonucunda uğradığımız bir "durak", ancak –aynı metaforu

sürdüreyim– bir "baş durak"; yani durulmadan başka adreslere yol alınamayacak bir "olmazsa olmaz konum" olarak görülmemeli. Bu arada aralarındaki bu süreklilikten ötürü bu iki dizinin kitapları birlikte okunmalı. Ya da başka ifadeyle; eğer birincisi habercilik/gazetecilik anlayışı konusunda kapılar aralayarak bize nereye gidilmesi konusunda birkaç yol gösteren ise; ikincisi de bu aralanan kapılardan ilerlendiğinde mutlaka durulması gereken bir adrese götüren metinlerden oluştuğu için her iki dizideki kitapların birlikte okunduklarında daha yararlı olacaklarını düşünüyoruz.

Neden yeni bir habercilik kavramına/uygulamasına ihtiyaç var?

Aslında bütün bu eğitim çalışmaları içerisinde böyle yeni kavramların/uygulamaların peşine düşmek yerine, *Barış Gazeteciliği* kavramının kimi gazeteci ve akademisyenlerce "'iyi gazetecilik' zaten Barış Gazeteciliği'nin önerdiklerini kapsıyorsa, yeni bir kavrama ne gerek var?" diye karşılanması gibi,¹ biz de hak haberciliği yapmak yerine, sadece "iyi gazetecilik yapmak gerekliliğinden" söz edebirdik. Ancak o zaman da "iyi gazetecilik" diye sanki bir zamanlar altın çağını yaşamışken, sonradan yolundan çıkmış bir gazetecilik pratiği ya da bütün zamanlar için geçerli ve değişmez kılınabilecek bir gazetecilik ideali var saymış olurduk ki bu da "doğru" değil.

Kimi yazarlar "ideal/iyi" gazeteciliğin örneğin 18. yüzyılda var olduğunu, ancak 19. yüzyıldan itibaren başlayan bir süreçle medyanın da bir endüstri halini alması, tekelleşmesi, küreselleşmesi nedeniyle yolundan çıktığı –bozulduğu– iddiasında ol-

1. Değini *Dov Shinar*'ın ve Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından 9-11 Kasım 2006 tarihleri arasında düzenlenen Barış Gazeteciliği Konferansı'nda yaptığı çerçeve-konuşmadan.

salar bile, ben bizim burada önerdiğimiz anlamdaki bir haberciliğin ne gazeteciliğin ortaya çıktığı dönemde ne de daha sonra yaygın bir gazetecilik/habercilik anlayışı ya da pratiği olmadığını; böyle örneklerle ise ancak (o da olabildiği kadarıyla) "alternatif medya" anlayışı ve pratikleri içerisinde karşılaşıldığı iddiasındayım. Aslında, eğer tarihi –ilerlemeci ve teleolojik biçimde yaklaşmaksızın– ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel birlikte, dünyayı anlama biçimimizde de değişiklikler getiren bir süreç olarak görüyorsak, bu da çok tabii bir şey. Dahası, geleneksel gazeteciliğin sorununun bu tekelleşme, küreselleşme gibi "gelişmeler"in neden olduklarıyla sınırlı olmadığını, başka ifadeyle "yapısal" bir sorundan mustarip olduğunu düşünenler arasındayım: Örneğin açıkça seksist olan gündelik hayatın dilinin haber dili –ve aslında bütün anlatı türleri– içinde yeniden-üretiliyor olmasında, böylelikle en masum sözcük seçimiyle bile örneğin bir kadın hakları ihlalinde bulunuluyor olmasında; geleneksel haberciliğin neyin haber değeri taşıyıp neyin taşımadığına dair yarattığı "uzlaşım"da, dolayısıyla yoksulların, kadınların, çocukların çoğunlukla "suçlu" ya da "kurban" olduklarında haber olabilmelerinde. Böyle alt alta sıralamaya kalkınca da şöyle kışkırtıcı bir önerme ortaya çıkıyor: haber bizatihi, hak ihlali yapan bir kurgu/kurmaca/yapıntı'dan² ibaret hale geliyor.

2. Bunların hepsini sıraladım, çünkü Hak Haberciliği Dizisi'nin farklı metinlerinde bunlardan biri ya diğeri ile karşılaşabileceksiniz ve hepsi aşağı yukarı aynı şeyi anlatıyor: postyapısalcı bir dil/söylem yaklaşımından hareketle bütün "gerçeklik" iddialarına rağmen, haberin diğer anlatı türlerinden bir üstünlüğü bulunmadığını, onlar gibi bir "kurmaca", bir başka bilgiyi söyleyen "öykü" anlatma yöntemi olduğunu ima ediyor, ayrıca bu bilgiyi söyleme biçimiyle toplumsal/siyasal iktidarın yeniden-üretilmesini sağladığı ima ediliyor. Bu iddialarla ilgili olarak, Habercinin Elkitabı Dizisi'nin ilk kitabı *Medya ve Toplum*'un Önsöz'üne ve Ayşe İnal'ın ve Beybin D. Kejanlıoğlu'nun yazısına, ayrıca dördüncü kitabımız *Gazetecilik ve Habercilik*'te ise Çiler Dursun'un yazısına bakabilirsiniz. Bu dizimizde ise yine Dursun ile *Çocuk Odaklı Habercilik* kitabında Cangöz imzalı yazılardaki tartışmalar dışında, artık ne demek istediğimizin anlaşıldığı varsayımıyla –bu dipnot ile yapıldığı gibi– şöyle bir değinerek geçiyoruz.

Ancak dizilerimizdeki metinlerde imzası olan yazarların hepsi haberin bizatihi hak ihlali yapan bir anlatı olduğu konusunda benimle aynı fikirde değiller. Muhtemelen de iyi yapıyorlar ve benim örneğin dilin evrensel olarak seksist ya da (belirli bir feminist yaklaşım içinden söylersem) "*fallusmerkezli*"³ olarak yapılandırılmışlığından hareket ederek diğer bütün anlatılar gibi haberi de "toplumsal bir bildirme/bilme türü"⁴ olarak "erkek" sayan; dolayısıyla okuyana sanki "bu" dilden ve haberden bütünüyle vazgeçmek gerektiği öneriliyormuş gibi düşündürten bir konumuma uğramadan ilerliyorlar.⁵ Bir yandan kimlerin ve nelerin haber yapı(l)ma(dığı) ve haber konusu olduklarında da bunun nasıl sorumsuzca ve cinsiyetçi, ırkçı, ayrımcı vb. biçimlerde yapıldığını sorgularken, diğer yandan "iyisini" koymanın mümkün olduğundan hareket ediyorlar ve "kötü" olanın yerine konulması gereken konusunda yol gösteriyorlar. Ortak iddiaları ise şunlar: Öncelikle yaygın medya için hak ihlalleri haber değeri taşıyor. İkinci olarak yaygın medya "madunları/çekinikleri" (yoksulları, kadınları, çocukları) temsil etmiyor, "ötekiler" söz konusu ise çoğunlukla görmezden ve göstermezden gelmeyi tercih ediyor. Üçüncü olarak, "ötekiler" haber yapılmaya kalkıldığında bu, genellikle onları ya "suçlu/fail" ya da "kurban/nesne" gösteren bir temsil oluyor. Böylelikle aslında –belirli konuları ve kesimleri– haber yapmadığında da, yaptığında da yaygın medya hak ihlalinde bulunuyor. Bütün bunlar da esas olarak ideal habercilik anlayışının gününümüzde tekelleşme ve

3. Bu kavramı Luce Irigaray'den (*to Speak is never neutral*, Londra, New York: Continuum, 2002) olarak kullanıyorum. Kavramın daha kapsamlı bir açıklaması için elinizdeki kitabın Önsöz'üne bakılmalı.

4. Haberin toplumsalla ilgili bir bilgi olması konusundaki tartışma için bkz. Çiler Dursun, "Haberde Gerçekliğin İnşa Edilmesi Ne Demektir?", Çiler Dursun (haz.), *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi*, Ankara: Elips, 2004, s. 37-67 ile *İnsan Hakları Haberciliği* kitabımızdaki yine aynı yazarın "Haklar Haberciliğinin Doğası ve Olanığı" başlıklı yazısına bakınız.

5. Tabii ki böyle bir "konum"da değilim, ancak ilgili tartışmanın yeri bu *metin* olmadığı için yanlış anlaşılma tehlikesini göze alıyorum.

küreselleşmenin kazanmış olduğu boyutlar nedeniyle mecrasından çıkmış oluşuyla açıklanıyor. Ancak aralarında benim gibi, sorunun daha yapısal/içkin bir sorun olduğunu düşünenler de var.⁶

Hak haberciliğinden ne anlamalı?

O halde gazetecinin/habercinin yola çıkarken uğramak zorunda olduğu ilk durak *üç anlamıyla* da hak haberciliği olmalı. Yani; *hak ihlallerini görmezden gelmeyen, "ötekileri" haber yapmak için mutlaka bir hak ihlalinin konusu/faili olmalarını beklemeyen, herhangi bir haberi yaparken hak ihlaline yol açmayan bir habercilik.* Ancak hak haberciliği'nin "hak" kısmından ne anladığımızı burada biraz daha açmamız gerek. Dizimize "Hak Haberciliği" gibi genel bir ad koymakla birlikte, kitaplarımızın adlarının *İnsan Hakları Haberciliği, Kadın Odaklı Habercilik ve Çocuk Odaklı Habercilik* olmasının da gösterdiği gibi, aslında insan hakları haberciliğinden daha kapsamlı bir habercilik anlayışını anlıyoruz. Acaba sadece "İnsan Hakları Haberciliği" başlıklı tek bir eğitim verip tek bir kitap çıkaramaz mıydık? Öyle ya, kadın haklarından, kadınlara yönelik olumlu ayrımcılıktan her söz edildiğinde, adeta bir refleks ile "kadın, erkek olmaktan önce, insanız" diye tepki gösterenler burada da benzeri tepkiyi gösterip "Kadın ve çocuklar da insan değil mi? Neden onlar için yapılacak gazeteciliğin farklı olması gerektiğini düşünüyorsunuz?" diye sorabilirler. Gerekçemiz ise aslında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilip üye ülkelerin imzasına açılan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (İHEB) arkasından, ekonomik ve siyasal, kültürel eşitlikler ve bunları sağlamak üzere pozitif politikalar söz konu-

6. Çiler Dursun'un, *İnsan Hakları Haberciliği* kitabımızdaki "Haklar Haberciliğinin Doğası ve Olanığı" başlıklı yazısını kastediyorum.

su olmayınca hak ve özgürlüklerin kâğıt üzerinde kalacağından hareketle –ve tabii uzun bir feminist mücadeleler sonucunda– 1952 yılında Kadınların Siyasi Haklarına Dair Sözleşme'nin; 1959 yılında Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 1966 yılında Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin (MSHS) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin (ESKHS); bunlarla da yetinilmeyip 1979 yılında Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'nin (CEDAW); 20 Kasım 1989 tarihinde ise Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) ve diğer ilgili bütün uluslararası belgelerin kabul edilmesinin gerekçesi ile aynı. Çünkü, bütün "evrensel" olma iddiasına rağmen, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, "*beyaz*", *varsıl, erişkin erkeğin hak ve özgürlüklerini sıralıyordu.*⁷ Böyle olunca da önce kadınlarla, sonra da aynı mantığın uzantısı olarak çocuklarla ilgili sözleşmelerin kabul edilmesine gereksinim duyulmuştu.⁸

İşte biz de bu nedenle, Hak Haberciliği başlığı altında sadece *İnsan Hakları Haberciliği*'nden söz etmeyi yetersiz bulduk. "İnsan" denilirken hâlâ çoğunlukla "*beyaz*" erişkin erkek esas alındığı için; kadınlarla çocuklara, mevcut eşitsizlikler nedeniyle olumlu ayrımcılıklarla yaklaşılması gerektiğini düşündüğümüz için; kadın ve çocuk haklarına özel bir vurgu yapmak istediğimiz için; *kadın ve çocuk odaklı habercilik* gibi kavramsal ve pratik ayrımlara da gitme gereksinimi duyduk.⁹ Ayrıca, gelenek-

7. Tırnak içinde kullanarak "Beyaz" derken, egemen ulustan olan varsılları anlatmak istiyorum, tırnak içinde kullanmadığımda ise *ırk* anlamında kullanıyorum. Böylelikle "beyaz", yerine göre, *ötekilerden* (örneğin *siyah*) olup da egemen olan varsılları, erkekleri vb. anlatmak üzere kullanılan bir metafor yerine geçiyor.

8. Bu konuda dizimizin *İnsan Hakları Haberciliği* kitabında yer alan ve bütün dizinin hak haberciliğiyle ilgili sorunsalını çerçeveleyen Levent Köker'in yazısına bakılabilir.

9. Bu noktada "neden sadece kadın ve çocuk odaklı haberciliği insan hakları haberciliği'nden ayırmak gereksinimi duyduğumuz?" sorusu ile karşılaşılabılır, ya da örneğin "azınlık hakları haberciliği" gibi bir kavramı/pratiği dışarıda bırakmaktan ötürü eleştirilebiliriz. Bunun çeşitli nedenleri var. En önemlisi de Projemizin kapsamı ve sınırları içinde kalmalıydık, öyle de yaptık. Ancak yine de –*bianet* haberciliğine bakıldığında görüleceği gibi– hak haberciliğini bir bütün olarak gördüğümüzü, birini diğerinden

sel haberin bizzat hak ihlali yapan bir anlatı türü olduğu kabulünden yola çıktığımız için, dizimizin adını Hak Haberciliği, ilk kitabımızın adını *İnsan Hakları Haberciliği* koymakla birlikte, esas olarak kastettiğimiz, sadece hak ihlallerini haber yapan sorumlu bir gazetecilik değil, geleneksel haber anlayışını da dönüştürecek şekilde rutin haberlerini yaparken de hak ihlali yapmayan bir gazetecilik. Bu nedenle ikinci ve üçüncü kitaplarımızı Kadın ve Çocuk Hak Haberciliği olarak değil, *Kadın Odaklı Habercilik* ve *Çocuk Odaklı Habercilik* olarak adlandırdık. Her haberin kadın ve çocuk odaklı kılınabileceği, kılınması gerektiği varsayımından yola çıkarak, bunun nasıl mümkün olduğunu –*bianet* haberciliği gibi deneyimleri sizinle paylaşarak– tartışmaya açtık.

daha çok ya da daha az önemli saymadığımızı eklemeliyim. Ayrıca "azınlık" (*minority*) sözcüğünü sadece niceliksel anlamda almadığımızda, kadınlar ve çocuklar da birer azınlık (*minor group*) oluşturuyor. İkinci olarak, niceliksel anlamdaki azınlık (*minority*) durumunun kadın ve çocuk olduğunda daha da katmerleştiğini, örneğin "Üçüncü Dünya'nın ucuz emeğinin en ucuz katmanını kadın/çocuk emeğinin oluşturduğunu biliyoruz. Dolayısıyla kadın ve çocuk vurgularımızla her iki (niceliksel ve niteliksel) anlamda da azınlık hakları haberciliği boyutunu kapsıyoruz. Bu arada bir başka eleştiri de "neden bu kadar (kadın/çocuk vurgulu) ama neden ille de insan-merkezli kaldığımız?" olabilir. Öyle ya, dünyayı insanlar, hayvanlar, bitkiler'den oluşan canlıların bütünlüklü bir sistemi olarak da düşünmek zorundayız ve sırf bunu böyle düşünebilmek yetisine sahip olmanın da bize, her şeye insan-merkezli olarak bakmak ayrıcalığını tanımaması gerekir. Ancak bununla ilgili olarak da hemen, yaptığımız ve yaygınlaşmasına çalıştığımız bütün haklara bütünlük içerisinde bakan haberciliğin, "bu kadar insan hakları, kadın ve çocuk hakları ihlalleri varken hayvan haklarından söz etmeye gerek olmayacağı" gibi bir anlayıştan ya da ontolojik tercihten kaynaklanmadığını belirtmeli, sadece projenin sınırları nedeniyle vurgumuzun kadın ve çocuklar üzerine olduğunu tekrarlamalıyım.

ÖNSÖZ

Neden Kadın Odaklı Habercilik?

Sevda Alankuş

Elinizdeki kitap, Hak Haberciliği Dizimizin ikinci kitabı ve Türkiye'de son yıllarda bir yandan örgütlü kadın hareketlerinin yıllardır vermiş oldukları mücadele sonucunda, diğer yandan Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW), daha sonra da Avrupa Birliği müktesebatının gereği olarak kadın hakları konusunda elde edilen kazanımların oluşturduğu bir ortam içerisinde yerel medya çalışanlarına yönelik olarak gerçekleştirilen BiA² eğitim buluşmalarının sonucunda ortaya çıktı. Söz konusu buluşmalar 2005 Eylül-Ekim-Kasım aylarında Çanakkale, Batman, İzmir, Adana, Eskişehir ve Ordu merkezlerinde olmak üzere 6 bölgede gerçekleşti ve buluşmalara 47 il ve ilçelerinden 135 kadın, 113 erkek olmak üzere toplam 248 yerel haberci katıldı. Kitaptaki yazıları –bir tanesi hariç– mevcut yeni koşullarda medyaya kadın haklarının takipçisi olmak konusunda artık kaçınılmazlığı yükümlülükler düştüğü anlayışı içerisinde biçimlenen dokuz kadın hakları savunucusu, aktivist, avukat, akademisyen ve gazetecinin eğitim buluşmaları sırasındaki

tartışmalarla yeniden biçimlenen sunuş ve atölye çalışmalarının metinleri oluşturuyor.

Kitabımızdaki metinlerin ortak bir derdi var, o da; geleneksel habercilik anlayışı içerisinde gazetecilik yapan yaygın-medyanın neden olduğu kadın hakları ihlallerine dikkat çekerek, bu gazetecilik pratiğinin kadın odaklı habercilik anlayışı çerçevesinde nasıl dönüştürüleceği konusunda yol gösterici olmak. "Kadın hak haberciliği" yerine, "kadın odaklı habercilik"ten söz ediyor olmamızın nedeni ise, kadın hakları konusunda bilgilendirici ve kadınları güçlendirici; kadınların maruz kaldığı hak ihlallerini takip eden; bu arada gündelik gazetecilik pratikleri sırasında kadın hakları ihlalinde bulunmayan bir habercilik anlayışından öte bir gazetecilik/haberciliği öngörüyor oluşumuz. Yani, kadın odaklı habercilik ile, her haberin –tıpkı çocuklar için olduğu gibi–¹⁰ kadınlar lehine siyasalara ve dönüşümlere öncülük edebilecek biçimde kurulduğu, çözüme odaklı bir haberciliği kastediyoruz. Böylelikle, haberi bizzat hak ihlali yapan, dolayısıyla kadınlar başta olmak üzere bütün "ötekilerin" haklarını ihlal eden bir tür olarak gören eleştirel yaklaşımların katkılarıyla,¹¹ bir yandan "haber" ile ilgili genel geçer ezberimizi bozmaya çalışırken, diğer yandan mevcut yapısı içinde de haberi hak odaklı kılabilmenin mümkün olduğuna inanarak, bu konuda yapılması gerekenlerin peşine düşüyoruz. Kitabımızdaki metinlerde bir yandan hemen acil olarak yapılması gerekenlerin neler olduğunu görebileceğiniz gibi, daha uzun erimde –medyanın sahiplik yapısına müdahale eden düzenleyici yasa değişikliği, editöryel siyasa değişikliği ya da kadın hareketlerinin etki-

10. Çocuk Odaklı Haberciliği, elinizdeki dizinin aynı adı taşıyan üçüncü kitabında bütün yönleriyle tartıştık.

11. Burada söz konusu katkının ya da izleğin, sadece *Kadın Odaklı Habercilik* kitabımızla sınırlı kalmadığını, hem Hak Haberciliği Dizisi'nin diğer kitaplarında, hem de Habercinin Elkitabı Dizisi'nin bütün kitaplarında karşımıza çıktığını hatırlatmalıyım.

siyle ataerkinin mevzilerinin kırılması çabalarına eşlik edebilecek şekilde– yapılabileceklerin ipuçlarını bulabileceksiniz.

Özetle, ilk dizimizde yaptığımız gibi, bu dizimizde de sorunlu gördüğümüz geleneksel habercilik anlayışıyla pratiklerini kısa ve uzun erimde yapılabileceklerle dönüştüren bir zihniyet değişimi ile eylemliliğin gerekli olduğu belirlemesinden yola çıkıyor, ancak bu kitabımızda özgül olarak mevcut haberciliğin dönüşmesi gereken mecralardan birisi olarak kadın odaklı haberciliği işaret ediyoruz. Yanlız hemen ekleyerek, bütün bu işaret edip adres gösterme çabalarımıza rağmen, hazır ve bitmiş bir reçete ile karşınıza çıkmadığımızı, zaten bunu bir yöntem olarak onaylamadığımızı, bu nedenle yaptığımızın daha çok etik ve politik olarak doğru habercilik anlayışı içinde başka adreslere de götüreceği bir arayışı anlattığımızı, bu arayışın bireysel ve editöryel gazetecilik pratikleri içinde zenginleşerek serpilmesini umduğumuzu bir defa daha hatırlatayım.

Böylelikle *Kadın Odaklı Habercilik* kitabımızla kuramsal/pratik iki tür katkı yapmaya çalışıyoruz. İlk olarak Türkiye'deki habercilik/*gazetecilik* ile ilgili yazın alanına –tıpkı hak haberciliği, çocuk odaklı habercilik gibi– *kadın odaklı habercilik kavramını ve anlayışını kazandırıyoruz*. Bunu yaparken Türkiye'de insan, kadın, çocuk odaklı haberciliğin hiç yapılmadığı gibi bir iddiamız yok. Yaygın-dışı özellikle de sol/muhafız ve alternatif nitelikli medyada hak ihlalleri konusuna odaklı habercilik yapıldığını biliyoruz. Ayrıca yaygın-medyada da hak ihlallerinin takipçisi olan gazeteciler, hatta editörler bulunduğunu biliyoruz. Bu nedenle "kavramsal/kuramsal katkı" derken asıl anlatmak istediğimiz, çoğu zaman muhafız bir politik konumdan yapılan, ancak diyelim seksist ve heteroseksüel bakış açısının etkisi altında kalınmaya devam edildiği için yapılmak istenen ile yapılanın örtüşmediği durumlar üzerine yeniden-düşünülmesini sağlayacak bir paradigmatik çerçevenin de sağlanması. İkinci-

ci olarak ise, haberin toplumsal iktidar/güç ilişkileri içinde kurulan yapısı ile gerçeklik iddiasını sorunsallaştıran Türkiye'deki eleştirel çalışmaların, haberin statüsüne ilişkin argümanlarını daha ileriye taşıyarak, *haberin eril bir tür olduğuna* dikkat çekmeye çalışıyoruz. Kuşkusuz bu ikinci çabanın hakkını verebilmek için elinizdeki kitapla birlikte artık kaçınılmaz olarak yukarıdaki tanıtım yazısında şöyle bir değinerek geçtiğim ve "hak ihlali sorununun bütün anlatı türleri gibi habere de içkin olduğunun" iddia edilmesini sağlayan dil/söylem tartışmalarının alanına da girmemiz gerekiyor.¹²

Eril bir anlatı türü olarak haber ya da haberin fallusmerkezli dili/söylemi...

Dilin, dolayısıyla hegemonik söylemin niteliği, yapılanma biçimi, başka ifadeyle dil ve söylemle iktidar kurgularının nasıl iç içe geçmiş olduğu meselesi *Yapısalcı* ve de *Postyapısalcı* yaklaşımları temsil eden dilbilimciler, psikanalistler, felsefeciler, sosyologlar vb. tarafından epeydir kurcalanıyor. Ancak bu kurcalamaları yapanlar arasında kadınların –aralarındaki yaşa, sınıfa, etnikliğe, ten rengine, eğitim durumuna, coğrafyaya bağlı farklılıklara özel bir önem atfetmekle birlikte, bütün bunlara rağmen– değişen derecelerde de olsa nasıl olup da bu farklılıklarını çapraz kesen böylelikle bir bakıma "evrensel" olduğu söylenebilecek ayrımcılıklara uğradıklarını, sahip oldukları ikincil statüyü açıklamaya yönelik katkılar, feminist araştırmacılardan geliyor. Bunlardan birisi kadınlığın biyolojik ve özsel/doğuştan gelen bir oldu-bitti değil de en geniş anlamıyla ve gelecek dönüşümlerine açık, kültürel bir oluşum olduğu biçimindeki kat-

kı. Söz konusu argümana göre, kadın/erkeğin toplumsallaşma süreci içinde edindiği kimliğin başka ifadeyle *toplumsal cinsiyetin, biyolojik cinsiyet (seks) ile örtüşmesi gerekmiyor*. Ancak bu arada "biyolojik cinsiyet" ve "toplumsal cinsiyet" ayrımı başlangıçta kadınlığın oluşumunda çevresel, kültürel koşulların ya da daha genel olarak ataerkinin rolüne dikkat çektiği için önemli bir katkı sayılarak alkışlanmış olmasına rağmen, bugün artık özellikle de feminist çalışmalar ile Gay ve Lezbiyen (*Queer Studies*) çalışmalarının kesiştiği yerde bulunanların katkılarıyla biyolojik cinsiyetin/seksin de söylemsel, dolayısıyla toplumsal kurgu olduğu iddiasıyla bizzat bu ayrım da sorunsallaştırılmış durumda.¹³ İlgili tartışmaların getirdiği açılımların en önemli katkısı insanın cinselliğini –sadece kadın ve erkekten birisi olmak biçiminde içine sığdırılmaya çalışıldığı heteroseksüel zihniyeti de yerinden edecek şekilde de– artık "özsel" veya "toplumsal" olarak tamamlanmış sabit bir varlık (*being*) biçiminde anlamaktan vazgeçerek, onu sürekli bir oluş (*becoming*) serüveni olarak yeniden düşünmek. Bu tartışmanın bizi kitabımız bağlamında ilgilendiren yanı da; *kadının biyolojik ve/veya toplumsal kimliklerinin, üzerinde toplumsal iktidar ilişkilerinin –ataerkinin– izlerini taşıyacak şekilde nasıl yazılmakta, baskı kalıplaştırılmakta, disiplin altına alınmakta olduğunun altını çiziyor olması*.

Feminist yazının Gay ve Lezbiyen Çalışmalar ile ilişki içinde gelişimiyle yaptığı bir diğer katkı ise burada devreye giriyor ve dilin *fallusmerkezli* olarak yapılanmış olması nedeniyle, kadınlık (ve tabii erkeklik ve bütün diğer cinsiyetlerin) kurgusunun çoğu defa kaçınılmaz ve fark edilmez biçimde ataerkil bir nite-

12. Bu arada "haberin eril bir tür olduğu" iddiamız gereği, Türkiye'de haberin dili/söylemiyle ilgili çalışmaların tartışmalarına dahil olarak söyleyeceklerimizin "erkek ege-men zihniyetin medyaya da hâkim olduğu" genel belirlemesinden öteye geçen vurgusu nedeniyle –Türkiye'deki iletişim araştırmaları alanında– henüz yeterince işlenmemiş bir konuyu dile getirdiğini de eklemeliyim.

13. Bu tartışmalar için bkz. Elizabeth Wright (haz.), *Feminism and Psychoanalysis: A Critical Dictionary*, (3. baskı), Oxford: Blackwell, 1995, s. 140-45; ayrıca, seks ve toplumsal cinsiyet ayrımı eleştirisi için bkz. Moira Gatens (1996), "A Critique of the Sex/Gender Distinction", *Imaginary Bodies: Ethics, Power and Corporeality*, Londra ve New York: Routledge, s. 3-20.

lik taşıdığını söylüyor. *Fallusmerkezlilik* kavramı esas olarak kadının kimliğini tanımlayan ve onu gündelik hayata bir kimlikle yerleştiren *dilin* (ve onun bütün anlatılarının ve edimlerinin), *erkeğin temsil ettiği bir sözde-cinsel üstünlük dolayısıyla kadın üzerinde kurmuş olduğu iktidarı anlatan eleştirel bir kavram*. Ancak bununla neyin anlatılmak istendiğinin yeterince açıklanabilmesi için, Jacques Lacan'ın psikanalitik kuramından biraz söz etmek gerek.

Lacan'ın Yapısalcı/Postyapısalcı dil kuramları için bir çıkış oluşturan psikanalitik açıklamalarına biraz daha yakından bakalım. Lacan'a göre, kimlik dil içinde/tarafından kuruluyor, dolayısıyla bebeğin kimliğinin oluşumu ile dilin sembolik evrenine girişi arasında doğrudan bir ilişki var. Bu süreçte bebeğin dile girişi, eşzamanlı olarak ayrı/bağımsız bir kimlik geliştirebilmesi için de elzem olan annesinden kopma süreciyle başlıyor. Bu arada annesi ile "yekvücut" olmadığına bir "Öteki"/baba'nın varlığı ile ayırdına varmaya başlayan bebek, evrensel nitelikli enest tabusuyla (*Baba'nın yasağıyla*) tanışarak onunla, yani bir zamanlar parçası olduğu annesinin bedeniyle yeniden "yekvücut" olma arzusunu bilinçdışı olarak bastırmayı, bu arzuyu başka şeylerle ikame etmeyi öğreniyor. Böylelikle *dil'e* girmek –ödümlü bağımsız bir kimlik geliştirmek, kültürlenmek/uygarlaşmak olmak üzere, *Baba'nın Yasağı'nın* işlediği, onun kurallarını koyduğu dolayısıyla– artık "evrensel" gücünün göstereni olarak babanın onu ayrıcalıklı kılan *penis'*inden çok daha fazla bir şey, bir kültürel gösterge olarak *fallus'*un temsil ettiği sembolik düzene girmek anlamına geliyor.¹⁴ Lacan'ın bu toplumsalı da an-

14. Bu açıklamalar okunması zor bir yazar kabul edilen Lacan'ın yazdıklarıyla, onunla ilgili çok sayıda kitaba yayılmış olan bilgilerden derlendi ve kuşkusuz nihayetinde benim "okumamı" yansıttır. Ancak burada, erişilebilirlik açısından elverişli ve kapsamı açısından bir başlangıç okuması olarak yeterli olduğunu düşündüğüm için Saffet Murat Tura'nın *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz* (3. baskı, İstanbul: Ayrıntı, 2007) adlı kitabını öneriyorum.

lamada kullanılan psikanalitik açıklamaları kendisine feminist yandaşlar bulmakla beraber, eleştiriliyor da. Çünkü Lacan, dilin, kültürel ve aşkın bir gösteren olan *fallus'*a ya da onun temsil ettiklerine göre yapılmış olduğunu söyleyerek bir yandan ataerkini ve onun içinde kadının statüsünü anlamamızı sağlayacak bir çerçeve sunarken, diğer yandan dil(ler) içinde kadının göstereninin/imleyeninin bulunmadığını, dolayısıyla bütün yaşamı boyunca ona, bir fallus (yani ona fallus'un gücünü verecek şeylerin, öncelikle eşin, çocuğun...) peşinde koşmaktan başka bir şey kalmadığını söylüyor. *Fallus'*u kültürel bir gösterge olarak kutsarken, *penis'*i olmayan kadın bedenini/kimliğini bir eksiklik, tamamlanmamışlık olarak görüyor ve bu dizgeyi evrensel kabul ederek kadınların bu *dil(ler)'den*, dolayısıyla onun temsil ettiği ataerkinin düzeninden kurtulamayacakları yanılısamasını yaratarak¹⁵ onları güçsüzleştiriyor.¹⁶ Ancak Lacan'a asıl itiraz, onun bu anlatisıyla bizzat –anlaşılmasına katkıda bulunduğu– ataerkinin söylemine eklemlediği; yani *fallus-merkezli bir anlatı kurarak kadın üzerindeki erkek iktidarını yeniden-ürettiği* yönündeki itiraz. Ona bu eleştiriye yöneltenlerden birisi olan Jacques Derrida, Lacan'ın anlatisına da sinmiş olan fallus-merkezlilik iddiasını, daha öteye taşıyor. Batı meta-

15. Oysa, kadınların mevcut ataerkinin anlatılarının dışında bir kimlik ve dil/söylem geliştirebileceklerine ya da aslında bastırılmış/üstü örtülmüş/marjinalleştirilmiş olsa da geliştirmiş olduklarına dair çalışmalar var. Bu iddiada bulunanların önemli isimlerinden birisi örneğin Luce Irigaray. Irigaray, Lacan'ın psikanalizin fallogo-merkezliliğine de meydan okuyarak, onu yerinden ederek kadının bedeninin farklı bir dil kurmak için yeterli, hatta *daha fazla* gösterenlerinin olduğunu söylüyor. (Bkz. Luce Irigaray, *Toward A culture of Difference*, Londra: Routledge, 1993). Bu arada tam da bu nedenle feminist metodoloji, kadınların bastırılmış anlatılarının peşine düşüyor, onların üzerindeki örtüyü kaldırmaya çalışırken, kadınları kendi dillerini yeniden-kurmaya da çağırıyor. Kadınların bu "saklı konuşmaları" için bkz. Eser Köker (2005), "Saklı Konuşmalar", *Kamusal Alan* (Meral Özbek, haz.), İstanbul: Hil, 539-50. Ayrıca kadınların saklı konuşmalarının nasıl bir feminist stratejiye dönüştüğüne örnek olmak üzere *Pazarzatesi* dergisinin kadın okurlarını erkek egemen dilin baskısı altındaki erotizmlerini ve cinselliklerini serbest bırakmak, onları kendilerine ait bir dil arayışına sokmak için oluşturmuş olduğu "Ayıp Köşe"yi özellikle anmak gerek.

16. Bkz. Elizabeth Wright (1995: 316), Türkçede ise yine Elizabeth Wright, *Lacan ve Postfeminizm Postmodern Hesaplaşmalar*, (çev. Ebru Kılıç), İstanbul: Everest, 2002.

fiziğini eleştirirken bu felsefe geleneğinin üzerine kurulmuş olduğu ikili karşıtlıklar içinde erkeğe atfedilen *akıl/söz/logos* ile ayrıcalıklı cinsel güç (*potency*)¹⁷ arasında kurulan ilişkiyi bize hatırlatmak üzere kavramı *fallogo-merkezlilik* biçiminde kullanıyor. Böylelikle, hem ataerkinin anlatısının nasıl bir "bütünlük" kurmaya çalıştığına dikkat çekerken, hem de onun yerinden edilmesini sağlayacak yapı-sökümcü stratejileri de sergiliyor (Wright, 1995: 316-23).¹⁸

Bu açıklamalardan sonra artık, bir yandan dil(ler)in sözü edilen bu iç içe geçmiş –ve her birinin diğerinin temsil ettiği iktidarı güçlendirdiği– *fallus* ve *logos*'a göre yapılanmış oluşu (*fallogo-merkezliliği*), diğer yandan yukarıda sözünü ettiğim *inşa edici niteliği* nedeniyle, ataerkinin egemenliğinin bütün dünya bilgisinin –bilimin, aşkın, erotizmin, dinin, edebiyatın, hukuk ve siyasetin vd– anlatıları için geçerli olduğunu söyleyebilecek durumdayız. O halde, taşıdığı ve bizim sadece haberin tarafılığıının üstünü örten bir "mit" olduğunu düşündüğümüz bütün o nesnellik/objektiflik iddialarına rağmen haberin, diğer anlatılardan farklı olduğuna inanmamız için fazlaca neden kalmıyor. Haber, bu *fallogo-merkezli* gündelik hayatın dilini kendi kodları içinde yeniden üretiyor, üstelik bunu diğer anlatılardan daha "tehlikeli" biçimde yapıyor. Çünkü, tam da haberi haber yapan

17. Latin kökenli bu İngilizce (*potent*) sözcük, "bir şeye muktedir olmayı" anlatıyor, ancak özgül olarak erkek cinselliğiyle ilgili olarak kullanılıyor. Biz yerine Türkçede manidar biçimde "iktidar"; tersini yani *impotent*'i ifade etmek üzere ise "iktidarsız" sözcüklerini kullanıyoruz. Oysa bu sözcükler –gerek İngilizcesi gerekse Türkçesi– kadın cinselliğini anlatırken hiç kullanmadığımız sözcükler ve dilin fallogo-merkezliliğine güzel bir örnek oluşturuyor. Bu arada Türkçeden daha başka örnekler vereyim; er, erk, erkek, hep aynı kökenden geliyor...

18. Bu Derrida'nın metafizik sayıp eleştirdiği anlatının bir örneği dünyayı *söz-yazı, akıl-beden, kültür-doğa, medeni-barbar, Siyah-Beyaz, Batı-Doğu* gibi ikili karşıtlıklar biçimindeki anlama/açıklama biçiminde ortaya çıkıyor. Bu ikiliklerin "öteki" tarafındakilere –bütün karşıtlıkların bir *ilk tipi (arche-typical)* hali gibi kurulan Erkek-Kadın karşıtlığında– kadına atfedilenler yakıştırılıyor; dolayısıyla *yazıya, bedene, doğaya, barbara, Siyah'a, Doğu'ya* kadın gibi bakılırken, birincinin/erkeğin bu ikinci/kadın üzerindeki iktidarı perçinlenmiş oluyor.

kurallar nedeniyle, onu diyelim komplo teorileri, dedikodu, astroloji gibi diğer "öykü" anlatma biçimlerinden ya da yine örneğin dizi, magazin gibi diğer televizyon program türlerinden daha çok *ciddiye alıyoruz*. Örneğin, çoğu zaman gündelik hayatta bir bilgiyi doğrulamak ihtiyacı hissettiğimizde, "Haberlerde gördüm/okudum" diyoruz.

Şimdi haberi haber yapan geleneksel kodları ve bunlar üzerine artık fazlaca düşünmeden neredeyse kendiliğinden işleyen haber pratiklerini bir de bu gözle hatırlayalım. Yani neyin haber neyin haber olmadığı konusunda bize öğretilenleri (bizim de okullarda öğrettiklerimizi) ve bu konudaki oluşmuş reflekslerimizi, haber kaynaklarımızı, haberimize destek görüşler almak üzere başvurduğumuz uzmanları kimlerin oluşturduğunu, haberi yazmanın altın kuralları yani 5N+1K ve ters piramit formüllerinin gerektirdiği anlatı sınırları, düzeni ve hiyerarşisi nedeniyle yaz(a)madıklarımızı... Bu arada hangi haberimizin basıma/yayına gireceği, hangisinin girmeyeceği konularında geliştirdiğimiz ve çalıştığımız medya kuruluşunun editöryel siyasalarını içselleştirmiş olmamızdan kaynaklanan özdenetimimizden hiç söz etmiyorum tabii...

Bu söylediklerim kadın odaklı bir habercilik için gündelik hayatın dili/söylemiyle birlikte, haberin dil ve söyleminin de, dahası tanımından başlayarak bütün bir geleneksel habercilik anlayışının yapısal bir değişikliğe uğraması gerektiği iddiamızla ilgili. Ancak bütün binlerce yıllık stratejileriyle kendi kendini çok "rafine olmuş" kılıklara sokan ataerkinin dönüşmesini de gerektirdiğinden, bunun hayata geçirilmesinin çok güç olduğunun da farkındayız. Ya da örneğin iş yaygın-medyada bir *meta* olarak dolaşıma sokulan haberin dönüşümüne geldiğinde, haberin değerini "izleyici bunu istiyor" haklılaştırması ile "neyin satacağı" biçimindeki bir ölçütün; sözde-kamu yayıncılığı söz konusu olduğunda "protokol haberciliği" ile kerameti kendin-

den menkul bir "kamu çıkarı" anlayışının belirlendiğini düşünecek olursak, yapılabileceklerin birkaç sorumlu muhabir, köşe yazarı ile editörün kişisel çabalarının sınırlarını aşmadığını biliyoruz. Bu nedenle umudun olduğu yer daha çok "alternatif", "bağımsız", "yurttaş medyası" gibi adlarla anılan medyanın alanı; *bianet* bu nedenle çok önemli bir girişim, sayfalarımıza aldığımız *Pazartesi* dergisi ile Uçan Süpürge'nin "*Hayat Haberdir*" projesi ve ekleyebileceğimiz belki birkaç başka isim. Ancak hemen eklemeliyim; bu tür yaygın-dışı medya alanının her zaman "ötekilerin konuşup ötekilerin dinlediği" bir içine kapanma hali yaratma tehlikesi de var, bu nedenle yaygın-medyanın yayıncılık anlayışına içeriden müdahale edilmesini sağlayacak dönüştürücü stratejiler üzerine de düşünülmesi gerekiyor. Başka ifadeyle yaygın-medyanın genel geçer temsil stratejilerinin, ona –deyim yerindeyse– "içeriden sızarak" da yerinden-edilmeye çalışılması gerekiyor.

Haberlerde ataerkinin temsil stratejileri ya da "temsil siyaseti" üzerine...

"Temsil" kavramı eleştirel iletişim çalışmalarının ve Kültürel Çalışmalar alanının özellikle 1980'lerden sonra içine girmiş olduğu Postyapısalcı dönemeçle yaygınlaşmaya başlayan medya metinlerinin söylemsel analizine odaklı araştırmaların, en gözde kavramlarından bir tanesi. Sözlüklerde iki karşılığı bulunuyor kavramın: 1. Bir şey'e benzemek, onu andırmak 2. Bir şey'in yerini almak/tutmak ve medyada bu her iki türdeki temsille de karşılaşılıyor.¹⁹ Diğer yandan, aslında bize temsiller dı-

19. Bkz. Michael O'Shaughnessy (1999), *Media and Society: An Introduction*, Oxford: Oxford Univ. Press, s.40. Yukarıda alıntı yaptığım bu yazar sözcüğün İngilizcedeki karşılığı olan "*representation*" sözcüğündeki "re" önekinden hareket ederek, kavramın "yeniden temsil etmek" gibi bir anlamı daha olduğunu söylüyor, ancak Türkçedeki "temsil" sözcüğü bunu ancak dolaylı olarak içeriyor. İngilizcedeki haliyle kavram ondan ne anlamak gerektiği konusunda daha çok ipucu sağlıyor; her temsilin, her zaman

şında, temsiller olmaksızın –doğrudan/aracısız– ulaşabilecek bir "dış dünya"/"gerçek" ya da anlam da yok. Çünkü insansı iletişimin olmazsa olmazı olan dil bizzat; anlatmak istediklerimizin yerine, sesleri (sözlü dil), şekilleri (yazılı dil) koyan bir temsil sistemi ve bütün dünya bilgimiz dil dolayımıyla kurulan bir dizge.²⁰

O halde, iletişimin yegâne aracı şu ya da bu dil olduğuna²¹ ve bu dil(ler) de yukarıda açıklamaya çalışıldığı şekilde ataerkin bir dünya kurgusunun temelini oluşturduğuna; medya çalışanları bu egemen söylem içinde kimliklenip, bu söylem içinde biçimlenen gazetecilik kodlarını öğrendiklerine göre; ayrıca yaygın-medya kuruluşlarının mevcut mülkiyet yapılarının bir sonucu olarak egemen ekonomik, siyasal, askeri iktidar merkezleri ile iç içe geçmiş olduklarını da hesaba katarak yaygın-medyanın belirli bir temsil stratejisinin bulunduğunu söyleyebilecek durumdayız. Hatta Michel Foucault'un belirli bir döneme egemen "gerçeklik/bil(dir)me rejimi"nden (*regime of truth*) söz etmesinden esinlenen bir kavramla ifade ederek, bunun; hegemonik söylemle eklenmiş bir "*temsil siyaseti/rejimi*" oluşturduğunu iddia edebiliriz.²²

bir "yeniden-temsil" olduğu; dolayısıyla "orijinal"/aslına tıpatıp uygun bir ilk temsilin olamayacağı gibi *temsil-dışı bir bilginin/anlamın da mümkün olmadığı* vurgularını yapabilmeye daha çok izin veriyor. Bu çerçevede de örneğin; eğer bilgi/anlam hep bir aracı ile kuruluyorsa, "doğru-temsil" ya da "yanlış temsil" gibi ayrımlara gitmek de mümkün değil. "Gerçek/doğru" dediğimiz şey ile *temsil*'i arasında hiçbir zaman bütünüyle kapanamayacak bir "boşluk/yarık/fark" var. Dolayısıyla, anlam oluştururken bir temsiller dizgesi içerisinden her zaman "doğru"ya ilişkin ve kendi öznelliğimiz içerisinden bir seçim yaparak ilerliyoruz.

20. Temsil kavramı ve teorileri için, bkz. Stuart Hall (haz.) (1997), *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, Londra: Sage.

21. Kuşkusuz dans, resim, müzik gibi daha soyut temsil sistemleri de var, ancak bunlar da bir anlam kurma/iletişim çabasının ürünleri oldukları ölçüde ancak *dil'e* referansla, dil üzerinden mana kazanabiliyorlar.

22. Foucault'un "gerçeklik/doğru rejimi" (*regime of truth*) kavramı için bkz. Michel Foucault (1980), *Power/Knowledge*, Brighton: Harvester. Ayrıca kavramın "teşhir rejimi" ("*politics of exhibiting*") biçimindeki kullanımı için, bkz. Henrietta Lidchi (1997), "The

Beklenebileceği gibi alandaki araştırmalar bu temsil siyaseti/rejiminin kadınlar başta olmak üzere, bütün "ötekilerle" ilgili olarak sorunlu bir nitelik taşıdığına işaret eden sonuçlar ortaya koyuyor. O'Shaughnessy (1999: 20-1), kelimelerin İngilizce baş harfleri alt alta yazıldığına *çarpışma* (CRASH) anlamına gelen bir akrostiş oluşturmak üzere; medyanın esas olarak *orta ve üst sınıftan, beyaz, orta yaşlı ve engelli olmayan erkeği* temsil ettiğini söylüyor ki, bunlara *egemen/çoğunluk etnik gruptan, dinsel kökenden, heteroseksüel tercihten gelen erkek* gibi eklemelelerde de bulunabiliriz.*

Elinizdeki kitapta, etik ve politik olarak doğru ya da hak odaklı bir habercilik için öncelikle değişmesi, dengelenmesi gerektiğini düşündüğümüz bu temel hak ihlali sorununu, yani "*ötekilerin*" *görmezden/gösterilmezden gelinmesi, temsil edilmemesi konusunu kadınlar bağlamında tartışıyoruz*. Ancak yaygın-medyanın temsil siyasetinin gerek haberin yapısından gerekse bunun üzerine eklenen editöryel ve bireysel tercihlerden kaynaklanan başka problematik yanları, dolayısıyla neden olduğu başka hak ihlalleri de var.²³ Kitaplarımızın ortak sunuş metninde de belirttiğim, ayrıca Önsöz'ün bir önceki başlığı altında nedenlerini tartıştığım gibi, *kadınlar haberin konusu olduğundan kendileri olsun ya da olmasın temsil edildiklerinde, en kötüsü uğradıkları şiddet, taciz, tecavüz gibi hak ihlalleri dolayısıyla haber konusu olduklarında da hak ihlallerine uğruyorlar*. Fazlaca tekrara düşmemek için, tartışmanın derinleşmesini ve örneklenmesini kitabımızı oluşturan metinlerin tanıtıldı-

ğı az ilerideki bölümle bizzat yazarlarımıza bırakarak, şimdilik sadece bu kitabın, ya da kadın odaklı haberciliğin gerekliliği konusunda bize önemli bir fikir verecek sayıların yardımına başvurayım.

World Association for Christian Communication (WACC) isimli bir örgüt tarafından 1995 yılından bu yana her beş yılda bir tekrarlanmak üzere gerçekleştirilen Küresel Medya Gözlem Projesi çerçevesinde 2005 yılında 16 Şubat tarihinde 76 ülkede gerçekleştirilen araştırma sonuçlarının ortaya çıkardığı tablo, niye kadın odaklı haberciliği dert edindiğimizi aslında başlı başına açıklıyor. Bu tek bir günde ve 13.000 televizyon, radyo ve gazete haberi taranarak gerçekleştirilen araştırmaya göre, erkeklerin temsil oranı yüzde 79 iken, kadınlarınsı sadece yüzde 21 (www.whomakesnews.org). Üstelik bu rakam, söz konusu oranların erkekler için yüzde 83, kadınlar için yüzde 17 olduğu 1995 sonuçlarıyla karşılaştırıldığında "iyileşme" sayılabilecek bir durumun söz konusu olmadığını gösteriyor. Bu arada kadın odaklı haberlerin oranı ise yüzde 10. Ayrıca kadınların "kurban" olarak temsil edildikleri haberlerin oranı yüzde 19 iken, erkeklerinki yüzde 8. Diğer bulgulara bakılmaksızın sadece bu kadar veri bile, yaygın-medyanın kadınları temsil siyasetinin niteliğini ortaya koyuyor ve bu konuda acil olarak bir şeyler yapılması gerekliliğini dayatıyor. Özetlediğimiz bu araştırma verileri gözlem ağına dahil olmadığı için Türkiye'yi kapsamıyor, ancak Mine Gencil Bek tarafından 2006 yılında *Medya ve Toplumsal Katılım* başlığıyla gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre (www.britishcouncil.org.tr), kadınlar erkeklere göre daha az temsil edilmekle beraber, bütün "ötekiler" arasında medyada en fazla temsil edilme "şansı" bulabilenler. Diğer yandan diğer ötekilerin temsil edilme biçimlerine yakından bakıldığında kendi içlerinde kadın cinsinin –örneğin eşcinseller arasında lezbiyen kadınların, Kürtler arasında Kürt kadınlarının, çocuklar arasında

Poetics and The Politics of Exhibiting Other Cultures", *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, Stuart Hall (haz.), Londra: Sage, 153-208.

* O'Shaughnessy'nin kullandığı biçimiyle CRASH akrostişinde, C Class (sınıf)'i; R Race (ırk)'i; A Age (yaş)'i; S Sex (cinsiyet)'i; H ise Handicapped (engelli)'yi anlatıyor.

23. Türkiye'de haberin dışında kalan görsel medya türlerinde kadınların temsil edilme biçimlerine ilişkin bir çalışma için, bkz. Nur Betül Çelik (haz.) (2000), *Televizyon, Kadın ve Şiddet*, Ankara: Dünya İletişim Vakfı.

da kız çocuklarının– erkek cinsine oranla yine daha az temsil edildikleri görülüyor. Ek olarak Türkiye'de gözlenen gazete sayısı (12) ve gözlemin süresi (1 Mayıs 2004 - 30 Nisan 2005) itibarıyla en kapsamlı medya izlemesini gerçekleştiren BIA² Projesinin verilerine göre de bir yıl boyunca 12 gazetede yayımlanan 493.103 haberin 3453'ü kadınlarla ilgili ki bu 1000 haberden sadece 77'si anlamına geliyor.

Haberlerde kadınlar neden yeterince temsil edilmiyor?

Gazeteler	Toplam haber	Toplam kadın haberi	Yüzde
Ü. Ö. Gündem	28.981	869	2,99
Birgün	40.291	349	0,86
G. Evrensel	40.386	340	0,84
Hürriyet	46.871	323	0,69
Vatan	42.670	265	0,62
Cumhuriyet	39.641	242	0,61
Milliyet	46.731	283	0,61
Radikal	39.944	230	0,57
Akşam	47.299	225	0,47
Sabah	45.193	203	0,44
Yeni Şafak	39.292	124	0,31
Zaman	35.804	97	0,27
Toplam	493.103	3453	9,28

Hak Haberciliği Dizimizin ikinci kitabı *Çocuk Odaklı Habercilik*'te, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun (FIJ) bir raporuna dayanarak dünya nüfusunun üçte ikisinden fazlasını oluşturdukları halde, medyanın kapsadığı konuların yüzde beşinden azının çocuklarla ilgili olduğunu belirtmiştik. Şimdi de, yukarıdaki rakamlara baktığımızda, dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların, medya haberlerinde ancak yüzde yirmi gibi bir oranda kendilerine yer bulabildiklerini görüyoruz. Yine *Çocuk Odaklı Habercilik* kitabımızda, çocuklarla ilgili yetersiz temsil sorununun temelinde, "çocukluğun icadı ile birlikte ço-

cukların eksik-yurttaş görüldükleri ölçüde erişkin erkeğin egemenliğindeki kamusal alandan dışlanmış olmalarının yattığını" belirtmiş, bu arada bunun anneleriyle birlikte müstehak görüldükleri bir dışlanma olduğuna da değinmiştik. Ancak kitabımızda, feminist eleştirinin başlıca tartışma konularından bir tanesini kadınların "eksik-yurttaşlığı" meselesi ile "kamusal alandan dışlanmışlığı" oluşturduğu ve biz de bunu –her iki meseyle ilgili olarak kadın hareketleri sayesinde oldukça önemli yollar katedilmiş olmasına rağmen hâlâ– devam eden "kadınların medyadaki eksik ve sorunlu temsilinin" *nedenlerinden* biri olarak gördüğümüz halde, kapsamlı bir tartışmanın konusu yapmıyoruz.²⁴ Ancak erkeğe ait sayılan aklın/sözün tecelli ettiği bir müzakere alanı olarak, akıl-dışıyla (duyguyla/bedeniyle)²⁵ işaretilenen kadının tehlikeli ve tehlike altında görüldüğü oranda dışlandığı kamusal alana "dönüşünün" bu alanın ataerkil niteliğini değiştiremediği bilgisiyle; yaygın-medya haberciliğinin kadınlar lehine dönüşümü için medyada çalışan kadınların sayısının artması önemli olsa bile, yetmeyeceğini vurguluyoruz.

Bütün bunlar, yaygın-medyanın kadınların toplumsal olarak uğradıkları ayrımcılık ve eşitsizlikleri yeniden-üreten temsil siyasetini yerinden edecek karşı-stratejilerin neler olması gerektiği konusunda bize önemli ipuçları veriyor. Yapılabilecekler ise yukarıda değindiğim ancak zor olduğunu da eklediğim fallogo-

24. Bu konularda Türkçeye de çevrilmiş birçok çalışma var. Sadece birkaç örnek olarak bkz. Carole Pateman, "Kardeşler Arası Toplumsal Sözleşme", çev. Aksu Bora, *Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar*, John Keane (haz.), İstanbul: Ayrıntı, 1993; Anne Phillips, *Demokrasinin Cinsiyeti*, çev. Alev Türker, İstanbul: Metis, 1995; Nancy Fraser (2004), "Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Varolan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı", *Kamusal Alan*, Meral Özbek (haz.), İstanbul: Hil, 2004.

25. Burada erkeği imleyen akıl ve kamusal alan ve kadını imleyen akıl-dışı/duygu ve özel alan karşıtlığına ilişkin olarak Fraser'ın şu eleştirel notunu hatırlatmak anlamlı olacak: Kamusal (*public*) sözcüğü ile kamu içinde konuşmak için bir penis'e sahip olmak gerekliliğini düşündürtecek şekilde kasık kemiği (*pubic*) sözcüğü arasında etimolojik bir bağlantı var (2005: 107). Bu not aynı zamanda, yukarıda tartıştığım konuya, dilin ve toplumsal iktidarın fallogo-merkezliliğine de bir örnek oluşturuyor.

merkezli dil ile buna göre biçimlenen geleneksel habercilik anlayışını dönüştürecek yapısal nitelikli ve uzun vadeli değişikliklerin yanı sıra, hemen şimdi yapılmaya başlanması gereken bir dizi gazetecilik pratiği ile buna eşlik edecek toplumsal eylemli-liği kapsıyor.

İleride metnin içeriğini paylaşacağım Eser Köker ile Nadire Mater ve İpek Çalışlar'ın yazılarında ayrıntılandırıldığı gibi, bir yandan medyada çalışan kadınların sayısının artması, kadınların gazetecilik mesleğinde yükselmelerinin, yönetici konumlarına gelmelerini engelleyen "cam tavanlar"ın kaldırılması; kadın konulu olumlu haberlerin artırılması; kadınları haklarından haberdirecek bir habercilik yapılması, kadın dilinin/anlatılarının habere sokulması gerekiyor. Diğer yandan –bunun da bir tür duyarlılık yaratacağı varsayımıyla– yaygın-medya alanında kadın müteşebbislerin sayısının artması,²⁶ kadınlar tarafından yönetilen, bu arada "alternatif" nitelikli habercilik yapan kadın odaklı gazete, dergi, radyo vb. mecraların artırılmasına ihtiyaç var. Kadın hakları savunucusu sivil toplum örgütleri ile birlikte çalışılarak, medyanın izlenmesi, gazetecilerin eğitilmesi, yaygın-medya içinde alternatif formatların geliştirilmesi, savunulması, medyanın işleyişini düzenleyen kurallara müdahale edilerek, yapılacak siyasa değişikliklerine kadın/toplumsal cinsiyet duyarlılığının esas olmasının sağlanması gerekiyor.²⁷ Kaldı ki medyanın ve haberin eril cinsiyetinin dönüştürülmesi için yapılması gerekenlerin bir kısmı bizim birey/yurttaş, gazeteci, ka-

dın kimliklerimizle bireysel ve kolektif sorumluluk alanlarımıza girdiği gibi, bir diğer kısmı da bunun ötesinde –yazarlarımızdan Hülya Gülbahar ve Filiz Kerestecioğlu'nun yazılarında işaret edildiği üzere– yaygın-medyanın artık yasal yaptırım konusu da olabilecek sosyal sorumluluklarının alanına giriyor.²⁸

Kitabımızda bütün bu yapılması gerekenlere aynı derecelerde değinerek tartışmadık, kaçınılmaz olarak *hemen şimdi* ve *habercilikle ilgili olarak yapılması gerekenler* üzerine yoğunlaştık. Dolayısıyla bütün yazılarımızda daha çok bu ikili problematiğimiz yani mevcut haber dili/söylemi ile geleneksel habercilik anlayışının ve –bu ikincisi daha fazla olmak üzere– haberlerin temsil rejiminin yerinden edilmesi konusunda yapılması gerekenlerle ilgili tartışmalarla karşılaşacaksınız. O halde şimdi kadın odaklı habercilikten ne anladığımız, kadın odaklı haberciliğin neden ve nasıl yapılması gerektiği soruları ve cevapları etrafında kurulan metinlerimizin teker teker üzerinden gitmeye başlayabilirim.

...

26. Bu konuda eğitim çalışmalarımız sırasında ortaya atılan bir tartışma, aile ilişkileri dolayısıyla olsa bile, Doğan Medya Grubu içindeki *Hürriyet* gazetesinin İcra Kurulu üyesi Vuslat Doğan Sabancı'nın gelmesinden sonra, gazetenin kadına yönelik şiddet, kız çocuklarının okula gönderilmesi vb. kampanyalar ile somutlaşmak üzere, kadınlarla ilgili bazı konularda daha hassas duruma geldiği idi. Bu arada söz konusu iddiaya benim ekleyebileceğim "*içeriden*" bir bilgi, bu yapılanların bile nasıl gazetenin diğer erkek yöneticilerinin, habercilerinin direnci ve küçümsemesi ile karşılaştığı biçiminde.

27. Bkz. Carolyn M. Byerly and Jaren Ross (2006), *Women & Media: A Critical Introduction*, Oxford: Blacwell.

28. Biz BİA olarak bütün bu yapılması gerekenlerin birbiriyle ilişkili olduğunu bilerek davranıyor ve elinizdeki kitabın Nadire Mater ve İpek Çalışlar ile Burçin Belge imzalı yazılarında da anlatıldığı üzere; hak odaklı habercilik yapıyor, alternatif formatlar oluşturmaya çalışıyor, kadın çalışanlarla erkek çalışanlar sayısını dengeliyor, yaygın-medya hakkını açısından gözlüyor, kadın hareketleri ile ilişki içinde, kadınların gündemini izliyor ve yaratmaya çalışıyoruz. (Bu konuda *Pazartesi* dergisi ile Uçan Süpürge örnekleri için ise Beyhan Demir ve Selen Doğan imzalı yazılara bakınız). Ayrıca artık bildiğiniz gibi eğitim, Projelerimizin en önemli ayağını oluşturuyor. Bu arada haberini de verelim, bu satırların yazıldığı sıralarda, artık BİA³ adıyla anılacak olan üçüncü projemizin eğitim ayağını oluşturan girişimi de başlatıyoruz. Bu defa hedef kitlemizi yerel medya çalışanlarından –kitabımızın sunuş metninde sözünü ettiğim BİA Okulu'nun adımlarından bir diğerini oluşturmak üzere– İletişim Fakülte-lerinden yeni mezun olmuş öğrencilere kaydırıyoruz ve onları iş bulmaları öncesinde katılacakları bir haftalık yoğun bir hak odaklı habercilik eğitiminden geçirmeyi hedefliyoruz. (Projenin ayrıntıları için, bkz. www.bianet.org).

Kadın Odaklı Habercilik kitabımızın kadın hakları konusundaki çerçeve yazılarından ilki, Avukat Filiz Kerestecioğlu'nun "Hukuk-Basın İlişkisi ve Kadınlara İlişkin Yasal Değişiklikler" başlıklı yazısı. Filiz, sunuş metninin ilk bölümünü Cumhuriyet'in ilk yasalarından birisi olan 1926 tarihli 743 Sayılı Medeni Kanun'un yerine 2001 yılında kabul edilen 4721 Sayılı yeni Medeni Kanun'un kadın hakları konusunda 75 yıl sonra getirdiği değişiklikleri tartışmaya ayırarak, Türkiye'deki hukuk sisteminin kadınlar açısından ulaştığı düzeyi gözler önüne seriyor. 4721 Sayılı Yasanın "kocanın aile reisi olduğu" hükmünü ortadan kaldıran, *ev içi emeği bir değer olarak kabul ederek* evlilikte eşlerin isteğine bağlı olarak mülkiyet paylaşımı sistemini getiren, dolayısıyla aileyi "*eşitlik temeline dayalı bir ortaklık*" olarak tanımlayan yeni rejimini –eksiklikleri bulunmasına rağmen– önemli bir ilerleme sayıyor. Filiz'in tartışmaya açtığı bir başka yasa ise, 1998 yılında kabul edilen 4320 Sayılı "Ailenin Korunmasına Dair Kanun". Adından başlayarak sorgulanması gereken ve değişikliklerin yapılmasına ihtiyaç göstermesine rağmen, Filiz'e göre yeni kanun, aile içi şiddetin önlenmesi konusunda hızla uygulanması gereken önemli tedbirler getiriyor. Ancak yine de bunlar yetersiz ve Belediyeler Kanunu'nun "her 50.000 nüfusa karşı bir kadın sığınma evinin bulunması" biçimindeki hükmü çerçevesinde önlemler de alınması gerekiyor.

Yazının Türkiye'de kadının statüsü anlamında değişiklikleri sürdürmek anlamında değindiği bir diğer yasa ise 2005 yılında yürürlüğe giren 5327 Sayılı Türk Ceza Kanunu. Filiz'e göre yeni Ceza Kanunu, kadın-kız ayırımına yer vermediği, genç kadınların tecavüzcüleriyle evlendirilmesi yerine farklı sosyal tedbirlerin alınması yollarını açtığı için kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması anlamında bir ilerlemeye işaret ediyor. Daha önemlisi, yeni yasayla "*namus'un yaşam hakkını ortadan kaldırmak için bir gerekçe olamayacağı ve kadınların bedenle-*

rinin –yasalar nezdinde– toplum ve genel ahlak yerine kendilerine ait olduğunu söylemek mümkün hale geliyor. Böylelikle yeni Ceza Kanunu'nun getirdiği en önemli değişikliklerden birisi, "töre saiki ile işlenen cinayetlerin", "Hayata Karşı Suçlar"ın nitelikli halleri" arasında sayılarak, bu tür cinayetlerde ceza indiriminin verilemez hale gelmesi oluyor.

Filiz'in yazısının ikinci yarısında "*kadının insan hakları*" kavramına nasıl geldiğini tartışmaya açıyor, bu çerçevede Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilerek, 1981 yılında sözleşme biçimini alan ve Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW) ile diğer bazı uluslararası metinleri değerlendiriyor. CEDAW, Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan yedi temel insan hakları sözleşmesinden biri ve Sözleşme'nin taraf ülkelerce uygulanması, bu ülkelerin CEDAW Komitesi'ne verdikleri raporlar yoluyla gerçekleşiyor. Türkiye'nin sunduğu rapor üzerine verilen değerlendirme raporunda kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için son yıllarda yapılan yasal değişiklikler olumlu gelişmeler olarak değerlendiriliyor. Ancak Türkiye'nin, CEDAW Sözleşmesi'nden doğan yükümlülüklerini "sistemli ve devamlı" bir uygulama ile yerine getirmesi istenirken, mevcut durumda buna ilişkin bir eksiklik olduğu saptamasında bulunuluyor. Filiz'in aktardığına göre, Anayasa ve yasalara CEDAW Sözleşmesi'nin 1. Maddesi doğrultusunda düzenlenecek bir "*Kadınlara Karşı Ayrımcılık*" tanımının eklenmesi, ayrıca devletin sosyal, ekonomik ve siyasal düzlemde gözlenen "cinsiyet ayrımcılığı"nın ortadan kaldırılmasına yönelik önlemleri alması gerektiği vurgulanıyor.

Filiz'in sunuş metni, önemli bir belirleme ile bitiyor; yasalarda yapılan olumlu yöndeki değişikliklere rağmen bunların nasıl yorumlandıkları ve ne derece etkinlikle uygulanabildikleri de

önemli. Ayrıca yasaların etkin olarak uygulanması için bir dizi başka önlem de almak gerekiyor. Bu önlemlerin alınmasını sağlayacak en önemli şeylerden birisi ise, *kadınların örgütlü ve eleştirel mücadelelerine devam etmeleri*. Çünkü, ancak böylelikle, özellikle de yaygın-medyanın marifetiyle, feministlerin kullandığı kavramların içleri boşaltılarak, evcilleştirilmesine karşı konulabilir ve sadece yasa değişiklikleri ile hiçbir zaman sağlanamayacak olan zihniyet dönüşümü gerçekleştirilebilir. Filiz'in ifadesiyle; "iyi bir dayağı hak ediyorsun" sözü, "iyi bir ücreti hak ediyorsun", "özgür bir hayatı hak ediyorsun" sözlerine çevirebildiği zaman ancak kadın hakları var sayılabilir.

Kitabımızın ikinci yazısı yine bir avukat olan Hülya Gülbahar'a ait. Ancak bu yazı, eğitimimizin BİA *Kadın Odaklı Habercilik* eğitimi buluşmalarımızda Filiz ile dönüşümlü olarak gerçekleştirdiği ve eğitimlerimizi kadın hakları açısından çerçeveyeleyen sunuş metni değil. Bunun yerine ev içi şiddeti engellemek üzere 4 Temmuz 2006 tarih ve 26218 sayılı *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren ve tam adı; "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler Genelgesi" olan 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi konusunda *bianet*'te 15 Aralık 2006 tarihinde yayımlanan bir yazısını kullanıyoruz. Böylelikle Hülya'nın yazısı, kaydedilen ilerlemelere rağmen kadın hakları konusunda yasal değişikliklerin yeterli olmadığını belirterek, uygulamaların önemiyle, alınması gereken önlemlerin gerekliliğini vurgulayan Filiz'in metnini, bu önlemlerden birisi sayılabilecek söz konusu Genelge'yi tartışmaya açarak tamamlıyor. Hülya "Kadına Yönelik Şiddet Genelgesi ve Medyanın Sorumluluğu" başlıklı yazısında genelgeyi tartışırken, onun şu özelliklerine dikkat çekiyor. Öncelikle bu genelgeyle, ev içi şiddetin önlenmesi artık "*bir devlet politikası*" haline gelmiş durumda ki, bunu Filiz'in dikkatimizi çektiği CEDAW Sözleşmesi'nin 1. Mad-

desi doğrultusunda devletin sosyal, ekonomik ve siyasal düzlemde gözlenen "cinsiyet ayrımcılığı"nın ortadan kaldırılmasına yönelik olarak alması gereken önlemler bağlamında değerlendirebiliriz. İkinci olarak Genelge "(A) Çocuklara Yönelik Şiddet", "(B) Kadına Yönelik Şiddet", "(C) Namus/Töre Cinayetleri" bölümleriyle ev içi şiddeti türlerine ayırarak, bu üç önemli sorun alanının her biri için ayrı önlemler öngörüyor. Üçüncü olarak, bakanlıklar ve kamu kuruluşlarının yanı sıra, *bütün yazılı basın ve görsel-işitsel medya kuruluşlarının, bilgi hizmetleri ve haber ajansları ile basın meslek örgütlerinin, kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda üzerine düşenleri yapmaları* bu genelge ile *zorunlu hale geliyor*. Dahası konumuz açısından önemli olmak üzere, medya kuruluşlarının diğer kurumlarla birlikte "*işbirliği yapılacak kurum/kuruluş olarak*" nitelenip, Genelge metninin dördüncü (D) bölümünün medyaya ayrılmış olması. Böylelikle, ayrı bir başlık atmaya gerek duyacak kadar medyanın sorumluluğu öne çıkarılmış oluyor. Genelge'nin bir diğer önemli özelliği, ev içi şiddetin önlenmesi konusundaki "sorumlu" kuruluşları yapmış oldukları faaliyetleri her üç ayda bir ayrıntılı rapor haline getirerek, koordinatörlük sorumluluğu verilen kurumlardan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ya da Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'ne gönderme yükümlülüğü altına sokması.

Bütün bu nitelikleri, özellikle de medyaya sorumluluklarını hatırlatıp, bunları bir yükümlülükle tamamlaması Genelge'yi çok önemli yapıyor. Çünkü, Hülya'nın belirttiği gibi, bırakın kadının insan haklarının ihlalleri ve kadına karşı şiddetin önlenmesi için sorumlu bir politika izlemesini, bizzat kendisi hak ihlalleri yapan, böylelikle "... erkeklerin sahibi ve yöneticisi olduğu bir iktidar aracı olarak cinsiyetçiliğin sürdürülmesi ve yaygınlaştırılmasında çok büyük bir rol üstlenmiş..." bulunan medyaya –aslında zaten sosyal sorumluluk anlayışı gereği üstlenmiş

olması gereken– sorumluluk ve yükümlülüklerinin hatırlatılması kaçınılmaz hale gelmişti.

Hülya'yı izleyerek, Genelge'nin (D) dördüncü bölümünde medyaya yapılan hatırlatmalara bakarsak; öncelikle sosyal sorumluluk anlayışı çerçevesinde her alanda kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kalkması, eşitlik politikalarının hayata geçmesi, ev içi şiddetin önlenerek, şiddete uğrayan kadın ve çocukların güçlendirilmesi, bütün bu konularda toplumda bir farkındalık ve bilinçlilik yaratılabilmesi için kendi kendini denetleyecek etik ilkeler ile özdenetimini sağlayacak mekanizmalar geliştirilmesi gerekiyor medyanın. Sonra da bilgilendirme, haberlendirme, tanıtma rollerini bu kendi belirlediği çerçeve içerisinde hakkıyla yerine getirmesi. Üstelik bunlar medyanın Avrupa Birliği Müktesebatı çerçevesinde yapmaları gerekenler de.

Medyanın yapması gerekenlere ek olarak, bir de akademik kurumların, sivil toplum örgütlerinin inisiyatifleriyle medyanın genel olarak şiddet ve ev içi şiddet konularındaki etkilerini ölçen araştırmalar gerçekleştirilmesi, en önemlisi sorumlu vatandaşlar olarak medyayı etkileyebilecek mekanizmaları harekete geçirmek üzere, izleyici, okur ve dinleyicileri medya okur-yazarı kılabacak eğitimlerin verilmesi ve bu doğrultuda medya izleme gruplarının oluşturulması da gerekiyor Genelge'ye göre. Nitekim, bu medya izleme gruplarına bir örnek de var: İstanbul Barosu bünyesinde kurulan Medya İzleme Grubu (MEDİZ) grubu, bu arada Hülya Gülbahar da bu grubun üyesi.

Son olarak Genelge, "medya ile ilgili mevzuatın caydırıcı ve hızla uygulanabilecek yaptırımlar getirilerek yeniden düzenlenmesini" öngörüyor. Ancak Hülya'nın dikkatimizi çektiği üzere, her satırında ilgili meslek örgütleri ve diğer sivil toplum örgütlerinden –bu arada da medyadan– söz edilen Genelge'de; medya ile ilgili hukuksal düzenlemeler yapılırken medyanın ve ilgili sivil toplum örgütlerinin görüş ve önerilerini almak, işbir-

liği yapmak gereği atlanmış. Demek ki medyaya bir de, kendi sorumluluklarını düzenleyecek ana mevzuatın çıkarılması konusunda çalışmak gibi bir sorumluluk daha düşüyor!

Bütün bunlardan sonra Hülya da tıpkı Filiz gibi, hukuki mevzuatların uygulanmasıyla ilgili endişelerinden söz ederek, kadınlara ilişkin her konuda olduğu gibi ev içi şiddetin önlenmesiyle, medyaya bu konuda düşen sorumluluklar konusunda da kadın hareketlerinin vereceği mücadelenin, ek olarak kadınlar tarafından oluşturulan medya izleme gruplarının önemini vurgulama ihtiyacını hissediyor. Bu arada söz konusu Genelge'nin tam metnini de Hülya'nın yazısının sonunda bulabilirsiniz.

Kitabımızın kadın hakları konusunda Türkiye'de son yıllarda kaydedilen ilerlemelerle, bu çerçevede medyanın üstlenmiş olduğu sorumluluklara ilişkin ilk iki sunuş metnini, bize sadece kadınların haber formatı içerisinde uğramış oldukları hak ihlallerinin nedenleriyle, biçimlerini değil, genel olarak kadın ve medya ilişkisinin sorunlu niteliğini anlamamızı sağlayacak bir kuramsal çerçeve sunan Eser Köker'in "Kadınların Medyadaki Hak İhlalleriyle Baş Etme Stratejileri" başlıklı yazısı izliyor. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi olan Eser, yazısında öncelikle Batı'da, sonra da Türkiye'de kadın ile medya ilişkilerinin tarihsel gelişim süreci ve bu süreçte kadın hareketinin geliştirdiği mücadele stratejileri üzerinde yoğunlaşarak, bir yanda bu mücadeleler diğer yanda ticari yayıncılığın günümüzde kazanmış olduğu niteliklere bağlı olarak medyada kadının konumunun ve haber üretim süreçlerinin nasıl değiştiğini tartışıyor. Yazısının sonunda ise, medyadaki hak ihlalleriyle baş edebilmek için kadınların kullanabileceği stratejiler için önerilerde bulunuyor, bu haliyle de kadın odaklı habercilik ile ilgili yapılabilecekler konusunda bireysel ve sosyal sorumluluklarımızı bize kapsamlı bir biçimde hatırlatmakla kalmayıp, hemen şimdi yapılabilecekler konusunda somut öneriler getiriyor.

Eser'e göre sadece haberlerde değil, medyadaki bütün diğer anlatı türlerinde de karşımıza çıkan kadın hakları ihlallerinin bir nedeni –yukarıda Hülya Gülbahar'ın da dikkat çektiği ve diğer yazarlarımızın da üzerinde uzlaştığı gibi– *medyanın eril cinsiyeti*. Ancak bu, sadece medyada çalışan kadınların sayısı ile ilgili bir sorun değil. Çünkü artık 2000'li yıllarda, Batı'da 1950'li yıllardan başlayarak, özellikle de 1970'lerin eşitlikçi feministlerinin tayin ettiği politik hedefe bağlı olarak *medyada çalışan kadınların oranı yüzde 40'lara ulaşmış* durumda. Ancak Eser'in bu niceliksel verileri tamamlamak üzere verdiği medyada çalışan kadınların yaşları, sosyal profilleri, çalışma koşulları, haber odasının bir tür aile gibi kurgulanmasıyla gelen işyerinde taciz ve hamilik ilişkileri ve çalıştıkları birimlere ilişkin niteliksel verilere baktığımızda, ortada söz konusu durumun kadınlar lehine dönüştüğünü söyleyebilecek bir durum göremiyoruz.

Çalışan kadın gazeteci sayısındaki artışa rağmen medyadaki "cinsiyetçi işbölümü yeni biçimler bularak devam ediyor"; kadınlar-arası rekabeti körükleyen stratejilerle medya sektöründe iş güvencesinin olmayışının üstü örtülüyor. Bu tabloyu tamamlamak üzere, üst düzey kadın yönetici sayısının azlığı ya da başka ifadeyle –diğer sektörlerde olduğu gibi– medya sektöründe kadınların ancak orta düzey yönetici durumuna kadar yükselmelerine elveren *cam tavanların varlığı* medyanın eril niteliğinin devam etmesine yol açıyor. Yani Eser'in dikkatimizi çektiği üzere, "1970'lerin başında *eşitlikçi feministlerin* medyada daha çok sayıda kadının çalışmasıyla medyanın cinsiyetçi kalıplarının kırılacağı öngörüsü, *farklılıkçı feministlerin* ataerkil kapitalist iktidarların evcilleştirmeye ve içine almaya yönelik süreçlerinin kadınları yeniden dışlayıcı taktikler keşfedeceğine ilişkin kehanetlerine büyük ölçüde yenik düşmüş durumda", bu nedenle de medyada çalışan kadınların sayısının artı yeni stratejilerin peşine düşmek gerekiyor.

Bu arada Eser'in vurguladığı ve Türkiye'ye özgü saydığı bir diğer önemli nokta da medyada çalışan kadınlarla ilgili sayısal verilere sahip olamayışımız. Oysa bu, yazara göre bizzat bilgi alma ve iletişim özgürlüğüne ilişkin bir kısıtlama, dolayısıyla da bir başka hak ihlali niteliğinde. Ancak yine de çoğunlukla gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilen araştırma sonuçlarının ortaya çıkardığı medyada çalışan kadınların konumuna ilişkin tablonun Türkiye'deki durum konusunda da bize gözlemlerimizi ve elimizdeki sınırlı verileri tamamlamak üzere bir fikir verebileceğini düşünebiliriz. Ancak Eser'e göre Türkiye'de medyada çalışan kadınların durumunu gelişmiş ülkelerinkinden farklı –istisnai ve daha zor– kılan başka özellikler de var: yayıncılık/gazetecilik alanında örgütlenmiş kadın meslek örgütleri yok, ayrıca Türkiye'de kadın gazeteciler yazılarından ötürü sıklıkla yargı önüne çıkarılıyorlar. Dahası kadın gazeteciler, bir kadın gazeteciye köşesinde "evlilik dışı çocuk doğurmayı savunduğu" gerekçesiyle uyarı cezası verebilen *Basın Konseyi'nin* var olduğu bir ortamda kalem oynatıyorlar.

Eser'in yazısının ikinci bölümü ise, bir "tür" olarak haberin özelliklerine ve bizzat bu özellikleri nedeniyle geleneksel gazetecilik anlayışı içerisinde yapılan kadın hakları ihlallerine ayrılmış durumda. Eser feminist medya araştırmacılarını izleyerek haberin "eril bir öykü türü" olduğunu söylüyor. Çünkü 19. yüzyılın sonlarından itibaren haber odası –medya sektörünün– içine girdiği değişikliklerle birlikte dönüşür, neyin haber olduğu, haber kaynaklarının ne ve kim olduğu, sayfa düzeninin nasıl hazırlandığı, nasıl başlık atılacağı gibi uzlaşımın ve bu uzlaşımın kodlayan meslek ilkeleri ve etiği oluşurken bir yandan gazetecilik meslek pratikleri içinde kadının tecrit edilmişliği artarken, diğer yandan *aslında öyküsel bir kurgu olduğu unutturularak, haberin "güvenilir/gerçeklikle ilgili bir bilgi" gibi görünmesi sağlanıyor*. Burada yazarın dikkatimizi çektiği önemli bir nokta

daha var; haber odası politik niteliğini kaybederken,²⁹ 20. yüzyılda ve özellikle kadınlar tarafından verilen onu yeniden politikleştirme çabalarına karşı ticari yayıncılığın tepkisi, haberin tarafsız, nesnel vb. olduğunu söyleyen meslek ilkelerini (*ethos*'u) ikame etmek oluyor.³⁰

Eser'e göre haberin eril bir anlatısı var, çünkü bu anlatı/dil içinde kadın deneyimlerinin izlerini barındırmayan, kadınlara özgü anlatı geleneklerini –dolayısıyla kadını– dışlayan bir dil. Dahası, bu dil içinde her türden toplumsal suçun, doğal afetin, siyasal skandalın vs. failine bir cinsiyet biçiliyor: O da, kadın/kadın bedeni. Kadını "günah keçisi" kılan bu anlatı bir alt-metin olarak bütün haberlerde sürüp giderken, kadın olumlu anlamda haber öznesi kılınmamaya devam ediyor. Böylelikle medyanın temsil ettiği kadınlar çoğunlukla suçlu ya da mağdur kadınlar oluyor, bunlar haber yapılırken de, pornografiden ödünç alınmış bir anlatıyla birlikte –eğer örneğin kadın mağdur olan ise– üzerine uygulanan şiddet ya meşrulaştırılıp, kanıksatılıyor, ya da istisnaileştiriliyor. Böylelikle, olumlu haberlerin öznesi yapılmayarak kendilerini güçlendirecek deneyimlerden habersiz, dolayısıyla iletişim hakkından mahrum bırakılan kadın, sadece olumsuz haberlerin öznesi kılınırken kişilik ve yaşam hakkı ihlallerine uğruyor. Ancak bu kadar da değil; ataerkil söylemin habere sızan anlatısı içinde hayatı/toplumu anlamaya yönelik olarak kullanılan ikili karşıtlıkların hep "öteki" yanına atılan kadınlar arasında da onları birbiriyle bir dayanışma geliş-

29. Bir yanlış anlamaya imkân vermemek için, haber odasının "politik niteliğini kaybetmesi" iddiasıyla ilgili tamamlayıcı bir belirlemede bulunarak, anlatılmak istenenin haberin dönüştürücü, iktidar edenleri eleştiren bir tür/pratik olarak politik niteliğini yitirmesi olduğunun altını çiziyim. Yoksa biliyoruz ki, haber mevcut iktidar ilişkilerini ya da statükoyu yeniden-üretmek anlamında her zaman politik bir nitelik taşımaya devam ediyor.

30. Bu vesileyle, Habercinin Elkitabı Dizisi'nde, özellikle de *Medya, Etik ve Hukuk* kitabımızın Önsöz'ünde ortaya konulan; "gazetecilik mesleğinin mevcut etik anlayışı yerine, başka bir etik anlayış arayışının gerektiği" biçimindeki iddiasını bir kez daha hatırlatalım.

tirebilmekten alıkoyacak karşıtlıklar ("sıradan kadın-uzman kadın", "fettan kadın-masum kadın", "fedakâr anne-cani anne" şeklinde) kurulup, *üretiliyor*.

Eser'in bütün bu negatif fotoğraftan ortaya çıkardığı şu sonuç önemli: izleyici/dinleyici/okur olarak kadın, bir yurttaş olarak sahip olduğu haklar ve özgürlüklerle, sistemin işleyişine ilişkin bilgilerden yoksun bırakılıyor. Oysa, Türkiye'de yurttaşların enformasyon ve haber alma hakları yasal teminat altına alınmış durumda, ancak yönetimin bu hakkın ihlaliyle ilgili sorumluluğu konusunda bir düzenleme bulunmadığından, kadınların yurttaş olarak sahip oldukları hakların bir anlamı kalmıyor. Eser'e göre buna bağlı bir diğer sorun da, okur/izleyiciyi sadece tüketici veya seçme özgürlüğüne sahip alıcı olarak tanımlayan yaygın anlayışın sürüyor olması. Mevcut liberal hukuk düzeninde iletişim ve ifade özgürlüğünün sadece konuşma hakkı üzerinden ve bireysel bir hak olarak tanımlanmasında. Buna karşılık *dinleyicilerin de hak sahibi özneler olarak tanımlanması gerekiyor, çünkü ancak böylelikle kadınların okur-dinleyici olma halinin yeniden örgütlenmesi, bunun pasif bir tüketicilikten çıkarılıp aktif bir yurttaşlığa dönüştürülmesi mümkün olabilecektir.*

Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi, Hülya Uğur Tanrıöver'in "Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri" başlıklı yazısı kitabımızın medyada kadınların temsil biçimleriyle, neden olunan hak ihlallerini sorunsallaştıran ikinci yazısı. Hülya (UT), yaygın-medyaya hâkim olan habercilik anlayışının "haberinin nesnelliği ve doğruluğu gereği olarak kadın-erkek ayrımı yapılamayacağı" savıyla *kadın haklarının nasıl insan hakları söyleminin arkasına gizlenmeye çalışıldığı* belirlemesiyle başlıyor yazısına.³¹ Böylelikle bizim neden

31. Burada birçok kadının söylemine de sızmış olan, "kadın-erkek yok, hepimiz insanız" biçimindeki gündelik refleksi de hatırlatarak, eğitim çalışmalarımızı ve doğal olarak elinizdeki dizinin kitaplarının konusunu neden sadece "insan hakları haberciliği"

"insan hakları haberciliği" kavramıyla yetinmeyip, kadın hakları haberciliği, hatta daha öteye geçerek kadın odaklı habercilik kavramını öne çıkarmaya çalıştığımızı da açıklıyor.

Hülya'ya göre yaygın-medyanın habercilik pratikleri içinde ortaya çıkan kadın hakları ihlalleri –Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nun kavramlarıyla– gazetecilerin kendi "*habitus*"ları ile mesleklerini icra ettikleri (çalıştıkları medya kurumununki de dahil olmak üzere) gazetecilik "*alanının*" niteliğinden kaynaklanıyor. Burada o zaman kitabımızın Eser'e ait bir önceki yazısında söyleneni hatırlatarak başka türlü söylersek, bu bir yandan bizzat 19. yüzyıla birlikte oluşan gazetecilik mesleğinin uzlaşmaları ve bu uzlaşmaları kodlayan meslek ilkeleri ya da "gazetecilik mesleğinin profesyonel ideolojisi"nden kaynaklanıyor, böylelikle mesleğin daha ABC'si öğrenilirken genç gazeteciler tarafından içselleştiriliyor. Diğer yandan unutmamak gerekiyor ki, medya ve toplumun birbirinden ayrılarak anlaşılabilirliği mümkün olmadığına göre,³² gazetecilik ideolojisi her zaman başat ataerkil ideolojiyle eklenmiş şekilde karşımıza çıkıyor. Nitekim bu açıklama çerçeveleri içinden ilerlerirse Hülya'nın (UT) da tıpkı Eser gibi dikkat çekmek ihtiyacı hissettiği şekilde; kadınlık biyolojik değil toplumsal bir kurgu ya da yine Bourdieu'nun kullandığı kavramla "*habitus*" olduğu ölçüde, medyada kadın gazetecilerin sayısının artması, gazetecilik pratikleri içinde yapılan kadın hakları ihlallerini önlemeye yetmiyor. Buna, bizzat kadınlarınki de dahil olmak üzere cinsiyetçi zihniyet kalıplarını kıracak bir eylemliliğin eşlik etmesi gerekiyor.

başlığıyla sınırlamadığımız sorusuna da bir kez daha cevap verelim: Çünkü yukarıda Uğur Tannıöver'in de hatırlattığı gibi, birçok durumda sadece insan haklarından söz etmek, "eksik-insan" muamelesi gördükleri ölçüde, kadın, çocuk, etnik-kültürel azınlık haklarının üzerinin örtülmesi işlevini görüyor.

32. Bu konuyu Habercinin Elkitabı Dizimizin *Medya ve Toplum* başlıklı ilk kitabında tartışmıştık.

Ek olarak Hülya (UT) medyadaki kadın hakları ihlallerinin feminist medya araştırmacılarının önerdiği şekilde, en alttaki gazetecinin sosyo-demografik özelliklerini kapsamak üzere gazetecilik yapılan yerel/küresel toplum ve medya kuruluşlarının yapısı ile bu yapının dinamiklerinin oluşturduğu birbirine bağlı dokuz düzlemli hiyerarşik bir sistem içinde anlaşılabilirliğini söylüyor. Bu çerçeve içerisinde kadın hakları ihlalleri konusunda medyanın sahip olduğu sabıka dosyasının neden dünyanın farklı coğrafyalarında bu arada Türkiye'de de –yapılan araştırma sonuçlarının ortaya çıkardığı şekilde– birbirine benzediğini anlamak da kolaylaşıyor. Genel fotoğraf da şu; medya kadınları eğer Gaye Tuchman'ın kullandığı sözcükle "simgesel olarak yok etmiyorsa", yani görmezden gelmiyorsa karşımıza geleneksel rollerle, cinsel nesne, kurban olarak çıkarmakta, bu arada da "en iyi" durumda kadınları erkeklerle ve birbirleriyle "yalancı bir eşitlik içinde" temsil etmekte. Nitekim Hülya (UT) yaygın-medyanın haberciliği içinde ortaya çıkan sorunlu temsil biçimleriyle hak ihlalleri için verdiği örnekleri bu başlıklar altında topluyor. Bu arada farklı medya anlatıları/türleri içerisinde farklı hatta birbiriyle tamamen çelişen kadın temsilleriyle *karşılaşılmasının* medyanın kadın hakları ihlallerinde bulunduğu dair genel fotoğrafı değiştirmede eklemesinde de bulunuyor.

Hülya'nın (UT) yazısı, bizim asıl sorun alanımızı oluşturan habercilik pratikleri sırasında; *haber dili kurulurken, görsel malzeme seçilirken, haber kaynakları ve haberleri desteklemek üzere başvurulan uzman görüşler oluşurken* yapılan hak ihlallerinin tek tek üzerinde dururken, bize kadın odaklı hak haberciliğinin nasıl yapılması gerektiğinin ipuçlarını da veriyor; örneğin, kadınların fotoğflanmaması ya da görsel malzeme seçilirken kadın görüntülerine yer verilmemesi "kadının simgesel olarak yok edilmesi"ne bir örnek. Bu nedenle, diyelim bir miting alanı veriliyorsa orada bulunan kadınları da içine alan açılardan çekil-

miş fotoğraflar kullanılmalı. Bu arada tabii, habercilerin haberin konusuyla hiç ilgisi olmayan ya da haber değeri taşımayan kadın görüntüleri seçerek nasıl hak ihlalleri yaptıkları da akılda tutulmalı. Buna karşılık, kitabımızın izleyen yazıları kadın odaklı haberciliğin nasıl yapılabileceğini ve yapıldığını örnekleyen yazılar. BİA danışmanı Nadire Mater ve BİA² Proje Yürütme Kurulu üyesi İpek Çalışlar'ın eğitimler sırasında yürüttükleri atölye çalışmaları sonucunda ortaya çıkardıkları metin, "Medyadaki Durumu Tersine Çevirmek" başlığını taşıyor ve adı üstünde yaygın medyada yapılan haberciliğe alternatif bir haberciliğin nasıl yapılabileceğini örnekliyor. Nadire ve İpek'e göre, kadın odaklı habercilik ile anlatılmak istenen öncelikle kadınları medyadaki kadın sayfalarının, kadın köşeleri ve kadın saatlerine dolayısıyla da bir sayfaya, bir köşeye, saate sıkıştırmaktan kurtararak gazetenin bütün sayfalarına, radyo ve televizyonların bütün haber ve programlarına yayan bir habercilik. Çünkü "kadın sayfaları", "kadın köşeleri" çoğunlukla sanki kadına özel bir önem verilmiş yanılsaması yaratıyor ve aslında böylelikle hayatın bütünü, kadınlar neredeyse yok sayılarak erkeklere mal ediliyor. *Böylelikle tarihin/geçmişin, kadınlarsız yazılmasıyla tutarlı biçimde, bugün de kadınlarsız yazılmaya devam ediyor.*

Ancak yine bütün yazarlarımızın üzerinde uzlaştığı üzere, haber konusuyla, kaynağıyla, diliyle, görüntüsüyle eril bir tür, medya yapılanmasıyla erkek bir kurum olduğuna göre, kadın odaklı habercilik için yapılması gerekenler sadece bunlarla sınırlı değil. Bu nedenle de Nadire ve İpek yazılarında öncelikle kadının, Hülya'nın (UT) Gaye Tuchman'dan alarak kullandığı kavramla söylersem "kadının simgesel olarak yok edilişi" ile nasıl baş edilebileceğini tartışmaya açıyorlar, sonra da özellikle kadına yönelik şiddetin haberleştirilmesi, tecavüz, "namus/töre cinayetleri" denen kadın katl'ine ilişkin haber örnekleri üzerinde durarak, kadının uğradığı hak ihlallerini çoğu zaman kat-

merleyen bu hak ihlali haberlerinin nasıl yapılması gerektiğini söylüyorlar. Bu arada da bize, 1995'te Pekin'de toplanan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda kadınların eşitliğini geliştirmek ve sağlamak için hükümetlere, sivil topluma, uluslararası örgütlere yapılan 1. Medya ve yeni iletişim teknolojileri içinde kadınların karar alma ve kendilerini ifade etme konularına katılımını ve ulaşabilirliğini artırmak 2. Medyada kadınların dengeli ve klişeleşmiş olmayan görüntülerini yaygınlaştırmak biçimindeki çağrısı hatırlatıyorlar.

Nadire ve İpek'in yazılarında özetledikleri Türkiye'deki medya sektörüne ilişkin veriler, sonra da *Küresel Medya İzleme Projesi* kapsamında 2005 yılında 76 ülkede yapılan araştırma sonuçları, ayrıca BİA² Projesi kapsamında Türkiye'de yayımlanan 12 ulusal gazeteyi kapsayacak şekilde 2004-2005 yılları arasında gerçekleştirilen insan, kadın, çocuk hakları ihlalleri haberlerine ilişkin izleme raporları, *medyanın eril niteliğine* ilişkin olarak yapılan belirlemeleri destekleyecek nitelikte. Bu nedenle Nadire ve İpek'e göre, eğer bu niceliksel verilerle ve niteliksel görüntüleri kadınlara yönelik olarak yaygın-medyanın sebep olduğu hak ihlallerinin başlıca nedeniyse, öncelikle bunların altüst edilmesi gerekiyor ki bu da, kadın gazetecilerin sayısının bu durumlarda altın oran kabul edilen yüzde 33'ü yakalamasından, mesleklerinde ilerlerken önlerine çıkarılan –Eser'in yazısında dikkat çektiği– "cam tavanların" yıkılmasına, diğer yandan medyada çalışan kadın gazetecilerin çalışma koşulları ile onlara bakış açısının değişmesine kadar bir dizi önlemleri gerektiriyor. Ancak yine bütün yazarlarımızın vurguladığı gibi sorunun bir diğer boyutu cinsiyetçi zihniyet kalıplarının habercilik kodları, ilkeleri, ideolojisi ve pratiklerine de sızmış olması ise, kuşkusuz yapılması gerekenlerin bunların ötesine geçmesi gerekiyor.

Nadire ve İpek'in kadın hak ihlali yapan haberlere ilişkin olarak yürüttükleri tartışma sonucunda kadınların temsil edilme biçimi-

mine ilişkin olarak ortaya çıkan durum, Hülya'nın (UT) yazısında kullandığı örnekler ve bu örnekler dolayısıyla, konuyla ilgili olarak gerçekleştirilmiş araştırma sonuçlarıyla paralellikler kurarak yapmış olduğu sınıflamayla benzerlikler gösteriyor. Burada çarpıcı olan nokta, aynı benzerliğin *Çocuk Odaklı Habercilik* kitabımızda çocukların, özellikle de kız çocuklarının temsil edilme biçimlerine ilişkin olarak verilen örneklerle de ortaya çıkması. Böylelikle kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere "ötekiler" söz konusu olduğunda medyanın sahip olduğu "siyasal/ideolojik temsil rejiminin" ortak bölenini ataerkil/cinsiyetçi söylemin oluşturduğunu bir kez daha vurgulamak mümkün oluyor.

Bu arada Nadire ve İpek yaygın-medyanın habercilik anlayışını eleştirmek üzere kullandıkları örnekleri, özellikle kadınların şiddet, taciz, tecavüz ve cinayete uğradıkları haberler arasından seçiyorlar. Çünkü, biliyoruz ki, ataerkil toplumlarda failini her zaman erkeklerin oluşturduğu bu en ağır kişilik ve yaşam hakkı ihlallerine maruz kalan kadınlar, bu nedenlerle haber konus olduklarında uğradıkları hak ihlalleri katmerleniyor. Dahası, yapılan haberciliğin bu hak ihlallerini özendirerek, meşrulaştıran, doğallaştıran kurgusu, kadınları ataerkil şiddet karşısında güçlendirecek yerde güçsüzleştirerek, direniş ve kurtuluş için yol gösterecek yerde, kabullenilmesini sağlayacak sonuçları, hiçbir zaman birey olarak mağdur edilen bu –haber konusu– kadınlarla sınırlı kalmıyor, sınıfsal, etnik vb. farkları ne olursa olsun bir bütün olarak kadınları ilgilendiriyor.

Nadire ve İpek'in atölye çalışmalarında masaya yatırıp katılımcılardan tartışmalarını, sonra da yeniden yazmalarını istedikleri haberler ise yaygın-medyanın uzun süre "namus cinayeti" dedikten sonra "töre cinayeti" diye adlandırmayı tercih ettiği *kadın katli*. Tartışma bunların nasıl adlandırılmaları gerektiğinden başlayarak –çünkü, gerek "namus" gerekse "töre" yine başat ataerkil değer sistemi nedeniyle "olumlu" yananamlar taşıyan kav-

ramlar, bu arada ikincisinin bu cinayetleri belirli bir etnik kimliğe atfetme gibi bir sorunu da var– fotoğrafın nasıl kullanılması gerektiğine, kullanılan sözcüklerin seçimine kadar bir dizi önemli haber yapma ve yazma tekniğini içeriyor. Bu vesileyle Nadire ve İpek'in "töre cinayetleri" ile ilgili olarak verdikleri örneklerin, Hülya Gülbahar'ın "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler" ile ilgili Başbakanlık Genelgesi'nin konuyla ilgili olarak medyaya getirdiği sorumluluklar konusunda belirttikleriyle birlikte okunması gerektiğini de hatırlatalım.

Nadire ve İpek, atölye çalışmaları sırasında eğitim çalışmalarının gerçekleştirildiği bölgelerde kadın gazetecilerin, kadınlarla ilgili haber yapan muhabirlerin, karşılaştıkları sorunlar ve bunlarla baş etme yöntemlerine ilişkin olarak yaptıkları belirlemeleri de bizimle paylaşıyorlar. Böylelikle hem kadın odaklı bir habercilik yapmak konusunda karşılaşılan engellerin ulusal medya ile yerel medyada, hem de farklı yörelerde nasıl farklılaştığını görmek açısından önemli ipuçları elde edilmiş oluyor. Bu arada söz konusu sorunların yöreden yöreye kazanmış olduğu özgüllükler ile bu özgül durumlarla baş etmek üzere geliştirilen, geliştirilebilecek önlemler konusunda katılımcıların birbirlerinin deneyimlerinden yararlanabilmelerinin önünü açmış oluyorlar.

Nadire ve İpek'in yazıları, haberi ve haberciliği kadın odaklı, referanslı, dilli, konulu, kaynaklı, kısacası "*kadın hak'lı*" hale getirmek için bireysel olarak gazetecinin kendi kendisine sorması gereken sorulardan, yine Bourdieu'nun kavramlarıyla yeniden söylenirse, *gazetecinin habitus*'unun ve *gazetecilik alanı*'nın değişmesi için yapılması gerekenlere kadar bir dizi önlemin sıralandığı bir bölümle son buluyor. Bu önlemler ise zaten *bi-ane*'in uyguladığı, uygulamaya çalıştığı önlemler. Özellikle bir kadın haber sitesi olmadığı halde, kadın odaklı habercilik yapan

ve gerek yaygın-medyada gerekse yerel medyada çalışan habercilerin bu konuda yapabileceklerine ilişkin önemli bir örnek oluşturan *bianet* haberciliği ise, *bianet*'in ilk kadın haberleri editörü Burçin Belge'nin metninin konusu. "*bianet* ve Kadın Odaklı Habercilik" başlığı altında Burçin, 2000 yılında başlayan ve şimdi BIA olarak andığımız proje kapsamındaki *bianet* haberciliğinin –bu arada kendi habercilik anlayışının– 2003 yılından itibaren BIA² Projesi kapsamında yenilenirken uğradığı dönüşümün öyküsünü bizimle paylaşıyor. Böylelikle Burçin'in yazısıyla bir yandan "etik ve politik olarak sorumlu gazetecilik anlayışının/arayışının" kendine bulduğu yeni mecra olarak "hak odaklı haberciliğin" *bianet* haberciliğindeki "öncü" gelişiminin izini sürüyoruz, diğer yandan kadın odaklı haberciliğin nasıl yapılabileceğine ilişkin bir yol haritasına sahip oluyoruz.

Burçin'e göre, *bianet* en başından itibaren, kadın haberleri yapmaya özel bir özen gösteriyordu, ayrıca her hafta güncellenen bir de kadın sayfası "*Kadının Penceresi*" vardı (hâlâ var). *Kadının Penceresi*'nin yayın amaçları, "Kadınların fikri birikimlerini aktarmaya zemin oluşturmak"; "Kadınlarla erkeklerin farklı olduğunu ve eşit olmadığını temel alarak, zaman zaman bu eşitsizliği, ezilmişliği sergilemek; ama asıl olarak bu eşitsizliği tek tek ya da gruplar halinde yıkmaya çalışanların yaptıklarını aktarmak" biçiminde sıralanıyordu. Bu haliyle elbetteki Nadire ve İpek'in yazılarında belirtip eleştirdikleri yaygın-medyadaki kadın sayfalarından, eklerinden farklıydı ancak, yine de, tek bir kişinin, Filiz Koçali'nin yoğun çabasıyla ortaya çıkan bir köşeydi ve kadına ilişkin haberlerin, kadının görünürlüğünün bütün *bianet*'e yayılması gerekiyordu. Yapılması gereken, yine Nadire ve İpek'in de belirttikleri gibi, yaygın-medyanın yaptıklarını, tersyüz etmektir (ki kadınlar o hiç önemsenmeyen gündelik hayat pratiklerinin bir parçası olarak bunun nasıl yapılacağını bilirler!). Burçin'e göre, yaygın-medyanın kadınları özellikle yok saydığı

alanlar, siyaset, ekonomi, spor gibi "erkekler için" sayılan alanlar, böylelikle kadın haberleri bir "yan alan" olarak görülüyor; kadınlar kendilerine "ciddi konular" ve "ciddi adamlar" arasında bir türlü yer bulamıyorlar. Başka deyişle geleneksel habercilik anlayışında kadınlar haberin odağına yerleşemiyor, çünkü bu yaklaşıma göre haberler kadınların katılmadığı savaşları, üyesi olmadıkları parlamentoları ve sahibi olmadıkları işyerlerini vb. konu ediniyor. Dolayısıyla da kadınlara seslenilmek gerekince sadece geleneksel olarak kadınlarla ilgili olduğu varsayılan konular o da belirli köşelere, köşecilere emanet edilmek üzere işleniyor. Buralarda da moda, çocuk ve ev bakımı, astroloji, sağlık, güzellik gibi ve çoğunlukla tüketiciliği kışkırtmak bağlamı konulardan ibaret bir alana sıkıştırılıyorlar.

İşte tam bu nedenlerle, Burçin ve aynı editöryel sorumlulukları paylaştıkları (kadın/erkek arkadaşları *bianet* deneyimi içerisinde, kadın hakları ihlalleri ile kadınların maruz kalıp mücadele ettikleri sorun alanlarını takip edip, gündeme taşıyan, bu bağlamda da kadın hareketleriyle dirsek temasında olan, "erkek" sayılan alanları kadınlara ait kılacak, bu alanlarda da kadınların bal gibi mevcut olduklarını, olabildiklerini ve olmaları gerektiğini gösteren haberler yapmanın peşine düşüyorlar. Bütün haberleri kadın (ve diğer *ötekiler*'in) perspektifinden yazmayı, ancak kadınların homojen bir grup oluşturmadıklarının bilgisiyyle farklı sınıflardan, kesimlerden kadınların farklı deneyimlerini haberlerinin merkezine oturtmayı, adres defterlerinde kadın haber kaynaklarının, uzmanların isimlerini çoğaltmayı, onların uzmanlıklarına sadece geleneksel olarak kadınlarla ilgili sayılan sağlık, eğitim, çocuk ve yaşlı bakımı gibi konularda başvurmadan vazgeçmeyi, bu arada en önemlisi ataerkil dili, sözcükleri yerinden eden bir dili/anlatıyı yakalamayı öğreniyorlar. Burçin'in yazısı Önsöz'ün başlarında tekrarladığım bir ifadeyle, *bianet*'in etik ve politik olarak sorumlu gazeteciliğin uğraklarını-

dan birisi olarak hak haberciliğinin kapısını nasıl aralayıp, içinde nasıl ilerlemeye başladığına dair örneklerle tamamlanıyor.

Ancak Burçin'in bu yazısının, *bianet*'in kadına duyarlı haberciliğinin, kadın hakları haberciliği ile kadın odaklı haberciliğe dönüşmesine, bu arada kendisinin ve aynı sorumluluğu paylaşan arkadaşlarının habercilik anlayışının değişmesine ilişkin olarak bizimle paylaştıklarının başka bir yol göstericiliği daha var. Çünkü hak haberciliği ya da insan, kadın, çocuk odaklı habercilik yapmanın hiçbir zaman sadece editöryel bir tercih, dolaşısıyla yukarıdan belirlenmiş bir siyasanın konusu olmakla kalamayacağını, konunun öncelikle bireysel olarak gazetecinin sorumluluk alanına girdiğini bize –bizzat kendi "öğrenme" deneyimi üzerinden– hatırlatıyor. Bu bahaneyle de kadın (ve diğer "ötekiler") odaklı habercilik yapmanın –herkes Burçin gibi editöryel siyasasını hak haberciliği olarak tanımlamış, alternatif habercilik yapmaya çalışan bir medyada gazetecilik yapma imkânına sahip olamayacağına göre– yaygın-medyada çalışan gazetecilerin editöryel süreçleri bahane ederek erteleyemeyecekleri bir sorumluluk olduğunun altını çizmek gerek. Başka ifadeyle, *hak odaklı habercilik yapmak*, öncelikle bireysel olarak içselleştirilmiş, üzerine düşünerek, okuyup, deneyimlerle işlenerek geliştirilmiş kişisel bir etik ve politik tercih.

bianet kadın haber sitesi değil, ancak kadın odaklı habercilik yapıyor ve tercih edeceğimiz terminolojiye göre Türkiye'de çok az örneği bulunan "alternatif medya", "bağımsız medya", "yurttaş medyası" örneklerinden bir tanesi.³³ Kitabımızın son iki ya-

33. Türkiye'deki yaygın-dışı medya örneklerinin –ki hem kendi içlerinde hem de dünyadaki örneklerden farklılıklar gösteriyorlar– nasıl adlandırılması gerektiği önemli bir tartışma alanı. Bu tartışmaları özetleyerek, Türkiye'deki yaygın-dışı medyayı anlamamızı sağlayacak bir kuramsal/kavramsal çerçeve oluşturma çabasını benim, *İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu*'nun metinlerini bir araya getiren ve derlemesini Sevilay Çelenk'in yaptığı, "Başka Bir İletişim Mümkün" adlı bir diğer IPS Vakfı yayınındaki "Demokrasi ve 'Başka-Medya' ilişkisi: Türkiye'deki Yaygın-dışı Medya Ortamını Anlamak Üzere Teorik Bir Deneme" başlıklı yazımda bulabilirsiniz.

zısı ise, benim bu iki örnek bağlamında kullanmayı tercih ettiğim kavramla "alternatif kadın medyası" deneyimlerinden gelen BİA eğitimlerine ait. Her iki yazıda da yaygın-medyanın temsil ettiği geleneksel haberciliğe alternatif kadın haberciliğinin nasıl yapılması gerektiğine dair deneyimlerin ve arayışların örneklerini bulabileceksiniz. Böylelikle –tıpkı biyolojik olarak kadın olmak, nasıl kadının özgürleştirici bir söylem içinden konuşmasını garantilemiyorsa– kadın medyası olmanın da, kadını özgürleştirici ufuklar açacak kadın odaklı gazetecilik/habercilik yapmayı garantilemediğini gösteren piyasadaki onlarca örnekten sonra, alternatif kadın medyasının nasıl olması gerektiğine dair gerçek fikirler veren iki örnekle buluşuyoruz. Bunlardan ilki, kadın medyası alanına çok önemli bir tarih düşen *Pazartesi* dergisi örneği.

Pazartesi dergisinin genel yayın yönetmeni Beyhan Demir "Alternatif Kadın Medyası Örneği: *Pazartesi* Dergisi" başlığı altında yayımlandığından bu yana önemli bir varoluş ve alternatif duruş mücadelesi veren dergilerini, bu topraklardaki kadın bakış açısını yaygınlaştırmaya çalışan ve tarihi 1880'li yıllara kadar giden kadın dergiciliğinin bir uzantısı sayıyor. Bu tarihin çok kısa bir özeti verirken de dikkatimizi kadın hareketinin gelişimiyle kadın medyasının gelişimi arasındaki güçlü bağa çekmiş oluyor. Zaten bizzat *Pazartesi* dergisi de böyle güçlü bir bağ ile ortaya çıkan ya da daha doğrusu yayımlanma fikrini ve emek verenlerini Türkiye'de 1980'li yıllarla birlikte feminist hareketin sorunsallaştırdığı konularla birlikte sokaklara, meydanlara çıkan kadın hareketi içinden devşiren bir dergi.³⁴ Dolayısıyla bir yandan konumunu açıkça ataerkine karşı aldığı politik tavırla

34. Alternatif kadın medyasından ne anlamak gerektiği konusunda ve bir alternatif kadın medyası örneği olarak *Pazartesi* dergisinin incelendiği çalışma için, bkz. Eser Köker, "Feminist Alternatif Medya Üzerine", *Yıllık 1995-1996*, (Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), s. 23-44.

belirlemiş, diğer yandan alternatif kadın medyasının ancak sokaktaki kadın hareketi ile iç içe var olabileceğini kendi yayın hayatı pratiğiyle de kanıtlamış bir dergi.

Derginin içeriğine gelince, Beyhan'ın, derginin en başından beri içinde olan Ayşe Düzkan'dan aktardığına göre; "gündemi takip eden, bu gündemi feminist bakış açısıyla analiz edip yorumlayan, örtük bir şekilde popüler kültür içinde yeniden üretilen erkek egemenliğinin farkına varılmasını sağlamaya çalışan" bir içerik. Emsallerinden birçok farkı var *Pazartesi*'nin. Örneğin, kadınlara ait alanlardan biri sayılan popüler kültürü küçümseyerek sırtını dönmeyen, ancak ona başka türlü yaklaşan bir dergi. Nitekim daha sonra onun bu tarzı yaygın-medya tarafından da sıklıkla taklit ediliyor, deyim yerindeyse birçok alternatif medyanın başına geldiği gibi bu içeriği "yağmalanıyor". Politik duruşu da çok net; bütün negatif ayrımcılıkların meşrulaştırılmasında kullanılan, kadınlar arasındaki bütün farkları silmeye çalışarak özcü ve homojen bir kadın imgesi kuran "kadının doğası" kurgusunu, bu kurgunun ortaya attığı mitleri sarsmaya çalışıyor. Böylelikle diyor Beyhan, *Pazartesi*'nin önemli işlevi bize yüklenen kadınlık rollerinin değişebilir ve doğuştan olmadığını söylemek oldu.

Pazartesi'nin haberciliğini farklı kılan bir başka politik, editöryel tercih ise; yine Ayşe Düzkan'dan aktarılan sözlerle bunun "... her meselenin kadınların meselesi olduğu" kabulüyle yapılması, böylelikle kadınların her konuda düşünceleri, söyleyecek sözleri olduğu gösterilerek, içine tıkıştırılmaya çalışıldıkları ilgi alanlarının sınırlarının zorlanması. Bu arada tıkıştırılmaya çalışıldıkları üç-beş tane ilgi alanına –örneğin "güzellik" olgusuna– başka bir gözle bakmaya çalışmalarının sağlanması.

Beyhan'ın söylediklerinden anlıyoruz ki, *Pazartesi* özetle, yaygın-medya ne yapmıyorsa kadınlar için onu yapan bir dergi. Ya-

ni kadınları "olumlu" haberlerin odağı kılarak –Eser'in yazısında ifadesini bulduğumuz şekilde– birbirlerinin "başarı, direnç, özgürleşim" deneyimlerinden yararlanarak zenginleşmelerine, güçlenmelerine imkân veren bir habercilik yapıyor. Mizah gibi kadınların sürekli aşağılandığı, cinsellik gibi kadınların üzerine konuşmalarının tabu sayıldığı, bu nedenle sözsüzleştirildiği alanlara el atarak, kadınların erkek dilinin egemenliği altında yok olan kendi anlatılarını yeniden keşfetmelerine, yepyenisini kurulumalarına yol açacak mecralar oluşturuyor. Farklı sınıflardan, yaşlardan, eğitim düzeylerinden, etnik/dinsel kökenlerden, cinsel tercihlerden gelen kadınların, dolayısıyla kadınlar arasında da en fazla susturulanların sesi olmaya çalışıyor. Özellikle kadına yönelik her türden şiddet, taciz, tecavüz ve cinayet konularında siyasal iktidarı harekete geçiren politik tavırlar sergiyor, hatta sokağa çıkarak eylemlere öncülük ediyor.

Beyhan'ın anlattıklarından *Pazartesi*'yi alternatif kılan bir başka özelliğin, birçok kadını hayatında ilk kez bilgisayar klavyesine dokundurarak, ilk yazılarını yazdırması, ilk haberlerini yaptırması, böylelikle yaygın-medyanın geleneksel gazeteci-okur modelini zorlaması olduğunu da anlıyoruz. Dahası, dergi ofisinin, yine onu alternatif medya kılacak şekillerde kullanıldığını, yani kapısının bütün katkı koymak isteyen kadınlara açık tutulduğunu, sadece yazıların yazıldığı bir yer olmakla kalmayıp, sohbet edilen, kadın hareketleriyle bağların kurulduğu, okur ile yazar hiyerarşisini ortadan kaldıran, ev arayanlara ev, işsiz olanlara iş bulmaya çalışan bir dayanışma ağı yaratan, feminiz-

35. Alternatif medyanın sadece içeriğiyle değil, örgütlenme yapısı, kullanılan format, dağıtım yöntemleri, gelir kaynakları, geleneksel okur-yazar ayrımı hiyerarşisine karşı aldığı tavır konularında da alternatif olması gerektiği konusundaki bilgi ve örnekler için, bkz. Chris Atton, *Alternative Media*, Londra: Sage, 2002. Ayrıca yine, bkz. Sevda Alankuş, "Demokratik Bir Medya Ortamı İçin Yerel/Sivil Medya ve İmkânlar" ile Beybin D. Kejanlıoğlu, "Medya ve Toplum İlişkisi ve Küreselleşmenin Yerel Medyaya Sunduğu Olanaklar", *Medya ve Toplum* (2. baskı), Sevda Alankuş (haz.), İstanbul: IPS İletişim Vakfı, 2005, s. 99-132 ve s. 81-98.

min öğrenildiği/eyleme dönüştüğü bir mekâna dönüştüğünü öğreniyoruz.³⁵

Kitabımızın son yazısı, feminist bir sivil toplum örgütü olan Uçan Süpürge'nin temsilcisi olarak BİA eğitim çalışmalarımıza destek veren Selen Doğan'ın "Uçan Süpürge 'Yerel Kadın Muhabirler Ağı'nın Öyküsü ya da 'Hayat, Haberdir' başlıklı yazısı. Selen, Uçan Süpürge'nin başlattığı "alternatif kadın haber ağı örgütlenmesi" ve bu amaçla kurulan Yerel Kadın Muhabirler Ağı'na ilişkin deneyimleri bizimle paylaşıyor. Ayrıca, bu deneyimden yola çıkarak yerel medyada kadın haberlerinin daha çok yer alabilmesi, kadın temsiline haber metinlerinde olduğu kadar, yerel medya kuruluşlarında da artması hakkında neler yapılabileceğine ilişkin önerilerde bulunuyor.

Selen'in anlattıklarından Uçan Süpürge'nin Türkiye'de bir ilk olan "Yerel Kadın Muhabirler Ağı" projesinin, ana-akım medyadaki *kadının yanlış ve eksik temsiline itiraz* ile yereldeki kadınların ve kadın örgütlerinin haber olmamasına tepkiyle doğduğunu, dolayısıyla *Pazartesi* dergisi gibi alternatif bir arayışla ortaya çıktığını öğreniyoruz. Projenin sloganı "Hayat, haberdir" ve "kadınların kendi haberlerini kendilerinin yapması" esasına dayanıyor.

"Yerel Kadın Muhabirler Ağı" projesi, kadınlar ve kadın kuruluşları arasında iletişimi ve buna bağlı olarak da etkileşimi sağlamayı amaçlayan Uçan Süpürge'nin çalışanları tarafından önce 2003 Mart'ında 8 pilot kentte (Antalya, Çanakkale, Diyarbakır, Eskişehir, Mersin, Samsun, İzmir ve Gaziantep) başlatılıyor, daha sonra bunlara 2004 yılında 4 kent daha ekleniyor (Adıyaman, Van, Mardin, Şanlıurfa). Bugün bu ağın çapı, söz konusu kentleri aşarak Türkiye içinden ve dışından gönüllü muhabir kadınların katılımıyla daha da genişlemiştir durumda.

Okur-yazar hiyerarşisini ortadan kaldırarak, kamusal alanda yazmak konusunda –tıpkı konuşmak konusunda olduğu gibi– da oldukça ürkek ve sessizleştirilmiş olan farklı yörelerden, kesimlerden, deneyimlerden kadınları hem okur hem yazar haline getirmeyi hedefleyen, böylelikle radikal alternatif bir girişimi temsil eden Proje dahilinde, gönüllü muhabirler belli aralıklarla eğitim programlarına tâbi tutuluyorlar. Onların gönderdikleri haberler ise, her cuma güncellenen www.ucansupurge.org adresindeki web sitesinde yayımlanıyor. Projenin nihai hedefi, Türkiye'deki bütün illeri kapsayarak her ilden en az bir muhabir çıkarmak, böylelikle çoğunlukla erkek muhabirlerin izlediği ve yine çoğu kez görmezden geldiği yereldeki kadın haberlerini bilinir, duyulur kılmak.

Selen, yazısının sonunda, yerel medyada kadınların görünür hale gelmesi, kadın odaklı habercilik yapılabilmesi için yerel medya çalışanlarına önerilerde bulunuyor, öncelikle de yerelindeki kadın gündeminin düzenli olarak izlenmesini bir gereklilik olarak sunuyor, bu arada haber konusu yapılabilecek konular, kadınlarla ilgili bir gündem oluşturmak için gereken sorun alanlarına dair örnekler de veriyor. Selen'in kadın odaklı habercilik için diğer yazarlarımızla birleştiği bir nokta da, yerel medyada çalışan kadın gazetecilerin sayısının artması.

Sonuç olarak tekrarlısam, bu kitabımızda bir yandan kadın odaklı haberciliğinin ne olduğu, neden ve nasıl yapılması gerektiği sorularının cevaplarını vermeye çalışırken, diğer yandan dizimizin bütün kitaplarında olduğu gibi, haber üreticisi, gazeteci adayı, okur/dinleyici/izleyiciyi yaygın-medyanın mevcut haberciliğinin dönüştürülmesi konusundaki sorumluluklarına "*he-men şimdi*" sahip çıkmaya çağırıyoruz. Bunu yaparken, daha uzun erimli mücadele ile üstlenilmesi gereken diğer sorumluluklar için de ipuçları veriyoruz; yani hem kendi toplumsal cinsiyet kurgumuz dahil ataerkinin bütün sızdığı alanları tartışma

ve mücadele konusu yapmak, hem de mevcut hukuki sistemin olanaklarını sonuna kadar kullanırken, bu sınırların kadınlar lehine değiştirilmesini sağlamak için *küresel, ulusal, yerel kadın hareketleri ile birlikte davranmak gerektiğini* hatırlatıyoruz.

O halde daha fazla ertelemeden, hemen şimdi...

Sevda Alankuş
Gazimağusa, 5 Haziran 2007

HUKUK-BASIN İLİŞKİSİ VE KADINLARA İLİŞKİN YASAL DEĞİŞİKLİKLER

Filiz Kerestecioğlu

"*Dünyada sermaye ve hâkimiyet erkeklerin elinde ve bunun kolayca el ve cinsiyet değiştirmesini istemiyorlar*" diyerek söze başlayayım ve salondaki erkek arkadaşlar konuşmamın geri kalanını dinlemesinler ya da önyargıyla dinlesinler!!! Ancak bunu baştan söylemesem de sunuşumun başka bir yerinde söylemem gerekiyordu. Çünkü "Medeni Kanun neydi ve ne oldu ve hâlâ ne olmaya devam ediyor?" ya da "Türkiye'deki hukukta kadın cinselliğine nasıl bakılıyordu, neler nasıl değişti?" diye sorulduğunda buna az önce söylediğimden farklı bir açıklama getirmek zor ne yazık ki. Bu nedenle "sizleri tenzi ederim" diyerek söze başlarsam belki daha sağlıklı olur.

Türkiye'de medeni kanun ve kadınlar

Şimdi eski ve yeni Medeni Kanun'a birlikte göz atarak bazı değerlendirmeler sunmaya çalışacağım sizlere. Erkeklerin evlilik kurumu içindeki ya da aile hukukundaki üstünlüklerine son ve-

ren 4721 Sayılı yeni Medeni Kanun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 22 Kasım 2001'de kabul edildi. Böylelikle yıllar süren çabalardan sonra 1926 tarihli 743 Sayılı Medeni Kanun, 75 yıl sonra değiştirilmiş oldu.

Ben zaman zaman dergilerde, gazetelerde de çalıştım. Bir ara son on yıla bakarak bir tarama yapmış ve her hükümet döneminde gazetelerde bu konuda çıkan başlıkları toparlayıp *Pazar-tesi* dergisine bir yazı yazmıştım. Başlıklar "İşte şimdi reislik kalkıyor", "Kalktı kalkacak", "Nihayet tasarı mecliste"... şeklindeydi. Bu böyle bir 15-20 yıl sürdü sanıyorum. Tabii ki kadın hareketinin yıllardır süren çabalarıyla –bazılarınız Avrupa Birliği üyelik sürecinin gereklilikleri nedeniyle diye düşünse de bence böyle– Kanun değişti. Önceden gerçekleşen bazı değişiklikler de vardı: Örneğin "kadının çalışmasını kocanın iznine" bağlayan 159. Madde, "evlilik öncesi soyadının da kullanabileceği" gibi ufak bazı değişiklikler, bütünlüklü son değişiklik olmadan önce gerçekleştirilmişti. Bugün ise daha köklü ve önemli değişiklikler var.

Aile: Eşitlik temelinde ortaklık...

Yeni Medeni Kanun aileyi kadın ile erkek arasında "*eşitlik temelinde dayalı bir ortaklık*" olarak tanımlamakta. Aile içinde eşler arasında eşitlik, Anayasa'nın 41. Maddesi'ne eklenen "Aile eşleri arasında eşitliğe dayanır" cümlesiyle anayasal güvence altına alındı. Bu anlayış Kanun'un diline de yansıyor, "karı" ve "koca" kavramları yerini "eşler" kavramına bıraktı. Yeni Kanun'a göre "koca" artık ailenin reisi değil; eşler, eşit ortaklar olarak aile birliğini eşit karar yetkisi ile birlikte yürütüyorlar. Ayrıca eşler eşit temsil hakkına sahip. Evlilik dışı çocuklar için kullanılan "gayri meşru çocuk" kavramı kalktı; evlilik dışında doğmuş çocukların velayeti anneye ait. Velayet konusunda önceden de

eşit olan ancak bir anlaşmazlık halinde babanın oyunun geçerli olduğunu düzenleyen madde yerine, şimdi çocukla ilgili konularda tamamen eşit karar alma söz konusu.

Burada aslında çocukları ana-babadan koruyan başka bir düzenlemeye de atıf yapmak lazım ki o da; 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edildikten sonra 1990 yılında Türkiye'nin de onaylamış olduğu, böylelikle *kanun hükmünde bir uluslararası belge niteliği taşıyan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi** (BMÇHS). Bu sözleşmenin varlığını da sık sık vurgulamak lazım. Çünkü çocuklara bizde bir birey olarak yaklaşılmadığı için, bazı durumlarda *onların da görüşünün sorulması gereğini* mahkemelerde hatırlatmak gerekiyor. Örneğin boşanma halinde sadece ana-babanın durumuna göre çocuğun kime verileceğine karar verileceği düşünülmemeli. *Kendi iradesini ifade edebilecek olgunlukta bir çocuğun da eğer isterse görüşünün alınması gerekiyor.*

Soyadı meselesi

Soyadı konusu daha önce de değindiğim gibi, kadın evlilik öncesi soyadını kullanabiliyor ancak eşininkiyle birlikte. Bu konuda ne yazık ki gerekli değişiklik henüz sağlanamadı. Halbuki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararı var, belki takip etmişsinizdir, İzmir'den bir Avukat Ayten Ünal Tekeli'nin başvurusunu AİHM kabul etti ve karara bağladı, talebi üzerine kendisine Anayasa'nın 90. Maddesi'ne dayanılarak Nüfus Müdürlüğü'nce yeni kimlik verildi. Kanun değişikliği gerçekleşmemesine rağmen yapılan bu uygulama çok önemli, ancak Kanun'da buna uygun bir değişiklik henüz yok. Burada altı çizilmeli, bu konu bir lüks ya da ayrıntı değil, bir kimlik sorunu. Yıllardır bil-

* Sözleşme metni ve Sözleşme'nin oluşturduğu evrensel ölçütlerle ilgili değerlendirmeler için *Çocuk Odaklı Habercilik* kitabına bakınız (*editörün notu*).

diğiniz arkadaşlarınızı soyadlarından dolayı tanıyamabiliyorsunuz. Bu yüzden erkeklerin, özellikle böyle bir değişikliği kendileri yaşamak zorunda kalsalardı neler hissedecekleri üzerine düşünmeleri gerekiyor. Sanırım 10 yıl kadar önce bir banka müdürü kadın müvekkilem için bu konuda Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunmuştum ve uzunca, uluslararası metinlere de atıf yapan bir dilekçeyi mahkemeye sunmuştum. Hâkim, sanırım okumadığı dilekçeye bakarak "Yani siz ne istiyorsunuz şimdi?" dedi. Ben de ciddi ciddi anlattım, "eşitlik, kimlik vb. sebeplerden Anayasa'ya aykırı ve bu iddiamızın ciddi bulunarak Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi gerekir," diye. Biliyorsunuz direkt olarak başvuramıyorsunuz Anayasa Mahkemesi'ne. Bu ancak bir mahkeme aracılığıyla olabilir. Hâkim bana aynen şunları söyledi: "O senin dediğin asma yaprağı her zaman olmaz" ve reddetti davayı. Şimdi ise "asma yaprağı" olsa bile, her zaman olabileceği yolunda adımlar attığımızı düşünüyorum.

Evlilikte mülkiyetin paylaşımı

Yeni Medeni Kanun'da eşler aile konutu üzerinde eşit hak sahibi. Aile konutunu düzenleyen 194. Madde, kadınlar lehine getirilen en önemli değişikliklerden birisi. Bu maddeye göre tapuya eşlerden biri giderek aile konutu şerhi koydurabilir ve o konutun kendi rızası olmadan satılmasının önüne geçebilir. Buradaki en önemli gerekçe başta da söylediğim gibi sermayenin, tapuların, arabaların erkekler üzerine kayıtlı olmasının kadınlar aleyhine ciddi bir eşitsizlik yaratmasının önüne geçmek. İnanın bunu ben söylemiyorum, kanun koyucu da gerekçeye buna benzer sözler yazmış.

Bir başka önemli madde yine buna benzer gerekçelerle hazırlanmış olan 199. Madde ve "Tasarruf yetkisinin sınırlandırılması"na ilişkin. Bu da, eşlerin birbirinden mal kaçırmasını önleyen, ge-

rektiğinde hâkim kararıyla tasarruf yetkisinin kaldırılmasını sağlayan bir madde. "Ev içi emek" kavramı ve *emeğin bir değer olarak kabul edilmesi* de yine çok önemli değişikliklerden birisi. Burada yıllardır süren bir tartışmaya da değinmek istiyorum. "Ev işi ücretlendirilmeli mi?" konusu feministler arasında da yürütülmüş bir tartışmadır. Benim kişisel görüşüm bunun yanlış olduğu doğrultusunda. Çünkü bu yine kadınları eve hapseden ve mevcut konumu, yani "ev işlerini kadın yapsın" anlayışını güçlendirebilecek bir yaklaşım. Ancak bugün Medeni Kanun'da yer alan düzenleme anlamında bakarsak bunun çok değerli bir kazanım olduğu düşüncesindeyim. Çünkü bugüne kadar yok sayılan, görülmeyen bir değeri ortaya çıkarıyor, kabul ediyor Medeni Kanun'un 186. ve 196. maddeleri... Burada söz konusu olan özellikle de tazminat taleplerinde hep erkeğin çalışmış olarak görülüp, kadının ise adeta hiçbir iş yapmamış olarak değerlendirilmesinin önüne geçilmesi. Çocuk bakımı, ütü, yemek, temizlik vb. hepsi piyasa değeri olan işler ve reel bir karşılıkları var, dolayısıyla boşanma davalarında talep ettiğimiz tazminatlar için önemli olmak üzere *ev içi emeği bir değer olarak kabul eden* önemli maddeler bunlar.

Medeni Kanun'daki bir başka önemli değişiklik de *eşlerin evlilik süresi içinde edinilmiş mallar üzerinde eşit hak sahibi olmaları*. Buna "Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi" deniliyor. Edinilmiş malların istisnaları "kişisel mal" olarak adlandırılan varlıkları. "Kişisel Mal" tanımına girenler ise şunlar:

- Eşlerden birinin yalnız kişisel kullanımına yarayan eşya (kadınların takıları, makyaj malzemeleri, erkeklerin kol düğmeleri, tarafların giyecekleri gibi),
- Tarafların emek vermeden sahip oldukları mallar (bağış, miras gibi),
- Tarafların evlenmeden önce sahip oldukları mallar,
- Manevi tazminat gibi tarafların alacakları,

- Kişisel malların yerine geçenler (örneğin evlenmeden önce sahip olunan veya miras yolu ile gelen bir evi satıp yerine yerininin alınması gibi),
- Tarafların aralarında "kişisel mal" olarak kabul edileceğini kararlaştırdıkları mallar.

Buna karşılık "Edinilmiş Mallar" tanımına:

- Tarafların evlenmelerinden başlayarak emekleri karşılığında edindikleri mallar (yani yaptıkları iş ve meslek dolayısı ile elde ettikleri kazançlardan edindikleri mallar),
- Sosyal güvenlik ve sosyal yardım kurum ve kuruluşlarının veya personele yardım amacı ile kurulan sandık ve benzerlerinin yaptığı ödemeler (emekli ikramiyesi gibi),
- Çalışma gücünün kaybı nedeni ile ödenen tazminatlar,
- Kişisel malların gelirleri,
- Edinilmiş malların yerine geçen değerler giriyor.

Ancak evlilikteki mal rejimi ile ilgili kanun değişikliğinin uygulanma biçimine dikkatinizi çekmek üzere, burada sunuşun başında söylediklerime dönmek zorundayım. Yeni Medeni Kanun'un getirdiği yeni mal rejimi, geriye dönük olarak uygulanmadı. 20-30 yıllık evlilikleri kapsamadı, çünkü bu kez de milletvekilleri *sermayenin el değiştirmesini* istemediler. Eski evliliklerde (1 Ocak 2002 öncesinde) edinilen malların çok daha fazla olduğu bir gerçek. Ancak yeni Medeni Kanun'a göre şimdi gerçekleşecek bir boşanma halinde Ocak 2002'den öncesi için Mal Ayrılığı Rejimi, sonrası için ise Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi uygulanacak. Bu tabii ki kişiler için de, hâkimler ve avukatlar için de bir garabet. Ve en önemlisi, biliyoruz ki, kadınlar için fiziksel şiddete katlanmayı zorunlu kılan, ne yazık ki çoğu zaman ekonomik şiddet. Bu nedenle Medeni Kanun'un Yürürlük Yasası'nın 10. Maddesi'yle getirilen düzenleme, zaten mağdur olan kadınların mağduriyetini devam ettiren bir düzen-

leme, bu nedenle de değiştirilmesi için elbirliğiyle çabalamak gerekiyor.

Miras konusu...

Kural olarak sağ kalan eş, birlikte mirasçı olduğu gruba göre mirastan pay alır. Sağ kalan eş;

- çocuklarla birlikte mirasçı olmuşsa mirasın dörtte birini,
- miras bırakanın ana-baba veya kardeşleri ile birlikte mirasçı olmuşsa mirasın yarısını,
- miras bırakanın büyükanne ve büyükbabası veya onların çocukları ile birlikte mirasçı olmuşsa mirasın dörtte üçünü,
- bunların hiçbiri yoksa tamamını alır (Madde 499).

Eğer taraflar arasında yasal rejim olan "*Edinilmiş mallara katılma rejimi*" uygulanıyorsa o zaman:

- Sağ kalan eş veya mirasçıları, diğer eşe ait artık değer yarısı üzerinde hak sahibi olurlar. Alacaklar takas edilir (Madde 236). Yani sağ kalan eş artık değer yarısını alır sonra kalan yarının (çocuklarla birlikte mirasçı ise) dörtte birini alır, böylece dörtte üçünü almış olur.
- Ayrıca sağ kalan eş, eski yaşamını sürdürmek istiyorsa ölen eşi ile birlikte yaşadıkları ev ve eşyaların kendisine tahsisini isteyebilir. Ancak bunu için diğer mirasçıların payını ödemesi gerekir. Ödemeyi de kendi katılma payını diğer mirasçılara bırakarak ve yetmezse üstüne para ekleyerek yapabilir (Madde 240).

"*Paylaşmalı mal ayrılığında*" sağ kalan eş gene "paylaşma konusu olan mallar arasında ev eşyası veya eşlerin birlikte yaşadıkları konut varsa; bunlar üzerinde kendisine miras ve paylaşmadan doğan hakkına mahsup edilmek ve yetmezse bir bedel ek-

lemek suretiyle mülkiyet hakkı tanınmasını isteyebilir" (Madde 255).

"*Mal ayrılığı rejiminde*" ise kişisel ve ortaklık malları ayrımı yapılmadan sağ kalan eş çocuklarla birlikte mirasçı olmuşsa mirasın dörtte birini alır. Diğer miras payları burada aynen uygulanır.

"*Mal ortaklığı rejiminde*" eşlerden biri diğerinin rızası olmadan ortaklık mallarına girecek olan bir miras reddedemeyeceği gibi, tereke borca batıksa kabul de edemez (Madde 265).

Eşlerden birinin ölümü veya diğer bir mal rejiminin kabulü ile mal ortaklığı rejiminin sona ermesi halinde her eşe veya mirasçılara ortaklık mallarının yarısı verilir (Madde 276).

4320 Sayılı Kanun

Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu'ndaki (TCK) değişikliklerinden önce 1998 yılında yürürlüğe giren ve aile içi şiddetin önlenmesi konusunda önemli tedbirler getiren bir kanun ise 4320 Sayılı "Ailenin Korunmasına Dair Kanun". Bu Kanun aslında adından başlayarak sorgulanması gereken ve değişikliklerin yapılmasına ihtiyaç gösteren bir kanun olmasına rağmen, şiddeti önlemek konusunda hızla uygulanması gereken tedbirler getirdiğinden kadınlar açısından önem taşıyor. Ben bu kanunla ilgili yeni bir kararı sizlerle paylaşmak istiyorum:

Evli olmayan, ancak birlikte yaşadığı erkekten şiddet gören bir kadının başvurusu üzerine, Kadıköy 1. Aile Mahkemesi'nce verilen kararda (2005/11 D. İş.):

... İnsan hakları ve temel özgürlüklerin korunmasına dair 04.12.1950 yılında kabul edilen Avrupa Sözleşmesi'nin 8. maddesi ve bu maddeye dayalı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından aile kavramı yeniden belirlenmiş, bu kavram içerisinde tarafların aynı çatı al-

tında birlikte bulunmaları ve çevreden bakan kişilerin ve insanların bunu bir evlilik kurumu olarak kabul etmeleri halinde bunun evlilik olarak kabul edilip, buna göre birtakım korumalardan yararlanması öngörülmüş...

denilerek,

... Her ne kadar taraflar arasında resmi evlilik yok ise de, kadınlara yönelik şiddetin uluslararası hukuka göre yasaklanmış bulunması ve Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerle ülkemizde kadınlar ve çocuklara yönelik şiddetin önlenmesi konusunda yükümlülük altına girilmesi ve esasen bu şiddetin iç hukukumuzda da yasaklanmış bulunması...

gibi gerekçelerle, aslında bireyin şiddete karşı korunmasının ne denli önemli ve öncelikli olduğu vurgulanıyor. "Evli değilse bu kanunu uygulayamam" gibi düz, kolaycı ve korumacı olmayan bir yoruma gidilmiyor. Evet öncelikli olan yaşam hakkının korunması, özellikle de kadınlara yönelik şiddet bu denli yoğunken, bu tür tedbir içeren kanunların işlevli kılınması, etkin olması çok büyük önem taşıyor. Nitekim yeni TCK'da "*Kötü Muamele*" başlığı altında yer alan 232. Madde de "Aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede bulunan kişi..."ye getirdiği ceza düzenlemesiyle bu kararı destekler nitelikte... Burada yapılması gereken vurgu, yasal düzenlemelerin yanı sıra, yasaların nasıl yorumlandıkları ve ne derece etkinlikle uygulanabildikleridir. Çünkü birçok yasal düzenlemeye karşın, özellikle kadınlara yönelik şiddet konusunda etkin uygulamadan söz etmek ne yazık ki hâlâ mümkün değil.

Diğer yandan 4320 Sayılı Kanun'un getirdiği tedbir önemli ancak, şiddet gören kadınlar için kadın sığınma evlerinin varlığı daha da önemli. Belediyeler Kanunu'na göre her 50.000 nüfusa karşı bir kadın sığınma evinin bulunması lazım. O halde talep edilip, sorgulanması gereken şeylerden birisi de bu.

Türk Ceza Kanunu'nun getirdikleri

Kadınlara yönelik ayrımcılık, eski TCK'da cinsel suçları düzenleyen bölüm başlığından itibaren kendini gösteriyordu: "*Adab-ı Umumiye ve Nizam-ı Aile Aleyhine Cürümler*"... Yani esas olarak kadınlara yönelik olması nedeniyle (zaten anlayış olarak bir kadının cinsel saldırıda bulunması da, cinsel ilişkide aktif olması da kabul edilebilir değildi), "kadınlara cinsel saldırı suçları" diye düşünebileceğimiz bu bölümün başlığı, yine de, *kadınların bir kişilik, kendine ait bedeni olan bir varlık olarak dahi kabul edilememesi nedeniyle* bu başlıkla düzenlenmişti. Kadınların bedeni topluma ve aileye aitti! Ceza Kanunu'nda açıkça kadınlara karşı ve kadınlar arasında da kadın-kız şeklinde ayrımcılık yaratan bu anlayış, ister istemez kendini bütün madde düzenlemelerinde de gösteriyordu: Evli kadın kaçırıldığında cezanın daha ağır, bekâr kadın kaçırıldığında daha hafif olabilmesi; tecavüze uğrayan kadın tecavüzcüsüyle evlendirildiğinde, cezasızlık haliyle, kadın hariç tüm aile, toplum ve geleneklerin onur, şeref ve haysiyetinin kurtarılması gibi!!!...

İşte 2005 yılında yürürlüğe giren 5327 Sayılı TCK'nın getirdiği en önemli değişiklik, aslında suçların soyut, belirsiz (belki de *gelenek, ahlak, aile* gibi fazlaca belirli!) kavramlara karşı değil, kişilere karşı işlenmiş sayılması yönündeki değişiklik sayılabilir. Artık yasa önünde kadınların bedenleri topluma değil, kendilerine aittir. Suç kişiye karşı işlenmiş olunca, ister istemez "ırza geçme, ırza tasaddi" gibi (içkin) cinsiyetçi kavramlar da yerini "cinsel suç" kavramına bırakmıştır. Kanun, cinsel suçları, "Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar" başlığı altında ve Kişilere Karşı Suçlar bölümünde düzenlemektedir (102. ve 105. maddeler). 102. Madde'de düzenlenen "cinsel saldırı" suçunda "Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlal eden kişi, mağdurun şikâyeti üzerine iki yıldan yedi yıla kadar hapis ile cezalandırılır". 102/2 de ise "Fiilin vücuda organ veya sair

bir cisim sokulması suretiyle işlenmesi durumunda, yedi yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Bu fiilin eşe karşı işlenmesi halinde soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlıdır" denilmektedir. Bu noktada, suçun, failin (yani erkeğin) kastına ve davranışlarına göre şekillendiği eski TCK anlayışından bir ölçüde çıkıldığına dikkat çekmek gerekirse de yeterli değildir. Çünkü her ne kadar, sadece organ değil "vücuda organ veya bir cisim sokulması..." denilse de, kadının cinsel özgürlüğü, vücut bütünlüğü ve saldırı ânında hissettikleri ceza tayininde esas alınmamış, Madde'nin 1. ve 2. Fıkraları karşılaştırıldığında yine "duhul" esas alınmıştır diyebiliriz.

Ancak bu maddeyle getirilen en önemli düzenleme; bugüne kadar yok sayılmaya çalışılan ve her nasılsa sadece "ters ilişkinin" (1996 tarihli Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararı sürekli tekrarlanmak suretiyle) 478. Madde, yani kötü muamele kapsamına sokulmasıyla gündemden çıkarılmaya çalışılan, evlilik içi tecavüzün bugün açıkça bir suç olarak düzenlenmesidir. Kadınlara yönelik şiddetin yüzde 75'inin tanındıkları, yakınları tarafından gerçekleştirildiği, saldırıların yüzde 60'ının da mağdurun evinde yapıldığı düşünülürse, şikâyete bağlı olsa da bu konunun suç olarak düzenlenmesini olumlu bir adım saymak gerekir.

Yine şiddet konusunda getirilen önemli bir düzenleme de 3. Bölüm'de "İşkence ve Eziyet" başlığı altında yer almaktadır. Madde 94/3'teki "İşkence fiilinin cinsel yönden taciz şeklinde gerçekleşmesi halinde, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunacağı" şeklindeki düzenleme, çoğunlukla kadınlara karşı ayrı bir sindirme metodu olarak kullanılan *gözaltında cinsel saldırının* vurgulanması açısından önemli bir değişikliktir. 96. Madde'de düzenlenen "Eziyet" suçu ise özellikle aile içi şiddet açısından 4320 Sayılı Kanun'a destek verecek ve meşruyetini sarsacak düzenlemelerden birisi olarak TCK'da yer almaktadır. Aynı şekilde, "İnsanlığa Karşı Suçlar" başlığı altında

yer alan 77. Madde'de, "cinsel saldırıda bulunma, zorla hamile bırakma ve zorla fuhşa sevk etme" gibi düzenlemelerin yer alması, özellikle savaş halinde tecavüzün kadınlara karşı ayrı bir silah olarak kullanıldığı düşünülduğünde, önemli bir düzenleme sayılabilir.

"Vücut Dokunulmazlığı'na Karşı Suçlar" başlığı altında yer alan 86. ve 87. maddelerde; bir başka kişiye karşı kasıtlı olarak zarar veren, sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişinin, bir yıldan üç yıla kadar cezalandırılacağı belirtilmektedir. Bu fiilin üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe karşı gerçekleştirilmesi halinde ceza iki yıldan beş yıla kadar artırılabilecek, gebe kadına karşı işlenmesi ve olumsuz sonuçlar doğması halinde ise verilecek ceza iki kat artırılacaktır.

Cürümler "Adab-ı Umumiye ve Nizam-ı Aile" aleyhine olduğu zaman tabii ki "namus" cinayetlerinin varlığı da kaçınılmaz oluyor ve üstelik 462. Madde'yle, sanıklar "gereken" indirimden yararlanıyordu! Ceza Kanunu'nda yer alan en önemli değişikliklerden birisi; "Hayata Karşı Suçlar"ın nitelikli halleri arasında, kasten öldürme suçunun "Töre saiki ile işlenmesi"nin de yer alması oldu. TCK değişiklikleri için uzun soluklu bir mücadele yürüten, onlarca örgütten oluşan TCK Kadın Platformu'nun önerisi bu düzenlemenin "namus saiki" ile şeklinde yapılmasıydı. Ancak özellikle "haksız tahrik"i düzenleyen 29. Madde'de "haksız tahrikin kabulü için haksız bir fiilin gerekliliğinin" aranması, ayrıca Madde gerekçesinde namus ve töre kavramlarının birlikte açıklanarak yer almasının, yeni "namus" cinayetlerine –en azından yasalar önünde– kapıları kapadığını düşünmek istiyoruz. Nitekim son dönemde, bu tür cinayetlerin acı bir sembolü haline gelen Güldünya Tören'in davasında verilen kararda, eski TCK uygulanmasına rağmen, tahrik nedeniyle indirim yapılmaması da bu umudu güçlendirici bir gelişme sayılabilir.

Yeni yasa, yeni bir düzenlemeyle "Ayrımcılık" kavramına yer verdiği 122. Madde'de "Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yapılması"na değinerek, özellikle kadınların işe alınma vb. gibi ekonomik nedenlerle karşılaşabilecekleri ayrımcılıkları da bir suç olarak düzenliyor. Yasa, "cinsel taciz"i de düzenlerken, işyerinde cinsel tacizi bu suçun nitelikli hali olarak tanımlıyor. Yine en çok tartışma yaratan ve genç kadınların bedenleri üzerinde Demokles'in kılıcı gibi duran "bekâret" konusunda da yasada yer alan düzenleme "Genital muayene" başlığı altında... 287/1'de "Yetkili hâkim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur" deniliyor. Ancak bu düzenleme, kişinin iradesini yok sayması ve hâkim-savcı kararına bağlaması açısından insan haklarına, kadın haklarına ve hasta haklarına aykırı bir düzenleme olarak, kadınların bu alanda yaşadığı travmayı sürdürmelerine neden olacak.

Sonuç olarak, özellikle kadınlara ilişkin bazı düzenlemelerine kısaca değinmeye çalıştığımız yeni Ceza Kanunu'yla; kadın-kız ayırımına yer verilmediği, genç kadınların tecavüzcüleriyle evlendirilmesi yerine farklı sosyal tedbirlerin alınması yollarının aranabileceği, "namus"un yaşam hakkını ortadan kaldırmak için bir gerekçe olamayacağı ve kadınların bedenlerinin –yasalar nezdinde– toplum ve genel ahlak yerine kendilerine ait olduğunu söylemek mümkün gibi görünüyor.

Hakların gelişmesi için disiplinlerarası işbirliği çok önemli. Bunu İstanbul Barosu'nda 1999 yılında kurduğumuz Kadın Hakları Merkezi'nde bugüne kadar hayata geçirmeye çalıştık. Mesleki eğitimler yaptık ve o eğitimlerde farklı disiplinlerden kişilere de yer verdik. Bu eğitimin de bir tür disiplinlerarası işbirliği anlamında bizlere katkısı olacağını sanıyorum. Hatta belki

bunu geliştirme ve basınla hukukçular arasında son dakika ara-malarından ve "şimdi ceza kanununda neler değişti bi anlatır mısınız?" ya da "Hülya Avşar bir günde nasıl boşandı?" türünden sorulara yanıt almaktan daha sağlıklı ilişkiler kurmanın yöntemlerini düşünebiliriz.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) bizim öncelikli talepleri-mizden biri, davalarda müdahil olabilme durumuna ilişkindi. Bazı ülkelerde uygulanan bir durum bu. Örneğin Fransa'da çevreci örgütlerin bu tür müdahillik deneyimleri var. "Namus" cinayeti nedeniyle öldürülen Güldünya Tören davasında bu talep reddedildi örneğin. Kadın öldürülmüş, öldüren ise yakınla-rı... Kim müdahil olacak bu davada? Bu nedenle *sivil toplum örgütlerinin bu tür davalarda müdahil olarak kabul edilmesi* çok büyük önem taşıyor. Basının davayı takip etmesi de bu tür davalarda çok önemli. Ancak CMK'da mağdura da sanık gibi hemen avukat tayini dışında ciddi bir düzenleme olmadı. Çok aceleye getirilen bir çalışma oldu ve TCK'daki tartışma ortamını –ki gerçekten belki ilk defa bu kadar tartışma olanağı bularak ve önerilerimiz kabul edilerek bir kanun yapıma süreci yaşadı- bulamadık ne yazık ki.

Kadının insan hakları ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi

Son olarak "*Kadının insan hakları*" kavramına nasıl gelindi ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW) ve diğer uluslararası metinlere çok kısaca değineceğim. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edildi, 1981 yılında ise sözleşme bi-çimini aldı. Türkiye CEDAW'ı 1985 yılında imzaladı. CEDAW Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan yedi temel insan hakla-rı sözleşmesinden biri. Kadınlar açısından taşıdığı önem ise ol-

dukça fazla. Sözleşme' nin taraf ülkelerce uygulanması, bu ül-kelerin CEDAW Komitesi' ne verdikleri raporlar yoluyla, yani bir başka deyişle "ev ödevleri"ni komiteye aktarmalarıyla gerçekleşiyor. Türkiye'nin sunduğu rapor ise 2005 yılında Komite tara-fından incelendi. Komite'nin Türkiye raporuna yönelik "Sonuç Görüşleri"nde; kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için son yıllarda yapılan yasal değişiklikler olumlu gelişmeler olarak değerlendiriliyor. Ancak Komite Türkiye'den, CEDAW Sözleşmesi'nden doğan yükümlülüklerini "sistemli ve devamlı" bir uygulama ile yerine getirmesini isterken, mevcut durumda buna ilişkin bir eksiklik olduğunu saptıyor. Anayasa ve yasalara CEDAW Sözleşmesi'nin 1. Maddesi doğrultusunda düzenlenecek bir "*Kadınlara Karşı Ayrımcılık*" tanımının eklenmesi gereği-ne değiniyor. Ayrıca sosyal, ekonomik ve siyasal düzlemde göz-lenen "cinsiyet ayrımcılığı" olgusuna da dikkat çekilerek, bunla-rı süratle ortadan kaldırmaya yönelik önlemlerin alınması dev-letten isteniyor.

1997-2005 yılları arasında BM CEDAW Komitesi üyesi ve 2003-2005 dönemi Komite Başkanı olan Prof. Dr. Feride Acar'ın söz-leriyle aktarırsak Komite'nin Sonuç Görüşleri'nde;

Bu bağlamda bir yanda, toplumsal bilinçlendirme, duyarlılık artırma, zihniyet dönüşümü sağlama amaçlı yaygın ve etkin kampanya ve eği-tim programları öngörülürken, öte yandan bunların şiddetten eğitime, siyasete katılımdan istihdama kadar her alanda öncelikle devlet görev-lileri, yasaları uygulama durumunda olan güvenlik personeli, sağlık sektörü çalışanları ve de en önemlisi hâkim, savcı ve avukat gibi adli görevlilere yönelik olarak uygulanması gereği vurgulanmıştır. Türki-ye'de yaygın ataerkil tutum ve köklü geleneksel/kültürel kalıp yargıla-rın, kadınların küçümsenip, marjinalleştirilmesinde etkili oldukları tes-pitini yapan CEDAW... etkin önlem talep etmektedir...

Evet yalnızca yasal düzenlemeler yetmiyor. Yasaların etkin ola-rak uygulanması için bir dizi başka önlem de gerekiyor. Mede-ni Kanun'da değişiklik yaparken, ekonomik şiddeti devam etti-

ren ve fiziksel şiddeti de körükleyen Yürürlük Yasası'nın 10. Maddesi'ni değiştirmeden bırakmak ve milyonlarca kadının yeni yasal mal rejiminden etkin olarak yararlanamamasına neden olmak olmuyor... Belediyeler Kanunu'na göre, 50 bin nüfuslu her ilde bir sığınak açma zorunluluğu varken yapmamak ve neden yapılmadığını sorgulamamak olmuyor... "Namus"a namus diyememek, töre kulvarlarından dolandırmak, "Bekâret kontrolü"ne "Genital muayene" demek ve kişinin fikrini sormamak olmuyor... TCK değişikliğinde mümkün olan tartışma ortamına, CMK değişikliğinde fırsat vermemek, Avrupa Birliği aceleciliğiyle davranarak öneri ve eleştirileri dikkate almamak, geçici kazançlar için kalıcı hasarlar yaratmak olmuyor... "Namus" cinayetleriyle kadınlar öldürülürken, kadınlara, kadın örgütlerine davalarda müdahale hakkını vermemek olmuyor...

CEDAW'a bir sonraki rapor 2007 yılında sunulacak. Bütün bu değişiklikler ve dönüşümler için CEDAW, Avrupa Birliği "hızlandırılmış" Uyum Yasaları da yetmiyor. Her zaman ve her dönem olduğu gibi, bugüne kadar yapılan değişiklikler için nasıl aktif rol oynadıysa, bundan sonra da kadınların örgütlü ve eleştirel mücadelesi gerekiyor.

Ben sizlere genel bir panoramaya kadınlara ilişkin yasal düzenlemeleri, yenilikleri aktarmaya çalıştım. Ancak bir soru sormak istiyorum şimdi? Bugün kaç kadın "sevişmeme hakkım var" ya da "aile kurmama, evlenmeme hakkım var" diyebiliriz? Ya da kaçımız bir hakkımızı ararken korku duymadan bunu yapabiliyoruz? Mahkemelere tanıklık için çıkan insanlar bile tir tir titiyorlar. Neden?

Geçenlerde yaşadığım bir olayda, sıradan bir boşanma davası için aile mahkemesinin kapısında beklerken bir kadın içeri giren kardeşinin duruşmasını izleyip izleyemeyeceğini mübaşire sordu ve mübaşir "hayır olmaz" cevabını verdi. Ben "bütün du-

ruşmalar alenidir, tabii ki girebilirsiniz" diye müdahale edince mübaşir "yok burada olmaz" diyebildi ve kadın da benim cüppeme rağmen mübaşirin dediğine itibar etti, girmekten çekindi. Yani korku dağları tutmuş haklarımızı ararken.

Bence bir gazeteci için en güzel konulardan biri olabilir adliyeler ve bu sistemin nasıl işlediği, insanların tepkileri... Haklar ve meşruiyet değişebilen olgular. Bunu özellikle gazeteciler, yazarlar "müstehcenlik" konusunda sık sık yaşarlar. Bir ülkede müstehcen sayılan diğerinde sayılmaz ya da aynı ülkede bir hâkimce müstehcen sayılan, bir başkası için olmayabilir. Ben burada özellikle şunu vurgulamak istiyorum. Haklar yalnızca kanunlarda yazılı metinler olarak algılanmamalı. Çoğu zaman yazılı metinler yeterli olabiliyor. O kadar eleştirdiğimiz, yerden yere vurduğumuz eski TCK ve Medeni Kanun'da dahi, yorumla çok zenginleştirebileceğimiz ve hak olarak kullanabileceğimiz metinler vardı. Ya da Uluslararası Sözleşmeleri dayanak olarak almak, bunların artık bir iç hukuk metni olarak kabul edildiğini savunmak mümkündü. Önemli olan gerçekten meşruiyet. Bugün herkes "şiddete karşıyım" diyebilir, herkes olmasa da bir sokak röportajına çıktığınızda "tabii çok fena bir şey! Şiddet olmamalı" diyebilir insanlar. Yıllar önce 1987 yılında "*Dayağa karşı yürüyüş*"ü gerçekleştirdiğimiz zaman "özel hayatır" karışılmalı diye karşılanan, tepki gören aile içi şiddete karşı çıkışlar bugün aynı politik söyleme sahip değil. Ama dayak o zaman da yasal değildi, ancak meşruydü. Peki o günden bugüne şiddet azaldı mı? Sanmıyorum.

Bu noktada şuna da değinmekte fayda var. Medyada, reklamlarda, feminist söylem tersine çevrilip kavramların içi boşaltılarak kullanılıyor. Herkes şiddete karşı, herkes "8 Mart Dünya Kadınları" gününü kutluyor, kadınlara çiçekler veriliyor. "Ah bir darbe, bir morluk ne kadar korkunç!" Bir adam "Bir fiske dahi vurmadım, perdeleri açtırmadım sadece" diyor. Bir kadın "soka-

ğa bırakmazdı, ama bana hiç vurmazdı Allah için" diyor. Oysa bunların hepsi "*hürriyeti tahdit, eziyet*" suçlarını oluşturabilecek şeyler. Karşılıklı kavgadan söz etmiyorum, bir insanı sistemli olarak korkutmaktan, eziyet etmekten söz ediyorum. Peki siz bu noktada, bir sokak röportajında aileyi sorgulayabilir misiniz? Bir kadına şiddetin yanı sıra, sevişmeme hakkının olup olmadığı konusunda ne düşündüğünü sorabilir misiniz? Bir ensest olayında "Neden bugüne kadar anlatmadınız ya da karşı çıkmadınız?" sorusunu, ancak 18 yaşında buna karşı çıkabilmiş ve dava açmış bir genç kadına sormak yerine, daha akıllıca başka bir soruyu babaya yöneltilmiyorsa; "Ama karımı dövmüyordum" cevabı hepimizi tatmin ediyorsa, yani dövmemek yetiyorsa; "eğitilmiş kadınlar şiddet görmüyor" ya da "şiddet uygulayanlar psikolojik olarak hasta kişiler" şeklindeki rivayetlere kolayca inanıp gerçeği araştırma yolunu seçmiyorsa, daha çok yolumuz var demektir.

Bir adli tıp araştırmasında 85 psikoloğun yüzde 18'i, 75 psikiyatristin yüzde 27'si, 305 hâkim, savcı ve avukatın yüzde 40'ı, 100 polisin yüzde 60'ı "Bazı kadınların dış görünüş ve davranışları tecavüze yol açar" derken, "kim bu hâkimler, avukatlar, psikologlar, psikiyatristler" demek yerine bizim gözümüz de kadınların dış görünüşlerine takılıyorsa, daha haklar anlamında söylenecek çok şey var demektir. Aksi takdirde var olan sadece yazılı hukuk metinleridir o kadar. Ne kadar çok şeyi hak görüyoruz kendimiz için, hak kavramının içini ne kadar genişleterek doldurabiliriz bunlar çok önemli. "İyi bir dayacağı hak ediyorsun" sözünü, "iyi bir ücreti hak ediyorsun", "özgür bir hayatı hak ediyorsun" sözlerine çevirebildiğimiz zaman haklarımızı ve kadın haklarını var sayabiliriz belki.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET GENELGESİ VE MEDYANIN SORUMLULUĞU*

Hülya Gülbahar

"Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler Genelgesi" Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın imzasıyla 4 Temmuz 2006 tarih ve 26218 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunuyor. 2006/17 sayılı Genelge, Türkiye'de ilk kez, kadına yönelik şiddetin önlenmesinin "bir devlet politikası" olduğunun altını çiziyor ve tüm bakanlıklar, tüm kamu kuruluşlarının yanı sıra, tüm (kamu-özel, ulusal, bölgesel ve yerel) yazılı basın ve görsel-işitsel medya kuruluşları, bilgi hizmetleri ve haber ajansları ile basın meslek örgütlerini, kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda üzerine düşenleri yapmaya zorunlu kılıyor.

Medyanın da katılması gereken bu çalışmalarda, koordinasyon görevi çocuğa yönelik şiddet konusunda Sosyal Hizmetler ve

* Bu yazı, 4 Temmuz 2006 tarih ve 26218 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunan "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler Genelgesi" ile ilgili olarak 15/11/2006 tarihli *bianet*'te yayımlanmıştır (*editörün notu*).

Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK), kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetleri konusunda ise Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) tarafından yerine getirilecek.

Genelge gereğince, tüm (kamu-özel, ulusal, bölgesel ve yerel) yazılı basın ve görsel-işitsel medya kuruluşları, bilgi hizmetleri ve haber ajansları ile basın meslek örgütleri, kadına yönelik şiddet ve namus cinayetlerinin önlenmesi konusunda yaptıkları ve yapacakları çalışmaları, "üçer aylık dönemlerle ilgili ayrıntılı faaliyet raporları" halinde koordinatör kuruma (SHÇEK ya da KSGM) göndermek zorunda.

Kadına yönelik şiddetle mücadele açısından yapılması gerekenleri üç bölümde ele alan Genelge'nin birçok yerinde medya kuruluşları "işbirliği yapılacak kurum/kuruluş olarak" düzenleniyor. Ancak Genelge'nin dördüncü bölümü (D) sadece medyanın yükümlülüklerine ayrılmış durumda ve medya bu bölümde doğrudan "sorumlu kurum" olarak tanımlanıyor.

Kadına karşı şiddetle mücadele artık bir devlet politikası

Çocuklara yönelik şiddet (A), Kadına Yönelik Şiddet (B), Namus/ Töre Cinayetleri (C) ve Medya (D) olmak üzere dört bölümden oluşan Genelge'nin en önemli özelliği, Türkiye'de ilk kez:

- *Kadın erkek eşitliğine aykırı politikalar*, yasal düzenlemeler ve uygulamalar kaldırılincaya, toplumda kadın ve erkek eşitliği sağlanıncaya kadar, kadınlara "pozitif ayrımcılık" yapılması ve;
- *Kadınlara yönelik her türlü şiddet* eyleminin önlenmesinin; "bir devlet politikası" olarak kabul edilmesidir. Geçmiş yasal düzenlemelerden farklı olarak, genelgenin birçok yerinde, önlemlerin kâğıt üzerinde birer temenni olarak kalmaması, uygulamanın gerçek anlamda sağlanabilmesi için şiddetin önlenmesi çalışmalarına yönelik "gerekli bütçe"nin ayrılması, "kadın

destek fonu" kurulması, "mali destek" verilmesi gibi maddi sorumluluklar da getiriliyor.

Bilindiği gibi yeni TCK'da aile içi şiddetin sistematik biçimleri, "işkence" bölümü içerisinde ve "eziyet" başlığı ile düzenlenmekte ve sadece bu suçun cezası, erteleme ve paraya çevirme söz konusu olmaksızın iki yıldan başlamaktadır. Eğer bu eziyet eylemi içinde fiziksel şiddet, tecavüz vb. suçlar da varsa, bunların cezaları kendi özel maddeleri uyarınca ayrıca verilecektir. Dolayısıyla kadına karşı şiddet, hiçbir biçimde kabul edilemez, hoşgörülemez, küçümsenemez, cezasız bırakılamaz bir "insanlık suçu", bireysel değil, toplumsal bir sorundur. Çözümü de tüm devlet birimleri ve toplum tarafından gerçekleştirilmek zorundadır.

Çocukluktan ölüme dek insanların hemen her gün saatlerce okuduğu/izlediği yazılı ya da görsel medya, bir toplumu "şiddet toplumu"na dönüştürebilecek, ya da tam tersine "şiddetsiz bir toplum" yaratma sürecini belirleyebilecek bir role sahiptir.

Bu nedenle, Genelge'nin amacına ulaşması ve ülkemizde kadına yönelik şiddet ve eşitsizliğin sonlandırılması için medyaya büyük görev ve sorumluluk düşmektedir.

Medyaya ağır hukuksal yaptırımlar gelecek

Ne yazık ki, istisna düzeyinde kalan örnekler dışında medyanın kadının insan haklarının ihlali ve kadına karşı şiddetin önlenmesi için sorumlu bir politika izlemesi bir yana, medya bizzat kendisi bu eşitsizliğin ve şiddetin kitlesel düzeyde öğretildiği, desteklendiği, yeniden üretildiği bir araç haline gelmiştir.

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 4. ve 5. Birleştirilmiş Ülke Raporu'na göre, medya ülkemizde kadınlara karşı ayrımcı olan cinsiyet rolü kalıpla-

rını üretmekte ve devam ettirmektedir. Kadınların medyanın çeşitli sektörlerinde büyük ölçüde temsil edilmemelerinin sektörün cinsiyetçi ısrarına katkıda bulunduğu belirtilen raporda; özel medya şirketlerinin sayısındaki artışla birlikte, özellikle TV ve sinema endüstrisinde çalışan kadınların sayısının arttığı vurgulanmaktadır. Raporda da saptandığı gibi, yönetim kademelelerinde bulunan kadınların oranı hâlâ düşük düzeydedir. Yönetici düzeyinde, kadınlar esas olarak orta düzey yönetici olarak çalışmakta ve üst düzey yönetim görevlerinin yüzde 1'ini oluşturmaktadırlar. TRT televizyon kanallarında kadınlara yönelik programların oranı yıllık ortalama yüzde 6.9, radyo kanallarında ise yüzde 15-17 arasında değişmektedir.

Görüldüğü gibi, medya erkeklerin sahibi ve yöneticisi olduğu bir iktidar aracı olarak cinsiyetçiliğin sürdürülmesi ve yaygınlaştırılmasında çok büyük bir rol üstlenmiş durumdadır.

Medya cinsiyet ayırımına dayalı kadın/erkek rollerini pekiştirerek; kadınlara karşı cinsiyetçi önyargıları yineleyerek; şiddeti özendirip magazinleştirip erotikleştirerek; haberlerde, yorumlarda kadınlara yer vermeyerek, kadınları hayatın tüm alanlarında yok sayarak; değişik alanlara ve hatta kadınlara dair konuları işlerken bile, kendi alanında yıllardır mücadele veren, önemli bir bilgi ve deneyim birikimine sahip kadınları ve kadın örgütlerini muhatap almayarak, görüşlerine başvurmayarak; burada sayamayacağımız daha yüzlerce biçimde kadınların insan haklarını bizzat kendisi ihlal etmektedir. Medyanın da etkisi ile, bütün toplumdaki kadına bakış açısı daha da cinsiyetçi bir hal almakta, şiddet ve kadına karşı işlenen suçlar daha da artmaktadır.

Bütün bu ağır sorumluluğuna rağmen, medyanın bu yayıncılık anlayışını değiştirmesini sağlayacak hukuksal yaptırımlar yeterli ve olanlar da etkisizdir. Örneğin işitsel ve görsel yayıncılığı

düzenleyen 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"da yayın ilkeleri arasında, 4. Madde'nin (d) bendinde "...insanların, ...cinsiyet, ...benzeri nedenlerle... kınanmaması ve aşağılanmaması"; (u) bendinde "kadınlara, ... karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi" hüküm altına alınmıştır. Ancak uygulanmamaktadır!

Daha da önemlisi, TCK'nın 216/2 Maddesi, halkın bir kesimini cinsiyet farklılığına dayanarak alenen aşağılayanların 6 aydan 1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmasını öngörmektedir. Ancak uygulanmamaktadır!

İşte bu nedenle, Genelge'nin medyanın sorumluluklarıyla ilgili (D) bölümünün ilk maddesi, medyada yer alan "cinsiyet ayrımcılığı", "çocuk istismarı" ve "şiddet" içerikli yayımlara uygulanan hukuksal yaptırımların yetersiz olduğunu kabul ediyor. Medya konusunda yapılacak ilk işlerden biri, mevcut medya hukukunun ve öncelikle 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un güncellenmesi, yaptırım gücünün artırılması ve güncelliklerini yitirmeden uygulanabilmelerine yönelik düzenlemeler için mevzuat değişikliği çalışmalarının başlatılması olacak.

Şiddete karşı Genelge'nin bütününde medyanın sorumluluğu

Genelgenin (B) ve (C) bölümlerinde yazılı görevler açısından "işbirliği içinde olması gereken kuruluşlar" olarak medyada da:

- Sistematik bir zihniyet dönüşümü için ders kitaplarında, günlük konuşmalarda, görsel ve yazılı basında, sinema filmlerinde hatta akademik çalışmalarda, vaaz ve hutbelerde kullanılan geleneksel cinsiyet rol ve kalıplarını, erkek egemen zihniyetin hâkim olduğu toplumsal yapının yarattığı olumsuzlukları vurgulayan bir söylem geliştirilmelidir.

- Kadına yönelik şiddet konusunda zararlı gelenek ve göreneklerin tespit edilerek buna yönelik tutum ve davranış biçimlerini değiştirmelerini sağlayıcı eğitim programları hazırlanmalıdır. Kadına yönelik aile içi şiddetin önlenmesine yönelik olarak başta erkekler olmak üzere, ailenin tüm bireylerinin eğitilmesi ve özellikle öfkenin kontrolü ve kişiler arasında sağlıklı iletişim becerileri konusunda yaygın eğitim programlarının hazırlanmasında devletin gerekli çalışmaları yapması gerekmektedir.
- Şiddete uğrayan kadınların başvurabilecekleri, rehberlik ve danışmanlık hizmeti alabilecekleri merkezlerin tanıtımı ile kadınlara yönelik bilinç yükseltme ve eğitim çalışmaları konusunda ulusal bir bilgilendirme kampanyası yürütülmelidir.
- Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı koordinasyonunda bütün kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteleri, sivil toplum örgütlerini, özel sektör ve yerel yönetimleri de kapsayacak "2006-2010 Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Eylem Planı" hazırlanmalı ve uygulamaları takip edilmelidir.
- Kadına yönelik şiddetle ilgili spot filmler üretilmeli, ulusal, bölgesel ve yerel medyada ulusal bir kampanya çerçevesinde gösterilmesi sağlanmalıdır.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda; toplumu bilinçlendirmek üzere hutbe ve vaazlar vermeli, yazılı ve görsel yayımlar yapmalı ve çeşitli etkinlikler düzenlemelidir.
- Töre ve namus konusunda toplumda yerleşik önkabullerin veya geleneksel anlayışın tersine çevrilmesi sağlanmalıdır.
- Devletin yasalardan ve uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükler doğrultusunda gerekli düzenlemeleri yapması, yasalardaki anlayış değişikliğinin uygulamaya yansıtılabilmesi için gerekli mesleki eğitim çalışmalarının yapılması ve yasaların sıfır toleransla uygulanması sağlanmalıdır.

- Ülke çapında ilgili tüm sivil ve resmi kuruluşları kapsayacak "2006-2010 Töre/Namus Cinayetlerinin Önlenmesine Yönelik Eylem Planı" hazırlanmalı ve uygulamaları takip edilmelidir.
- Lisans ve mesleki eğitim programlarında olduğu gibi, iletişim alanındaki eğitim programlarında da kadına yönelik şiddet konusu yer almalıdır.
- Töre/namus cinayetleri konusunda devlet, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler ortak kampanyalar düzenlemelidir. Bu kampanyalarda kadınların yanı sıra erkeklerin de şiddete karşı bilinç yükseltici eğitim almaları sağlanmalıdır. Erkek ve kadınların alternatif davranış biçimleri geliştirmelerine destek veren programlar oluşturulmalı, kendini ifade yollarını bulmak ve iletişim kurma olanaklarını artırmak için sorun çözme tekniklerini anlatan programlar geliştirilmelidir.
- Töre/namus cinayetlerinin önlenmesine yönelik bilgilendirici spot filmlerin üretilerek, görsel medyada sık aralıklarla gösterilmesi sağlanmalıdır.

Medya ve şiddet konusundaki özel düzenlemeler

Genelge'nin (D) bölümünde, ilk olarak, yukarıda da belirtildiği gibi medya ile ilgili mevzuatın caydırıcı ve hızla uygulanabilecek yaptırımlar getirilerek yeniden düzenlenmesi öngörülmüyor. Neredeyse her satırında ilgili meslek örgütleri ve diğer sivil toplum örgütlerinden söz edilen bir genelgede; medya ile ilgili hukuksal düzenlemeler yapılırken medyanın kendisinin ve sivil toplum örgütlerinin görüş ve önerilerini alma, işbirliği yapma gereği nedense atlanmış görünüyor! Dileriz, genelge kendilerini unutmuş olsa da, onlar, konuyla ilgili ana mevzuatın düzenlenmesi gibi önemli bir çalışmada kendilerini hatırlatırlar.

Genelge'nin (D) bölümünün tamamını yazının sonuna aynen eklediğimiz için, burada getirilen sorumlulukları özetlemeye çalışalım:

- Avrupa Birliği Müktesebatı çerçevesinde yayın kuruluşlarının kendi özdenetim birimlerini kurarak bir an önce kamusal yayıncılığın gereği kendi sorumlu yayıncılık ilkelerini yerleştirmeleri,
- Yayınların planlaması, genel akışı ve içeriğinde, çocuk istismarı ile cinsiyet ayırımı, şiddet, pornografi, kadını küçültücü, incitici ve önyargılı yayınların yapılmaması için yayın kanallarının kendi "ETİK" değerlerini yerleştirmeleri,
- Radyolarda ve tüm ailenin birlikte televizyon izlediği saatlerde ve yayının genel akışında "Çocuk programları" özellikle "reklam kuşakları"nda çocuk istismarının önlenmesi,
- Evde ve çalışan kadına yönelik, kadının toplumsal dönüşümünü sağlayacak, bilgilendirici programların öne çıkarılarak çok sayıda izleyiciye, kadına ulaşması için izlenebilirliği yüksek zaman diliminde yayımlanması,
- RTÜK tarafından yayından kaldırılan programlar yerine, şiddete karşı duyarlılığı artırıcı mesajlar veren eğitici ikame programların oluşturulması, (Aslında yıllardır 3984 sayılı yasanın 33. Maddesi'nin 1. fıkrasında yer alan: "yayın ihlali halinde yayını durdurulan programın yerine ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına Üst Kurulca hazırlattırılacak eğitim,... kadın... hakları, konularında programlar yayımlanır" hükmü vardı. Uygulandığını göremedik. Yasayı uygulamayan zihniyet, umalım ki, genelgeyi uygulayacaktır.)
- Başta program yapım ve yöneticileri olmak üzere, televizyon programlarının üretiminin her aşamasında yer alan medya çalışanlarının "şiddete" ilişkin duyarlılıklarını arttırıcı "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" eğitimi almalarının sağlanması,
- İzleyiciye medya karşısında "farkındalık" kazandırılması ve bilinçli izleyiciler (öncelikle ebeveynler) oluşturulması konu-

sunda çalışmalar yapılması ve izleyiciye medya okuryazarlığının kazandırılması için eğitim programlarının düzenlenmesi,

- Ülkemizde medyada karar mekanizmalarında cinsiyetçiliğin ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması,
- Medyanın kadın ve çocuğa yönelik "şiddetin" pekiştirilmesi ve ortadan kaldırılmasına ilişkin etkisini araştıran ve günümüzde büyük eksiklik olan araştırmaların yapılması,
- Sivil toplum örgütlerinin "Medya İzleme Grupları" oluşturması ve medyanın günü gününe izlenmesi, otokontrolün sağlanması.

Görüldüğü gibi Genelge, yasal mevzuatı düzenleyerek, medyada yapımcısından her düzeyde çalışanına dek toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin alınması, kendi karar mekanizmalarında kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kendi iç denetim mekanizmalarının oluşturulması, kendi etik kurallarının yerleştirilmesi ilkelerini getirerek, öncelikle medyanın kendine bir çekidüzen vermesini sağlamaya çalışıyor.

Türkiye'de bugüne dek kadınlar lehine çıkartılan herhangi bir yasanın, yönetmeliğin, genelgenin doğru dürüst uygulandığını görmediğimizden olsa gerek, bu kapsamlı genelgeyi bile buruk bir memnuniyetle karşılamış bulunuyoruz.

Umudumuz, Türkiye'deki kadın hareketinin gücü ve bu sayede oluşturulacak medya izleme gruplarında... Kadınların oluşturduğu Medya İzleme Grubu'na (MEDİZ), görüş ve önerilerinizi iletme isterseniz adresimiz: medyaizleme@yahoo.com.tr...

EK: KADINA YÖNELİK ŞİDDET GENELGESİ

4 Temmuz 2006 Salı
Resmî Gazete
Sayı : 26218

GENELGE

Başbakanlıktan:

KONU: Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle
Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin
Alınacak Tedbirler.

**GENELGE
2006/17**

Kadın ve çocuklara yönelik şiddet insanlığın gündemindeki yerini korumaktadır. Bu tür şiddetin en acımasız biçimi kamuoyunda "töre cinayeti" olarak tanımlanan kadına yönelik öldürme olaylarıdır. Kadın ve çocuklara yönelik şiddetin ülkemizde de devam ediyor olması yeni ve acil önlemlerin alınmasını gerekli kılmaktadır. Ekonomik kalkınma ve gelişme ile birlikte eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesiyle giderek ortadan kalkacak olan bu sorunların çözümü için kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte sivil toplum örgütleri ve vatandaşlarımızıza büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Nitekim Türkiye Büyük Millet Meclisi de sosyal bir yara olan bu olguya ilgilene ihtiyacı hissetmiş, 28/6/2005 tarihli ve 853 sayılı kararıyla bir araştırma komisyonu teşkil etmiştir. Bu komisyon çalışmalarını tamamlayarak kadın ve çocuklara yönelik şiddetin sebepleri ile alınabilecek önlemleri belirleyen kapsamlı bir rapor hazırlamıştır.

Mezkûr komisyon çalışmaları sonucunda hazırlanan ve Hükümetimizce de benimsenen bu konuda alınacak önlemlere ilişkin öneriler ve bundan sorumlu kuruluşlar ekli listelerde belirtilmiştir. Bu önerilerle ilgili olarak başlatılacak çalışmalarda koordinasyon görevi çocuğa yönelik şiddet konusunda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetleri konusunda ise Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilecektir.

Sorumlu kuruluşların ve bu kuruluşlarla işbirliği içerisinde hareket etmesi gereken kurumların ayrı ayrı belirtildiği önlemlere ilişkin çalışmalar, koordinatör olarak belirlenen Genel Müdürlüklerle işbirliği içerisinde derhal başlatılacaktır. Sorumlu kurumlar tarafından görev alanına giren konularda hazırlanacak ayrıntılı faaliyet raporları üçer aylık dönemlerle ilgili koordinatör kuruma gönderilecektir.

Bilgilerini ve gereğini önemle rica ederim.

Recep Tayyip ERDOĞAN
Başbakan

**A. ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET KONUSUNDAKİ
ÇÖZÜM ÖNERİLERİNİN YAŞAMA GEÇİRİLMESİNDE
KOORDİNELİ ÇALIŞMASI GEREKEN KURUMLAR.**

**ÖNERİLER (a)
SORUMLU KURUM (b)
İŞBİRLİĞİ YAPILACAK KURUM/KURULUŞ (c)**

KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

- a) Sağlık görevlileri, yargı mensupları, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, çocuk gelişimi uzmanları, kolluk kuvvetleri ve diğer meslek gruplarının hizmet içi eğitim programlarında çocuklara karşı şiddete yaklaşım konusu yer almalıdır.
 - b) Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Üniversiteler
 - c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler
- a) Emniyet ve jandarma birimlerinde daha fazla kadın memurun görevlendirilmesi ve bu memurların kadına ve çocuğa yönelik şiddet konusunda özel eğitim almış olması sağlanmalıdır.
 - b) İçişleri Bakanlığı
 - c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Üniversite Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri
- a) Emniyet ve jandarma birimlerinde, çocuğa yönelik şiddet olgularının doğru tanımlanarak değerlendirilmesini sağlayacak eğitim çalışmaları yapılmalıdır.
 - b) İçişleri Bakanlığı
 - c) Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Üniversiteler
- a) Diyanet İşleri Başkanlığı, çocuğa yönelik şiddet konusunda; toplumu bilinçlendirmek üzere hutbe ve vaazlar vermek, yazılı ve görsel yayımlar yapmalı ve çeşitli etkinlikler düzenlemelidir.
 - b) Diyanet İşleri Başkanlığı
 - c) Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler
- a) Mülki idare amirlikleri ve yerel yönetimlerce, çocuğa yönelik şiddetle ilgili broşürler ve diğer tanıtıcı materyaller hazırlanarak, halka açık alanlarda ve kamu hizmet birimlerinde dağıtımı sağlanmalıdır.
 - b) Valilikler, Belediyeler

- c) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler
6. a) Kent yapılanmasında sadece okul çocuklarının değil, değişik yaş gruplarındaki gençlerin de çeşitli faaliyetlerde bulunabileceği sosyal tesisler kurulmalı, var olanlar aktif hale getirilmelidir.
- b) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Valilikler, Belediyeler
- c) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, İlgili Meslek örgütleri ve İlgili Sivil Toplum Kuruluşları

KURUMSAL HİZMETLER

1. a) Devlet, çocuklara yönelik her türlü şiddet eylemini ortadan kaldıracak önlemlerin bir devlet politikası olarak uygulanmasını sağlamalıdır. Bu alana yönelik bir bütçe oluşturulmalı, söz konusu bütçenin etki ve sonuçları görünür kılınmalıdır.
- b) TBMM, Başbakanlık ve diğer İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları
- c) Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
2. a) Çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi için sorunun temeline inilerek, ekonomik, yasal, kurumsal, eğitsel ve kültürel alanlara yönelik olarak eş zamanlı, paralel düzenlemeler yapılmalıdır.
- b) Başbakanlık ve diğer ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlar
- c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, İlgili Meslek Örgütleri ve İlgili Sivil Toplum Kuruluşları
3. a) Çocuğa yönelik şiddete karşı alınacak önlemler ulusal plan çerçevesinde ve kapsamlı olarak belirlenmelidir. Söz konusu plan hazırlanırken, toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olması sağlanmalıdır.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
4. a) Toplumsal cinsiyete duyarlı politikaların ana plan ve programlara entegrasyonu, sektörler ve disiplinler arası işbirliğinin sağlanması, programların ve sonuçların izleme ve değerlendirilmesi için gerekli mekanizmaların oluşturulması, mevcut mekanizmaların işler hale gelmesi sağlanmalıdır.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Üniversite Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri, İlgili Meslek Örgütleri ve İlgili Sivil Toplum Kuruluşları
5. a) Ülke çapında ilgili tüm sivil ve resmi kuruluşları kapsayacak "2006-2010 Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Eylem Planı" hazırlanmalı ve uygulamaları takip edilmelidir.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- c) İlgili Tüm Kurum ve Kuruluşlar, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, İlgili Meslek örgütleri ve İlgili Sivil Toplum Kuruluşları
6. a) SHÇEK bünyesinde hizmet veren "183 Aile, Çocuk, Kadın ve Sosyal Hizmet ve Özürlü Çağrı Merkezi"nin daha işlevsel kılınması ve bunun için gerekli tedbirlerin alınması sağlanmalıdır.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- c) İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Üniversite ve özel Sektöre Ait Sağlık Kuruluşları, Barolar
7. a) Ülke genelinde 24 saat hizmet verecek ücretsiz "ALO ŞİDDET HATTI" oluşturulmalıdır. Bu hatlarda şiddet konusunda eğitim almış personelin görev yapması sağlanmalıdır.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- c) İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Üniversite ve Özel sektöre ait Sağlık Kuruluşları, Barolar
8. a) Ülkemizde aile içinde şiddete uğramış (fiziksel, ruhsal, cinsel) çocuklara yönelik hizmetlerin sunulabileceği kurumlar ve acil yardım hatları henüz tam olarak kurumsallaştırılmamıştır. Bu nedenle bu alanlarda kurumsallaşma ivedilikle sağlanmalıdır.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- c) İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Üniversite ve Özel Sektöre ait Sağlık Kuruluşları, Barolar
9. a) Çocuğa yönelik şiddet konusunda ulusal bir veri tabanı bulunmamaktadır. Eldeki veriler de çok yetersizdir. Bu nedenle bu konularla ilgili Bakanlıkların veri toplaması ve toplumun kullanımına açık veri tabanları oluşturması sağlanmalıdır. Tarama sonuçlarının sağlıklı olabilmesi için, toplanmak istenen istatistiğe yönelik soru setleri hazırlanmalı ve sonuçların tek elden (Türkiye İstatistik Kurumu) toplanarak değerlendirilmesi gerekmektedir.
- b) Türkiye İstatistik Kurumu
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları (İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Üniversiteler v.b.)
10. a) Çocuk ıslahevlerinin amacına uygun çalışmasını engelleyen eksikliklerin giderilmesi, daha etkin hizmet verebilmesi için denetimlerin yapılması sağlanmalı ve çocukların yetişkinlere özgü tutuklevlerinde tutulmamaları için gerekli alt yapı oluşturulmalıdır.
- b) Adalet Bakanlığı
- c) İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşlar, İlgili Sivil Toplum Kuruluşları

EĞİTİM

1. a) Zorunlu eğitim 11 (on bir) yıla çıkarılmalıdır. Söz konusu zorunlu eğitimden ülke genelinde tüm çocukların yararlanması için gerekli tüm tedbirler alınarak, bu konuda denetimlerin yapılması sağlanmalıdır.
b) Milli Eğitim Bakanlığı
c) Valilikler, Yerel Yönetimler, İlgili Sivil Toplum Kuruluşları
2. a) İlköğretimin zorunlu olması nedeniyle, bu zorunluluğun ihlali durumunda ilgililer hakkında yasal prosedür titizlikle işletilmelidir. Gerek bu konuda gerekse ekonomik yönden istismar edilen çocukların takibi ve gerekli önlemlerin alınması konusunda ilgili tüm kurum ve kuruluşlar ile yerel yönetimler koordineli olarak çalışmalıdır.
b) Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
c) Valilikler, Yerel Yönetimler, İlgili Sivil Toplum Kuruluşları, Sosyal Yardım-laşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
3. a) Kız çocuklarının eğitimlerini tamamlamaları büyük önem taşımaktadır. Özellikle kız çocuklarının okullaşma oranlarının artırılmasına yönelik olarak yapılan kampanyaların sürekliliği sağlanarak, sonuçlarının izlenmesine önem verilmeli ve kızların kesintisiz olarak öğrenimlerine devam etmelerini sağlayıcı önlemler alınmalıdır.
b) Milli Eğitim Bakanlığı
c) Valilikler, Yerel Yönetimler, İlgili Sivil Toplum Kuruluşları, Medya
4. a) Özellikle ekonomik yönden geri, geleneksel değerlerin hâkim olduğu kırsal bölgelerde kız çocuklarının eğitime katılmalarını sağlamaya yönelik olarak yatılı kız bölge okullarının (ilköğretim ve ortaöğretim) açılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.
b) Milli Eğitim Bakanlığı
c) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Valilikler, Yerel Yönetimler, Özel Sektör Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları
5. a) Geçici tarım işçisi olan ailelerin çocuklarının ilköğretim eğitimi almaları ve eğitimlerini tamamlamaları sağlanmalıdır. Bu yönde mobil eğitim ve benzeri projeler geliştirilmelidir. Yerel yöneticiler bu konuyu takip etmeli ve uygulanmasını sağlamalıdır.
b) Milli Eğitim Bakanlığı
c) Valilikler, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları
6. a) Eğitim materyallerinin kadın ve erkek eşitliğini yok sayan, görmezden gelen ya da zedeleyen anlayışları ortadan kaldıran öğelerinden ayıklanması gerekmektedir.
b) Milli Eğitim Bakanlığı
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
7. a) İlköğretimden başlayarak eğitimin her aşamasında (örgün ve yaygın eğitim de dahil olmak üzere) şiddet ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı konularını içeren ve çocuklara kendi bedenlerini tanımayı öğretme eğitimi programları hazırlanarak uygulamaya konulmalıdır.
b) Milli Eğitim Bakanlığı
c) Sağlık Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Üniversiteler
8. a) Okul yönetimleri, sınıf öğretmenlerinin ve rehber öğretmenlerin çocuğa yönelik şiddetin tanınması ve yetkili makamlara bildirilmesi konusunda duyarlılıkları artırılmalıdır.
b) Milli Eğitim Bakanlığı
c) Sağlık Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler
9. a) Çocuğa yönelik şiddetle ilgili yasaların ve Çocuk Hakları Sözleşmesinin okullarda öğretilmesi ve okullardaki şiddeti ortadan kaldırmak için çok yönlü bir kampanyaya başlatılması ve bu kampanyanın toplumsal seferberliğe dönüştürülmesi gerekmektedir.
b) Milli Eğitim Bakanlığı
c) İlgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel), Sivil Toplum Kuruluşları
10. a) Ailelere çocuk eğitimi ve çocuk yetiştirme yöntemlerinin öğretildiği "Ana-Baba Okulları" programları yaygınlaştırılarak kurumsal altyapı oluşturulmalıdır.
b) Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
c) Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Sivil Toplum Kuruluşları, Üniversiteler, Yerel Yönetimler
11. a) Ülkemizde tecavüz ve ensest gibi konular ciddi sorunlar arasında yer almasına rağmen hâlâ bunların tabu sayılmasıyla mücadele edilerek, cinsel şiddet türleri, nedenleri, önleme yolları konusunda halkın bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
b) Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
c) İlgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel), Sivil Toplum Kuruluşları, Üniversiteler
12. a) Çocuğa yönelik şiddet konusunda anne babalar ve bakım veren kişilerin çocuğa yaklaşım ve çocuk terbiyesi alanlarında zihniyet dönüşümünü sağlayacak eğitim programlarına öncelikle yer verilmelidir.
b) Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
c) Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Sivil Toplum Kuruluşları, Üniversiteler, Yerel Yönetimler

13. a) Çocuğa yönelik şiddet konusunda zararlı gelenek ve görenekler tespit edilerek ayıklanmalı ve kişilerin söz konusu davranış şekillerini değiştirmelerini sağlayıcı eğitim programları hazırlanmalıdır.
b) Kültür ve Turizm Bakanlığı
c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
14. a) Çocuğa yönelik şiddetle ilgili bilgilendirici spot eğitim filmlerinin görsel medyada sık aralıklarla gösterilmesi sağlanmalıdır.
b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
c) Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel)

SAĞLIK

1. a) Sağlıkla ilgili yüksek öğrenim kurumlarında mezuniyet öncesi eğitim programlarına çocuğa yönelik şiddeti tanıma, gerekli müdahaleleri yapabileme ve şiddet gören çocuğu korumak amacıyla gerekli mekanizmaları çalıştırabilme konularında dersler konulmalıdır.
b) Üniversitelerarası Eğitim Komisyonu, Üniversitelerin Eğitim Müfredat Komisyonları
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
2. a) Sağlık kuruluşlarına başvuran şiddet mağduru çocuklara sunulacak koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetleri planlanırken, tüm sağlık kurumlarında hizmet sunucu olan hekim ve hemşire gibi sağlık çalışanlarının yanı sıra çocuğa yönelik şiddeti tanıma, tespit etme ve bildirim konusunda eğitilmiş sosyal hizmet uzmanı ve psikologların yer alacağı bir modelin oluşturulması sağlanmalıdır.
b) Sağlık Bakanlığı, Üniversite ve özel Sektöre Ait Sağlık Kuruluşları
c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları

HUKUK

1. a) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa ilişkin alt yapıların ivedilikle oluşturulması yönündeki çalışmalar hızlandırılmalıdır.
b) Adalet Bakanlığı
c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları
2. a) CMK'nın "tanıkların dinlenmesi" başlıklı 52. maddesinin (3). fıkrasında çocuk mağdurların tanık olarak dinlenmeleri sırasındaki görüntü ve seslerin kayda alınmasının zorunlu olduğuna dair hükmün, "5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 12. maddesinin ikinci fıkrası" uyarınca, bu fıkranın (a) ve (b) bentlerinin 1 Temmuz 2006 tarihinde yürürlüğe gireceği yönündeki düzenleme gözetilerek anılan yasal düzenlemenin bir an önce hayata geçirilmesi için alt yapıların ivedilikle oluşturulması gerekmektedir.

- b) Adalet Bakanlığı
c) İçişleri Bakanlığı
3. a) Şiddet ve özellikle ensest faillerinin rehabilitasyona tabi tutulmalarının yasal bir zorunluluk haline getirilmesi ve masrafların failer tarafından karşılanması yönünde yasal düzenlemelere gidilmelidir.
b) Adalet Bakanlığı
c) Sağlık Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Barolar
4. a) Hak arama sürecindeki yasal prosedür mağdurlar lehine basitleştirilmeli, sağlıkla ilgili kayıtlar başta olmak üzere gerekli belge ve kayıtların ücretsiz hazırlanması sağlanmalı ve bunun için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
b) Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı
c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları
5. a) Çocuğun beden muayenesinde, çocuğun "aydınlatılmış onamının" alınması yönünde yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
b) Adalet Bakanlığı
c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları

B. KADINA YÖNELİK ŞİDDET KONUSUNDAKİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİNİN YAŞAMA GEÇİRİLMESİNDE KOORDİNELİ ÇALIŞMASI GEREKEN KURUMLAR.

ÖNERİLER (a)
SORUMLU KURUM (b)
İŞBİRLİĞİ YAPILACAK KURUM/KURULUŞ (c)

KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

1. a) Devlet, kadın ve erkek arasındaki ekonomik eşitsizliğin ortadan kaldırılması için gerekli tedbirleri almalıdır.
b) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
c) İlgili Tüm Kurum ve Kuruluşlar, Özel Sektör, Üniversiteler
2. a) İşe alınmada eşitliği sağlayıcı önlemler alınmalı, işyerinde cinsiyete dayalı ayrımcılığın olmaması için işverenlerin ve yöneticilerin gerekirse pozitif ayrımcılık yapmaları gerekmektedir.
b) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
c) İlgili Tüm Kurum ve Kuruluşlar, Özel Sektör

3. a) Kadınların istihdam olanakları ve iş kurmak için gereksinim duydukları krediyi almalarını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmalıdır.
b) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kamu ve Özel Sektör Bankaları
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sivil Toplum Kuruluşları
4. a) 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanununun tanıtımı yönünde çok yönlü çalışmalar yapılmalıdır.
b) Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
c) İlgili Tüm Kurum ve Kuruluşlar, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
5. a) Evlilik öncesi çiftlerin yardım almaları konusunda "Evlilik ve Evlilik Danışmanlığı" hizmetlerinin kurumsallaşması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.
b) Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler
c) İlgili Tüm Kurum ve Kuruluşlar, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
6. a) Kadın-erkek eşitliğini önemseyen, kadın haklarının gelişmesi konusunda destek veren erkek gruplarının sayısının artırılması konusunda gerekli önlemler alınmalıdır.
b) Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
c) Sivil Toplum Kuruluşları
7. a) Eğitimini yarıda bırakmış kadınların eğitimlerini tamamlayabilmeleri ve aktif olarak iş yaşamına katılmaları için ihtiyaç duydukları destek hizmetleri (yuva, kreş, gündüz bakımevi gibi) sağlanmalıdır.
b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
c) Milli Eğitim Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları, Özel Sektör
8. a) Aile Mahkemeleri ve Çocuk Mahkemelerinde görev yapacak yargı mensuplarının, pedagoğların, sosyal hizmet uzmanlarının, psikoloğların toplumsal cinsiyet bakış açısı eğitimi alması ve 4787 s. Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunu uyarınca bu mahkemelerde görev alacak pedagoğların, sosyal hizmet uzmanlarının, psikoloğların kadrolarına atanmaları en kısa sürede yapılmalıdır.
b) Adalet Bakanlığı
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Üniversiteler
9. a) Belediyelerin ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın Halk Eğitim Merkezleri ile SHÇEK'in Toplum Merkezleri'nde kadın çalışmaları yapılmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği sağlanarak söz konusu merkezlerde okur-yazarlık, kadının insan hakları, toplumsal cinsiyet rolleri, özgüven gibi kadına yönelik güçlendirici çalışmalar yapılmalıdır.
b) Milli Eğitim Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sivil Toplum Kuruluşları
10. a) Kadına yönelik şiddetle ilgili spot filmler üretilmeli, ulusal, bölgesel ve yerel medyada ulusal bir kampanya çerçevesinde gösterilmesi sağlanmalıdır.
b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
c) Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel)
11. a) Kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin mülki idare amirlikleri ve yerel yönetimlerce broşürler hazırlanmalı, hazırlanacak bu broşürlerin, halka açık alanlarda ve kamu hizmet birimlerinde dağıtımı sağlanmalıdır.
b) Valilikler, Yerel Yönetimler
c) Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
12. a) Diyanet İşleri Başkanlığı, kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda; toplumu bilinçlendirmek üzere hutbe ve vaazlar vermeli, yazılı ve görsel yayımlar yapmalı ve çeşitli etkinlikler düzenlemelidir.
b) Diyanet İşleri Başkanlığı
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel)
13. a) Bütün kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarında kadına yönelik şiddet konusunda duyarlılığı ve sorumluluğu artırıcı bir kampanya düzenlenmeli bu alanda yapılmış olumlu girişimlerin duyurulması sağlanmalıdır.
b) Özel Sektör Kuruluşları, Sendikalar
c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
14. a) Kent planlamasında, sokak ve parkların iyi aydınlatılması ve kadınların acil telefon hatlarına kolay ulaşabilmesini sağlamak amacıyla telefon kulübelerinin sayılarının artırılması gibi kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda gerekli hizmetlerin sunulması sağlanmalıdır.
b) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Yerel Yönetimler
c) Ulaştırma Bakanlığı, Özel Sektör

HİZMET KURUMLARI

1. a) TBMM bünyesinde "Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu" adı ile daimi bir komisyon oluşturulmalıdır.
b) TBMM

- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
2. a) Şiddete uğrayan ve özellikle sığınma evlerindeki ihtiyacı olan kadınları danışma merkezleri ile sığınaklara başvuran kadınları ekonomik olarak güçlendirmek, yeniden ev kurmalarını sağlamak amacıyla bir "Kadın Destek Fonu" oluşturulmalı ve kadınların uygun işlere yerleştirilmesi sağlanmalıdır.
- b) Başbakanlık
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Özel Sektör, Sivil Toplum Kuruluşları
3. a) Avrupa Birliği bünyesinde yürütülmekte olan çocuklar, gençler ve kadınlara karşı şiddetin önlenmesine yönelik DAPHNEII (2004-2008) programını ülkemiz de imzalamalıdır.
- b) Başbakanlık
- c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
4. a) Kadın erkek eşitliğine aykırı politikalar, yasal düzenlemeler ve uygulamalar kaldırılmalı, toplumda kadın ve erkek eşitliği sağlanıncaya kadar, kadınlara pozitif ayrımcılık yapılması bir devlet politikası olarak kabul edilmelidir.
- b) Başbakanlık ve Diğer İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları
- c) Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
5. a) Yasa koyucuların, kadınları doğrudan ilgilendiren kanunların yapım sürecinde, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra, sivil toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin kadın araştırma ve uygulama merkezlerinin de görüş ve önerileri alınmalıdır.
- b) Başbakanlık ve Diğer İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları
6. a) Devlet kadınlara yönelik her türlü şiddet eyleminin önlenmesini bir devlet politikası olarak kabul etmelidir. Bu alana yönelik bir bütçe oluşturularak, toplumsal cinsiyet rolleri açısından bütçelerin etki ve sonuçları görünür kılınarak, toplumsal cinsiyete dayalı bütçe analizleri yapılmalıdır.
- b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
7. a) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde bir "Kadına Yönelik Şiddet İzleme Komitesi" kurulmalıdır.
- b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
8. a) Toplumsal cinsiyete duyarlı politikaların devletin bütün ana plan ve programlarının içine entegre edilmesi, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğinin sağlanması, programların ve sonuçların izlenme ve değerlendirilmesi için gerekli mekanizmaların oluşturulması ve var olan mekanizmaların işler hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- c) Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
9. a) Kadına yönelik şiddete karşı alınacak önlemler bir ulusal plan çerçevesinde yasal, kurumsal, eğitsel ve kültürel alanlara yönelik, kapsamlı olarak belirlenmelidir. Bu plan hazırlanırken toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip bir plan olması sağlanmalıdır.
- b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
10. a) Ülke genelinde tüm kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve özel sektör çalışanlarına yönelik "toplumsal cinsiyet eşitliği" eğitimi verilmesinin zorunlu hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Üniversitelerin Kadın Sorunları Araştırma Merkezleri, Özel Sektör
11. a) Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı koordinasyonunda bütün kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteleri, sivil toplum kuruluşlarını, özel sektör ve yerel yönetimleri de kapsayacak "2006-2010 Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Eylem Planı" hazırlanmalı ve uygulamaları takip edilmelidir.
- b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Üniversitelerin Kadın Sorunları Araştırma Merkezleri, Sivil Toplum Kuruluşları, Özel Sektör
12. a) Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde çalışmalar yapmakta olan tüm kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, üniversitelerin kadın çalışması yapan araştırma merkezleri ve yerel yönetimler arasında koordinasyonun sağlanarak, ortak bir "hizmet ağı modeli" oluşturulmalıdır.
- b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Üniversitelerin Kadın Sorunları Araştırma Merkezleri, Sivil Toplum Kuruluşları
13. a) SHÇEK bünyesinde hizmet veren "183 Aile, Çocuk, Kadın ve Sosyal Hizmet ve Özürlü Çağrı Merkezi"nin çalışmasındaki sorunların giderilmesi, daha işlevsel kılınması ve bunun için gerekli tedbirlerin alınması sağlanmalıdır.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- c) İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Üniversite ve Özel Sektöre Ait Sağlık Kuruluşları, Barolar

14. a) Ülke genelinde 24 saat hizmet verecek ücretsiz "ALO ŞİDDET HATTI" oluşturulmalıdır. Bu hatta şiddet konusunda eğitim almış personelin görev yapması sağlanmalıdır.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- c) İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Üniversite ve Özel Sektöre Ait Sağlık Kuruluşları, Barolar
15. a) 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un uygulanması aşamasında daha etkili bir sonuca ulaşmak için şiddet uygulayan bireylerin rehabilitasyonuna tabi tutulmaları konusunda gerekli bütün yasal ve kurumsal alt yapı oluşturulmalıdır.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- c) Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı
16. a) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) için bütçeden ayrılan pay artırılmalı, kadın sığınma evleri/kadın konukevleri nitelik ve nicelik açısından Avrupa Birliği standartlarına uygun hale getirilmeli ve hizmet sunacak personelin kadın bakış açısına sahip olması sağlanmalı, anılan merkezlerin gizlilik ilkesine uygun olarak hizmet vermeleri konusunda gerekli özen gösterilmelidir.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı, Yerel Yönetimler
- c) Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
17. a) Kadın sığınma evleri/konukevlerinin kuruluşu ve işletilmesi ile ilgili mevzuatın gözden geçirilerek Avrupa Birliği standartları doğrultusunda yeniden hazırlanması ve yerel yönetimlere kadın sığınma evleri/konukevleri açma konusunda zorunluluk getirilmesi sağlanmalıdır. Açılan kadın sığınma evleri/konukevlerinin mevzuatta belirtilen standartlara uygunluğu düzenli olarak denetlenmelidir.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- c) Yerel Yönetimler, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
18. a) Hak arama sürecindeki yasal prosedür mağdurlar lehine basitleştirilmeli, sağlıkla ilgili kayıtlar başta olmak üzere gerekli belge ve kayıtların ücretsiz hazırlanması sağlanmalıdır. Bu sürecin her aşaması kadının özel hayatına saygılı, kadını koruyucu olmalıdır.
- b) Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı,
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları
19. a) Şiddet mağduru kadına emniyet birimlerinde uygulanacak prosedür ve atılacak adımlarla ilgili olarak genel broşür hazırlanmalıdır.
- b) İçişleri Bakanlığı
- c) Barolar, İlgili Sivil Toplum Kuruluşları
20. a) Sivil toplum kuruluşları tarafından kurulmuş ve kurulacak olan bağımsız kadın sığınma evi ve kadın danışma merkezlerini açma ve işletme girişim-
leri yerel yönetimler ve il özel idareleri tarafından mali destek de dahil olmak üzere çok yönlü desteklenmelidir.
- b) Valilikler, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler
- c) Sivil Toplum Kuruluşları
21. a) Şiddet gördüğü için kadın sığınma/konuk evine yerleştirilen kadınların buradan çıktıktan sonra kendi ayakları üzerinde durmayı başarmalarını sağlamak ve desteklemek için kadınlara devletin sahip olduğu kaynaklardan geçici konut tahsisi yapılmalıdır.
- b) Yerel Yönetimler, Toplu Konut İdaresi
- c) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Sivil Toplum Kuruluşları
22. a) Kadına yönelik şiddet konusunda ulusal bir veri tabanı bulunmamaktadır. Mevcut veriler de sağlıklı ve yeterli değildir. Bu nedenle bu konularla ilgili Bakanlıkların sağlıklı veri oluşturabilmeleri için toplanacak verilere yönelik standart soru formları hazırlanmalı ve sonuçları tek elde (Türkiye İstatistik Kurumu) toplanarak ulusal veri tabanı oluşturulmalıdır.
- b) Türkiye İstatistik Kurumu
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, Özel Sektör, Sivil Toplum Kuruluşları
23. a) Kadına yönelik şiddetin neden ve sonuçları ile toplumsal maliyetinin araştırılması ve şiddetin önlenmesine ilişkin projelerin üretilmesi ve gerçekleştirilmesi yönünde ilgili kuruluşlara destek verilmelidir.
- b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
- c) Yerel Yönetimler, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
24. a) Ülke içinde politika, program geliştirmeyi teşvik edecek bilgilerin daha hızlı üretilebilmesi için üniversitelerin Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezleri teşvik edilerek araştırma yapmaları ve yayımlamaları sağlanmalıdır.
- b) Üniversiteler
- c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları

EĞİTİM

1. a) Kadına yönelik şiddet konusunda zararlı gelenek ve göreneklerin tespit edilerek buna yönelik tutum ve davranış biçimlerini değiştirmelerini sağlayan eğitim programları hazırlanmalıdır. Kadına yönelik aile içi şiddetin ön-

lenmesine yönelik olarak başta erkekler olmak üzere ailenin tüm bireylerinin eğitilmesi ve özellikle öfkenin kontrolü ve kişiler arasında sağlıklı iletişim becerileri konusunda yaygın eğitim programlarının hazırlanmasında devletin gerekli çalışmaları yapması gerekmektedir.

b) Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

c) Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları

2. a) Özellikle ekonomik yönden geri, geleneksel değerlerin hâkim olduğu kırsal bölgelerde kız çocuklarının eğitime katılmalarını sağlamaya yönelik olarak kız yatılı ilköğretim ve ortaöğretim bölge okullarının açılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

b) Milli Eğitim Bakanlığı

c) Sivil Toplum Kuruluşları, Özel Sektör

3. a) Askerlik eğitiminde, camilerde, kahvehanelerde, çok sayıda erkek çalışan istihdam eden kuruluşlarda kadına yönelik şiddet konusunda erkeklere yönelik zihniyet dönüşümünü sağlayacak eğitim programları düzenlenmelidir.

b) Milli Savunma Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Valilikler

c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sivil Toplum Kuruluşları

4. a) Şiddete uğrayan kadınların başvurabilecekleri, rehberlik ve danışmanlık hizmeti alabilecekleri merkezlerin tanıtımı ile kadınlara yönelik bilinç yükseltme ve eğitim çalışmaları konusunda ulusal bir bilgilendirme kampanyası yürütülmelidir.

b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Valilikler, Diyanet İşleri Başkanlığı, Yerel Yönetimler

c) Sivil Toplum Kuruluşları, Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel)

6. a) Sağlık görevlileri, yargı mensupları, kolluk kuvvetleri, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, çocuk gelişimi uzmanları, ve diğer meslek gruplarının lisans ve hizmet içi eğitim programlarında kadına yönelik şiddet konusu yer almalıdır.

b) Üniversitelerarası Eğitim Komisyonu, Üniversitelerin Eğitim Müfredat Komisyonları

c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

SAĞLIK

1. a) Sağlık hizmeti sunan kurumlarda çalışan sağlık personelinin kadına yönelik şiddeti tanınması, tespit etmesi, gerekli müdahaleleri yapabilmesi ve şiddete uğrayan kadınları uygun kuruluşlara yönlendirmeleri için gerekli alt yapının oluşturulması ve sağlık çalışanlarının mezuniyet öncesi ve sonrası eğitim programlarında kadına yönelik şiddet konusuna yer verilmelidir.

b) Sağlık Bakanlığı, Üniversitelerarası Eğitim Komisyonu, Üniversitelerin Eğitim Müfredat Komisyonları, Üniversite ve Özel Sektöre Ait Sağlık Kuruluşları

c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları

2. a) Tüm sağlık kuruluşlarında şiddet mağduru kadınlara yönelik özel birimlerin oluşturulması zorunlu hale getirilmelidir. Bu birimlerde hekim ve hemşire gibi sağlık çalışanlarının yanı sıra kadına yönelik şiddet konusuna duyarlı sosyal hizmet uzmanı ve psikologların çalışması sağlanmalıdır. Bu birimde çalışanların kadına yönelik şiddeti tanıma, ve şiddet gören kadına yönelik hizmet veren mekanizmaları harekete geçirebilmek için gerekli bil-dirimi yapmaları sağlanmalıdır.

b) Sağlık Bakanlığı, Üniversite ve Özel Sektöre Ait Sağlık Kuruluşları

c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları

3. a) Aile planlaması hizmetleri başta olmak üzere bütün üreme sağlığı hizmetlerinin özellikle birinci basamak sağlık kuruluşlarında kadınlar için ücretsiz, ulaşılabilir ve kaliteli bir şekilde verilmesi sağlanmalıdır.

b) Sağlık Bakanlığı

HUKUK

1. a) "Çerçeve Eşitlik Yasası"nın ivedilikle çıkarılması gerekmektedir.

b) Adalet Bakanlığı

c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler ve İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşları

2. a) Anayasanın "Kanun önünde eşitlik" başlıklı 10. maddesine göre; "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra:7/5/2004-5170/l.md; Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür.. hükmünün gereği olarak devlet bu amir hükmü hayata geçirecek başta yasal düzenlemeler olmak üzere gerekli her türlü tedbiri almalıdır.

b) Adalet Bakanlığı

c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları

3. a) Yürürlükteki mevzuatımızdaki kadın-erkek eşitliğini zedeleyen düzenlemelerin ayıklanması yönünde gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.
b) Adalet Bakanlığı
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler ve İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşları
4. a) 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un 1. maddesinde geçen "kusurlu eş" ibaresinin "şiddet uygulayan birey" şeklinde düzeltilmesi; hâkimin anılan yasa kapsamında hükmedebileceği tedbirlere ilişkin olarak yasanın 1. maddesinin (f) bendinde geçen "ortak konut" ibaresinin yanına "veya şiddete maruz kalan bireyin işyerine gelmemesi" ibaresinin de eklenmesinin, ayrıca 4320 sayılı Kanunun korunma kapsamına mahkemece ayrılık kararı verilen veya yasal olarak ayrı yaşama hakkı olan eşlerden birinin veya çocuklarının da dahil edilmesinin ve mahkemenin vermiş olduğu tedbir hükmünün infazına ilişkin icra işlemlerinin de harçtan muaf tutulması yönünde yasal düzenleme yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.
b) Adalet Bakanlığı
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler ve İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşları
5. a) Mevcut yasalarımızda halen kadın bedenini kontrol altında tutmayı amaçlayan, kadının insan haklarının ihlaline neden olan hukuki düzenlemeler ivedilikle yapılmalıdır.
b) Adalet Bakanlığı
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler ve İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşları
6. a) Siyasi Partiler Yasasında kadınların siyasete katılımını destekleyen düzenlemeler yapılmalıdır.
b) Adalet Bakanlığı
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Siyasi Partiler, Üniversiteler ve İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşları
7. a) "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Aynı ve Nakdi Yardım Yönetmeliğinde" sivil toplum kuruluşları tarafından açılmış olan sığınma evlerinde kalan kadınlara kaldıkları süre içinde aynı ve maddi yardım konusunda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

C. TÖRE/NAMUS CİNAYETLERİ KONUSUNDAKİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİNİN YAŞAMA GEÇİRİLMESİNDE KOORDİNELİ ÇALIŞMASI GEREKEN KURUMLAR.

ÖNERİLER (a) SORUMLU KURUM (b) İŞBİRLİĞİ YAPILACAK KURUM/KURULUŞ (c)

KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

1. a) Sistematik bir zihniyet dönüşümü için ders kitaplarında, günlük konuşmalarda, görsel ve yazılı basında, sinema filmlerinde hatta akademik çalışmalarda, vaaz ve hutbelerde kullanılan geleneksel cinsiyet rol ve kalıplarını erkek egemen zihniyetin hâkim olduğu toplumsal yapının yarattığı olumsuzlukları vurgulayan bir söylem geliştirilmelidir.
b) Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türk Dil Kurumu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Yüksek Öğrenim Kurulu, Diyanet İşleri Başkanlığı
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler ve İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşları, Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel)
2. a) Diyanet İşleri Başkanlığı, töre/namus cinayetlerinin önlenmesi konusunda; toplumu bilinçlendirmek üzere hutbe ve vaazlar vermeli, yazılı ve görsel yayımlar yapmalı ve çeşitli etkinlikler düzenlemelidir. Bu etkinliklerinde Diyanet İşleri Başkanlığı geleneksel cinsiyet rol ve kalıplarını, ataerkil yapının yarattığı olumsuzlukları vurgulayan ahlaki söyleme sahip bir dil kullanılmalıdır.
b) Diyanet İşleri Başkanlığı
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
3. a) Töre/namus cinayetleri konusunda Devlet, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler ortak kampanyalar düzenlemelidir. Bu kampanyalarda kadınların yanı sıra erkeklerin de şiddete karşı bilinç yükseltici eğitim almaları sağlanmalıdır. Erkek ve kadınların alternatif davranış biçimleri geliştirmelerine destek veren programlar oluşturulmalı, kendini ifade yollarını bulmak ve iletişim kurma olanaklarını artırmak için sorun çözme tekniklerini anlatan programlar geliştirilmelidir.
b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
c) Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler ve ilgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşları, Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel)

4. a) Töre/namus cinayetlerinin önlenmesine yönelik bilgilendirici spot filmlerin üretilerek, görsel medyada sık aralıklarla gösterilmesi sağlanmalıdır.
- b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
- c) Üniversiteler ve İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşları, Televizyon Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel)

KURUMSAL HİZMETLER

1. a) Töre ve namus konusunda toplumda yerleşik önkabullerin veya geleneksel anlayışın tersine çevrilmesi sağlanmalıdır.
- b) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları
- c) Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları, Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel)
2. a) Devletin yasalardan ve uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükler doğrultusunda gerekli düzenlemeleri yapması, yasalardaki anlayış değişikliğinin uygulamaya yansıtılabilmesi için gerekli mesleki eğitim çalışmalarının yapılması ve yasaların sıfır toleransla uygulanması sağlanmalıdır.
- b) Adalet Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Üniversiteler
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları, Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları (Ulusal, Bölgesel ve Yerel)
3. a) Ülke çapında ilgili tüm sivil ve resmi kuruluşları kapsayacak "2006-2010 Töre/Namus Cinayetlerinin Önlenmesine Yönelik Eylem Planı" hazırlanmalı ve uygulamaları takip edilmelidir.
- b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Üniversitelerin Kadın Sorunları Araştırma Merkezleri, Sivil Toplum Kuruluşları
4. a) Ülke genelinde 24 saat hizmet verecek ücretsiz "ALO ŞİDDET HATTI" oluşturulmalıdır. Bu hatlarda şiddet konusunda eğitim almış personelin görev yapması sağlanmalıdır.
- b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- c) İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Üniversite ve Özel Sektöre Ait Sağlık Kuruluşları, Barolar
5. a) Töre/namus cinayetlerinin önlenmesine yönelik olarak yerel düzeyde Valilik, Emniyet, Jandarma, Belediye, Müftülük, Üniversite, sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımıyla komiteler oluşturulmalıdır.
- b) Valilikler

- c) İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, Belediyeler, Müftülük, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
6. a) Töre/namus cinayetleri konusunda ulusal düzeyde veriler bulunmamaktadır. Mevcut veriler de sağlıklı ve yeterli değildir. Bu nedenle bu konularla ilgili Bakanlıkların sağlıklı veri oluşturabilmeleri için toplanacak verilere yönelik standart soru formları hazırlanarak sonuçları tek elde (Türkiye İstatistik Kurumu) toplanmalı ve kadına yönelik şiddet konusunda oluşturulacak veriler ulusal veri tabanına entegre edilmelidir.
- b) Türkiye İstatistik Kurumu
- c) İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Üniversitelerin Kadın Sorunları Araştırma Merkezleri, Sivil Toplum Kuruluşları
7. a) Töre/namus cinayetlerinin nedenlerine, sonuçlarına, maliyetine ve önleme yöntemlerine ilişkin projelerin üretilmesi ve gerçekleştirilmesi yönünde ilgili kuruluşlara destek verilmelidir.
- b) Devlet Planlama Teşkilatı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
- c) Yerel Yönetimler, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları
8. a) Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin giderilebilmesi için kadının her alanda güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla üniversitelerin Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezlerinin teşvik edilerek, araştırma yapmaları ve yayımlamaları sağlanmalıdır.
- b) Üniversiteler
- c) Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

EĞİTİM

1. a) Özellikle ekonomik yönden geri, geleneksel değerlerin hâkim olduğu kırsal bölgelerde kız çocuklarının eğitime katılmalarını sağlamaya yönelik olarak yatılı kız bölge okullarının (ilköğretim ve ortaöğretim) açılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- b) Milli Eğitim Bakanlığı
- c) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Valilikler, Yerel Yönetimler, Özel Sektör Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları

D. MEDYA VE ŞİDDET KONUSUNDAKİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİNİN YAŞAMA GEÇİRİLMESİNDE KOORDİNELİ ÇALIŞMASI GEREKEN KURUMLAR.

ÖNERİLER (a)

SORUMLU KURUM (b)

İŞBİRLİĞİ YAPILACAK KURUM/KURULUŞ (c)

1. a) Ülkemizde mevcut medya hukukunun öncelikle 3986 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınlarına İlişkin Kanun ile bu Kanuna uygun olarak çıkarılan Yönetmeliklerin teknolojik gelişmelere uygun olarak güncelleştirilmesi "cinsiyet ayrımcılığı", "çocuk istismarı" ve "şiddet" içerikli yayımlara uygulanan müeyyidelerin caydırıcılıktan uzak kaldığı göz önünde bulundurularak yaptırım gücünün artırılmasına ve güncelliklerini yitirmeden uygulanabilmelerine yönelik düzenlemelerin yapılması, uygulanabilir bir mevzuatın yaratılması,
b) TBMM, İlgili Devlet Bakanlığı, RTÜK
c) İlgili Kurum ve Kuruluşlar
2. a) Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin (24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 Mükerrer sayılı Resmi Gazete) Türkiye Ulusal Programında Kültür ve Görsel İşitsel Politikanın öncelikler bölümünde de yer alan; küçüklerin ve insan onurunun korunmasında güçlü ve etkili bir seviyenin elde edilmesine yönelik ulusal çerçeveleri geliştirerek Avrupa görsel-ışitsel ve bilgi hizmetleri endüstrisinin rekabet edebilirliğinin geliştirilmesi hakkındaki 24 Eylül 1998 tarihli Konsey Tavsiye Kararı (31998H0560) Yeni medya hizmetlerinin gelişimi çerçevesinde özdenetim rolü hakkındaki 27 Eylül 1999 tarihli Konsey Sonuç Kararı (31999Y 1006(02) ilişkin olarak yayın kuruluşlarının kendi özdenetim birimlerini kurarak bir an önce kamusal yayıncılığın gereği kendi sorumlu yayıncılık ilkelerini yerleştirmeleri,
b) Yazılı ve Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları, (Kamu-Özel Ulusal Bölgesel ve Yerel), Yazılı Basın, Bilgi Hizmetleri ve Haber Ajansları
c) Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, İlgili Kurum ve Kuruluşlar
3. a) Yayın planlamasında, yayın genel akışı içinde, yayın içeriğinde, çocuk istismarı ile cinsiyet ayrımı, şiddet, pornografi, kadını küçültücü, incitici ve önyargılı yayımların yapılmaması için yayın kanallarının kendi "ETİK" değerlerini yerleştirmeleri ve yayın kimliğini öne çıkarmalarının sağlanması,
b) Yazılı ve Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları, (Kamu-Özel Ulusal Bölgesel ve Yerel), Yazılı Basın, Bilgi Hizmetleri ve Haber Ajansları
c) İlgili Kurum ve Kuruluşlar
4. a) Özellikle radyonun yaygın gücü ve tüm ailenin birlikte olduğu, televizyon izlediği saatlerde ve yayının genel akışında "Çocuk programları" özellikle "REKLAM KUŞAKLARI"nda çocuk istismarının önlenmesi,

b) Yazılı ve Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları, (Kamu-Özel Ulusal Bölgesel ve Yerel), Bilgi Hizmetleri ve Haber Ajansları

c) İlgili Kurum ve Kuruluşlar

5. a) Tüm yayın kanallarında, yayın içeriği ve planlamasında; evde ve çalışan kadına yönelik hedef kitlesi belirlenen, kadının toplumsal dönüşümünü sağlayacak, bilgilendirici programların öne çıkarılarak çok sayıda izleyiciye, kadına ulaşması için izlenebilirliği yüksek zaman diliminin belirlenmesi, uygulanması,
b) Yazılı ve Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları, (Kamu-Özel Ulusal Bölgesel ve Yerel), Bilgi Hizmetleri ve Haber Ajansları
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezleri, İlgili Sivil Toplum Kuruluşları,
6. a) Mevcut Yasa kapsamında, televizyonlarda Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından yayından kaldırılan programlar yerine şiddete karşı duyarlılığı artırıcı, kaliteli ve olumlu mesajlar veren eğitici ikame programların oluşturulması konusunda çalışmalar yapılması,
b) RTÜK, Görsel Medya Kuruluşları, (Kamu-Özel Ulusal Bölgesel ve Yerel), Bilgi Hizmetleri
c) İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları
7. a) Başta program yapım ve yöneticileri olmak üzere televizyon programlarının üretiminin her aşamasında yer alan medya çalışanlarının "şiddete" ilişkin duyarlılıklarını artırıcı "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" eğitimi almalarının sağlanması,
b) Yazılı ve Görsel Medya Kuruluşları, (Kamu ve Özel Ulusal, Bölgesel ve Yerel) Yayın Kuruluşları
c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
8. a) İzleyiciye medya karşısında "farkındalık" kazandırılması ve bilinçli izleyiciler (öncelikle ebeveynler) oluşturulması konusunda çalışmalar yapılması ve izleyiciye medya okuryazarlığının kazandırılması için eğitim programlarının düzenlenmesi,
b) RTÜK, Yazılı ve Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları, (Kamu-Özel Ulusal Bölgesel ve Yerel), Bilgi Hizmetleri ve Haber Ajansları
c) İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları Sivil Toplum Kuruluşları
9. a) Ülkemizde medyada karar mekanizmalarında cinsiyetçiliğin ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması,
b) Yazılı ve Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları, (Kamu ve Özel Ulusal, Bölgesel, Yerel Yayın Kuruluşları), Haber Ajansları Basın Meslek Örgütleri

10. a) Medyanın kadın ve çocuğa yönelik "şiddetin" pekiştirilmesi ve ortadan kaldırılmasına ilişkin etkisini araştıran ve günümüzde büyük eksiklik olan araştırmaların yapılması
- b) RTÜK, Görsel-İşitsel Medya Kuruluşları, (Kamu ve Özel Ulusal, Bölgesel, Yerel Yayın Kuruluşları)
- c) Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, TÜİK, TRT,
11. a) Sivil Toplum Kuruluşlarının "Medya İzleme Grupları" oluşturması ve medyanın günü gününe izlenmesi otokontrolün sağlanması,
- b) Basın Meslek Örgütleri, Sivil Toplum Örgütleri
- c) İlgili Kuruluşlar

KADINLARIN MEDYADAKİ HAK İHLALLERİYLE BAŞ ETME STRATEJİLERİ

Eser Köker

Kadın ve medya arasındaki ilişkileri genellemeler ve betimlemeler aracılığıyla kurmak çoğu zaman yanıltıcı ve indirgemeci kavrayışların yeniden-üretilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla bütün özenine rağmen, bu sunuş metni de kadın ve medya ilişkilerinin koordinatlarını tayin etmeye yönelik diğer çabaların taşıdığı riski taşımaktadır. Bu riski artıran, bu arada da metnin ilk cümlesi olarak böyle bir özür cümlesi seçmemi gerektiren bir diğer neden de, yaklaşık kırk beş yıldan beri dünyanın hemen hemen her yerinde deneyimlenen ve tartışılan ilişkileri yaklaşık üç kırk beş dakikaya ya da sınırlı sayıda sayfaya sığacak bir anlatım düzeni içinde vermek zorunda oluşum.

Kadın ve medya arasındaki ilişkiler çok katmanlıdır. Örneğin kadına odaklandığımızda *farklı kadınlıklar ve farklı kadın deneyimlerinin çoğulluğu* ile karşılaşırız ki bu çokluğu, ırk, etnik köken ve sınıf farklılıklarına göre düşünebileceğimiz gibi, mekânsal ölçeklere yani yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası farklılıklara göre de düşünebiliriz. Benzeri biçimde medyaya odak-

landığımızda, medya sahipliği açısından ticari ve alternatif; yayın biçimi açısından yazılı, sözel, görsel, elektronik; yayın biçiminde etkin teknolojileri kullanma hallerine göre eski-yeni; işlevleri açısından politik-popüler; yayın alanı esas alınarak yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası olarak farklılaşma düzeyleri kurabiliyoruz. Dahası medyayı ürettiği ürünler ve ürünleri alım-layan izleyiciler açısından da ele alarak yeni ayrıştırma zincirleri yaratabiliriz.

Kadın ve medya arasındaki ilişkiler dizgesi ile birlikte, farklı coğrafyalarda, farklı kültürel yapılar içinde ve farklı sosyo-politik koşullarda beliren deneyim çokluğunu hak arayışları çerçevesinde yeniden anlamlandırabilmeyi amaçlayan bu sunuşla zamana, mekâna özgü deneyimler yerine, anılan dizgenin temel eksenleri üzerine odaklanmayı yeğleyeceğim. Bunu yaparken, ilgimi daha çok ortak ve benzeri sorunlar etrafında toplayıp genellemelerde bulunmak durumunda olduğum için de, kadın deneyimlerinin ya da kadınlarla ilgili deneyimlerin çokluğunu ancak kısmen içerebileceğim. Bu eksikliği görel olarak telafi etmek için kadın ve medya ilişkilerinin tarihsel süreç içindeki değişimine odaklanarak, kadın hareketinin ve feminist mücadelenin ticari yayıncılıkla baş etme stratejileri üzerinde duracak, hem medyada çalışan kadınların konumunun ve hem de haber odasında üretilen hikâyelerin içeriğinin birlikte değişiminin izini süreceğim. Buna karşılık metnin ikinci bölümünde, bizi kadın hak haberciliğine götürecek anlayışı temellendirmek üzere, yaygın-medyadan seçtiğim örnekler üzerinden yapılan kadın hakları ihlallerini tartışmaya açacağım. Sunuşum, medya ürünleri aracılığıyla birbirlerine bağlanan kadın okurların/izleyicilerin/dinleyicilerin bu konumlarından kaynaklanan haklarını dile getirmelerini ve kullanmalarını savunduğum ve gerekçelendirdiğim bölümle sonuçlanacak.

Medyanın cinsiyeti

Yirminci yüzyılın son yirmi beş yılı yayıncılık alanındaki kadınların mesleki pratiklerinde önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak kabul edilebilir. Betty Friedan'ın, *Kadınlığın Gizemi*'nde kadın magazinlerinin orta sınıf Amerikan kadınına neredeyse *agorafobik* hale getiren güzel evlerin umutlu ev kadınları olarak temsil edilmişlerinin yıkıcı etkilerini ortadan kaldırmak için daha çok sayıda kadının ticari medyada çalışması gerekliliğini ileri sürmesinin üzerinden henüz on yıl geçmeden, ticari medyada çalışan kadın sayısında artış eğilimi belirmeye başlamıştı. Kadınlar, 1950 sonrasında ilk kez kalabalık gruplar olarak girdikleri üniversitelerde kazandıkları nitelikli iş güçlerini medyada kullanmaya başladılar. Özellikle ulusal bazda örgütlenen, eşitlikçi siyasaların gerçekleştirilmesini politik hedef olarak ta-yin eden 1970'li yılların feminist görüşleri, kadınların hikâye edilen sunumlarını ya da imajlarını değiştirebilmek için yeni rol modellerine duyulan gereksinimi öne çıkardı ve medyada çalışan kadınların yeni rol modeli yaratmada "doğal" beceri ve bilince sahip olacağını iddia ettiler. Sözel ve görsel söylemlerin hâkim ideoloji tarafından örgütlenmiş ve standartlaştırılmış biçimlerini yerinden edebilmek için geleneksel kültürün basma-kalıp yargı ve kabullerine yeni elbiseler giydiren medyanın, kişisel karakterleri ve özellikleri silikleştirdiğini öne süren *eşitlikçi feministler*, "kadının müşfikliği-erkeğin saldırganlığı" ikiliğinden türetilen her türlü medya sunumunun bireysel farklılıkları yok ettiğini, kadınların temsiliyetini ev kadınları ile sınırladığını ileri sürdüler. Bu eksik temsilin kadının yaratıcı potansiyelini gerçekleştirmesinin önünde engel oluşturduğu gibi, çalışan kadınların varlığını görünmez kılarak kadınların erkeklere bağımlılığını sürdürmesine imkân hazırladığını belirterek, daha fazla sayıda kadının medya sektöründe çalışması gerekliliğini politik talep haline dönüştürdüler. Bu politik talep ile beklenti, kadın-

ların bu sektörde çalışması ile birlikte haber odasının erilliğinin kırılacağı yönündeydi. Böylelikle geleneksel ataerkil yargılar da kırılacak, kadınların bağımsızlığı bir değer olarak görülebilecekti. Bu politik talep etrafında bir araya gelme, sektörde sayıları hızla artan kadın gazetecilerin örgütlenmesini de mümkün kılacak, kadın gazeteci dernekleri ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde etkili çağrılarla medyanın değiştirilmesi zorunluğunu türlü etkinliklerle ortaya koyacaktı.

Söz konusu politik talep doğrultusunda kurulan dernekler ve uluslararası örgütler şemsiyesi altında çalışan komiteler, dünya ölçeğinde medya sektöründe çalışan kadın sayısının sınırlılığını dile getiren çalışmalar ve raporlar yayımladılar. 1970'lerin başında Batılı kapitalist ülkelerde ticari medyada çalışan kadın oranının yüzde yirminin altında olduğunu rakamlarla kanıtladılar. Bu yıllarda en etkin sosyalleşme aracı olarak kabul gören ve o tarihlerde henüz sektörün yenisi olarak addedilen televizyonda çalışan kadınların oranının yüzde onu bulmadığını ilan ettiler. Sektörde çalışan kadın sayısının cinsiyetçi işbölümü uyarınca yeniden bölündüğünü, bütün üst düzey yöneticilerin, foto muhabirlerinin, kamera tutanların erkekliğini; bütün düzelticilerin ve montajcıların kadınlığını ülke örnekleri aracılığıyla gösterdiler.

Bu arada kadınların görel olarak daha büyük sayılarla çalışmaya başladığı seksenli yıllardan itibaren medya sahipliğiyle ve medyada kullanılan teknolojiler açısından yeni bir değişim evresine girildiğini gözledik. Çünkü, bir yandan 1970'lerin sonundan itibaren kapitalist demokrasilerin 17. yüzyıldan sonra bir kez daha kurallardan arındırılmış bir ortam talebini yükselten yeni liberal yayıncı birlikleri ile karşılaşacak ve enformasyon akışının ulusal sınırları aşan kârlılığı ulus-aşırı sermaye hareketlerinin gücünün bu alanda sınanmasına yol açacaktır. Diğer yandan ise bu sinama sürecinde, kitap, gazete, dergi, radyo

hatta televizyonun "geleneksel kitle iletişim araçları" olarak nitelenmeye neden olacak şekilde, yeni iletişim araç ve ortamları belirip, bilgisayar temelli siber yayıncılık türleri ortaya çıkmıştır. Yeni teknolojiler hızlı bir akışkanlık yaratırken, mekân gerekliliğini de ortadan kaldırmak gibi bir sonuç doğurmuştur. Bunun medya sektöründeki işgücü üzerine –özellikle de kadınların statüsü açısından önemli olmak üzere– bir yansıması ise, çalışanların hem kurumlarıyla hem de kendilerini temsil eden meslek örgütleri ile ilişkilerinin değişerek esnekleşmesi olmuştur. Böylelikle Batı Avrupa'da özelleşen ve ABD'de yayıncılık ağlarına gömülen radyo ve TV yayıncılığı, tekelleşen uluslararası medya baronlarının kontrolüne girerken, bağımsız yayıncılık da internet kabloları arasında kendine yer aramaya başlamıştır.

Bu gelişmelerle ortaya çıkan "esnek üretim" modelinin konumuz açısından önemli bir sonucu, ilk uygulanabilirlik imkânı bulunduğu alanlardan biri olarak medyayı, kendisine yeni katılan eğitimli ve uzmanlaşmış *kadına geçici çalışan konumu ya da başka bir deyişle iş güvencesinden yoksun bir çalışma ortamı sunar hale getirmesi oldu*. Çünkü, artık sektörde çalışmak transferlerle sürdürülmekte, çalışma ofislerinden uzun süreli uzak kalma durumunu da içeren "serbest çalışan" olma hali "işsiz" olmayı zaman zaman ikame etmektedir. Bu arada serbest çalışan gazeteciler arasında kadın gazeteci oranının hayli yüksek oluşu, tam zamanlı çalışan konumunda erkek çalışanın yeğlenmeye devam ettiğine de işaret etmektedir. Bu işaret ediş, geçici işin kalıcı karakterini gösterdiği gibi *cinsiyetçi işbölümünün yeni görüntüler bularak devam ettiğini de* gösteriyor. Böylelikle aslında yeni liberal politikalar güdümünde örgütlenen kuralsızlığın kural olarak tayin edildiği, iş yasalarının yoksandığı, iş güvencesinin koruyucusu sendikaların işyerlerinden uzaklaştırıldığı çalışma ortamında, geleneksel cinsiyetçi işbölümü devam etmekte.

2000'lerde medya sektöründeki kadınlara dair fotoğrafın diğer yüzleri

2000'li yılların başından itibaren medya sektöründe çalışan kadın gazeteci-yayıncı oranlarının, çalışanların neredeyse yüzde kırkına yaklaştığı biliniyor. Bu sayılar, İletişim Meslek Liseleri ve İletişim Fakültelerinde okuyan kız öğrenci oranındaki artışla da uyumlu. Ancak bu arada daha yoğun bir şekilde Batı ülkelerinde, azımsanmayacak bir çoklukta dünyanın diğer coğrafyalarında, otuz yıldan beri medya sektöründe kadın çalışanın niceliksel artışını konu alan, medyada çalışan kadınların sosyal profillerini ortaya koyan araştırmaların sonuçları önemli veriler sağlıyor. Çok özet bir aktarım ve genellemeyle: Çalışan kadınların çoğunluğu 25 yaşın altında ve yükseköğrenimli, kentlerde yaşıyor, erkek çalışanlara kıyasla daha yüksek oranda bekâr, erkeklerden daha az kazanıyor, mesleki kariyerlerine daha sık ara veriyor. Yine bu araştırmalar, kadınların daha çok haftalık ya da aylık dergilerde çalıştıklarını, yerel ve bölgesel yayın kuruluşlarında görev almayı yeğlediklerini, radyo çalışanı kadın sayısında artışın diğer iletişim araçlarına göre daha yüksek olduğunu ortaya koyuyor. Ayrıca, televizyonlarda sunucu olarak karşımıza çıkan kadın sayısında bu alandaki diğer işlere göre büyük bir artış olduğu da kaydedilmiş durumda. Üç yüz yıldan beri kendilerine kapalı tutulan, kuralları ve mesleki değerleri kadınsız zamanlarda oluşturulmuş gazetelerin kadın sayfalarında çalışmakla işe başlayan kadınların, daha çok eğitim, sağlık ve kültür sayfalarında görevlendirildikleri saptanmış. Radyo ve televizyonların haber odalarında çalışmaktan ziyade, sohbet programları yapıp sunan kadınların, mesleki özerkliklerini çok önemsemedikleri, düzeltme ve uyarılara açık oldukları, ağır iş yükü altında kaldıkları da belirlenmiş. Bu arada medya kuruluşlarında cinsiyetçiliğin geleneksel ve yeni biçimleriyle karşılaşmaya da devam ediyor. Cinsiyetçiliğin kendisini özellikle meslek içindeki iş alan-

larının ayrışmasında gösterdiğini söylemek mümkün. Nitekim, ortaya çıkan tabloya baktığımızda politik ve ekonomik iktidar çevreleriyle işbirliği gerektiren muhabirlik-yazarlık alanlarının kadınlara kapalılığının sürdüğü; böylelikle korporatif iktidar düzeneklerinin, cinsiyetçi eğilimlerini uzmanlık alanlarından aldıkları destekle yürüttükleri görülmektedirler. Eskiden olduğu gibi, şimdi de politika, ekonomi, diplomasi ve spor yazarlığı/program yapıcılığı gibi uzmanlık alanları kadınların daha az sayılarla çalıştığı alanlar olarak işaretlenmektedir. Özellikle "ciddi" gazete ve dergiler, politik yaşamın karmaşık yollarının kadınlara açılması konusunda "çekingen" davranmakta, "kamu yararına çalışan" habercinin erkek olmasını tercih ederek, bunu *sözde-nesnelliliğini muhafaza etmenin bir yolu* olarak görmektedir. Buna karşılık sağlık, kültür, turizm ve eğitim konularında haber toplama ve programlaştırma işlerinde daha çok sayıda kadın çalışabilmektedir. Giderek daha fazla görsel materyal, özellikle de fotoğraf kullanımına açılan yazılı basın ile kamera aracılığıyla hareketli görüntüye odaklanmış görsel basının teknik gözünden kadınların dışlanması, hem fotoğraf servislerini hem de kamera(*man*)ları daha da erkeksileştirmiştir. Kadınların yayın kuruluşlarında en çok istihdam edildiği alanın reklam ve ilan servisleri olduğu da görülmektedir. Ricacı olmak ve şikâyetleri dinlemek üzere kurulan servislerde cinsiyetçi işbölümünün bir kez daha yeni koşullarda düzenlenebileceği bütün sektörlerde olduğu gibi medya sektöründe de görülmektedir.

İster köşe yazarı olsunlar, ister program yapıcısı ve sunucusu, kadın çalışanlardan, "kaliteli ve iyi yaşam biçiminin rehberliğini üstlenmeleri" beklenmekte, böylelikle de çoğunlukla "yıldız ya da yıldızlaştırılmış köşe yazarları ya da programcılar" olarak istihdam edilmektedirler. Yıldız(laştırılmış) köşe yazarları ve programcılar olarak kadınlar, iyi yaşam kılavuzluğunu sürdürebilmek için, sürekli yeniledikleri reçeteler ile kadın sayfaların-

da ya da kadın kuşağı saatlerinde görüş ve düşüncelerini dile getirmektedirler. Haber öykülerini ve yorumları kişiselleştirmekte, yani kişisel ya da insani hikâyelere ağırlık vermekte, sorun ağırlıklı metinler yerine insan öykülerini anlatmayı yeğlemekte ya da başka bir deyişle öykülendirmeye "kadınsı stil" katmaktadır.

Aslında Türkiye'den örneklerini çok iyi bildiğimiz gibi özellikle gündüz kuşağında yayımlanan ve yıldızlaşmış kadın sunucularla/programcılarla yürütülen bu türden kadın programları, özel-mahrem yaşam ile kamu yaşam alanları arasında zoraki kurulan sınırların nasıl kolaylıkla geçilebileceğini örnekleyen metinler olarak karşımıza çıkıyorlar. Özel yaşamın kamusal alanın nasıl ayrılmaz bir parçası olduğunu gözler önüne serip, yüz yıldır kamu önünde konuşulamayanın ortaya dökülüşüne aracılık ediyorlar; kadına özgü bir anlatı tarzı sayılan "günce" formatına popülerleşmiş haliyle yerleşiklik kazandırıyorlar. Haber öyküsüne "yumuşak" biçim veren bu dokunuşlar, bir yandan geleneksel kadın ilgi alanı olarak kabul edilmesine rağmen gıda ve giyim sanayi tarafından ele geçirilen yemek ve moda üzerine görüşlerin yeniden kadınsılaştırılmasını, diğer yandan ev içi şiddet, kötü muamele ya da eskitilmiş "kutsal aile" masallarının yenilenmesini mümkün kılıyor. Bu arada ticari yayıncılığın, yıldızlara dayalı bu istihdam tercihinin bir sonucu da alt kademelerde çalışan genç kadın işsizliğinin yaygınlığını gizlemesi oluyor. Böylelikle üst kademelerde çalışan kadın yıldız sunucuların yaldızlı dünyaları sunmaktaki ısrarı, istihdam koşullarındaki cinsiyetçi uygulamaların görünmez hale getirilmesine hizmet etmiş oluyor.

Bir yanda "yıldız sistemini" ve sözde "kaliteli hayat reçetelerini" temsil eden kadın sunucuların, diğer yanda bir programdan diğerine koşarak içlerini döken "öteki" kadınların ortaklaşa kotardıkları "kamusallaşmış kabul günü" formatı içinde, geleneksel

olarak kadına ait sayılanların bu "yeni paketlenmiş" halleriyle karşımıza çıkarılmalarının, aslında medyanın sahiplik yapısında 1990'lardaki değişimle ortaya çıkan değişikliklerle bir ilgisi var. Dolayısıyla sonuçlarının her türden cinsiyetçi uygulamanın üstünü örtmeye çalışmasına şaşmamak gerekiyor. Yeni liberal medya örgütlenmesi, politik işlevlerinden sıyrılmış bir medya anlayışına dayalı ve iş güvencesi sorunu da bu anlayışın sarıp sarmalayıp görünmez kıldığı temel sorun. Başka ifadeyle genç kadın muhabirin iş güvencesi ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi sorununun dile dökülmesini engelleyen neden, ticari yayıncılığın haber odasının politik bir mekân olarak varlığını sektöre uğratan, kurallardan arındırılmış, her türlü kamu otoritesinin düzenleyici yetkisi ile karşılaşmak istemeyen, daha çok enformasyon dağıtımını kayıt dışı ekonomik alanlara yönlendiren anlayışından kaynaklanmaktaydı. Bu anlayış çerçevesinde, sektörü kontrol edenler, iş güvencesi sorununu ve meslek çıkarları için örgütlenme sorununu gözlerden uzak tutmak için, bir yandan sektörde başarılı kadınları öne çıkarırlarken, diğer yandan da –ileride yeniden tartışacağım gibi– mesleğin etik değerlerinin ve uylaşım kalıplarının önemini yüceltmeye başladılar.*

Kadınlar-arası rekabeti körükleme stratejileri

Sektördeki niceliksel artışa rağmen cinsiyetçi işbölümünün eski kılıklara bürünerek hükmünü yürütmesini sağlayan nedenlerden bir tanesi de, kadınlar-arası dayanışmanın kırılmasıydı. Çünkü, bir iktidar stratejisi olarak kadın çalışanların birbiriyle olan ilişkilerinin sadece kişisel bağlar aracılığıyla kurulmasını kolaylaştıran –yukarıda anlattığım türden– çalışma koşullarının

* Burada Habercinin Elkitabı Dizimizin *Medya, Etik ve Hukuk* kitabının Önsöz'ü ile, *Medya ve Toplum* kitabımızdaki metinlerde, gazeteciliğin mevcut profesyonel etik kurallarını sorunlu ilan edip, tartışmaya açtığımızı hatırlatarak bu iddiamızın, yazarın yukarıdaki açıklamalarıyla örtüşüğünü belirtelim (*editörün notu*).

beslenmesi, kadınlar-arası geleneksel yargıları ve biçimleri içeren ilişkilerin gücünü artırıyordu. Bu da bir işyeri olarak haber odasının "kadınların birbiriyle kıyasıya her türlü feminen silahı kullanarak mücadele ettikleri bir rekabet ortamı" haline gelmesine imkân hazırladı. Böylelikle, körüklenen rekabet, bir yandan güvencesiz çalışma ortamını görünmez kılmak işlevini yerine getirirken, diğer yandan da kadınlar arasında "genç-yaşlı", "deneyimli-deneyimsiz", "okullu-alaylı" kılıklarına bürünerek mesleki ilişkilerde merkezi bir yer üstlenmeye başladı: Meslekte yükselmek ya da işini korumak için "güzel kadın", "metres", "sevgili", "çapkın kız" olmayı yeğleyen "başarılı kadın" hikâyeleri devreye sokuldu. Ancak burada bir ekleme daha yapılmalı ve bu hikâyelerin dolaşımının sadece medya sektöründe iş güvencesi olmayışının üstünü örtmekle kalmadığını, çalışma ortamında *cinsel tacizin konuşulmasını da engellediğini* belirtmeliyim.

Geleneksel olarak çalışma yaşamına aile bağları aracılığıyla katılan ve bu bağlar tarafından korunan kadın gazeteci prototipi –ki politik yaşamda olduğu gibi yayıncılık alanına girmede de bu aile bağlarının, baba ve eş konumlarının etkili olduğu sosyal profil araştırmalarınca desteklenmiştir– değişirken, medya sektöründeki kadının karşılaştığı cinsel taciz, kadınları koruyucu olduğu iddia edilen hamilik ilişkilerinin sürdürülmesine imkân tanımaktadır. Örneğin yayın ve haber odaları "aile gibi" görüldüğünden, iktidarın her türlü kötüye kullanımının "aile dışına" yani büro dışına çıkmasını engelleyici bir gelenek oluşmuştur. Akredite edilen haber kaynağı tarafından reddedilme korkusu kadın yayıncı ve muhabiri cinsel kötü muameleye açık hale getirirken, etkisizleştirilmiş mevcut meslek örgütleri işyerindeki ya da işle ilgili cinsel tacizi sorunlaştırmakta yetersiz kalmaktadır.

Ticari yayıncılık ortamında çalışan kadınların ekonomik ve sosyal haklarının sürekli ihlali ve bu ihlallerin mesleğin yaşanma-

sı gerekli bir çömezlik dönemi evresine sıkıştırılarak suskunlukla geçiştirilmesi, hak ihlalleri sorununun sacayaklarından birini oluşturmaktadır. İş yerlerinde kreş ve çocuk bakım odalarından dahi mahrum bırakılan ve gece saatlerinde çalışmaya zorlanan kadın muhabirlerin ve yayıncıların, "işyerinde hiç ayrımcılık görmedim, bu mesleğin dışısı ve erkeği olmaz, gazetecilik mesleğinin altın kuralları çalışan herkesi bağlar" türünden mesleki aidiyetlerini yüceltme yolunu seçmelerinin nedeni, kamu yararına adaleti tesis etmek ve kamu çıkarını kurumsallaştırmak için 19. yüzyılda var edilmiş *bu mesleğin, politik niteliğinin çözülmesi ve modern kapitalist toplumsal örgütlenmenin korporatif örtüsünün patriarkal ilişkileri gizlemesidir*. Daha önce de vurguladığım gibi son yirmi yıl içinde güçlü bir sermaye yoğunlaşmasının dayattığı rekabetçi ortam, meslek ilkelerini yeniden taçlandırmış ve üstün meslek ahlakı gerekliliğini öne çıkarmıştır. Bu *yüceltilmiş profesyonizm*, çalışanların her türlü hak arayışı politikalarının ve hak ihlallerinin sergilenmesi istekliliğinin önüne çekilmiş barikatlardan birini oluşturmaktadır.

Medya kulelerinin cam tavanları

1975'ten itibaren yayıncılığı meslek olarak seçen kadın sayısında ciddi bir artış olmasına rağmen, 2000'lere geldiği halde hâlâ üst düzey yönetici kadın sayısında çok sınırlı bir artış olabilmıştır. Rakamsal verilerle metni boğmamak için Batılı kapitalist ülkelerde üst düzey yönetici statüsündeki kadın oranlarının yüzde 15 ve civarında kaldığı söylenebilir. Kadınların farklı sektörlerdeki kariyerleri önünde kurulan barikatları işaretlemek için kullanılan "*cam tavan*" teriminden yardım alarak söylersem, *medya sektöründe kadınların yönetici konumlara gelmelerini engelleyen cam tavanın kalınlığının dikkat çekici olduğu* görülmektedir. Haber odalarının eril kültürünün zor değişmesinde etken olan kalın cam tavan, kadınları orta düzey yönetici

konumuna yerleştirmektedir. Yardımcı asistandan şef editöre uzanan kariyer yolunun devam etmesi için kadınların medeni hal seçimleri de işe yaramamaktadır. Evli ve çocuklu olan erkek meslektaşlarına göre daha çok bekâr ve çocuksuz olmaları da kariyer yükselişlerine destek sağlayamamaktadır. Çalışma yasalarının tanınan annelik ve doğum izinleri, mesleğin uzun çalışma saatleri ve sürekli sokakta çalışma gerektirdiğine ilişkin erkek dünyasının yargılarınca karşılaşıncı, bu haklar kadınlar için hak olmaktan çıkmakta, mesleği bırakma/bıraktırılmasının nedeni olarak görülebilmektedir. Nitekim özellikle yerel düzeyde çalışan kadın muhabir ve yayıncıların mesleki kariyerlerinin kesintiye uğramasına neden olarak "gebelik ve doğum sürecini" gördükleri çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur.

Bu arada ticari yayın kuruluşlarının cam tavanı, kamu hizmeti yayıncılığını kurumsallaştıran kuruluşların çatısında da bulunmaktaydı. Örneğin kamu hizmeti yayıncılığının örnek kuruluşu olarak nitelenen BBC'de, 1990'lı yılların başında karar alma pozisyonuna sahip üst düzey yönetici kadın çalışan oranı yüzde 10'u bile bulmuyordu. Ancak BBC, 1990'ların başında kadınlar ve etnik azınlıklar için pozitif ayrımcılık siyaseti uygulama kararı aldı ve 2000'lere gelindiğinde üst düzey yönetici kadın oranını yüzde 30'lara yükseltmeyi hedefledi. BBC'nin bu kararı ve uygulaması, politik yaşamda olduğu gibi toplumsal yaşamda da tarihsel olarak ortaya çıkmış eşitsiz ilişkileri kısmen giderebilmek için, *kota uygulamaları yoluyla olumlu ayrımcılığa başvurulması gereğini* örnekliyor. Ayrıca söz konusu karar ve uygulama, kamu hizmeti ve kamu yararını önceleyen ve kamu yararını kadın kamusunun yararını da içine katarak yeniden tanımlayan bir zihniyet değişiminin önemine ve bunun ancak kamu hizmeti yayıncılığı kapsamında düşünülebildiğine de işaret ediyor.

Medya kuruluşlarının sahiplik yapısına bakıldığında ise, kadın oranlarının tüm oranlar içinde en düşüğü olmaya devam ettiği

görülmüyor. Bu arada Latin Amerika'dan Doğu Asya'ya kadar her ülkede her dinden, her ırktan, her ulustan kadın habercinin, kadın reklamcının, kadın programcının niceliksel artışının, feminist aktivistlerin açık hedef olarak medyayı göstermesiyle ilişkili olduğu kadar, medya örgütlenmesindeki yapısal değişikliklerle de ilişkili olduğu eklenmeli. Bütün bu belirlemelerden sonra, sonuç olarak elde edilmiş olan çeşitli kazanımlara rağmen, 1970'lerin başında *eşitlikçi feminist* aktivistlerin "daha çok sayıda kadının çalışması ile medyanın cinsiyetçi kalıplarının kırılacağı" biçimindeki öngörüsünün, *farklılıkçı feministlerin* "ataerkil kapitalist iktidarların evcilleştirmeye ve içine almaya yönelik stratejilerinin kadınları yeniden dışlayıcı taktikler keşfedeceğine" ilişkin kehanetlerine yenik düşmüş durumda olduğunu söylemek mümkün.

Türkiye'de medyada çalışan kadının sadece köşesi var

Yukarıdaki medya sektöründeki kadınların konumuna ilişkin olarak yapılan genellemelerin Türkiye için doğruluğunu sınavca istatistiki bilgilerin oluşturulmamış olması, neredeyse *bilgi alma hakkının ihlali* olarak nitelenebilecek bir olgudur. Türkiye'de gerek ticari yayıncılık gerek ise kamu hizmeti yayıncılığı alanında istihdam edilen kadın çalışan sayısına dahi ulaşılamaması ya da başka bir deyişle Türkiye İstatistik Enstitüsü ve Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü'nün bu bilgileri oluşturamamış olması, kadınların bilgi alma özgürlüğüne yönelik bir kısıtlamayı içermektedir. Kadınların (enformasyon ile donatılmaları anlamında) yetenekli kılınması doğrultusunda sorumluluklar üstlenmiş yönetimlerin, pozitif yükümlülüklerini yüklenmedikleri görülmektedir ki bu, kadınların iletişim özgürlüğü haklarının engellendiği anlamına gelir. Yönetiminin bilgi verme yükümlülüğü her ne kadar Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde düzenlenmiş ise de, yönetsel yapı içinde kuruluşların gerekli bil-

giye sahip olmadıkları gerekçesiyle bilgileri kamu ile paylaşmaya gidemeyecekleri açıktır. Bilgiye erişim kadar bilgi oluşturma da bilgi alma özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilecek olursa, kolektif hak sahibi olarak kadınların bu engelleme karşısında hak ihlaline uğradıklarını dile getirme olanakları doğmaktadır. İkinci ve üçüncü kuşak insan hakları kavrayışı sadece bireylerin değil kolektif kimliklerin de hak sahibi olarak yönetimlerden kendilerinin yetenekli kılınmasını ve kendilerini ifade edecek araçlara sahip kılınmalarını talep etme olanağını sunmaktadır. Hem ifade özgürlüğü hakkı hem de iletişim özgürlüğü yalnızca bireylerin değil kolektif aidiyetlerin de "konuşmasını" yasal teminat altına alma zorunluluğuna dayalıdır. Kadınların kendilerini ifade edecek araçlardan ve yeteneklerden mahrum bırakılması hak ihlallerinin zeminini oluşturmaktadır. Bu bağlamda medyada çalışan kadınlara ilişkin veri tabanının yokluğu yönetsel bir kusur olarak görülebilir.

Gerek ulusal gerek yerel düzeyde, sektörde kadın çalışanın sosyal profillerini betimlemeye imkân verecek herhangi bir veri tabanının oluşturulmamış olması, Türkiye'nin istisnai durumudur. Türkiye ile ilgili niceliksel bilgilerin toplanamamış olması, ülkeler arasında kıyaslama yapmaya dahi izin vermediği gibi Türkiye'ye ilişkin gözlemlerin doğrulanmasına olanak bırakmaktan ve uzun dönemli değişimleri açıklayabilmeyi imkânsız kılmaktadır. Ancak elbette Türkiye'deki durum, dünyadaki genel halden büyük farklılıklar göstermemektedir. Türkiye'ye ilişkin betimleyici cümlelere eşlik eden bilgiler, ya niteliksel araştırma teknikleriyle yapılan dolayısıyla da az sayıda görüşmeciden elde edilen bilgilere dayalı yüksek lisans çalışmalarının verilerine dayanmaktadır –ki geçerlilikleri sınırlıdır– ya da sektörde çalışan kadın gazetecilerin kişisel çabalarıyla topladıkları verilere ve gözlemlere dayanmaktadır. Ticari yayın kuruluşlarının özellikle 1990'lı yılların başından itibaren sürdürdükleri is-

tihdam politikaları ve çalışanlara ilişkin bilgilerin gizli tutulması nedeniyle bu tür bilgiler kamu ile paylaşılmamıştır. Türkiye İstatistik Enstitüsü 2005 yılında medyada çalışan kadınlar hakkında bilgiyi içeren bir anket çalışmasına gitmişse de bu çalışmanın sonuçları da yayımlanmamıştır.

Sektördeki TRT ve RTÜK gibi kamu hizmeti yapan yayıncı ve düzenleyici kuruluşların istihdam politikaları ticari yayın kuruluşlarından farklılık göstermektedir. Kuruldukları tarihlerden günümüze kadar uzanan düzenli kadın çalışan istatistiklerini oluşturamamış oldukları saptanan bu kuruluşlarda çalışanların, üçte birinin kadın olduğu söylenmektedir. Her iki kurumda da üst düzey yönetici olarak çalışan kadınların oranının ancak yüzde bire ulaştığı, kadınların daha çok orta düzey yönetim kademelerinde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Kamu hizmeti yayıncılığı kuruluşlarının sahici bir kamu hizmeti yayıncılığına yönelebilmesi için kadın çalışanlar için konulan cam tavanları ortadan kaldıracak pozitif ayrımcılık siyasetlerini benimseme gerekliliği yönünde bir toplumsal talebin oluşturulması zorunludur. Yukarıda BBC örneğinde görüldüğü üzere karar alma mekanizmalarında yüzde otuz kadın temsilini mümkün kılacak istihdam programlanması yoluyla kadın çalışanın güçlendirilmesi, aynı zamanda kamu hizmeti yayıncılığının öncelikli sorunlarından birinin *kadın kamusunun iradesini kapsamak, bu bağlamda kadınlara kendilerini ifade edecek araçları sunma yükümlülüğünü yerine getirmek* olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin bir başka istisnai durumu da yayıncılık alanında örgütlenmiş kadın meslek örgütünün bulunmayışıdır. Ticari yayıncılığın hak ihlallerine karşı uluslararası bir platform oluşturan kuruluşların önemlice bir kısmının yerel kadın meslek örgütleri olduğu görülmektedir. Ticari yayıncılığın cinsiyete dayalı ayrımcılığı nasıl yapılandırıldığını gözler önüne seren medya izleme etkinliklerinin paydaş kuruluşları da yine bu örgütlerdir.

Ulusal düzeyde örgütlenen kuruluşların bölgesel işbirliğine giderek bu sektördeki cinsiyetçi uygulamaları görünür kılmak için konferanslar ve zirve toplantıları düzenleyerek kadın gazeteci ve yayıncıların biraradalığını güçlendirme yoluna gittikleri de bilinmektedir. Kadın gazeteci ve yayıncıların örgütlenme hakları önündeki görünmez duvarların varlığına işaret eden bu yokluk hali, sektörün cinsiyetçiliğini apaçık eden bir durumdur.

Türkiye'de medyada çalışan kadınların bir diğer istisnai durumunu belirtmeden geçmek, medyada hak ihlallerini konu alan

Haber başlıkları cinsiyetçi yargıların açığa çıkmasına aracılık eder. 1990'lı yıllardan bu yana tesadüfi seçilmiş bazı haber başlıkları cinsiyetçi önyargıların diliyle tanışıklığımızı güçlendirmiştir:

- "Evine zaman ayıramıyor, annelik görevini yapamıyor, Çalışan Kadın iyi eş değil" 4.12.1988, Milliyet
- "İş hayatında erkekler kadınlardan verimli 'Dişilik önemli'", 16.12.1989, Milliyet
- "Ailenin direği el değiştirdi, Çalışan kadın baş tacı", 7.3.1992, Milliyet
- "Kariyerin mi var derdin var", 2.3.2004, Radikal
- "Kadın istihdamı en düşük OECD ülkesi Türkiye", 25.10.2005, Sabah
- "Dayak isteyen kadın da var", 13.12.1992, Cumhuriyet
- "Kadın dayağa tepkisiz", 7.4.1996, Cumhuriyet
- "Türk kültürü, erkeğin şiddetini kabul ediyor", 29.11.2001, Cumhuriyet
- "Mini etekli kızı yakıtılar", 20.11.2003, Hürriyet
- "Tecavüzcümle Evlenirsem Kurtulacağım", 26.12.2003, Hürriyet
- "Tecavüz sanığı: Pişman değilim", 24.10.2005, Sabah
- "Bunlar da 'haksız ev kadınları': Erkekle bir değiliz, dayak normal", 2.11.2006, Radikal
- "Töreye Karşı 'Yeddiemin'", 11.3.1999, Milliyet
- "Camilerde Töre Hutbesi Okunacak", 1.3.2004, Radikal
- "Devlet, töre kurbanı Fatma'yı sakladı", 25.12.2006, Hürriyet
- "Olağan şüpheli: Töre Katilleri hâlâ bulunamadı", 8.3.2006, Radikal
- "Töreyle uygun bir cenazeydi!", 17.03.2006, Radikal
- "Politikada kadın sesi yok", 25.03.1999, Milliyet
- "Anarşistliğimi annelik bitirdi", 20.03.2000, Radikal
- "8 Mart Dünya Kadınlar Günü HADEP mitingi gibi", 8.03.2001, Hürriyet
- "Meclisimiz Yine Erkek", 5.11.2002, Milliyet
- "Kadınlara Sor Bin Ah İşt", 9.03.2004, Radikal
- "Kadınlar günü şerefine biber gazı, cop, gözaltı", 7.03.2005, Sabah

bir yazı için uygun olmaz. Türkiye'de medyada çalışan kadınlar, gazete ve dergilere yazdıkları yazılarından dolayı sıklıkla yargılanmaktadırlar. "Atatürk'ün manevi şahsiyetine basın yoluyla hakaret etme", "Türklüğe hakaret etme", "Basın yoluyla halkı askerlikten soğutma", "kamu düzenini bozma", "bölücülük propagandası yapma" ve benzeri iddialar ile haklarında yasal işlemler yapılmaktadır. Kadın gazetecilerin düşünce ve ifade özgürlüklerini sınırlayan yasal düzenlemelerin özgürlükçü ve demokratik olmayan niyeti sadece yasa koyucu ve uygulayıcılarınca ileri sürülmemekte; meslek örgütleri de yasal yapının kutsal düzenini pekiştirmekte, örneğin "evlilik dışı çocuk doğurmayı savunmak" iddiası ile bir kadın gazetecinin yazısına uyarı cezası kesebilmektedir. Düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik açık ve gizli sansür mekanizmaları kadın gazetecilerin temel insan haklarını ihlal etmeye devam etmektedir.

Eril bir öykü olarak haber

İkinci Dalga Feminist hareketler, medyayı kültür politikalarının kurucu ögesi olarak tanımladılar. Farklı feminist duruşlara sahip kadınlar; yetmişli yıllarla birlikte ataerkil toplumların erillik ideolojilerinin stratejik üstünlüğünün yeni hikâyeler kurma becerileriyle beslendiğini belirleyip, yeni hikâyelerin ve tahayyüllerin yayılma yollarına barikat kurmak ve ticari yayıncılığın en yaygın, en standart ve en genel diye nitelediği hikâyelerin nasıl erkeklige ait bir hikâyeye olduğunu görünür kılmak için öncelikle kendi iletişim araçlarını yaratma yoluna gittiler. Gazeteci ve yarıncı oldular, fanzinler ve dergiler çıkardılar, afişler hazırladılar, sloganlar yarattılar, okur ile yazar arasındaki ikiliği ortadan çattılar, ev içinde ve işyerinde cinsel taciz ve kötü muamelenin politik bir sorun olduğunu gündemleştirdiler, orta sınıf kadınlıktan türetilen modern hikâyeye kahramanlarının temsilinin eksik ya da abartılı olduğunu tespit eden onlarca çalışma yayımlandı-

özgü hızlı karar ve yazı üretme sorumluluğu, muhabirin sokaklara aitliği ve kamu adına yargılama ve eleştirme üzerine temellenen meslek pratikleriyle bağları kopan meslek erbablığı, hızlılığa, nesnellığe ve yansızlığa mitsel anlamlar yükleyerek, siyasal gazeteciliğin doldurulamaz boşluğunu telafi etmeye yönelecektir. Meslek ilkeleri ve profesyonel değerlerin oluşum süreci içinde her türlü kadın ilgisini neredeyse tecrit eden meslek, 20. yüzyılda, iletişim sektöründe kadınların ilgi ve çıkarları ile karşılaştığında ya da başka bir deyişle kadınların politik yayıncılığı yeniden canlandırma çabaları ile karşılaşınca, bu kez abartılı bir biçimde haberin "nesnellığını" ve "yansızlığını" yüceltecek ve ticari yayıncılık politik güçsüzlüğünü meslek ethosu ile ikame etmeye yönelecektir. Bu uzlaşım kararlarının önemi, mesleğin karar alma ve yönetim mekanizmalarından kadınların dışlanmasını da kolaylaştırması gibi, haberin öyküsel bir kurgu olduğu saptamasını da silikleştirmesidir. 1970'lerin başında feminist eylemciler ve araştırmacılar, modern kapitalist toplumlarda duygu ve düşünce alışverişinde etkili bir öykü olarak gördükleri haberin, eril niteliğini tartıştılar. Geleneksel öykülerden farklı olarak haberin nesnel ve yansızlıktan oluşan halesinin ne anlama geldiğini sorguladılar. İçinde deneyimin dilini barındırmanın yeni zamanların bu öyküsünün, zamanı yalnızca şimdiye indirgeyerek mutlaklaştıran, felaket, şiddet ve skandalın yaratacağı korku ve endişeyi söze dökerek evcilleştiren anlatısını vurguladılar. Gündelik yaşam deneyimlerini dile getirmede mevcut anlatı türlerinin yetersizliğini öne sürdüler. Bu anlatı türlerinin kalıpladığı dille mesafelenen kadınların, şimdi olup bitenlerden ziyade zamansızlaşmış öykü okuma ve yazma istekliliği ve buna yönelik gereksinimi ikame etmek için romanslara ve dizilere yöneldiklerine işaret ettiler. Ancak bu vurguların ötesinde kadınların işaret ettiği temel sorun, felaket, şiddet ve skandalın yeni anlatısında yani haber anlatılarında, suçlunun sürekli yeniden ilan edilışı üzerine idi. Doğal felaketlerden siyasi skan-

Tesadüfi seçilmiş gazete sayfalarının tasarımında gizlenmiş cinsiyetçilik örneklenebilir: *Hürriyet*'in 8 Mart 2001 tarihli nüshasının 14. sayfasında Kadın Günü kutlamalarından doğan erkek endişesi "WebCam Vildan"ın bedenindeki çagrı ile yatıştırılır.

dallara kadar uzanan yelpaze içinde haber, gizli ve açık biçimde toplumsal suçun failine bir beden inşa ediyordu, yani *kadın bedenini bir kez daha suçlu ya da kurban olarak seçerek eril binliçdışının dile dökülmesine yeni bir imkân sunuyordu*. Böylelikle haber, olup bitenin bir aktarım aracı olmaktan çok, mevcut iktidar güçlerinin tanzim ettiği gerçekliğin kurgusunun güvenilir bir aktarım aracı olarak kabul gördü.

Egemen iktidar anlayışı haberin rasyonellik iddiasını "Kim, nerede, ne zaman, nasıl, ne yaptı?" sorularının kısa ve açık yanıtları aracılığıyla kurarken, herkes için güvenilir olmasını da bu sadelik ve standart olma kurgusuna dayandırdığını iddia eden feminist kuramcılar, biçimi standartlaştırılarak kişisellikten arındırılmış haber öyküsünün yayımlandığı aracın editör masasına ulaşınca yeniden "toplumsallaştığı" ve yayın ortamının ona ideolojik karakterini kazandırdığı görüşünü çoğalttılar.

Gazetede ya da televizyonda yayımlanan haber, yayımlandığı aracın anlatısal özelliklerini yüklenerek var olur. Sayfa tasarımı ve bülten oluşumu birbirinden farklı özellikler taşısa da günlük yüzlerce olay içinden seçmeyi ve sunmayı içerir. *Haberin seçilişi ve yerleştirilişi yani yayına karakterini veren, onu okutan ve izleten, editörlerin uzlaşmaları ve kurdukları çerçeveleridir.* Bu uzlaşmaların değişmezliği ya da değişiminin yavaşlığı dikkat çekicidir. Bir yüzyıl içinde bu uzlaşım, haberlerin yüzde yirmisinde kadınların konu edinilmesini mümkün kılar. Haberlerde kadın temsiliyetinin eksikliği kadınların birbirinden haberdar olma ve yaşamlarını bölen sıkıntılara ortak çözümler üretmek üzere kendilerini ifade etme ve politik meşruiyetleri için bir gereklilik olan iletişim haklarının engellemesi anlamına gelmektedir. Gazetelerin ulusal politikaya ayrılan ilk sayfaları ile haber bültenlerinin ilk on dakikası için yapılan seçimlerde yüzde 15'lik bir temsiliyete ulaşan konu alınmanın okur/izleyiciye ulaşılabilirliği, sayfa/bültenin ideolojik kuruluşu nedeniyle iki engelleme takılmaktadır. Engellerden ilki, gazetelerin/haber bültenlerinin genele ulaşmak için yansızlığa biçim verme istekliliğinden kaynaklanmaktadır: Kadın sorunlarını konu alan bir haber, kadınların geleneksel seçimlerini konu alan bir diğer haber ile dengelenmekte, ticari yayıncılık düzen bekliliği işlevini bu dengede sürdürmektedir. Engellerden ikincisi ise haberin dilinde saklanmıştır. Haberlerdeki sözcük seçimleri ve cümle yapı-

18 liradan 34 bine çıktı 1.888 kat kazandı!

Özelleşiminin yüzde 18'i PO'dan

100 bin kişi PO istedi 500 milyon dolar görüldü

PO'ya talep nereden geldi?

Tasarımlı Sabitli Grup	MİT	Yurt
58.476	14.280.827.000	

8 Mart 2002 tarihli *Hürriyet* gazetesinin ekonomi sayfası. Petrol Ofisi hisse-
lerinin ne kazandırdığı açıktır: Mayolu benzinci kızın bedeli tayin edilmiştir.

ları cinsiyetçiliği gizleyecek şekilde örgütlenmiştir. Kurulan edilgen cümlelerle habere konu edilen kadınların özne olma halleri ortadan kaldırılır. Onlar edilgendirler, edilgen cümlelerin belirsiz failleridirler. Eylemlerindeki faillik cümle yapısına ve sözcük seçimine hapsedilir. Bu durum TV haberciliğinde daha da belirginleşir, gerçek dünyayı temsil ettiği ilan edilen haber filmlerinin görsel dilini sunan kameranın arındığı gözün kadınların yaşam dünyalarını dışladığı unutulur. Kamera arındığı gözün unutturuluşu gazetesinin arka sayfasında seyirlik malzeme olarak kadın bedeninin çoğu zaman parçalanmış kesitlerini erkek okurunun beğenisine sunar. Görsel dilin beğeninini ideolojik karakterini gizleyen eril dünyanın fantezileri ile biçimlenen teknik ve estetik yapısı, kadınların beğenilerini kapsamamaktadır. Dışlanan kadın beğenilerinin yanı sıra kadınlara

rın onuru da görsel dilin hafızasına kayıtlı değildir. Kadını konu alan haberlerin ezici bir çokluğu, kurban kadın öykülerini içermektedir. Ölü kadın bedenlerinin çıplaklığını donduran kamera, kadınların insanlık onuruyla temellenen haklarını ihlal ettiğinin "farkında" değildir. Şiddet kurbanlarının hırpalanmış bedenini sabitleyen kamera, kanlı görüntüleri uzun süreli aktarımlarla sunarken kadınların haklarının çiğnediğinin "farkında" değildir. Saldırı kurbanı mağdur kadınlarla saldırının hemen akabinde yapılan uzun görüşmelerin yayımlanmasının kadınların dehşetinin "satılması" anlamına geleceğini editörler "bilmemektedirler." Meslek erbabı, kadının dehşetinden avantaj sağlamanın bir hak ihlali olduğunu kendi arasında tartışmayı "ihmal" etmektedir. Evine giren hırsızın tecavüzüne uğrayan kadının adının, işyerinin, gündelik alışkanlıklarının haberde konu edinildiği sıklıkla görülür. Haberin kadınların kişilik haklarına yönelik bu saldırısı karşısında başvurulacak mercinin ihbar ve şikâyet hatları ile sınırlı görülmesi trajiktir. Sadece mağdurların değil kolektif bir kimlik olarak kadınların yargı yoluna yönelebilmelerini mümkün kılacak pozitif hukuk içinde düzenlemeler yerleşmedikçe, yayın yoluyla kadının özel hayatının gizliliği ve kişilik hakları zedelenmeye devam edecek görünmektedir. Gazetelerin üçüncü sayfa haberlerinde ve televizyondaki haber programlarında, toplumsal bir sorun olarak fuhuşa dair öyküler kurulduğunda, kadınların bedeni orta malı görülmekte, yüzünü gizlemeye çalışan korku içindeki kadınların fotoğrafları ve görüntüleri neredeyse polis kameralarından alınarak kullanılmaktadır. Bu fotoğrafların ve hareketli görüntülerin kolaylıkla mazur görülmesinin nedeni kadınların fuhuş sektörünün içinde olması ile temellendirilmektedir. Bu şiddeti mazur gösterici nedenler, bu sektörden başlayarak yaygınlaştırılmakta, nihayetinde erkeğin tahrik olması gibi bireysel psikolojik tutuma kadar indirgenmektedir. Şiddet uygulayanları "tehlikeli yabancı", "seks içgüdüleri nedeniyle vahşileşmiş kişi", "canavar" olarak nitel-

yerek tahrik olma öykülerine yer veren haber, "fahişeler-namuslu kadınlar" karşıtlığını bir kere daha inşa etmekte, namuslu kadının kendini, bedenini görünmez kılmaya gerekliliğini zımnî biçimde onaylamaktadır. Şiddet suçlularını mazur gören ve haklılaştırıcı nedenleri dile dolayan ifadelerin kadınların onurunun çiğnenmesi anlamına geleceğine dair uyarılar henüz kurulmamış olacak ki yargı mekanizmalarında olduğu gibi medya anlatılarında düzenli olarak şiddet suçlusunun örfün kurbanı olduğuna dair sözel ve görsel detaylar sürekli anlatıma katılmaktadır. Kadınların maruz kaldığı duyurulurken haber anlatısı zaman zaman pornografinin dilini ödünç almakta, şiddetin estetize edilmesine yönelik ifadeler habere bulaştırılmaktadır. Bu haberi satma stratejisinin kadınların kişilik ve yaşam haklarına yönelik tehdidi barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Kadına yönelik şiddetin ayrıntılı tasvirine ayrılan kısmın haber içindeki uzunluğu bile haberin rasyonelliğinin nasıl kırıldığını gösterdiği gibi şiddetin nasıl normalleştirildiğini de gösterir.

Editörün adres defteri

Şiddet ve dehşet anlatımında rasyonelliğini kaybetme tehdidi altında olan haber anlatısı bu tehdidi bertaraf etmek için, rasyonelliğin ve nesnellüğün inşasında önemli bir yer tutan uzmanlık bilgisine sık sık başvurur ve uzmanlık bilgisini sunarken kadın uzmanı kamera önüne çıkarır. Editörlerin adres defterinde yerini alan ve dolayısıyla bilgisine sıklıkla başvuru alan kadın uzman, belgelerin ve rakamların yardımıyla, onu erişilebilir kılan bir dokunma mesafesi uzaklığında olduğu sanısı yaratan yakın plan çekimiyle, sunucunun özel önemini belirten tavırla haberin ve uzmanlığın cinsiyeti olmadığı iddiasını bedenleştirir. Böylelikle kadın politikacı, kadın yargıç, bilim kadını, kadın hekim, iş kadını olarak haberin konusunun gerektirdiği uzmandır, etken cümlelerin sahibidir ancak konu olmanın ve etken olmanın be-

sanatçı kadın mevcut geleneksel ataerkil değerleri sunumu ve kayıtsız şartsız kabulü için birinci sayfaya yerleştirir. Toplumun konuşmakta zorlandığı özel yaşama ilişkin sorunlar yıldızların şaşalı hayatları üzerinden haberleştirilirken, ihanet, boşanma, şiddet, pornografik yayına konu olma gibi sorunların hem "ayrı dünyalara" aitliği vurgulanır hem de bu sorunları çözen yıldızların geleneksel değerleri nasıl kutsallaştırdıkları başlığa çıkartılır. Böylelikle yeni hayatın dayattığı istekler ve talepler disipline edilmeye çalışır. Son yirmi beş yıl içinde ticari yayıncılığın, geleneksel kadın konularının yanı sıra olumsuz haberlerde ev içi şiddetin ve olumlu haberlerde kızların eğitimi sorunlarını tematische ederek haber dolaşım ağı içine sokması değişen kadın yaşamlarını geleneksel değerler doğrultusunda disipline etmeye yönelmenin sonucudur.

Değişen kadın yaşamlarını disipline etmede taraf olan ticari yayıncılığın haber öyküleri, suç ve ceza ilişkisini betimlemeye özel bir önem verir. Yasaların amir hükmüne rağmen, şüpheli ve sanığın henüz suçu kesinleşmeden medya tarafından yargılanıp suçlu ilan edilmesi de yaşamın disipline edilmesinde medyanın taraflılığına işaret eder. Bu bağlamda şüpheli ve sanıklar arasında cinsiyete dair bir ayrımcılık yapılamayacağına ilişkin Ceza Kanunlarının ilgili hükümleri de açıkça askıya alınır: Kadın sanığın ya da şüphelinin hakları ihlal edilir. Haber öykülerinde, zimmetine para geçirdiği iddia edilen banka müdiresinin suçluluğu "doğuştan"dır. Paraları sevgilisiyle nasıl yediğini anlatmaya koyulan muhabir, onun evini, yazdığı mektupları, yakın arkadaşlarını ayrıntılarla betimler, sanığın kişilik haklarını, özel hayatının gizliliğini çiğnemekle kalmaz, hükmü de satır altlarında ilan eder. Kadın suçluya ya da canavara haber değeri atfetmenin yüz yıllık tarihi içinden aceleyle kesinleştirilen hüküm, haber öykülerinden yola çıkılarak yapılan sinema ve televizyon filmlerinin konusu haline getirilmekle kalmaz, pornografik yayınlar-

da tüketilen bir figür halinde yaygınlaştırılır. Kadın suçluyu merkeze alan tüm öyküler gibi haber öyküleri de suçsuz kadınları "yola getirmeye" yönelik tehdidi içeren korkutularla yüküldür.

Okurların/izleyicilerin/dinleyici kadınların hakları

Haberler aracılığıyla gerçekleşen hak ihlallerine tanıklık eden kadınlar, kendilerini ifade etme ve birbirleriyle iletişim içinde bulunma haklarını okur ya da izleyici konumunda nasıl ileri sürebilirler? Mevcut hukuk sistemlerinde düzenlenmemiş bir hak olarak duran "*okur hakları*" üzerinde düşünmeye belki medya dolayımıyla haberleşen kadınların enformasyondan mahrum bırakılmaları sorunu ile başlanabilir. "Erkekler için pembe diziler" olduğu söylenen haberlerde, kadınların sorunlarının dile getirilmediği görülmektedir. Kadınlar gündelik yaşamda karşılaştıkları sorunlara farklı çözümler getiren kadın deneyimleri ile daha çok kadın programlarında ve kadın sayfalarında karşılaşmaktadırlar. Özellikle televizyonlarda sabah kuşağında yer alan kadınların katıldıkları konuşma programları kadınların özel yaşamlarında karşılaştıkları sorunları tartıştıkları yerlerden biri olduğu kadar, aynı zamanda kadınlara yönelik bilgi ve enformasyon aktarımının sınırlı tutulduğu alanlardan biridir. Bu programlarda kadınların içinde yaşadıkları iktidar örgütlenmesi hakkında aktarılan enformasyonun yetersizliği dikkat çekicidir. Gerek hukuk düzeni gerekse siyasal düzen hakkında televizyon başta gelen enformasyon aracı olduğu halde, bu genelleme kadınlar için geçerli değildir. Kadın izleyicinin daha çok yeğlediği programlarda siyasal bilgi ve enformasyon aktarımının sınırlılığı, kadın yurttaşın hakları ve özgürlüklerinin kullanım alanlarını bilme sorumluluğunu engellemektedir. *İzleyici olarak kadın yurttaş, sistemin işleyiş biçimine dair temel bilgilerden yoksun bırakılmaktadır.* Bu durum, kadınların kendilerini ifade etme yetenekleri önünde engel oluşturmaktadır ki yeteneklerin

beslenmesi ile temellenen hakların ihlal edilmesi anlamına da gelir. Her ne kadar yurttaşların enformasyon ve haber alma hakları yasal teminat altına alınmışsa da yönetimin enformasyon alma hakkı ihlallerindeki sorumluluğu yasalarla düzenlenmediğinden hak sahibi okur/izleyiciden söz etmek mümkün görülmemektedir. Okuru ya da izleyiciyi sadece tüketici ya da seçme özgürlüğüne sahip alıcı olarak tanımlayan yaygın kavrayışın değişebilmesi için, onun okuma ve dinleme eylemliliğinin öneminin çoğaltılması gerekmektedir. Konuşma kadar dinleme etkinliğinin de öneminin vurgulanması ancak demokratik tartışma geleneklerinin canlandırılması ve keşfedilmesi ile mümkün olacaktır.

Demokratik tartışma da dinlemenin içinde barındırdığı, "kendimi onun yerine koyacağım, anlamaya çalışacağım, bizi benzer kılan şeyleri duymaya gayret edeceğim, ortak bir amacı ya da ortak bir yararı davet eden ortak bir retorik için dinleyeceğim" anlamıyla kurulabileceğinden, suskunluk ve dinleme süreci konuşma süreci kadar önemsendiğinde okurun ya da dinleyicinin hakları modern demokrasiler için vazgeçilemez olarak görülecektir. Mevcut liberal hukuk düzenleri hem iletişim özgürlüğünü hem de ifade özgürlüğünü konuşma hakkı üzerinden tanımlamakta ve bu hakkı bireysel hak olarak nitelemektedir. Oysa dinleyicileri hak sahibi özne olarak tanımlamak, grupları, toplulukları ya da kolektif kimlikleri hak sahibi olarak tanımlamayı beraberinde getirecektir. Bu bağlamda, daha çok kadınların sürdürdüğü okuma, dinleme ve izleme deneyimleri ile birleşen okur/dinleyici olma halinin yeniden örgütlenmesi izleyiciliğe atfedilen pasif karakterin değiştirilmesine katkıda bulunacaktır. Bir farazi örnek ile aktif okur/izleyici ile ne kastedildiğini açıklamak gerekirse, bir kadın yönetmenin ev içi şiddeti konu alan belgesel filminin "aile hayatının kutsallığına" dokunulduğu gerekçesiyle dağıtımı yasaklanıyorsa, burada hakları ihlal edilen

izleyicidir, izleyici olarak kadınlar, bu yasaklama kararını kaldırmak için yargı yoluna gidebilmelidir.

Okur ve izleyici olarak kadının seçimlerini değersizleştiren, kadınların seçimlerini "bayağı, sıkıcı, duygusal" olarak niteleyen egemen anlayış, beyaz dizileri ve *soap opera*'ları okuyan/izleyen kadınların bu eylemliliklerini gerçeklikten kaçma olarak nitelerken feminist araştırmacılar, kadınların bu anlatılara bağlanmalarındaki anlamı sorguladılar: Kadınların kendilerini ifade etme olanaklarından mahrum bırakılmalarından duydukları hıncı bu anlatılarda bulduklarını, hıncıla sevmenin çeşitli kılıklara bürünerek potansiyel bir direnme halini gündelik hayatının içine kattığını ortaya koyan araştırmalar, bu anlatılarda yeryüzünde yaşatılmayan feragat ve bağlılık duygularının bu anlatılar dolayısıyla devamlılığının sağlandığına, aşkın bedene sığmayan uçarı hallerine duyulan kadınsı gereksinimin gerekliliğine işaret ettiler. Kadın öykülerine duyulan ihtiyaç üzerindeki bu vurgu ile belirtilmek istenen, yönetimlerden kadın ve gazete dergileri için sübvansiyon talebi, kentlerde kamusal alanlarda kadın afiş, bildiri ve broşürlerinin sürekli sergilendiği standların açılması talebi, kadın yazarların kitaplarının halk kütüphaneleri için yüksek miktarlarda alınması talebi, kadın radyosu kurulması için maddi yardım ve destek alınması talebi, kadınların gösteri yapabilecekleri bir meydan düzenlenmesi talebi, unutulmuş kadın yazarların öykülerinin yeniden basımı için maddi destek talebi değil mi sizce?

KAYNAKÇA

- Alexander, Larry (2006), *İfade Özgürlüğü Hakkı Var mı?*, İzmir: Ara-lık.
- Asker, Ayşe (2006), "Medyada Cinsiyetçilik ve Kadın Gazeteciler", *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma 1-4 Mart Sempozyum Bildirileri*, cilt 2, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, s. 79-86.
- (1991) *Türk Basınında Kadın Gazeteciler*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti.

Bonnie J. Dow and Julia T. Wood (haz.) (2006), *The Sage Handbook of Gender and Communication*, Thousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Pub.

Byerly, Caroly M. and Karen Ross (2006), *Women and Media*, Oxford: Blackwell Pub.

Chambers, Deborah ve Linda Steiner, Carole Fleming (2004), *Women And Journalism*, Londra: Routledge.

Creedon, Pamela J. (1989), *Women in Mass Communication*, Londra: Sage Pub.

Köker, Eser (2004), "Saklı Konuşmalar", *Kamusal Alan*, (Meral Özbek haz.), İstanbul: Hill, s. 539-50.

Norris, Pippa (haz.) (1997), *Women, Media, And Politics*, Oxford: Oxford University.

Uçan Haber, Özel sayı, sayı 24, Ankara, 2006.

Tanrıöver, Hülya Tufan (2000), "Medya Sektöründe Kadın İşgücü", *Toplum ve Bilim*, sayı 86: 171-93.

Timisi, Nilüfer (1997), *Medyada Cinsiyetçilik*, Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

Yılmaz, Halit (2006), *İdarenin Görsel-İşitsel İletişim Alanındaki İşlevi*, Ankara: İmaj.

Zoonen, Liesbet van (1994), *Feminist Media Studies*, Londra: Sage Pub.

MEDYADA KADINLARIN TEMSİL BİÇİMLERİ VE KADIN HAKLARI İHLALLERİ

Hülya Uğur Tanrıöver

Günümüzde giderek gelişen "hak haberciliği" kapsamında öncelikli olarak üzerinde durulan konulardan birisi de kadın hakları haberciliğidir. Kadın hakları açısından çok uzun yıllar boyunca farklı, hatta bazen birbiriyle karşıt siyasal eğilimler ve dünya görüşleri genel bir "insan hakları" söyleminin ardına gizlenmiş; gazetecilik açısından da meslek etiğinin temel kuralları ve en basit "gazetecilik elkitabı"nda bulunabilecek türden sözde-nesnellik ilkeleri gereği "doğru" haberin kadın-erkek ayrımı yapmayacağını savunmuşlardır.

Oysa, gerek genel olarak medya metinlerinin, gerek gazetecilik özelinde haberlerin söylemi açısından, yapılan pek çok çalışma, bu konudaki "nesnellik" kavramını sorgulayagelmiştir. Bourdieu'nun, toplum bilimlerinin özü ve yöntemine ilişkin kuramsal çalışmaları ve onların ışığında gerçekleştirdiği birçok somut araştırmasında medyada "alan" ve "habitus" kavramlarının kullanımının önemini işaret etmiştir (1998; 1999; 2006). Daha yalın bir biçimde söylememiz gerekirse, gazetecinin ürünü,

hem kendi "habitus"üyle, hem de bir yandan kendisinin genel gazeteciler "alan"ı içindeki, diğer yandan da ürünlerini yayımlayan kurumun tüm diğer kurumların oluşturduğu ve bizim "medyanın ekonomik-siyasal ortamı" olarak adlandırabileceğimiz "alan"ın içindeki konumuyla biçimlenir.

Tuchman'ın (1978a) ve Ceulemann'ın (1980) çalışmalarından hareketle kadın gazetecilerin varlığının, medyada genel olarak kadınların sunum biçimini değiştireceği varsayımıyla hareket eden araştırmacılar, bu önkabulün, ciddi boyutta tartışılır olduğunu gördüler. Zira, bizim ilgilendiğimiz alan açısından kadınlık (ve tabii erkeklik de), yukarıda da belirttiğimiz üzere biyolojik, kendinden menkul bir özellik değil, toplumsal olarak oluşturulan bir "habitus"tür, bir yapıdır. Bu yapıntının kökeninde ise, bir kez daha Bourdieu'nun deyimıyla "erkek tahakkümü" vardır. Bu tahakküm, ve uzantıları olan stereotipler, toplumsal dokunun her katmanına işleyerek, bizatihi hayatın dev bir simgeler düzeni biçiminde sürekli aynı kalıplara gönderme yapması sonucunu doğururlar (Bourdieu, 1999: 16-8, 24).

Bu saptama, uzun zaman medya araştırmalarına da damgasını vuran bir olgunun tartışılması sonucunu doğurmuştur. Medya üretiminde kadın haklarına saygılı, cinsiyet ayrımcılığı yapmayan bir gazeteciliğin yaygınlaştırılması için, en belirleyici etkenin kadın gazetecilerin sayıca çoğalması olduğunu savunan görüşlere karşı yapılan bu çalışmalar, tek başına "kadın olma"nın yeterli olamayacağını işaret eder. Bir başka deyişle, erkek tahakkümü alanı olarak gazetecilik mesleğine giren ve gazete kuruluşlarında çalışan kadınlar o alanlarda oluşturulmuş davranış ve çalışma biçimleri, hatta zihinsel kalıpları benimseyerek, *iç-selleştirerek* işlerini yaparlar (Remy, 1995: 37).

Bu alanda çalışan Dimmick ve Coit (1982: 3-32'den akt. van Zoonen, 1995: 47-8), medya üretiminin birbirine bağlı dokuz

düzlemde oluşan hiyerarşik bir sistem olarak incelenmesini önerirler. Söz konusu düzlemlerden dokuzuncusu yani en alt sırada yer alan iletişimcinin ya da gazetecinin kendisidir. Bir birey olarak, gazeteci olarak adlandırabileceğimiz bu düzlemde, şüphesiz, söz konusu kişinin sosyo-demografik ve kültürel özellikleri yer alır: yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, etnik kökeni, vb. Bir başka deyişle, yazarların önerdiği şemayı esas alacak olursak, gazetecinin bir birey olarak kimliği üretimini ancak en alt düzlemde etkiler. Diğer düzlemler sırasıyla şöyledir: gazetecilerin ikili ilişkileri çerçevesinde, meslektaşlarıyla arkadaşları, ve diğer insanlarla kurdukları birebir iletişim (8); yayın kurulu, meslek örgütleri gibi formel gruplar ya da farklı iletişimcileri bir araya toplayan enformel gazeteci gruplarındaki etkileşim (7); kendi kurumlarının politikası, örgütsel yapısı, çalışma rutini ve iktidar ilişkileri (6); kurumun pazardaki yeri (5); kurumun sahiplik ve yönetim yapıları, rekabet koşulları (4); kurumun tüm endüstriyel üretim içindeki yeri ve ilişkileri, yatay ve dikey bağlantıları (3); ulus-devletlerin politikaları; iletişimcilerin davranışlarını, olanaklarını, ve mesleki pratikler açısından, örneğin ilan ve reklamcılık politikalarını düzenleyen uluslararası örgütler ve koşullar (2).

Bu şekilde baktığımızda, ne gazeteci çalışmasında tam anlamıyla özgürdür, ne de her yerde, her zamanda ve her kişi tarafından eşit/aynı biçimde uygulanabilecek "nesnel" kurallar vardır.

Günümüzde gerek bu alanda yapılan çalışma ve araştırmaların, gerek hayatın her alanında olduğu gibi medya konusunda da mücadele veren kadın hareketlerinin ortaya çıkardıkları sonuçlar bize şunu göstermiştir: Habercilikte dört başı mamur bir "nesnellik" yoktur ve değil "doğru" haber, gerçekte o elkitaplarında tanımlandığı biçimiyle "haber" bile, hem genel olarak medya endüstrisinin, hem içinde yer aldığı medya kuruluşunun ve o kuruluşta söz sahibi olanların, hem de yazarının siyasal,

kültürel ve "cinsel" özelliklerini yansıtır. Burada cinsel terimini tırnak içinde kullanmamızın nedeni; aslında *anatomik-biyolojik anlamda cinsiyetten değil toplumsal cinsiyetten söz ediyor olmamızdır*. Toplumsal cinsiyet, en kaba tanımıyla, cinsiyetin toplumsal-kültürel değerler, işbölümü kalıpları, gelenekler, vb. doğrultusunda belirlendiğini işaret eden bir kavramdır, çünkü Simone de Beauvoir'ın ünlü sözünü kullanacak olursak; "kadın doğulmaz, olunur". Kimilerinin kadının (veya erkeğin) "doğası" olarak tanımladıkları ya da dinsel göndermelerden yararlanarak "fitrat" olarak adlandırdıkları, aslında insanların doğuştan sahip oldukları özellikler değil, tamamen toplumsal yaşamın ve kültürel kalıpların kendilerine dayattığı modellerdir. Bu anlamda *cinsiyet tıpkı milliyet, dinsel aidiyet, vb. gibi bir toplumsal yapıdır*; içselleştirme hatta Bourdieu'nun deyişiyle "katıştırılma" yoluyla edinilen bir kimliktir (2006). Nitekim yine Bourdieu, bu kimliği cinsiyet "*habitus*"ü olarak tanımlar (1999: 16).

Bu saptamalardan hareketle, tamamen "belirlenimci"-yapısalcı bir mantıkla, bir gazeteci ya da iletişimci olarak gücümüz hiçbir şeye yetmez gibi bir sonuca varmamız da doğru değildir. Bir yandan bu yapısal dayatmaların ağırlığını bilmek, gereğinde onlara karşı savunma ve direnme stratejileri geliştirebilmek; öte yandan da sadece "kadın" olmanın kadın hakları gazeteciliği yapmak için yeterli olmayacağı bilincinden hareketle, bilinçli eylemlilik ve tercihlerimizle iliklerimize işlemiş cinsiyetçi kalıpları yıkmak için sürekli bir mücadele vermek... Yapmamız gerekenler bunlardır.

Cinsiyetçi kalıplar, hayatımızın her alanında ve her biçimde bizi sarmalamaktadır. Bu konuyu belirgin kılmak için şu örneği verebiliriz: Hepimiz, kendi ailemizde ya da yakın çevremizde yeni doğmuş bir bebek görmüşüzdür. Yaklaşık 3 kilo civarındaki bir kız ya da oğlan bebeğin, küçücük cinsel organları dışındaki hiçbir farkları yoktur görünüşte... Ama fark zıbını giydirdi-

ğiniz anda başlar: mavi-pembe ayrımıyla. Gerçi burada da kız bebekler açısından daha az iddialıdır toplumumuz: mavi giymiş bir kız çocuğuna kimse pek bir şey demez ama, bir oğlan çocuğuna pembe tulum giydirmeyi kimse düşünmez.

Temsilin önemi

Bu basit örnek bile bize temsillerin önemini gösterir: Renkler, biçimler, sözcükler belli kurumları, kavramları, kişileri temsil ederler. Bu temsiller, temsil edilenlerin hayatımızdaki yerini ve onlara atfettiğimiz anlamı yansıtır. Dahası bu yere ve anlama meşruluk kazandırır. Bir adım daha ileri giderek şunu da söyleyebiliriz: *farklı temsiller birbirlerine eklenerek bizim dünyaya, topluma, insanlara bakışımızı biçimlerler*. Temsiller, bu bakışın ve genel olarak değerlerin, davranış biçimlerinin sürekli yeniden üretilmesine katkıda bulunurlar.

Yunan filozoflarından bu yana "temsilin" gerçeğe ilişkisi ve insanların yaşamındaki yeri, felsefeden başlayarak gelişen toplum bilimlerinin her birinin çeşitli alanlarında tartışılmıştır. Özellikle de iletişim bilimlerinin farklı alanlardaki çalışmalarının ivme kazandıkları 20. yüzyıl başlarından bu yana, *kolektif temsillerin stereotiplerin (tektipleştirmelerin) oluşmasının başlıca etkeni olarak ortaya çıktıkları* bilinmektedir. W. Lippmann, "stereotipleri", "kafamızda oluşan ve bizim gerçeğe ilişki kurmamızda aracı rolü üstlenen imgeler" olarak tanımlar (1946). Genel olarak sanat, özel olarak da edebiyat incelemeleri, çok eski çağlardan beri, gerçek ile temsil arasındaki ilişkiyi ve farklı yansıma/yansıtma türlerini açıklamada, adını kullanmasalar bile bu kavramdan yararlanmışlardır. Ancak Amossy ve Herschberg Pierrot'nun da altını çizdikleri gibi (1997), özellikle de sosyoloji, sosyal psikoloji ve dilbilim-göstergebilim alanındaki çalışmalar, *basamaklıp tipler/stereotipler* konusunda iki

önemli bulguyu ortaya koymuşlardır: bunlardan ilki belli ölçüde bir algılama ve okuma aracı oluşturmaları, ikincisi ise, özellikle de "öteki"ler konusunda, yani kendimizinkinden farklı kimlikler konusunda önyargıları oluşturmalarıdır. Bu ikinci bulgu, ırkçılık ve ayrımcılık üzerine yapılan araştırmalarda temsillerin, stereotipleri oluşturma ve böylelikle önyargıların süregitmelerini sağlamadaki belirleyici rolünü açıkça ortaya koymuşlardır.

Herhangi bir görüş, bir davranış kalıbı, bir duygu ya da bir kimlik grubuna ilişkin olarak sahip olduğumuz değer yargıları ve/veya stereotiplerin oluşmasında şüphesiz birincil etken doğrudan deneyimleme ya da kişilerarası iletişim kanallarıyla elde edilen bilgilerdir. Ancak, özellikle de yüz yıldan bu yana gelişen enformasyon ve iletişim kanalları aracılığıyla yaygınlaşan temsillerin de bu süreçte çok önemli olduğu bilinmektedir. İletişim sosyolojisi alanında yapılan pek çok çalışma, bir yandan toplumsallaşma süreçleri açısından, öte yandan da kanaat oluşumu açısından en geniş anlamıyla medyanın önemini vurgular.

İşte bu nedenle medyada kadınların nasıl temsil edildikleri önemlidir. *Kadınların temsil edilme biçimleri, medyanın sadece kadınlara değil dünyaya nasıl baktığını ele verir, bu bakış meşru kılar ve toplumun kadınları o şekilde algılaması yönünde bir biçimlendirme işlevi görür.*

Medyada kadın temsilleri

Gerek genelde temsil ve stereotipler üzerine yapılan çalışmalar, gerek toplumsal cinsiyet olgusunu irdelemeye yönelik olan ve ortaya çıktıkları 1970'li yıllardan bu yana "kadın araştırmaları", "feminist araştırmalar" ve "toplumsal cinsiyet araştırmaları" biçiminde farklı adlar altında sürdürülen araştırmalar, feminist kuramlarla iletişim kuramlarını harmanlayarak medyada kadınların farklı temsil biçimleri üzerine yoğunlaşmışlardır. Örneğin,

1970'lerin başında Dominick ve Rauch'un Amerikan televizyon reklamları üzerine yaptıkları içerik analizine dayalı bir araştırma, kadınların öncelikle ev kadını olarak temsil edildiklerini, meslek sahibi olduklarında da bu mesleklerin genelde "kadın meslekleri" olarak adlandırılanlar (sekreter, hostes, manken, vb.) olduğunu ortaya koyar (1972). Medya içerikleri üzerine yapılan birçok başka araştırma da ortaya benzer bulgular çıkarmıştır.¹ 1980 yılında Butler ve Paisley yapılan çalışmaların bir tür dökümünü çıkardıktan sonra, radyo, televizyon, günlük gazeteler, süreli yayımlar ve sinema alanındaki içerik analizlerinden hareketle medyada kadınların temsili konusunda bir cinsiyetçilik ölçüğü çıkarmışlar ve kadın temsillerini beş grupta toplamışlardır. 1. Aptal, suskun, seksi ya da inleyen-kurban konumundaki nesne-kadın ("aşağı it" tipi) 2. Rolünü yerine getiren ve hayatında evi, yuvası hep temel yer alan, eş, anne, sekreter, hemşire, vb. kadın ("yerinde tut" tipi) 3. Geleneksel rolüyle mesleğini bir arada yürüten kadın ("iki yer ver" tipi) 4. Erkekle eşit kadın (ki bu tip 70'li yılların televizyonunda çok ender rastlanan ve mutlaka bekâr olarak çizilen bir kadın tipidir) 5. Belli kalıplara sokulmamış (stereotipleştirilmemiş) kadın (ya da erkek); burada roller tersine çevrilmiş ya da alışılmışın dışında olabilir. Gerçi her sınıflandırmada olduğu gibi, burada da, yazarların kendilerinin de kabul ettikleri, tartışılabilir yönler vardır, ancak bu ve benzeri çalışmalar kadınların temsiline ilişkin tartışmaların açılması ve eylem planlarının oluşturulması açısından birer mihenk taşı olmuştur.

Türkiye açısından baktığımızda, bu konudaki ilk çalışmalardan biri olan makalesinde Ayşe Saktanber, kadınların temsili açısından Türk medyasının Batı medyasından çok da farklı olmadığını altını çizer; genel kategoriler açısından benzerlik açıktır ancak sosyo-kültürel özellikler, sunum biçimleri ya da söylem tür-

1. Bunların topluca sunumları için bkz. Van Zoonen (1994); Rémy (1995).

lerine damgasını vurur. Nitekim yazarın kendisi de kullandığı "serbest-müsait kadın ya da iyi eş, fedakâr anne" terimiyle, Yeşilçam melodramlarından bu yana aşına olduğumuz kadın tiplerine gönderme yapar (Saktanber, 1993). Daha yakın bir zamanda yapılan bir çalışmada, Mine Gencil Bek ve Mutlu Bınark, Türkiye'de medyada kadının temsili açısından, anne ve eş olarak kadın; cinsel nesne olarak kadın ve şiddet eyleminin nesnesi olarak kadın biçiminde üç farklı kategori önerirler ve medyanın "kadınlara öğütler" başlığı altında bu farklı kadın tiplerinin ortaklanması yönünde işlerlik gösterdiğinin altını çizerek (2000: 4-15).

Şüphesiz medya ürünlerinin metinsel ve söylemsel özelliklerine göre kadınların temsil biçimlerinde de farklılıklar vardır: yazılı basınla görsel-işitsel medya, haberle reklam, ya da örneğin televizyon söz konusu olduğunda tartışma programıyla dramalar (filmler ve diziler), kadın temsillerini kendi özellikleri doğrultusunda oluştururlar. Örneğin, 1996 yılından bu yana sürdürdüğümüz yerli televizyon dizileri üzerine çalışmalarımızda kadın karakterlerin özelliklerinin süregiden öğelerinin yanı sıra, on yıldan bu yana gözlemlenen bazı değişiklikler de saptanmıştır. Bunlardan en önemlileri, genç kızların, her ne kadar görece evcilleştirilmiş olsa da annelerinden daha özgür, daha çok meslek ve fikir sahibi olarak çizilmeleri, bir de kariyer sahibi, iş kadını, "mafya anası" gibi iktidar konumuna sahip kadınların son yıllarda daha sık gösterilir olmalarıdır (Uğur Tanrıöver; 2003, 2004).

Metinsel özelliklerle bağlantılı bu örneklerin varlığı, günümüz Türkiye'sinde tüm medyada ortak olarak karşımıza çıkan kadın temsillerinin sürekli bir "hak ihlali" konumuna sahip oldukları gerçeğini ortadan kaldırmaz.²

2. Pek çok değerli çalışmanın altını çizdiği üzere, genel olarak popüler kültür ürünleri, özellikle de bunların bazı türleri, geniş kitlelere ulaşabilmek için eklektik bir yapıya sahiptirler: Sayıca az ve söylemsel olarak bastırılmış da olsa, egemen temsillerden

Bu doğrultuda, gerek diğer ülkelerde gerek Türkiye'deki meslektaşlarımızın bulguları ve farklı medya metinleri üzerine yapmış olduğumuz kendi çalışmalarımızın ışığında, genel olarak kadınların medyada, aşağıda örneklerle ayrıntılandırdığımız biçimlerde temsil edildiklerini görürüz.

Kadınlar geleneksel rollerde

Bu rollerin başında şüphesiz, Saktanber'in de altını çizdiği eş ve annelik gelir. Çocuğu için fedakârlıkta bulunan anneler ya da ünlü siyasetçilerin eşleri günlük gazetelerimizin "baş tacı"dır. En ciddi siyasal sorunlarımızdan birinin bile "şehit anneleri" dolaşımıyla ele alınması bunun en belirgin örneği, dahası bu temsilin/konumun, deyim yerindeyse resmi-egemen söyleme nasıl eklemlendiğinin bir göstergesidir. Bu temsilin en çarpıcı örneklerinden biri de, bir iş kadını ya da kadın siyasetçiyle yapılan söyleşilerde mutlaka o kişinin en iyi yaptığı yemeklere ya da çocukları/eşiyle geçirdiği zamana ilişkin soruların sorulması, fotoğrafların kullanılmasıdır. Sonuçta verilen mesaj şudur: "kadınlar ne olursa olsun aslında her şeyden önce eş ve annedir ya da öyle olmalıdır". Aynı şekilde ünlü kadın yıldızların annelikleri de ballandırarak anlatılır, hatta çoğu zaman gebeliklerinin ilk zamanlarından başlayarak bir tür "kutsanmış varlık"a dönüştürülmeleri sağlanır. Ülkemizde pek popüler olan magazin basını bile, doğru-yanlış skandallar aracılığıyla özel hayatın gizliliği ve kişilik haklarının ihlali açısından göz kırpmaksızın yerden yere vurduğu bu starları, annelik yolundaki ilk adımları itibarıyla, deyim yerindeyse "aklar", çünkü artık onlar da asıl "olmaları gereken" yere varmışlardır.

farklı, yer yer bunların karşısında bile sayılabilecek kadın tiplerine ya da kadın gerçeklerine yer verebilirler. Ama genel egemen söylem daha baskın ve belirleyicidir. Örnek olarak bkz. Geraghty, 1987 ve Kaplan, 1992.

Cinsel nesne olarak kadınlar

Ülkemiz basınında, özellikle de yaygın popüler medyada, kadınların erkeklerin bakışlarını tatmine yönelik nasıl birer "cinsel nesne" olarak kullanıldığını görmek için en ufak bir ek çaba ya da araştırma gerekmez. Zira kendisine, adının altındaki "tanımlama" sıfatı doğrultusunda "günlük siyasi gazete" diyenler de dahil olmak üzere neredeyse tüm günlük gazetelerde, haftalık haber dergilerinde, televizyonlarda bu tür örneklerden bol hiç bir şey yoktur. Örneğin, geçtiğimiz yıllarda Hülya Avşar örneğinde görüldüğü üzere, bir sinema oyuncusu eşinden boşanır, habere eşlik eden fotoğrafta o oyuncunun en dekolte pozlarını görürsünüz. Amaç kadınların her koşulda cinsel nesne olduklarını anımsatmak, bir de erkek okurların röntgencilik gereksinimini karşılamaktır. Çoksatan popüler bir gazetenin yayın yönetmeninin kendi gazetesi için itiraf ettiği gibi, askerlerin izne çıkacakları varsayılan hafta sonlarında, özellikle de ilk sayfalara (kolayca görülüp, satışı artırmak için) olabildiğince "çıplak kadın" fotoğrafı koyulmaktadır.

Bu temsil biçiminin en uç noktası Türk gazeteciliğinin "gurur kaynağı" olan "arka sayfa güzeli" olgusudur. Her gün gazetenin arka sayfasına mümkün olan en çıplak haliyle bir kadın fotoğrafı koymak... Ve genelde herhangi bir haber niteliği kesinlikle olmayan sadece "dolgu" amaçlı bir alt yazı kullanmak. Bazı gazeteler bu arka sayfa güzeli marifetini öyle bir rant kapısı yapmışlardır ki, hızlarını alamayıp internet haber sitelerinde ayın, hatta yılın "arka sayfa güzeli"ni okurlara seçtirerek ilan etme, hatta birinci geleni (bunlar Batılı manken ve fotomodellerdir) Türkiye'ye davet etme gibi "yararlı-önemli" etkinliklerde bulunmuşlardır. Bu iki temsil biçimi kadınları "dişi" olarak sunar ve hep öyle görülmelerine katkıda bulunurlar. Ancak "cinsel nesne" niteliğini vurgulayan temsillerin bir boyutu daha vardır: O da, her kadının "güzel" olmasının gerektiğinin anımsatılması.

Burada da güzellik tabii ki, *egemen güzellik kalıpları* anlamına gelir. Medyada bu doğrultuda başlı başına bir yayın ve haber türü vardır: Her tür zayıflama diyet reçeteleri, selülitlerle mücadele önerileri, kozmetik, süs-püs öğütleri. Dahası, geçtiğimiz yıl yaptığımız bir araştırma, günlük gazetelerimizdeki sağlık ve tıp haberlerinin önemli bir bölümünün de aslında kozmetik-diyet odaklı olduğunu ortaya çıkarmıştır (Uğur Tanrıöver ve Engindeniz, 2006).

Egemen güzellik kalıplarını yansıtmak yoluyla kadınları dışı-cinsel nesne olarak sunan medyanın bu temsil biçiminin, ayrıca "ekonomi politik" açıdan da sarsılması güç bir destekçisi vardır: kozmetik-diyet-bakım endüstrisi. Nitekim, gazetelerde bu tür konuların ele alındığı sayfa veya eklerde yer alan reklam ve ilanlar bu olgunun en açık göstergeleridir.

"Kurban" olarak kadınlar

Aldatılan, tecavüze uğrayan, başına bin bir felaket gelen kadınlar medyanın en bol kullandığı malzemelerdendir. Ancak burada da kadınların temsil edilme biçimleri, bilgilendirme amacı şöyle dursun, olabildiğince duygu sömürüsü odaklıdır. Özetle asıl temsil edilen kadınların çaresizliği, zavallılığı, hatta kimi zaman da bu durumu "hak etmiş" olmalarıdır. Kadınların gerçek sorunları üçüncü sayfa ya da magazin malzemesi olarak kullanılır.

Çok sık görülen bir temsil biçimi kadınları hem eş-anne, hem de "zavallı-merhamet dilenen" nitelikleriyle bir arada sunmaya dayanır: Savaş ya da felaket haberlerine, patlayan bir bomba ya da çatışmada ölen askerlerin fotoğraflarına bakacak olursanız, çocuğunun bedenine sarılmış ağlayan annelerin en temel "malzeme" oldukları çıkar ortaya. Örneğin, geçtiğimiz nisan ayında yapmış olduğumuz bir çalışma, siyasal günlük gazetelerde bile

(bunlar, siyasal görüşleri nedeniyle magazin tarzı haber ve fotoğraf kullanmayan, *Evrensel*, *Birgün*, *Vakit* ve *Milli* gazetedir) Irak ve Lübnan haberlerine eşlik eden fotoğraflarda kadınların, neredeyse otomatik olarak "yas tutucu" kisvesinde sunulduğunu göstermiştir. Şüphesiz bu durum, genelde söz konusu haberlerin ajans kaynaklı olduğu gerçeğinden hareketle, aslında kadınların "kurban" biçiminde temsilinin, tıpkı diğer temsillerde olduğu gibi, Türkiye'ye özgü değil, genel bir sorun olduğunu işaret etmektedir. Bazen de kadınların sorunları ya da "kurban" konumları yansıtılırken bile, cinsel nesne haline getirilmeleri söz konusudur. Bu durumun en çarpıcı örnekleri geçtiğimiz yıllarda gündeme gelen ünlü starlara ilişkin taciz ya da tecavüz davalarının haber metinleri ve fotoğraflarıdır.

Kadınlar yalancı bir eşitlik içinde...

Medya metinleri incelendiğinde, kimi zaman kadınların gerçekten de erkeklerle eşit olarak çizildiğini görürüz. Özellikle iş kadınları söz konusu olduğunda sıkça karşılaştığımız bu durum, aslında "açık söylem" in ardındaki "örtük söylem" i algılamamızı zorlaştırır. Ancak gerek sunum biçimleri, gerek sunulan kadınların özellikleri biraz yakından incelendiğinde, bunların birer başarı öyküsü olduğu ortaya çıkar. Henüz tamamladığımız bir çalışma kapsamında karşımıza çıkan ekonomi sayfalarındaki Güler Sabancı haberleri bunun bir örneğidir. Bu durum, Barré'nin altını çizdiği "kaleidoskop etkisi" yaratır, yani tek ya da az sayıda örneğin çok sık görülür olmasından ötürü yanıltıcı bir iyileşme izlenimi verir. Gerçekte, erkeklerle "eşit" olarak temsil edilen kadınlar değil, başarılı olmuş (hatta olabilmüş) kadınlardır. Örtük söylem, kadınların erkeklerle eşit olarak var olmalarının koşulunu "başarı" olarak sunar. Bu durum bize, halen parlamentoda yer alan kadın milletvekillerinin tümünün eğitim düzeyinin yüksek olması, önemli bir bölümünün bir hatta daha

çok yabancı dil bilmesi gibi bir gerçek olguyu çağrıştıırır: Erkeklerle rekabet etmek, onlarla eşit olmak isteyen kadınlar mutlaka onlardan "daha iyi, daha başarılı" olmak zorundadırlar (Uğur Tanrıöver ve Danacı Yüce, 2006).

Kadınların "simgesel olarak yok edilmesi"

Medyada kadınların temsil edilme biçimleri konusunda en az yukarıdaki örnekler kadar önemli olan ama ne yazık ki göze çarpmayan bir başka sorun daha vardır. Kadınların "hiç temsil edilmemesi". Gaye Tuchman, 1970'li yılların sonunda yaptığı araştırmalardan hareketle bu olguyu kadınların "simgesel olarak yok edilmesi" biçiminde kavramlaştırmıştır (1978b).

Hayatın ve haberlerin bazı alanlarında kadınlar hiç yer almazlar, yani yokturlar. Kadınların "simge"si bile yoktur, yok edilmiştir. Örneğin, sanayiciler, memurlar, doktorlar, vb. konulardaki haber fotoğraflarına bakın, çoğunlukla kadınları göremezsiniz. Hatta o kadar ki "çocuklar" dendiğinde bile Türkiye'de aslında oğlan çocuklarından söz edilir. Örneğin "çalışan çocuklar" konusunda çoğunlukla kaportacı oğlan çocuklarının fotoğrafını görürüz biz, oysa çok küçük bir azınlık dışında, ülkemizdeki tüm kız çocukları, tartışmasız ücretsiz ev işçisi konumundadır: evişlerini yapma, kardeşlerine bakma... Özellikle de baba ve ağabeylerinin "hizmetini görme" gibi işler, medya açısından iş bile sayılmaz. Kadınların simgesel olarak yok edildikleri belki de en önemli alanlardan biri de kendi özgün mücadele alanlarıdır: Kadın örgütleri, kadınların bu örgütler aracılığıyla mücadeleleri... Arada bir şans eseri bir "dosya" sunma olanağı bulan gazetecilerin yazı dizilerinde ya da 8 Mart'ta hatırlanırlar ancak.³

3. Bu 8 Mart dosyalarının acısını da, medya, yaklaşık iki ay sonra "Anneler günü" sayesinde çıkarır: Fedakâr ya da kurban kadınlar arasından seçtiği "yılın annesi" ve annelik mertebesine erişmiş güzel "seksi" star röportajları aracılığıyla!

Tüm bu kadın temsilleri aslında birer kadın hakları ihlalidir. Yukarıdaki örneklerimizde değinmiş olsak da, şimdi bu ihlallerin hangi araçlarla yapıldığını anımsatmak yararlı olacaktır.

Medya kadın hakları ihallerini nasıl yapar?

Dil

Medyada kullanılan *dil genel olarak bu cinsiyetçi temsilleri üretmekte etkindir.* "Bilimadamı", "siyaset adamı" gibi söz konusu etkinliğin salt erkeklerle özgülüğünü vurgulayan terimler ya da seçim öncesi bir aday hakkında kullanılan "kadınları avlayacak" gibi ifadeler bunu işaret eder.

Kimi zaman da çok daha masum bir biçim alır dilin kullanımındaki cinsiyetçi temsil. Örneğin giderek yaygınlaşan şu "bayan" terimi. 1990'ların ortasından bu yana bu terimin kullanımı hem Türkçe dil kurallarına aykırıdır, hem de aslında kadınlara yönelik olarak yukarıdaki temsil türlerini barındıran ve gizli bir anlamı sürekli yeniden üreterek beyinlerimize kazımaktadır. "Bayan" tıpkı "bay" gibi bir hitap sözcüğüdür. Bir topluluğa "bayanlar, baylar" diyerek söze başlayabilirsiniz, bu sözcüğün doğru kullanımınıdır. Ama girdiğiniz dükkânda "erkek reyonu" – "bayan reyonu" yazıyorsa, ya da "bayan sürücüler" diyorsanız, "bir bayan olarak" diye başlayan bir cümle kuruyorsanız, bu yanlıştır. Peki bu yanlış neden yapılıyor ve ne zamandan beri yapılıyor? İşte bu soruların yanıtı aslında bizim değindiğimiz noktaya açıklık getirecektir: Kadınlara karşı yapılan ayrımcılığa.

Bu terimin kullanılmaya başlaması muhafazakâr-dini parti iktidarları dönemine denk düşer. Hatırlarsanız bu partiler "hanım komisyonları" gibi terimler de kullanıyorlardı. Süreci içinde "hanım", "bayan" oldu, ama yanlışın kökenindeki sorun değişmedi. "Erkek" kuaförü diyebilirsiniz çünkü erkek olmak gurur verici bir şeydir ve erkek deyince aklınıza hiç de yalnızca "üreme" iş-

levi gelmez, ama "kadın" demek ayıptır, çünkü "kadın sözcüğü kabadır, dişliliği çağırıştırır", diye yanıtlar bu "bayan" terimini yaygınlaştıranlar. *Söylenmeyen bir başka neden de cinsiyetçi-ataerkil zihniyetin Türkiye'deki en yıkılmaz kalesi olan kadın-kız ayrımıdır.* Ya "kadın doktor" dersek de, o doktor aslında "kız" ise, yani evlenmemişse, yani bakireyse! Bundan büyük bir hakaret olabilir mi? Bunun en çarpıcı örneğine bir yerel gazetede ki kaza haberinde rastladık. Haberin başlığı aynen şöyleydi: "Kadın sürücünün çarptığı bayan öldü." Ayrıntıları okuduğumuzda bu mizah dergilerine layık terim karmaşasının nedeni açıkça kendini ele verdi. Sürücü 53 yaşında, yani büyük ihtimalle evlidir/kız olamaz, ayrıca bir yayaya çarpıp, ölümüne neden olduğuna göre "kötü" birisi dolayısıyla ona "kadın" demenin hiçbir sakıncası yok. Ama ölen yaya, 25 yaşında, kız olabilir, hem zavallılık "kurban" konumunda, dolayısıyla hem namusuna hanel gelmemesi hem de onun "masum" olduğunun vurgulanması için "bayan" terimi tercih edilmiş.

"Bayan", bir anlamda "kadınlar (pardon bayanlar!) çiçektir" demek gibi bir şey. Yani biz erkekler insanız, erkeğiz, her şeyi yapmaya, yönetmeye, belirlemeye muktediriz, evli ya da bekâr, ya da bakir olmamızın önemi yoktur kadınlar ise narin, kırılğan, hayata güzellik katma (yani erkeklerin hayatında cinsel nesne işlevi görme ve sonra da onların çocuklarını doğurup büyütme) dışında bir varlık nedenleri olmayan, yapma-etme yeteneği bulunmayan ve solduğu anda yenisiyle değiştirilebilecek birer "bitki"dirler.

BİA tarafından düzenlenen "Kadın Odaklı Habercilik" eğitim programımız boyunca bu "bayan-kadın" ayrımının ne kadar vahim olduğunu anlamakta en fazla güçlük çekenler erkekler oldu. Özellikle de bazı eski kuşak, muhafazakâr gazeteciler "Biz Anadolu'da, küçücük şehirde köklü bir ailenin evlenmemiş kızına nasıl, 'kadın' deriz haberde..." diye tutturdular... Oysa, ai-

le adı belli olan bir kişiye ne kadın, ne bayan demek gerekmez ki, kendi adını ya da haberin kapsamına göre baş harflerini kullanırsınız, değil mi? Kuşkusuz "kadın" sözcüğünün kullanılmasına gösterilen direncin arkasında yüzyılların, bin yılların öğrettiği "kadın-kız" ayrımı, daha doğrusu bu ayrımın da temelini oluşturan "kadın-erkek" ayrımı, başka ifadeyle *kadınlara karşı ayrımcılık* yatıyor. Bu nedenle de, habercilik yaparken kullanılan her sözcüğe dikkat etmek gerekiyor.

Fotoğraf kullanımı

Kadın hakları ihlallerinin fotoğraflarda çok somut biçimde görüldüğüne değindik. Ama sadece kadınları cinsel nesne olarak sunan fotoğrafların kullanılması değil sorun. Bir de daha önce yine sözünü ettiğim "simgesel yok edilme" konusu var. Bir başka deyişle, örneğin bir meslek birliğinin toplantısı ya da yıllık kongresinin haber fotoğrafını çekerken, objektif sırf erkeklerin olduğu yana da çevrilebilir, kadınların olduğu yana da. Yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi, haber oluşumunda "nesnellik" diye bir şeyin olmadığı, sonuçta her haberin, her metnin bir "yapıntı" olduğu, iletişim kuramcılar tarafından uzunca bir süredir vurgulanmaktadır, böylelikle gazetenize koyacağınız "masum" bir fotoğraf bile kadını simgesel olarak yok sayan bir tarafılık taşıyabilir.⁴ Dolayısıyla kadın haklarına duyarlı bir gazetecilik yapmak istiyorsanız tercihiniz bir toplantı, bir genel kurul, bir miting, vb. haberlerine eşlik eden *fotoğraflarda kadınların da görüleceği açılar kullanmak* olmalıdır. Çünkü bu fotoğraflar, kadınların hayatın her alanında "doğal" olarak temsil edilmesine katkıda bulunacaktır.

Kaynaklar ve uzmanlar

Kadınların erkeklerle eşit olarak hayatın her alanında var olmalarını gözlerden saklayan, onların bu şekilde temsil edilmesine olanak vermeyerek kadın hakları ihlali yapılmasına katkıda bulunan bir başka gazetecilik yanlışı da, *haber kaynağı ve/veya fikir alınacak uzmanı seçerken sadece ya da çoğunlukla erkeklerin tercih edilmesidir*. Nedense kadınlar ancak, çocuk bakımı, çiçek-böcek, anneler günü, diyet, vb. konularda kaynak ya da uzman olarak yer alırlar gazetelerde... "Ciddi" konularda, iç ya da dış siyaset, ekonomi-finans, hukuk konuları, vb.'de diyelim aslında bu alanlarda birçok kadın avukat vardır ama, genelde tercih erkek uzmanlardan yana yapılıır.

Burada ağırlıklı olarak haber medyalarına, hatta daha çok yazılı basına ilişkin örnekler verdik ama aynı durumun, kimi zaman çok daha vahim boyutlarıyla televizyon ya da radyo için de geçerli olduğunu biliyoruz. Üstelik salt haberlerde değil, televizyon dizilerinde, radyodaki müzik programlarında, hatta salt "bilgilendirici" gibi görünen sağlık programlarında bile sözünü ettiğimiz ayrımcı-cinsiyetçi kadın temsillerine yer verilerek kadın hakları ihlal edilmektedir.

Bunun bilincinde olarak hem yapacağımız her işte, hem de gündelik hayatın her ânında alternatif söylem ve davranış kalıpları üreterek eski temsillerin yıkılmasına bir nebze de olsa katkıda bulunmak bizim elimizde... Gerçi şimdilik "arka sayfa güzelleri"nin işlerine son verme yetkimiz olamıyor ama, sesimiz çok yükseldiğinde, bir gün onlar da kendiliklerinden istifa edebilirler... Gazete yöneticileri arasında kadın odaklı gazeteciliği savunanlar, özellikle de bu nitelikteki kadınlar çoğaldığında.

4. Bu konuda iki farklı örnek olarak bkz. Tuchman (1978) ve Aubenas ve Benasayag (1999).

KAYNAKÇA

- Aubenas F. ve M. Benasayag (1999), *La Fabrication de l'information. Les Journalistes et l'idéologie de la Communication*, Editions La Découverte, Paris: Sur le vif.
- Amossy R., ve Herschberg Pierrot A. (1997), *Stéréotypes et clichés. Langue, Discours, Société*, Nathan Université, Coll. 128, Paris: Lettres et sciences sociales.
- Bourdieu P. (2006), *Pratik Nedenler*, İstanbul: Hil.
- (1999), *La Domination Masculine*, Paris: Ed. Liber.
- (1998), *Sur la Télévision*, Paris: Ed. Liber.
- Butler M. ve W. Paisley (1980), *Women and the Mass Media. Sourcebook for Research and Action*, New York: Human Sciences Press.
- Dimmick ve Coit (1982), "Levels of Analysis in Mass Media Decision Making", *Communication Research*, 9 (1): 3-32.
- Dominck J. ve G. Rauch (1972), "The Image of Women in Network TV Commercials", *Journal of Broadcasting*, N.16: 258-65.
- Gencil Bek M. ve M. Binark (2000), *Medyada Kadın*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
- Geraghty Ch. (1987), *Kadınlar ve Pembe Dizi*, İstanbul: AFA.
- Kaplan E. A. (1992), "Feminist Criticism and Television", *Channels of Discourse* Allen R., (haz.), Londra: Routledge.
- Lippmann W. (1946), *Public Opinion*, New York: Pelican Books.
- Rémy M. (1994), *Comment les femmes sont vues. Images et status des femmes dans les médias*, Bruxelles: Point d'appui Women's studies de l'Université Libre de.
- Saktanber A. (1993), "Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest-Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakâr Anne", *Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar*, Şirin Tekeli (haz.), İstanbul: İletişim, 1995.
- Tuchman, G. (1978a), *Making News, A Study in the Construction of Reality*, The Free Press.
- (1978b), "The Symbolic Annihilation of Women by the Mass Media", *Herth and Home. Images of Women in the Mass Media*, New York: Oxford University Press.
- Uğur Tannıöver H. (2003), *Reproduction de la division sexuelle du travail à travers les pratiques culturelles: images de femmes dans les émissions de télévision turque et leur lecture dans le pays et dans l'immigration* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Montpellier III Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü).
- (2004), "Türk Televizyon Dizilerinde Cins Kimlikleri", *Yıldızhan Yayla'ya Armağan*, İstanbul: GSÜ.
- Uğur Tannıöver H. ve Danacı Yüce Ö. (2006), "Symbolic Annihilation of Women in Turkish Daily Press", www.atiner.gr/docs/2006_Media_CONThm
- Uğur Tannıöver H. ve Engindeniz İ. (2006), "La Communication Médicale Dans la Presse Turque", *Cahiers du journalisme*, no. XV.
- Van Zoonen L. (1995), *Feminist Media Studies*, Londra: Sage Publications.

MEDYADAKİ DURUMU TERSİNE ÇEVİRMEK

Nadire Mater - İpek Çalışlar

"Erkek odaklı habercilik" ya da "erkek ve medya" gibi başlıklarla panel, konferans ve eğitim programları düzenlendiğini hiç duyduk mu? Duymadık. O halde "kadın odaklı habercilik" tartışmak, "kadın ve medya" başlığıyla bir araya gelmek ne demeye geliyor? "Ayrı başlık haline gelmek" bir soruna işaret mi? Bu en azından "kadın" için böyle. Eğer, dünya nüfusunun yüzde 52'sini kadınlar oluşturuyor da, kadınlar haberlerde ancak yüzde 21'lik bir temsilde var olabiliyorsa, *kadın bağlamlı bir sorunun varlığını tartışmasız kabul etmek durumundayız.*

Bu düşük temsil en çok görselliğin devreye giremediği radyo yayımlarında kendini gösteriyor. Televizyonda yüzde 22, gazetelerde yüzde 21 oranında konu edilen kadın, yüzde 17 ile en az radyoda kendine yer bulabiliyor.¹

Çünkü haber konusuyla, kaynağıyla, diliyle, görüntüsüyle ve –çoğunlukla– editörleriyle erkektir. Peki bu "iktidar"da nasıl geldik açılır, bu dengesiz denge nasıl bozulur? BİA² kadın odaklı habercilik pratiği ve kadın odaklı habercilik eğitim programla-

1. Global Media Monitoring Project (www.whomakesthenews.org) 2005 raporu.

rıyla böyle bir değişim için ilk adımları attı. Kadın odaklı habercilikle, medyadaki kadın sayfaları, kadın köşeleri ve kadın saatlerini kastetmiyoruz. Bir sayfaya, bir "köşe"ye, bir "saat"e sıkıştırılan kadın(lar)ı gazetenin bütün sayfalarına, radyo ve televizyonların bütün haber ve programlarına yaymaktan söz ediyoruz. Çünkü "kadın sayfaları", "kadın köşeleri" sanki kadına özel bir önem veriyormuşçasına yanılısama yaratıyor ve hayatın bütününü, kadınları neredeyse yok sayarak erkeklere mal ediyor, erkekler üzerinden hayatı yeniden üretiyor.

Duygu Asena'ya selamlarla...

Gazete, radyo, televizyon, internet, özetle medyanın habercilik alanında görünmez kıldığı kadın nasıl görünür kılınabilir?

Önce, en çok Türkiye'den, biraz da dünyadan medyanın "kadın haberleri" üzerinden genel fotoğrafını hatırlatmaya çalışacağız, sonra da bu tabloyu tersine nasıl çevirebiliriz onun üzerinde duracağız. Kadın hakları ihlalleriyle, kadına yönelik şiddetin haberleştirilmesini, tecavüz, "namus/töre cinayetleri" denen kadın katlini örneklerle konuşacağız, tartışacağız. Sonra da çalışmayı haber üzerinden yapacağımız denemelerle bitireceğiz. Devamını ise artık sizin haberlerinizde görmeyi umut ediyoruz.

1995'te Pekin'de toplanan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda kadınların eşitliğini geliştirmek ve sağlamak için hükümetlere, sivil topluma, uluslararası örgütlere "Medya" alanını ilgilendiren şu çağrı yapılmıştı:

1. Medya ve yeni iletişim teknolojileri içinde kadınların karar alma ve kendilerini ifade etme konularına katılımını ve ulaşılabilirliğini artırmak.

2. Medyada kadınların dengeli ve klişeleşmiş olmayan görüntülerini yaygınlaştırmak.²

Bu çağrının üzerinden yıllar geçti, ama dikkat çekilen bu sorunu alanda pek bir değişiklik yok. O yüzden medyaya "kadın odaklı" bakmamız, biz gazetecilerin, editörlerin kadın bakış açısından mesleki anlamda yaptıklarımızı gözden geçirmemiz, yeniden değerlendirmemiz ve dönüştürmemiz çok önem taşıyor.

Böylesi buluşmalar bizlerin gazeteciler olarak medya yoluyla iletilen kadına yönelik davranışları, önyargıları, şablonları, kodlamaları, aşağılamaları, yok saymaları görmemiz, üzerinde düşünmemiz ve anlama yolunda adımlar atmaya başlayabilmemiz açısından yararlı. Hemen başlarken Duygu Asena'ya, bir selam yollayalım. Hazır bu buluşmalarda çoğu kadın gazeteci ve azı erkek gazeteciler olarak hep birlikteyken Duygu'nun "*Ayşeler uyanın, Alileri uyandırın*" sözünü hatırlamanın tam sırası ve unutmamaya söz vermenin de tam yeri.

Medyada kadın gazeteciler

Toplumsal cinsiyet anlamında nasıl bir medya ortamında yaşıyoruz, çalışıyoruz? Türkiye'de gazetecilerin yüzde 30 kadarının kadın olduğu düşünülüyor. 2005'te sarı basın kartı taşıyanlardan sadece yüzde 15,9'u kadın gazetecilerdi. Basın kartı almak için belli bir süre sigortalı ve gazetecilerin bir fikir işçisi olarak haklarını düzenleyen 212 Sayılı Yasaya göre çalışmak gerekiyor. Acaba, bu bilgiler bile kadın gazetecilerin görelisi olarak daha güvencesiz çalıştıklarını doğrulamıyor mu? Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin 3080 üyesinin 509'u, Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın 2530 üyesinden 520'si kadın gazeteci.

Yaygın-medya yönetim kademelerinde o kadar az kadın var ki; neredeyse isim isim saymak mümkün. Yaygın-medyada genel yayın yönetmeni kadın yok... Kadınların en fazla "yayın danış-

2. Bkz. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü web sitesi (www.ksgm.gov.tr).

manı", ya da "haber koordinatörü" gibi pozisyonlara yükselebildiklerini görüyoruz. Radyo Televizyon Üst Kurulu'nda (RTÜK) kadın üye yok. Televizyon kanallarının haber programlarından kaç kadın gazeteci hatırlıyorsunuz?

2005 Ağustosunda altı gazetenin künyesinde yer alan 211 isimden 40'ı, yani yüzde 18,95'i kadın; bu ilk bakışta hiç de fena gibi görünmüyor, peki ayrıntılı bakışta durum ne?

En çok kadın *Milliyet* (27/11), en az kadın *Zaman* (36/2) ve *Yeni Şafak* (23/1) künyelerinde yer alıyor. Kadınlar *Yeni Şafak* hariç bu gazetelerde mutlaka reklam bölümlerinde sorumlu pozisyonlardalar. Reklamcılık kadına yakıştırılıyor besbelli. *Sabah*, *Vatan* ve *Hürriyet*'in dış haber şefleriyle *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Sabah*'ın Ankara temsilcileri de kadın. Magazin editörlüğü, eklerden sorumlu yazışları müdürlükleri de kadınların payına düşüyor. 23 Ağustos tarihli *Hürriyet* gazetesinin künyesinde 37 isim yer alıyor; bunlardan altısı kadın: İcra Kurulu başkanı (Gazete ortağı), eklerden sorumlu yazışları müdürü, dış haberler müdürü, reklam müdürü, reklam koordinatörü ve Ankara temsilcisi.

Küresel Medya İzleme Projesi'nin "Haberi Kim Yapıyor?" başlıklı araştırmasına göre haberlerin yapım aşamasında kadın muhabirler ancak yüzde 37 oranında yer alıyor.³

Üretim sürecinde yeterince yer alamayan kadınların haberleri, politika ve ekonomi gibi konulardan çok (yüzde 32), eğitim, aile ilişkileri gibi "hafif" sayılan konular (yüzde 40) üzerine. Ancak özellikle televizyon haberlerinin sunumunda yüzde 57 oranıyla kadınlar öne geçiyor ki görüntünün öneminin yarattığı bu farka teşekkür mü etmeli, yoksa başka şeyden mi şüphelenmeli acaba? Hele de kadınların gazete haberlerinin ancak yüzde 29'unu ürettiğini düşününce...

3. Global Media Monitoring Project (www.whomakesthenews.org).

İlk kez 1995'te gerçekleştirilen ve her beş yılda bir, dolayısıyla 2000 ve 2005'te yinelenen araştırmalarıyla Küresel Medya İzleme Projesi (GGMP), medyadaki haberlerde toplumsal cinsiyeti sorgulayan şimdiye kadar yapılmış –en azından bizim ulaştığımız– en kapsamlı çalışma. Projenin 2005 araştırmasında 76 ülkeden yüzlerce kadın ve erkek çalıştı. Yaklaşık 13 bin televizyon, radyo ve gazete haberi incelendi.

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun (FIJ) 2000'de yaptığı bir araştırmaya göre 40 ülkede 300 bin gazeteci çalışıyor; bunun yüzde 38'ini kadınlar oluşturuyor, bu kadınların ancak yüzde 3'ü politikaların belirlendiği karar merkezlerinde, üst düzeyde çalışıyor...

Bu karar mekanizmaları meselesi önemli; bir başka alandan, Birleşmiş Milletler'den, nasılsa pek bir şey değişmemiştir diyerek 1984 yılına ait bir tablo verelim. Bu tablo, "meraklı feminist" Siyaset Bilimci Cynthia Enloe'nun hem uluslararası siyaset, hem de feminizm konusunda bir klasik olarak nitelendirilen *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler* kitabından:

O yıl Genel Sekreterlik [Birleşmiş Milletler–NM/İP] işlerinin yüzde 83'ünü kadınlar yaparken, profesyonel uluslararası devlet hizmetleri memurluğu görevlerinin sadece yüzde 22,3'ünü kadınlar üstleniyordu. BM'nin dünya çapındaki kollarını yöneten 35 müsteşarının sadece biri kadındı; örgütün 49 genel sekreter yardımcısının da sadece 3'ü kadındı.⁴

Demek ki, Türkiye'de ve dünyada, medyada ya da başka alanlarda hep yaşanan bu tablonun altüst edilmesi kaçınılmaz bir zorunluluk olarak karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla, gazetelerde, radyolarda, televizyon kanallarında öncelikle çalışanlar arasında toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken bir yerden dengeyi kur-

4. Bkz. Cynthia Enloe, *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset*, çev. Berna Kurt, Ece Aydın, İstanbul: Çitlembik, 2003, s.167.

mak zorundayız. Sözelimi *bianet*'te, yeni bir arkadaş bize katılacağında aynı durumda biri erkek biri kadın adaydan kadını seçiyoruz. Sık sık sabahları haber toplantısı için büyük masamızda bulduğumuzda dengenin kadınlar aleyhine bozulmaya doğru işaretler verdiğini fark edince alarma geçiyoruz. Hoş, bunu fark etmek için ille de masaya oturmak gerekmiyor; haberler *bianet*'teki kadın/erkek dengesinin ipuçlarını hemen vermeye başlıyor. Erkek çalışanlara fazla haksızlık etmeden, böylesi "kontrol dışı" durumlarda arkadaşlarımızın eksikliği giderme yolundaki çabalarının kaydını düşelim.

Bu dengesizliğin giderilmesi, erkek egemen iktidarın sarsılması, daha doğrusu yıkılması için, yazı işlerinde kadın temsilinin en az yüzde 35'e çıkması gerekiyor. Nitekim Pekin Eylem Planı'nda da hükümetlere ve sivil topluma bu dengenin kurulması için çağrı yapılıyor.

Bu çağrının hayata geçmesi bizim elimizde. Yoksa kadın gazeteci yükselebilmek için, karar mekanizmalarında yer alma umuduyla daha fazla çalışmak zorunda kalıyor. Dolayısıyla, kadın gazeteciler arasında dünya genelinde evlilik ve bir birliktelik yürütenlerin, çocuk sahibi olanların sayısı erkeklerden çok daha az oluyor. Karar mekanizmalarında yer almayan, sözelimi editör, köşe yazarı vs. olamayan kadınlar muhabir olarak belli bir yaştan sonra işini sürdüremiyor; ya da televizyondaysa mesela, kendisinden çok daha fazla yaş almış erkek meslektaşları "star" konumlarının keyfini çıkarırken 40 sularında ekranda istenmiyor, işsiz kalma ihtimali artıyor. En kötüsü de kadın gazeteciler, üstelik belki de başka alanlarda çalışan kadınlardan çok daha fazla işyerinde cinsel tacize maruz kalıyorlar. Peki bu "daha fazla"yı neye göre söylüyoruz? Ne yazık ki, bu konuda elimizde bir çalışma yok, üstelik "acaba dünyada var mı" diye bir araştırma yaptık, mesela Almanya'da kadın gazeteci örgütleri ve medyayla bağlantılı kurumlara sorduk, herhangi bir çalışma-

ya ulaşamadık. Ulaşabildiğimiz tek araştırma Yunanistan'dan. Buna göre, medyada çalışan kadınların yüzde 46'sı işyerinde tacize uğradıklarını ifade ediyor. Daha fazlasını hayat bize gösteriyor, biliyoruz.

Şimdi, bu erkek ortamın ürettiği medyaya bakalım, kadının ne zaman haber olduğunu örnekler üzerinden görelim, tartışalım.

Siyasette bile "olumsuzlukları"yla

Medya içeriğinde kadınlar, yaygın biçimde, günlük ve sıkıcı işlerden sorumlu eşler, kendilerini bir erkeğin başarısı için adayarak ikinci planda kalan kişiler, çeşitli şiddet biçimlerine maruz kalan kurbanlar olmak gibi basmakalıp imgelerle gösterilmektedir.⁵

3 Ağustos 2005 tarihli *Milliyet* gazetesine bakıyoruz. 12 haber ve 6 fotoğraf görüyoruz. Bu haberlerden biri dışında hepsinin konusu ya da kaynağı erkeklerden oluşuyor. Fotoğraflarda da durum değişmiyor; kadınlar genellikle ya "vitrin" ya da "mağdur" olarak fotoğraflanıyor.

Haksızlık etmiş olmayalım, gazetenin manşetine bakalım:⁶ "Kadın vekilin karnesi zayıf: Parlamentodaki kadın milletvekillerinden bir tanesi bile parti grubu veya komisyon adına söz alıp konuşmadı." Bu manşet haberin devamı "Meclisin suskunları" başlığıyla 19. sayfada 24 kadın milletvekilinin fotoğraflarıyla verilmiş. Haberdeki imza da bir kadına ait. Kadın milletvekilleri seçimlerden bu yana, ilk kez topluca fotoğraflarıyla bir gazetede yer alıyor, onda da "zayıf karneye sahip" oldukları iddiasıyla teşhir ediliyorlar. Bilindiği gibi Parlamentoda 550 milletvekili var ve sadece 24'ü kadın.

5. Bkz. Leyla Şimşek, *Günümüz Basınından Kadın(lar)*, 2000 (www.altkitap.com).

6. <http://www.milliyet.com.tr/2005/08/03/resim/birincisayfa.jpg>

Bir araştırmaya dayandığı belirtilen haber yanlışlık ve eksiklikler de içeriyor. 550 üyeli TBMM'de kadın temsili yüzde 4,4 iken 4,1 olarak gösteriliyor. Haberde kadınların parti grupları ve komisyonlar adına konuşma yetkileri olmadığı belirtildiği halde, kadınlar suskun olarak takdim edilip pasif gösterilmeye çalışılıyor. Bu arada 526 erkek milletvekilin bu dönemde ne kadar "suskun" ya da "konuşkan" olduğunu öğrenemiyoruz. Oysa rapor bir yasama döneminde Meclis'teki vekillerin tamamının faaliyette ya da faaliyetsizliğiyle ilgili. Dolayısıyla "kadın ne zaman haber olur?" sorusuna vereceğimiz ilk yanıtlardan biri, bu örnekte de görüldüğü gibi; "olumsuzlukları"yla olacak. Üstelik kadın milletvekillerinin daha sonra bu habere gönderdikleri düzeltme yazısının gazete yönetimince kabul görmediğini ve yayımlanmadığını da ekleyelim.

Kadın vekillerle ilgili 29 Ağustos 2005 tarihli *Akşam* gazetesinden bir örnek de şöyle: En güzel "Kızıl".⁷ Birinci sayfa sağ üst köşede "güzel kadın" kontenjanından kullanılan fotoğrafı haberin ilk dört satırı şöyle: "Almanya sosyalizmin güzel yüzü kızıl Julia'yı konuşuyor. Kusursuz güzelliği ve parlak zekâsıyla siyaset gündemini altüst eden 19 yaşındaki milletvekili..." "Genç ve güzel" kadın milletvekili erkeklerden oluşan yazışlarını heyecanlandırmış besbelli. Bu arada dolaylı olarak sosyalizmin yüzünün "çirkin" olduğunu da öğrenmiş oluyoruz.

Kadın mağdur olunca...

Hürriyet'ten üç başlık: "Kıskanç dede eşini haşladı" (25.11.2000), "Kocası 40 gün işkence yaptı" (19.11.2000), "Karisını 538 parçaya kesmiş" (11.10.2000).

Öldürülen, işkenceye maruz kalan bu kadınlar başka türlü asla haber olamayacaklardı. Yani "kadınlar ne zaman haber olur?"

7. <http://www.aksam.com.tr/?tarih=29.08.2005#>

sorusuna verilebilecek başlıca yanıtlardan biri, bu örneklerin de gösterdiği gibi, "mağdur ya da kurban olunca"dır.

Leyla Şimşek, 2000 yılında beş gazeteyi tarayarak yaptığı "Günümüz Basınında Kadınlar" incelemesinde kadının haberlerde "mağdur" ya da "kurban" olarak en çok temsil edildiği ülkenin yüzde 34'lük oranla Türkiye olduğunu söylüyor ve bu tür temsillere şu oranları veriyor: *Hürriyet* gazetesinde yüzde 18, *Yeni Yüzyıl* gazetesinde yüzde 16, *Yeni Şafak* gazetesinde yüzde 14, *Cumhuriyet* gazetesinde ise yüzde 10.

GMMP çerçevesinde gerçekleştirilen araştırmaya göre de kadınlar, erkeklere oranla iki kat daha mağdur olarak gösteriliyor. Yüzde 19 oranında mağdur kadın portrelerine yer verilirken, mağdur erkek portreleri yüzde 9 oranında yer alıyor. Araştırmanın sonuçlarına göre haberlerde kanaat önderleri erkeklerden (yüzde 86) oluşuyor. Uzman (yüzde 83) ya da tanık (yüzde 70) olarak da çoğunlukla erkeklere başvuruluyor. Kadınlar daha çok kişisel deneyimlerini aktardıklarında (yüzde 31) medyada görünüyorlar...⁸

İhlali haberleştirirken ihlalin öznesi olmak

Hürriyet'in 8 Eylül 2005 tarihli "Kadınlar gününü basıp cinsel taciz ve gasp yaptılar"⁹ başlıklı haberinin spotu şöyle: "'Polisiz, ihbar var' diyen silahlı 6 kişi, kadınların gün toplantısı yaptığı evi bastı. Cinsel tacizde bulunup para ve değerli eşyaları gasp eden saldırganlar operasyonla yakalandı."

Haberde önce, sanki bir saldırıya maruz kalmamış da bir suç işlemişçesine yüzlerini örterek kaçmaya çalışan kadınları görüyoruz. Daha küçük fotoğrafta üç erkek var, yüzleri net olarak

8. www.whomakesthenews.org

9. <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/09/08/698717.asp>

gösterilmiş; genç oldukları anlaşılıyor. Haberi okuduğumuzda zanlılardan ikisinin 17, birinin 18 yaşında olduğunu öğreniyoruz. Yani burada da bir ihlal var, yasaya göre 18 yaşından küçüklerin silüetleri tanınmaz kılınmadan yayımlanamaz.*

Hürriyet gazetesi bu haberi çok sevmiş olmalı ki 10 Eylül günü hem de "günün haberi" patlangacıyla "ek bir unsur"la yeniden yayımlıyor:¹⁰ "Tecavüzü bırak, daha güzellerini buluruz... Kadınların gününü basıp, cinsel taciz ve gasp yapan saldırganlar tecavüze de yeltenmiş. Şapkalı gaspçının, kadınlardan birini yere yatırdığını gören suç ortağının, 'Tecavüzü bırak, bu paralarla daha güzellerini buluruz' dediği ortaya çıktı."

Burada artık "tecavüz", "taciz" doğallaştırılıyor, normalleştiriliyor, o kadar ki *Hürriyet* gazetesi "tecavüzü bırak, daha güzellerini buluruz" aktarımını başlık yaparken aslında kendine ait ol-

* Bu konudaki tartışma için, Hak Haberciliği Dizisi'nin *Çocuk Odaklı Habercilik* başlıklı üçüncü kitabındaki tartışmalara bakınız (*editörün notu*).

10 <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/09/10/699760.asp>

mayan ibareyi tırnak içine almayarak bu yaklaşımı adeta paylaşıyor. İhlali haberleştirirken, yeni bir ihlalin öznesi, sorumlusu olmak işte tam da böyle bir şey. Medyada benzeri örneklerle çok sık rastlıyoruz ne yazık ki...

"Vitrin"de bir kadın olsun anlayışı

Habercilik yaparken nerede, hangi fotoğrafın kullanılacağı çok önemli. *Sabah* gazetesinin (24.08.2005) birinci sayfa üst ortada sahne kıyafetli bir Hülya Avşar görüyoruz: "Aşk bitti tatil yeni başlıyor". Haber, Avşar'ın boşanmasıyla ilgili. Elbette, bu uygulamada *Sabah* gazetesi yalnız değil. Avşar'ın boşanma haberleri medyada günlerce yer aldı ve Avşar'ı bu haberlere eşlik eden fotoğraflarda gündelik giysileriyle hiç göremedik. Göremeyiz; çünkü aslolan burada Avşar'ı sahne giysileriyle "güzel kadın fotoğraf/haberi" kontenjanından sunmaktır. Ayrıca "... tatil yeni başlıyor" ifadesi de hiç masum değil!

Buna kadının "vitriine konulması" diyoruz... Medyada kadının "vitrin" olarak kullanımının ne kadar yaygın olduğunu artık sayılara da dökmek gerekmiyor, elimize geçen herhangi bir gazete, seyrettiğimiz herhangi bir TV programı bunun düzeyini ânında bize gösteriyor.

Bir grup kadın "vitrin"e çıkarılırken –ki, çoğunluk hakları ihlal edilerek– "öteki" kadınların toplumdaki yeri, rolü, ihtiyaçları, sorunları, mücadeleleri, hayatıyla bağlantılı değişikliklerle gelişmeler genelde haber değeri taşıyor.

"Sıradışı" bir pozisyona gelince

Hürriyet'in 8 Eylül 2005 günü manşeti ve haberi şöyle:¹¹

11. <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/09/08/698697.asp>

MGK'da şimdi kadın dönemi-AB'ye uyum çerçevesinde sivilleştirilen MGK'da şimdi de atamalardaki gizlilik kaldırıldı, ardından generallerin yerine ikisi kadın üç sivil başkan atandı. Basın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkan Vekilliğine Füsun Arslantosun ve Personel Daire Başkan Vekilliğine ise Asuman Orhan'ın atamaları da yapıldı. Kısa bir süre önce de Hukuk Müşavirliği'ne atanan Emel Budak'la birlikte, MGK tarihinde ilk kez önemli görevlerin başına üç kadın uzman gelmiş oldu.

Gerçi spotta "başkan" deniyor, ama haberi okuyunca uzman kadınların "başkan vekilliği"ne atandığını görüyoruz. Aslında, "halkla ilişkiler" ve "personel işleri" günümüzde "kadın işi" olarak görülüyor, dolayısıyla haber değeri genelde taşıyor ama, MGK gibi bir kurumda vekaleten de olsa daire başkanlıklarına kadınların atanması "kadınlar sıradışı işlere geldiklerinde haber olur" tespitini doğruluyor. Yani kadın "erkek işi" yaparsa, mesela taksici şoförü ya da Anayasa Mahkemesi Başkanı olursa haber olma şansı yakalayabiliyor.

Haberin konusu erkek...

GMMP'nin 76 ülkede yaptığı araştırma, haber konularının sadece yüzde 10'unun kadınlara ilişkin olduğunu gösteriyor. Magazin, spor ve sosyal konuları ele alan haberlerde kadınlar yüzde 17 oranında esas kişi olarak ele alınırken, ekonomi (yüzde 3) ve politika (yüzde 8) başlıklarında bu oran çok daha gerilere düşüyor. Araştırma ayrıca kadın habercilerin, erkek meslektaşlarına oranla kadın konulu haberlere daha çok ağırlık verdiklerini ortaya koyuyor. Erkek habercilerin yaptığı haberlerde kadınlar yüzde 20 oranında haber konusu olabilirken, kadın muhabirlerin haberlerinde bu oran yüzde 25'e yükseliyor.

Toparlarsak, kadınlar çoğunlukla şiddetin, ölümün nesnesi, savaş, çatışma ve doğal olaylarda ve ailevi dramalarda acının simgesi ya da şaşırtıcı başarıların örneği olduklarında haber öznesine dönüşüyorlar. Bunların dışında haberleştirildiklerinde ise,

kendilerine biçilen geleneksel roller yeniden üretiliyor; bağımsız bireyler değil, "ünlü" erkeklerin (karısı, kızı, sevgilisi vb.) yakını konumuyla atfedilen dolaylı kimliklerle sunuluyorlar. Cinsellikleri nesneleştirilen kadınlar bizatihi siyasetin içindeyken bile magazin malzeme haline getiriliyorlar. Bu arada, tabii ki Anneler Günü, Kadınlar Günü ya da Sevgililer Günü'nü atlamayalım; o zaman da hep birlikte koro halinde sayfalar ve saatler "kadın"la doluyorsa da anlayış ve de yaklaşım yine kendini koruyor.

Dolayısıyla medya, gündelik hayata egemen olan ayrımcı, eşitsizlikçi özetle kadını ikincil statüde ve erkeğe tâbi olarak kuran söylemi yeniden üreten bir tavır gösteriyor.

12 Ulusal gazetede kadın hakları

BIA², 2004-2005 yıllarında 12 günlük gazeteyi bir yıl boyunca her gün taradı ve toplam haber sayısı içindeki kadın, çocuk, insan hakları ve ifade özgürlüğüyle ilgili haberleri ayrıştırdı, saydı ve bu haberlerin toplam haberlere göre oranlarını belirledi.¹² Burada sizleri sayılara boğmamak için –ki ilgilenenler www.bianet.org adresinden bu dökümlere ulaşabilirler– fikir vermek üzere sadece Şubat 2005 dökümlerini aktarmakla yetineceğiz.¹³

Sonuçlara göre, *Ülkede Özgür Gündem* toplam haberler içinde yüzde 3,9 ile kadın haklarıyla ilgili en çok haber yayımlayan, yüzde 0,08 ile *Yeni Şafak* da en az kadın hakları haberi yayımlayan gazete olarak karşımıza çıkıyor.

Kalan 10 gazetenin karnesi ise sırasıyla şöyle: *Günlük Evrensel* (yüzde 0,82), *Birgün* (yüzde 0,71), *Cumhuriyet* (yüzde 0,65), *Hürriyet* (yüzde 0,31), *Radikal* (yüzde 0,30), *Vatan* (yüzde 0,23),

12. <http://www.bianet.org/2006/05/12/hakhbrclg.htm>

13. <http://www.bianet.org/2005/03/22/57013.htm>

Milliyet (yüzde 0,18), *Akşam* (yüzde 0,18), *Sabah* (yüzde 0,13), *Zaman* (yüzde 0,12).

Biz bu haberleri sadece işaretledik, saydık, oranladık ve kupürleri kestik, dosyaladık. Yani bu haberlerle ilgili içerik analizi yapmadık. Ancak, sadece bu veriler bile bize durumun vahametini göstermeye yetiyor. Dolayısıyla, biz muhabirlerin, editörlerin daha yapması gereken çok iş olduğunu tekrarlamak zorundayız.

Haberin dili

"Erkek sözü", "doğrucu Davut", "sözünün eri", "sözüm doğru çıkmazsa kadın gibi etek giyerim" ya da "deniz kadın gibidir, güven olmaz" denir, sözüne güvenilmeyene ne denir? Tekrarlamayalım... "Bilim adamı", "işadamı", "devlet adamı" sıfatlarıyla; "evlendirme", "boşanma", "bekâret bozma"nın gündelik hayatın açıklanmasında metafor olarak kullanılması diğer örnekler. Yani, dil hiç de rasgele kullanılmıyor; ideolojik bir nitelik taşıyor ve medya bu eril diliyle, erkek-egemen dünyayı yeniden kuruyor. Buna örnek bir haberi *Milliyet Ekonomi*'den verelim (24.08.2005). Manşet şöyle, "Nazar boncuklu 'çelik' adamlar".¹⁴ Haber devam ediyor: "Türkiye'de yerleşik şirketlerin Erdemir ihalesine katılmak için bir araya gelerek oluşturdukları Ereğli Ortak Girişim Grubu, şirketi peşin alabileceklerini açıkladı. Logosunda nazar boncuğu olan EOGG, Erdemir'den sonra civar ülkelerdeki fabrikaları da almayı hedefliyor".

Başlıktaki problemi fotoğrafa bakınca fark ediyoruz. "Çelik adam"ların içinde kadın da var oysa... Endüstriyel faaliyet ya da daha genel olarak ekonomi, kadına bırakılamayacak kadar önemli bir alan biliyorsunuz. Dolayısıyla, bu erkeklerin arasın-

daki kadın da çelik işiyle uğraştığına göre, en azından "adam" olmalı değil mi?

Kaynak/"kanaat önderi" olarak kadın

Gazetelerin birinci sayfalarında, "kadın"ın yokluğundan söz ettik. Birinci sayfa ağırlıklı olarak "iç ve dış politika", "ekonomi" haberleri demektir değil mi? Yani genellikle erkeklerin ilgi alanına girdiği, üzerine düşünce ürettiği varsayılan/dayatılan, buna karşılık geleneksel olarak kadınların "aklının ermeyeceği" düşünülen "ciddi" konular. Dolayısıyla söz konusu olan örneğin enerji sorunu, küresel ısınma, İstanbul'da deprem olasılığı, Avrupa Birliği ile ilişkiler, Türkiye'deki işsizlik ve yoksullaşma göstergeleri vb. konular olduğunda hep erkeklerin sözlerine, uzmanlıklarına başvurulduğunu, mikrofonun, kameraların erkeklere uzatıldığını/döndüğünü görüyoruz. Televizyondaki haber programlarında çoğunlukla erkekler tartışıyorlar. Ancak, mesela "8 Mart Kadınlar Günü"nde kadınlar ekranları doldurabiliyorlar.

Yani kadınlar olumlu bir haberin öznesi, kaynağı olamadıkları gibi –yine konu özellikle kadınlarla ilgili, onlara atfedilen sorumluluk alanlarından biri değilse– görüşlerine, uzmanlıklarına

14. <http://www.milliyet.com.tr/2005/08/24/ekonomi/aeko.html>

başvurulacak referans kişiler de olamıyorlar. Oysa pahalılık, göç, yoksulluk gibi sorunlardan, eğitim ve sağlıkla ilgili koşullardaki değişimlerden en çok kadınlar etkileniyor. Bu nedenle haber konusu olan sorun ne olursa olsun, haber bunlardan en çok etkileneceklerden birisinin kadınlar olacağı dikkate alınarak, dolayısıyla kadın odaklı olarak kurulmalı, bu konularda uzman olsun ya da olmasın farklı kesimlerden kadınların söz konusu sorun alanlarıyla ilgili deneyimlerine, bilgilerine, beklentilerine yer vermeli.

"Olumlu" haber olarak kadın

Kadınların sorunu çok; öyle olduğu için değil midir ki kadınların günü de var. Ne var ki, bu sorunların çözümü yolunda her geçen gün yükselen bir kadın mücadelesi de var. Kadınların yıllardır verdiği örgütlü ve bireysel mücadelelerle elde ettikleri kazanımlar ve başarılar da haber konusu olamıyor. Oysa, mesela, kişisel ya da kolektif başarı öyküleri ve deneyimlerin haberleştirilmesi kadınlar için teşvik edici olabilir.

"Olumlu"luk "kan", "gözyaşı" içeren bir fotoğraf sunmadığı içindir ki haber olma şansı azdır; dolayısıyla "olumlu"yu bulmak, haberleştirmek çaba ister, hayata böyle bir bakış gerektirir. Bu çabayı gösterelim.

Atölye çalışmaları ve iki olumsuz örnek:

Atölye çalışmalarımız sırasında iki haber üzerinde çalıştık. Birincisi bir kadının yaygın-medyanın kullanımıyla "töre" nedeniyle katline ilişkin bir haber, ikincisi ise biraz daha "sıradışı" ve faillerin kadın, "mağdurun" erkek olduğu bir haber. Her iki haber de bırakın kadın odaklı olarak kurulmuş olmayı, kadın hak ihlalleri anlamında yapılan tipik yanlışları taşıyor.

Kadın katledildiğinde: "Töre/namus cinayetleri"

23 yaşındaki Hatun Sürücü 7 Şubat 2005 tarihinde Berlin'de kurşunlanarak öldürüldü. Haberler, Sürücü'nün 19 yaşındaki erkek kardeşi tarafından "aile meclisi" kararıyla öldürüldüğü biçimindeydi. Hatun Sürücü 15 yaşında ailesinin zorlamasıyla kuzeniyle evlendirilmiş, bir çocuğu olmuş, evlilik yürümeyince boşanmış ve çocuğuyla birlikte yaşamaya başlamış, bu arada başörtüsünü de çıkarmıştı. Alman mahkemesi ilk duruşmada üç erkek kardeşi cinayet zanlısı olarak tutukladı.

Atölye çalışmasında 15 Şubat 2005¹⁵ ve 16 Eylül 2005¹⁶ *Hürriyet* gazetelerinde verildiği biçimiyle Hatun Sürücü'nün katliyle ilgili haberleri tartıştık. Acaba ortada çok açık bir kadın hakları ihlali varken, bir kadının yaşama hakkı elinden alınmışken, konuyla ilgili haberler nasıl verilmişti, haber kurgulanırken yeni hak ihlallerinde bulunulmuş muydu ve gerçekte bu haber nasıl verilmeliydi?

16 Eylül 2005 tarihli *Frankfurt-Berlin* mahreçli haber, "Töre cinayetine bu fotoğraf neden olmuş" diyor ve problem bu fotoğrafla başlıyor. Gazete cinayetin nedenini bulan dedektif görevine soyunup Hatun Sürücü'nün "Alman sevgilisiyle öpüşürken" çekilmiş bir fotoğrafı eşliğinde haber aynen şöyle:

Almanya'da, aile kararı ile 7 Şubat 2005 tarihinde 19 yaşındaki erkek kardeşi Ayhan Sürücü tarafından sokak ortasında öldürüldüğü öne sürülen Hatun Sürücü'nün (23), Alman sevgilisi ile öpüşürken bir fotoğrafı basına yansıdı. Töre cinayetinin bu fotoğraf yüzünden işlendiği öne sürüldü.

Almanya'da yayımlanan *Bild* gazetesine göre, büyük tepki çeken töre cinayetinde, katil zanlısı küçük kardeş Ayhan Sürücü, 3 kere evlenen ablası Hatun Sürücü'yü sık sık erkek arkadaş değiştirmesi nedeniyle

15. <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/02/15/599836.asp>

16. <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/09/16/702563.asp>

uyardı ve bu yaşam biçiminden uzak durmasını istedi. Yine iddiaya göre, Ayhan Sürücü ablasının Alman sevgilisi Sascha ile öpüşmesini gösteren görüntülere de çok sinirlendi. Bu görüntülerin ortaya çıkmasından sonra Hatun Sürücü hakkında ailesinin ölüm kararı aldığı Ayhan Sürücü'nün yapılan plan çerçevesinde hareket ederek ablasından hesap sormaya gittiği öğrenildi.

Ayhan Sürücü'nün ablasını bu ilişkileri yüzünden uyardığı, Hatun Sürücü'nün ise sokak ortasında kardeşine "Kiminle istersem, onunla yatarım" diye cevap verdiği, bunun üzerine Ayhan Sürücü'nün silahını çekerek ablasına kurşun yağdırdığı belirtildi.

Hatun Sürücü, İsmail A., ardından Sadık A. ve son olarak da Cem K. ile evlenmiş ve boşanmıştı. Genç kadının Ö. T., S. K., O. K. ve M. C. isminde dört erkek arkadaşı da vardı. Hatun'un bu sevgililerinin de duruşmalarda tanık olarak dinleneceği belirtildi. Öte yandan önceki gün başlayan ilk duruşmada Hatun Sürücü'nün diğer kardeşleri Arzu ve Emrah Sürücü, cinayet zanlısı olarak tutuklanan 3 erkek kardeşin davasına müdahil olarak katıldı.

Alti eğitim buluşmasında bu haber üzerinden katılımcıların yürüttüğü tartışmalarda söz konusu haberi aşağıdaki sorular çerçevesinde çözümlenmeye çalıştık...

1. Bu cinayet nasıl adlandırılmalı? Bu tür cinayetler Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Doğu ve Güneydoğu bölgesinde işlendiğinde "Töre", Türkiye'nin diğer bölgelerinde işlendiğinde de "namus" cinayeti olarak adlandırılıyor. Bu adlandırma hem yasal hem de sosyal açıdan sorunlu. 1 Haziran 2005'te yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu'nda töre cinayetine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası geldi. Yasada kişilere karşı suçlar kısmının hayata karşı suçlar bölümünde nitelikli haller başlıklı "kasten öldürme suçunun..." diye başlayan 82. maddenin j fıkrasında "töre saikiyle" şeklinde yer alıyor bu ceza.

Her ne kadar bu düzenleme yetersiz olsa ve tüm "namus cinayetleri"ni kapsamasa da, önemli bir adım olarak değerlendirilmişti. TCK Kadın Platformu "namus saikiyle işlenen cinayetle-

rin" de bu kapsama alınması için tasarının tartışılması sırasında çok mücadele ettiyse de bu gerçekleşemedi. Şimdi, yargılama-larda, "namus saikiyle..." iddialarının gündeme gelmesi kadın-ların "yasal boşluk doğacak" uyarılarının ne kadar doğru olduğunu gösteriyor. Şimdi, yargıda, "bu töre değil, namus cinayeti-dir" iddiasıyla TCK'nın 29. maddesindeki "haksız tahrik indirimi"nden yararlanma talepleri gündeme geliyor.

"Töre" adlandırılmasıyla –özellikle Batman'da gerçekleşen eğitim buluşmasında tartışıldığı gibi– kadın cinayetleri geleneksel aşiret ilişkilerinin hâlâ daha belirleyici olduğu varsayımıyla, Kürtlere atfedilmiş oluyor. Diğer yandan yerine "namus cinayeti" denilmesi de aynı derecede sorunlu; çünkü bu defa da kadın-ların öldürülmesi –yine ataerkil bir toplumda taşımaya devam ettiği olumlu yan anlamından ötürü– "namus" sözcüğü üzerinden dolaylı olarak meşrulaştırılmış oluyor. O halde bunların yerine ne demeliyiz? Eğitimlerde ortaya çıkan bir öneri; "namus bahanesiyle işlenen cinayet" denilmesi, bu arada alternatif bir niteleme de, bizim yaptığımız gibi "kadın katli" denilmesi.

2. Fotoğrafın kullanılma biçimi neden sorunlu? Haberde kullanılan fotoğraf, sırf "olayın" skandalize edilip, magazinleştirilmesi böylelikle reyting getirmesi uğruna seçilmiş. Ancak etkisi bununla sınırlı kalmıyor; kadınlar tacize, tecavüze uğradıklarında, kıskançlık, ihanet vb. nedenlerle kocaları, nişanlıları, sevgilileri tarafından katledildiklerinde genellikle yapıldığı gibi "failin suçunu mazur gösterip hafifletecek, mağdurun da suçlu olduğunu düşündürecek" şekilde kullanılıyor. Hatun Sürücü cinayetinde ise bu fotoğrafla, ataerkil düşünce içinde zihniyetleri biçimlenmiş okur/izleyiciye adeta, "yoldan çıkmış olan mağdurun, ölümü hak etmiş" olduğu düşündürülüyor.

3. Hatun Sürücü'nün hayatıyla ilgili nereden alındığı belli olmayan –yukarıda verdiğimiz alıntıda-ki gibi– ayrıntılar aracılı-

ğıyla, fotoğrafla yaratılan etki güçlendiriliyor, katilin "ağır tahrik altında" cinayeti işlediği izlenimi yaratılıyor.

4. Haberdeki bilgilerin kaynağı belli olmadığı için, düz bir okumada okurun yazılanları doğru kabul etmesi hayli güçlü bir olasılık. Türkiye mahreçli bir haber olsaydı, "polis kaynaklı" bilgiler demek o kadar zor değil. Almanya'da da bu tür haberler böyle mi seyrediyor acaba?

Peki "töre adına" katledilen bir kadını haberleştirirken bir yandan hak ihlali yapmaya devam ederken, diğer yandan benzeri cinayetleri teşvik edecek, mazur gösterecek şekilde ataerkil anlatıyı yeniden üreterek etik ve politik olarak sorumsuz, kadın odaklı olmaktan uzak olarak kurgulanan bu haber gerçekte nasıl verilmeliydi? Atölye çalışmasındaki tartışmalarda muhabirlerden eldeki bilgilerin yanı sıra hayali katkılarla bu haberi yeniden yazmalarını istedik. Katılımcı gazetecilerden birisinin haberi yeniden kurgularken, "hayali katkı" olarak Kadın Danışma Merkezi sorumlusu Evin Sarı'nın görüşüne başvurması önemli ve gerekli bulundu:

"İşlenen cinayeti kınıyoruz. Yaşama hakkının yok edilmesini insan hakları ihlali olarak görüyoruz. Erkekler, kadını mülkü olarak görüyor. Bu örnekte de görüldüğü gibi kadın erkeğin istediği gibi davranmayınca, 'namus' elden gidiyor, erkek kadını öldürme hakkını kendinde görüyor. Üstelik yeni yasa bu tür cinayetleri hayata karşı işlenen suçlardan sayıyor ve ağırlaştırılmış müebbet cezası veriyor.

"Danışma Merkezimizde bu cinayetlerin kadın bedenine karşı işlenen bir suç olduğunu anlatıyoruz. Kadınları bu tür tehdit durumlarında bize başvurmaları için teşvik ediyoruz."

Atölye çalışmasında, "ne töre, ne namus, aile baskısı" başlığı da, en beğenilen başlık oldu.¹⁷

Bu arada Batman'da gerçekleşen eğitim buluşmasında muhabirler "kadın cinayetleri"ni haberleştirirken cinayetleri mazur göstermemek ve yeni cinayetler için özendirici olmamak üzere özel bir duyarlılıkla davrandıklarını, kışkırtıcı olmamaya çalıştıklarını söylediler. Çünkü, atölye çalışmaları katılımcılarının kendi deneyimlerine dayanarak belirttikleri gibi bu tür haberlerde çoğunlukla kaynak gösterilmeden ya da sadece polis kaynaklı, dolayısıyla tek taraflı, eksik, doğruluğu tartışmalı olabilecek bilgilerin aynen kullanılması, haberi "gerçek"ten uzaklaştırabiliyor, dahası yeni cinayetlere kapı aralayabiliyor. Burada, muhabirlerin ilk anda topladığı birkaç cümleden yola çıkarak, sanki olay sırasında kendisi de oradaymış gibi yaptığı haberlerden söz ediliyor. Bu haberlerin kaynağı genellikle polisin ilk anda topladığı bölük pörçük bilgiler oluyor, doğruluğu tartışmalı bu "bilgiler" haberci diliyle "soslanınca" ortaya kocaman bir hikâye çıkabiliyor. Batman atölyesinde, kimi zaman yaygın-medya da rastlanan "aile meclisi" toplanması, ve "aile meclisi"ndeki tartışmalar ve hüküm ânıyla ilgili haberlerin, teşvik edici olabileceğini düşünenlerin sayısı hiç de az değildi.

Kadın fail olduğunda...

Atölye çalışmalarımızda kullandığımız hak haberciliği açısından sorunlu örneklerden bir diğeri Balıkesir'de meydana gelen ve dört kadının inşaat işçisi Kadim Duran'ı silahla yaralamasına ilişkin bir haberdirdi. 22 Kasım 2005 tarihli *Hürriyet, Milliyet* ve

17. Bu arada bir not olarak düşerek, *Kadın Odaklı Habercilik* eğitimlerinin ilk gününde yürütülen tartışmaların yararının kimi özel örneklerle kendini hemen gösterdiğini ekleyelim ve iki günlük eğitim programlarımızda kadın haklarının ve kadın odaklı haberciliğin gerekliliklerinin tartışıldığı ilk günlük eğitim buluşmasına katılamayıp, ancak ikinci gün gerçekleşen atölye çalışmasına katılabilen bir gazetecinin sorunlu bir haberi yeniden-yazarken düştüğü hataların, bizzat diğer katılımcılar tarafından oldukça isabetle belirlendiğini aktaralım. Söz konusu gazeteci, kendisine yöneltilen eleştirilere önce çok öfkelenirken, sonra hak vererek haberini "ben dün yoktum tabii" özürle savunmaktan vazgeçti.

*Cumhuriyet*¹⁸ gazetelerinde yer alan haberi kadın odaklı haber-cilik perspektifiyle tartıştık.

Milliyet'in "Dört kadının kuma intikamı" başlıklı haberinin spotunda, "birlikte yaşadığı kadının üzerine baldızının kızını kuma getiren adamı, sevgilisi, kuma getirilen yeğeni ve iki baldızının kurşun yağmuruna tuttuğu öne sürüldü" deniyor.

Haber aynen şöyle:

Balıkesir'in Edremit ilçesinde Y.B. (33) ile birlikte yaşayan inşaat işçisi Kadim Duran (37), B.'nin yeğeni B.A.'yı (20) üç hafta önce eve kuma getirdi. Sivas'ta yaşayan, ancak eşiyile boşanma aşamasındayken ortadan kaybolan B.A.'yı arayan anne G.T. yanına diğer kız kardeşi Z.T.'yi de alarak Akçay beldesinde yaşayan kardeşleri Y.B.'nin yanına geldi.

ÖLÜM KARARI ALDILAR

Zanlıların polise verdikleri ilk ifadeye göre, B.A.'nın Akçay'da olduğunu gören kardeşler durum değerlendirmesi yaparak Kadim Duran hakkında ölüm kararı aldı.

İlk kurşunu Y.B. sıkacaktı. Sonra da diğer kardeşler G.T., Z.T. ve en sonunda da kuma gelen yeğen B.A. ateş edecekti. Duran'ı caddede karşılayan kadınlar, aldıkları kararı uygulamaya koydu ve ilk kurşunu sıkan Y.B.'den sonra silah elden ele dolaştı. Yere yıkılan Duran, polislin çağırıldığı 112 Acil Servis'le Devlet Hastanesi'ne kaldırıldı.

Göğsünden 4 kurşun yarası aldığı belirtilen Duran'ın sağlık durumunun ciddiyetini koruduğu açıklandı.

'NAMUSUMUZU KIRLETTİ'

Polise teslim olan kadınlar, Duran'ı öldürmek amacıyla ateş ettiklerini söylediler. Y.B., polise verdiği ifadede, yeğeni B.'nin, üzerine kuma olarak getirildiğini ve evde zorla tutulduğunu öne sürerek, şunları söyledi:

"Yalvarmamıza kulak asmadı. O bizim namusumuzu kirletti. Ölmeyi hak etmişti. Bu karar hep birlikte aldık, hepimiz birer kere sıktık. Bundan sonra daha rahat yaşayacağız. Alnımızın akıyla sokağa çıkabileceğiz." Olayda kullanılan ruhsatsız tabancanın G.T.'ye ait olduğu belirlenirken, zanlılar poliste verdikleri ifadelerini savcılıkta reddetti. Kız kardeşler, Duran'ı G.T.'nin vurduğunu söylediler. Mahkemede suçu üstlenen Topçu tutuklanarak cezaevine gönderilirken, diğer zanlılar tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

İkisi kadınlardan, biri de erkeklerden oluşan üç çalışma grubu bu haberlerle ilgili olarak şu sorunları saptadı:

- "İnfaz", "kan", "intikam", "kurşun yağmuru" gibi sözcükler, şiddeti meşrulaştırıyor. Mevcut haberler bireysel silahlanmayı da özendiriyor.
- Haberler, "kadınlar da yapıyor" örneğiyle "aile meclisi"ni, dolayısıyla erkeklerin kadınları öldürmesini –ki bu olayda ölüm yok– normalleştiriyor, meşrulaştırıyor.
- İnsan haberi okuyunca sanki bütün bu süreçte muhabir de olayın içinde yer alanlarla birlikte oradaymış duygusuna kapılıyor. Bu mümkün olmadığına göre, haberin kaynağı sorunlu. Büyük ihtimalle polisten verilen/alınan bilgilerle okurun her şey aynen yazıldığı gibi olmuş gibi düşünmesine yol açıyor.
- "Fail" olarak sunulan kadınların tecavüze uğrayıp şiddet gördükleri, çokeşliliğe zorlanıp zorla alıkonulduklarıyla ilgili ciddi olasılıklar bulunmasına rağmen, haber kurgusu içinde buna hiç değinilmiyor. Oysa, kadınlara atfedilen –eğer şahiden dedilerse– "namusumuzu temizledik" ifadesi bile, "meşru müdafaa"nın, "beden savunması"nın söz konusu olduğu ihtimalini akla getiriyor.
- Haber kurgusu içinde, bu noktada bir hukukçudan görüş alma gereği de doğmuş olmasına rağmen bu yapılmıyor.

18. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/3550063.asp>;
www.milliyet.com.tr/2005/11/22/yasam/axyas02.html+Kadim+Duran&hl=tr&gl=tr&ct=clnk&cd=2;
<http://arama.yore.com.tr:8081/sayfa.cgi?w+30+/cumhuriyet/cumhuriyet2005/0511/22/t/c00.html>

Yerelerde ve yerel medyada kadının konumu

Atölye çalışmalarımızda tartışma başlıkları arasında yerel medya ortamındaki kadın çalışanların statüsündeki gelişmelerle her bölgedeki kadın haklarıyla ilgili tipik sorunlar yer aldı.

Sorun alanları şöyle belirlendi:

- Yerellerdeki İnsan Hakları İl Kurulları'na gelen başvurularda, fiziksel şiddet, kadının yoksulluğu ve erkeğin çokeşli evliliğinin en çok karşılaşılan hak ihlalleri arasında.
- Ev içi şiddet başlıca sorun olarak varlığını sürdürüyorsa da medya yereldeki gazeteci ile okur/dinleyici ilişkilerinin farklı dinamikleri nedeniyle bunların haberleştirilmesinde yetersiz kalıyor.
- Yerel muhabirler şiddetten; duygusal, sözel, cinsel ya da ekonomik şiddeti değil, genel olarak sadece fiziksel şiddeti anlıyor.
- Kadınlar şiddeti dillendirmedi çekingen davranıyor, konu emniyet birimlerine intikal ettiğinde bile yaşadıkları şiddeti açıkça anlatamıyor.
- Şiddete maruz kalan kadınların başvuracağı kurumlar yok.
- Kadınlarla ilgili olumlu ya da olumsuz haber yapmak kolay değil. Kadının adının geçtiği ya da fotoğrafının kullanıldığı bir haber kadınların eş, kardeş, baba gibi yakınlarının gazetecilerden hesap sormasına yol açabiliyor. Dolayısıyla kadınlar medyada görünmekten çekiniyor.
- Muhabirler kadın haklarıyla ilgili olarak bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinden bilgi alma yoluna gitse de, haberi kadın odaklı kılmaya çalışsalar da olayın "sansasyonel" yanını öne çıkarmaya çalışıyorlar. Bu da yerel medyanın özeleştirisi.

- Yerel medya en kolay "kız çocukların eğitimi" üzerine haber yapıyor, muhabirler de bunda aileleri etkilemede başarılı olduklarını düşünüyor.
- Yerel medyada kadınlar aile/miras yoluyla gazeteci, genel yayın yönetmeni, hatta sahip olabiliyor. Aslında, yerelde kadın gazeteci sayısı da yine aile nedeniyle, ailenin "erkek işi" görmesi nedeniyle hayli az.
- Az sayıdaki kadın gazeteci "ses" nedeniyle radyolarda, "görüntü" nedeniyle televizyon kanallarında iş bulma şansına sahip olabiliyor, ama habercilik "kadın işi" olarak pek kabul edilmiyor. İletişim okuyanlar bile "alımlısın" denerek reklam bölümlerinde çalıştırılabilir.
- Bütün engelleri aşmış işe muhabir olarak girmeyi başaran kadınlar bu kez de çalışma hayatında ayrımcılığa uğruyor.

Ayrımcılıkla ilgili olarak burada bir parantez açmak iyi olacak. Son yedi yıldır sürdürdüğümüz eğitim programlarına kadın muhabirlerin katılımını teşvik ettik. Yine de toplantılarda neden kadınların gelmediğini sorduğumuzda, "yalnız gelemezler, her kurumdan iki kişi çağırırsanız gelirler" yanıtını alıyoruz. Oysa, kadın muhabir katılımının erkeklerden fazla olduğu kadın odaklı eğitim seminerlerine kadınlar yalnız gelmeyi başardılar. Nasıl oldu acaba? Çünkü, gönderdiğimiz çağrılarda "kadın" sözcüğünü gören erkekler eğer kadın gazeteciyle birlikte çalışıyorlarsa "bu size" deyip davet faksını kadınlara vermişlerdi.

Medyadaki durumu kadınlar lehine çevirmek!

Kadınlarla ilgili haber kurgularında, konularında, kullanılan kaynaklarda, fotoğraflarda, ses ve görüntülerde ortaya çıkan kadınların haklarını ihlal eden, ataerkil zihniyet yapısını kadınlar aleyhine yeniden-üreten konumları değiştirmek için neler yapmalıyız?

Öncelikle kendimizden başlayarak, *toplumsal cinsiyet temelli bir farkındalık geliştirmeliyiz*. Çünkü ancak böyle bir perspektife sahip olduğumuzda kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsizlikleri ve ayrımcılıkları tespit edebilir, kadınlarla erkekler arasındaki mutlaka özsel olması gerekmeyen toplumsal cinsiyetin inşa sürecinde ortaya çıkan ancak kadınlar aleyhine ayrımcılıkların nedeni olan farklılıkların ayırdına varabiliriz. Farklılıkları sorunlaştırdığımızda kadın haklarına duyarlılık geliştirebilir, haberimizi kadın odaklı kılmanın yollarını araştırabiliriz. Geleneksel habercilik anlayışının haber değeri, haber toplama teknikleri ve haber dilini kurarken düştüğü yanlışlıkları sorgulayarak, bunları kadını görünür kılma, güçlendirme ve içinde bulunduğu dengesizlikleri/eşitsizliği giderme yolunda tersine çevirebiliriz.

İkinci olarak, kadınların medyada mevcudiyeti buna eşlik eden bir toplumsal cinsiyet perspektifi olmadığında her zaman kadınlarla ilgili haberler konusunda beklenen değişiklikleri yaratmasa bile, özellikle karar mekanizmalarındaki kadın gazeteci sayısının artmasının peşinde koşmalıyız. Çünkü araştırmalar, kadın yöneticilerin arttığı durumlarda, medyanın özellikle kadınlara yönelik şiddet, taciz, tecavüz gibi olayların haberleştirilmesinde daha duyarlı davranacak değişiklikler içerisine girdiğini gösteriyor. Ancak haberin belirtilen bu eril niteliğini değiştirebilmek için, yine feministlerin her alan için tekrarladığı gibi, kadın bakış açısına sahip kadınlarla ulaşılabilecek *en az yüzde 33'lük altın eşğin aşılması gerekiyor*.

Yine de bir şeyler yapmamak için mazeret bulmaya gerek yok; tek tek kadın ya da erkek muhabir/editör olarak sadece şu soruları kendimize sormayı başardığımızda, söz konusu "tersine çevirme"yi gerçekleştirebilir, kadın odaklı bir habercilik konusunda önemli adımlar atabiliriz.

- Neyin haberini yapıyorum?

- Haberi hangi yaklaşımla, perspektifle yapıyorum?
- Habere hangi gözlüklerle bakıyorum?
- Haberde hangi sorunlu klişeleri yeniden ürettim?
- Haberde kadınların ve erkeklerin, kız ve oğlan çocukların temsilinde yeterince adil ve dengeli davrandım mı? (Örneğin, görüş aldıklarımın en az üçte biri kadın mı?)
- Kullandığım dil ve haberi yazış tarzımla toplumda kadın-erkek eşitliğini geliştirici mi oldum, yoksa geleneksel yargıları yeniden mi ürettim?

Bir de şu sorular var:

- Haberde esas kaynak kim?
- Kimin hakkında yazıyoruz?
- Daha çok kimlerle ilgili olumlu haberler yapıyoruz?
- Daha çok kimlerle ilgili olumsuz haberler yapıyoruz?
- Haber kaynağı olarak kimin sesini daha az duyuyoruz?

Kadın odaklı bir habercilik için neleri haber yapabiliriz?

- Kadınlarla ilgili yasal düzenlemeleri, hakları, uygulamaları,
- Kadınların mücadeleleri,
- Kadın alanında çalışan örgütlerin/platformların açıklamaları, basın toplantıları, eylemleri, başarıları ve faaliyetleri,
- Farklı kesimlerden kadınların (avukat, hekim, öğretmen, kamu çalışanları, sağlıkçı, evde çalışan, işçi, işsiz vb.) görüşleri, sorunları ve başarıları,
- Sivil toplum örgütlerinde, siyasi partilerde, medyada, özel sektörde çalışan kadınların görüşleri, sorunları, mücadele ve başarıları,
- Farklı kesimlerden kadın portreleri.

Kadını nasıl görünür kılabılırız, kadını görünür kılmaktan ne anlamalıyız?

- Birinci sayfamızda mutlaka kadının sözü olsun,
- Kadının bir adı olduğunu unutmayalım: onu (eş, sevgili, kardeş diyerek) bir erkek üzerinden tanımlamaktan vazgeçelim.
- Ancak ismin yazılmaması gereken durumlarda da tam tersini yapalım, kimliğini saklayalım. Örneğin tecavüze uğrayan ya da intihar eden kadının ismini yazmayalım, fotoğrafını basmayalım...
- Kadın fotoğrafı kullanma alışkanlığımızı da tersine çevirelim. Şimdi nasıl kullanıyoruz, bunlara bakıp sorunun ne olduğunu keşfedelim ve yanlış ne yapıyorsak, artık onu yapmayalım.

Küçük bir test

Nihayet günün/haftanın bitiminde kendimize şu testi uygulayalım:

- Kadınlar haberlerde yüzde olarak ne kadar yer aldı?
- Özel bir kadın haberi var mı?
- Görüşüne başvurulmuş kadın var mı?
- Kadın fotoğrafı kullandık mı? Kullandıysak kadın "mağdur" ya da "vitrin" olarak mı sayfada yer aldı?
- Haberi verirken hak ihlali yaptık mı?

Sorumluluklarımız daha bitmedi...

Çalıştığımız medyada kadınların sayısının artması ve ayrımcılığa uğramaması için yapmamız gerekenler de var:

- Kadınları gazeteciliğin aktif alanlarında çalışmaya, örneğin muhabirliğe teşvik edelim. Çevremizdeki gözlemi ve kalemi iyi kadınları, muhabirliğe teşvik edelim,

- Bulduğumuz kurumda kadın muhabir sayısını artıralım, kadınların hangi birimlerde çalıştıkları üzerine eleştirel olarak düşünelim,
- Çalışanların tamamı erkek olan gazete, radyo, televizyona kesinlikle son diyelim,
- Çalışma koşullarını kadınlar aleyhine bir ayrımcılığa neden olmayacak şekilde esnetelim.

Bunların hepsi gerçekleştirilebilir şeyler; biz *bianet*'te aynen bu soruları da sora sora işyeri ortamını şekillendiriyoruz, haberleri yapıyoruz. Burada yeri gelmişken hemen www.bianet.org ve Kadının Penceresi'nin (kadin.bianet.org) bu anlamda hem güncel hem de geçmiş haberler açısından sizler için çok önemli bir kaynak olduğunu hatırlatmak istiyoruz. Gündelik olarak haberlerden yararlanabileceğiniz gibi, arşiv olarak da işinizi kolaylaştırabilir.

Batman buluşmasında bir kadın muhabirin sözlerinden dönüştürerek, "bayan" olarak, "bayan" diyerek çalışanların artık "kadın" olarak, "kadın" diyerek gazetecilik yapmasının zamanı. Hepimize kolay gelsin!

bianet VE KADIN ODAKLI HABERCİLİK

Burçin Belge

"Hayatta hiçbir şey yoktur ki, kadınları etkilemesin!" ya da tersinden söyleyişle "Hayatta hiçbir şey yoktur ki, kadınlardan etkilenmesin!"

Çok okunan gazetelerde, çok izlenen televizyon programlarında kadınlar nerede öyleyse? Bütün o haber ve yorumlar; dizi, film ve reklamlar bize kadınları ne kadar, hangi kalıplar içinde gösteriyor; kadınlara dair neler anlatıyor acaba?

Ya da sorularımızı yeniden, farklı biçimlerde sorarsak:

Nefes alan, sevinen, üzülen, öfkelenen, hayata karışan, sorunlarla boğuşan kadınlar nerede, neler yapıyor, neler için mücadele ediyor, büyük büyük gazetelerin – televizyon kanallarının gündemindeki olaylardan nasıl etkileniyor, kendilerini ve hayatı nasıl dönüştürüyorlar?

Türkiye'de yayımlanmış makale ve kitapları aracılığıyla Türkiye'li okurların da yakından tanıdığı ABD'li feminist *Cynthia Enloe*'ya göre bu sorular, sadece gazetecilik açısından gerekli değil siyasete, ekonomiye ve dünyanın işleyişine dair pek çok sırı da aydınlatacak güçte.¹

bianet'in "kadın odaklı haberciliği"ni anlatmak için de yola bu sorularla çıkmak gerekir herhalde... Sanırım biz de işe, BİA² projesinin başlamasından çok önce, bu soruların arkasına gizlenmiş kadınlık kurgularını eleştirerek başladık aslında...

"BİA² projesinin başlamasından çok önce" diyorum çünkü *bianet*, 2000 yılının Aralık ayında yayına başladığında zaten "etik ve politik olarak sorumlu gazeteciliği", "sesi duyulmayanın sesine kulak vermeyi" amaçlıyor ve haberlerinde tüm dezavantajlı gruplarla birlikte kadınlara da olabildiğince geniş yer veriyordu.

O dönemde, kadınların Medeni Kanun tasarısına ilişkin eleştiri ve taleplerini de, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) türbanlı kurucu üyelerinin üyeliklerinin iptal edilmesine yönelik girişimleri ve bu girişimlere yönelik tepkileri de sayfalarımıza taşımaktan geri durmadık.

Yargıtay Başsavcısı Sabih Kanadoğlu'nun AKP'nin kurucu üyeleri arasında yer alan türbanlı kadınlara karşı girişimini "Türbanlı üyelerin erkeklerden farkı ne?" başlığıyla haberleştirirken, oyla ilişkin görüşlerine başvurduğumuz da yine kadınlardı...

Aynı yıl içinde, İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi'ni tanıttığımız bir haber de, Barış İçin Kadın Dayanışması Grubu'nun İstanbul buluşması da, Sağlık Meslek Liseleri öğrencilerine bekâret kontrolünün kapılarını açan yönetmeliğe yönelik eleştiriler de sayfalarımızda yer alan haberlerdendi. Üstelik *BİA Projesi* kapsamında, her hafta güncellenen bir de kadın sayfası, "*Kadının Penceresi*" yayındaydı.

Kadının Penceresi'nin yayın amaçları arasında, "Kadınların fikri birikimlerini aktarmaya zemin oluşturmak", "Kadınlara erkeklerin farklı olduğunu ve eşit olmadığını temel alarak, zaman

1. Bkz. Cynthia Enloe, *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset*, çev. Berna Kurt, Ece Aydın, İstanbul: Çitlembik, 2003, s.167.

zaman bu eşitsizliği, ezilmişliği sergilemek; ama asıl olarak bu eşitsizliği tek tek ya da gruplar halinde yıkmaya çalışanların yaptıklarını aktarmak" sıralanıyordu. Yine de, *Kadının Penceresi* tek bir kişinin, Filiz Koçali'nin yoğun çabasıyla hazırlanıyordu ve "dergi" çizgisine daha yakındı.

bianet'in "kadın odaklı habercilik" alanındaki yolculuğu işte böyle, biraz sezgilerimizle, biraz deneyimlerimiz, biraz da merak, öfke ve heyecanlarımızla başladı. Ama biz bu yolculuktan önce yola hangi koşullarda çıktığımızı hatırlamalıyız belki de...

Türkiye'de ve yaygın-medyada kadın

Dünyada ve Türkiye'de insan haklarına ilişkin belgelerin hemen hepsinde, asgari liberal bir önkabul olarak kadın-erkek eşitliği temel ilke olarak yer alsa da, söz konusu eşitliğe ulaşabildiğimizi söylemek mümkün görünmüyor. TBMM kayıtlarına göre, 2002 yılında TBMM'de toplam milletvekili sayısı 550; erkek vekillerin sayısı 526, kadınlarınki 24'tü. Erkeklerin Meclis'te temsil oranı yüzde 95,6 iken, kadınlarınki yüzde 4,4'tü. Ve ne yazık ki bu, Türkiye tarihinde kadınların Meclis'te ilk kez temsil edildikleri 1935 yılından sonraki en yüksek ikinci orandı. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerine göre, 2000 yılında her yüz erkeğe düşen kadın sayısı 98 iken, her yüz erkeğe karşılık 309 kadın okuryazar değildi; her yüz erkeğe karşılık okuryazar olan kadınların sayısı ise 84'tü.

Kadınların dezavantajlı konumlarını sürdürdükleri bir başka alan da, istihdam ve işgücüne katılım. Yine DİE verilerine göre, 2000 yılında toplam nüfusun işgücüne katılım oranı yüzde 55,2 iken, işsizlik oranı yüzde 8,9'du. Buna karşın, kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 39,6; işsizlik oranı yüzde 7,2; erkeklerin işgücüne katılım oranı yüzde 70,6, işsizlik oranı ise yüzde 9,9'du.

2000 yılında, ücretli çalışan her yüz erkeğe karşılık yalnızca 25 kadın ücretli çalışabilirken, işveren konumundaki her yüz erkeğe karşılık 14 kadın, kendi işini yapan her yüz erkeğe karşılık da 12 kadın sayılabiliyordu. Aynı yıl ücretsiz aile işçisi olarak çalışan her yüz erkeğe karşılık 284 kadın bulunuyordu.

Tüm bu veriler de gösteriyor ki, Türkiye'de kadınlar, eşitlik yolunda gösterilen tüm çabalara rağmen, dezavantajlı gruplar arasında yer almayı sürdürüyor.

Gerçi yaygın-medyada yer alan haberlere baktığımızda, kadınların diğer dezavantajlı gruplar arasında en çok "görünen" olduğunu biliyoruz. Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mine Gencil Bek'in Ocak-Ekim 2005 tarihlerinde dört ulusal gazetede yayımlanan haberleri baz alarak gerçekleştirdiği "Medya ve Toplumsal Katılım" konulu araştırmaya göre, dezavantajlı toplumsal grupların haberlerde yer alma oranları "kadınlar", "cinsel tercihi farklı olanlar", "çocuklar", "engelliler", "kültürel gruplar/azınlıklar" diye sıralanıyor.² Ancak Mine Gencil Bek, araştırma verilerini değerlendirirken, kadının görünürlüğünün görece çokluğunun medyanın kadınlara yönelik duyarlı bir yayıncılık içinde olduğu şeklinde yorumlanmaması gerektiğini vurguluyor. Bek'e göre, sonuçları değerlendirirken öncelikle haberlere konu olan kadınların kimliklerini ve nasıl temsil edildiklerini incelememiz gerekiyor.

Gerçekten de, kadınlara ilişkin haberlerdeki bu görece fazlalık, kadınların ikincil konumlarını dönüştürücü bir toplumsal hareketlenmeye işaret etmiyor. Üstelik bu haberler genellikle, kadınların seslerine, sözlerine, eleştirisi, talep ve önerilerine de yer vermiyor. Dikkatli bir bakışla, kadınların haberlerde anne ve eş gibi geleneksel roller içinde cinsiyetsizleştirilerek; aldatılan, te-

2. Araştırma sonuçları için bkz. Mine Gencil Bek, *Medya ve Toplumsal Katılım Araştırması İçerik Analizi Sonuçları*, Mart 2006 (www.britishcouncil.org.tr).

cavüze uğrayan, namus adına öldürülen veya intihar eden kurban rolüyle şiddet eyleminin hedefi olarak; ya da bedenleri, cinsellikleri ile bir arzu nesnesine dönüştürülerek sunulduğunu görüyoruz. Buna göre, kadınlar medyada hem cinselliklerinin dışında önemli bir değelendirmeye tâbi tutulmuyorlar, hem de cinselliklerini kendi tanımladıkları haliyle kimliklerinin olağan bir parçası halinde taşıyarak var olamıyorlar.³

Medyanın verili kalıplarından birisine sığmaya zorlanarak "kişisizleştirilen" kadınlar, siyaset, ekonomi, spor gibi "erkekler için" sayılan alanlarda ise "yok sayılıyorlar". Kadın haberleri bir "yan alan" olarak görülüyor; kadınlar kendilerine "ciddi konular" ve "ciddi adamlar" arasında bir türlü yer bulamıyorlar.

Geleneksel habercilik anlayışında kadınlar, haberin odağına yerleşemiyor, çünkü bu yaklaşıma göre haberler, kadınların katılmadığı savaşları, üyesi olmadıkları parlamentoları ve sahibi olmadıkları işyerlerini ele alıyor.

Oysa kadınların bu alanlardaki görünmezlikleri, "yokluklarından" ya da kayıtsızlıklarından değil, kadın kanaat önderlerinin, işveren ve çalışanların, siyasetçi ve seçmenlerin "erkek bakışlı" gazetecilerce bir türlü "görülmemelerinden" kaynaklanıyor. Aslında kadınların böyle medya aracılığıyla ya da geleneksel habercilik anlayışı içerisinde görece olarak yok sayılması, hayatın ve gelişmelerin yanlış/eksik değerlendirilmesine, medyanın bilgilendirme işlevini gerektiği gibi yerine getirememesine neden oluyor.

3. Ayşe Saktanber de, *Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar* adlı kitapta yer alan "Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakâr Anne" başlıklı makalesinde medyada erkek egemen söylemlerle tanımlanan cinselliğinin kadını "seyirlik bir cinsel haz nesnesine" dönüştürdüğüne dikkat çekiyor: "Kadınlar medyanın çeşitli alanlarında kendi seyredilişlerini seyrederek, bir yandan da onlardan talep edilen 'ideal' kadının ne olduğu gösterilir ve onlara 'kendini basın yayın alanında çalışan pek çok kadının da kurulmasına aracılık ettiği bu söylem, talep dışı kalmak istemeyen kadınlarca da benimsenerek, kemikleşip yaygınlaşır" diyor. Şirin Tekeli (haz.), İstanbul: İletişim, 1995.

Oysa bizler içinde bulunduğumuz habercilik pratiklerinin bir kadın olarak sorgulamadan edemediğimiz boyutlarının farkına vararak bakmaya başladığımızdan beri, kadınları ve kadınların dönüştürücü gücünü daha net görmeye başladık. "Kadını gören gözler"e sahip olmak için elbetteki de önce kadınları toplumsal değişimin öznelere olarak kabul eden yeni bir bakış açısı geliştirmek gerekiyordu ve bu noktada feminist düşünce ve hareketlerin katkısı çok önemliydi.

Artık "Erkek egemen söylemin ve kadına yönelik şiddetin medya eliyle yeniden üretildiğini" sık sık söyleyebiliyoruz. Biliyoruz ki medya, kullandığı cinsiyetçi dil ve görsel malzemelerle, özel hayatı teşhir ederek (Gencel Bek, 2006), cinsel suçlara ve şiddete maruz kalan kadını cinsiyetçi önkabullerle yargılayarak, kadınları mağdur eden suçları magazinleştirip erotik görsel malzemelere dönüştürerek kadınlara yönelik önemli hak ihlallerinde bulunuyor.⁴

***bianet*'in kadın odaklı haberciliği**

İşte tam da bu yukarıda saydığım nedenlerle bizler, *bianet*'te "kadın odaklı habercilik" yaparken sadece hak ihlallerini haberleştirmeyi amaçlamadık, bir yandan bütün konulara kadın bakış açısından yaklaşarak haber yaparken, diğer yandan haberimizin konusu ne olursa olsun insan, kadın, çocuk vb. hakları ihlallerinde bulunmamayı da gözettilik.

Kullandığımız dili, kurguyu ve haberlere yaklaşımımızı yeniden, yeniden sorguladık. "Kadın odaklı habercilik" yapmaya soyunduğumuza göre, öncelikle "medyanın kadına karşı ayrımcı, onu ikincil statüde ve erkeğe tâbi olarak kuran söylemine" karşı bir farkındalık geliştirmeye çalıştık.⁵

4. Bkz. Sevdâ Alankuş, "Haberin Kendisi Kadın Hakları İhlalçisi", *bianet*, 16.9.2005.

5. Medya İzleme Grubu (MEDİZ)

Böylece bir yanıyla çok yeni, bir yanıyla *bianet* kurulduğundan beri kendi kendini geliştiren, dilini ve anlatısını arayıp bulmaya çalışan bir habercilik anlayışı sayfalarımıza yansdı. Böylelikle kadınlarla ilgili hak ihlalleriyle ilgili olsun ya da olmasın ele aldığımız tüm haberlerde kadınları merkeze almaya, aterkil anlatıyı yerinden eden yeni bir dil oluşturmaya, kadınları kaynak gösterip referans almaya özellikle özen gösterdiğimiz bir süreç başladı. Bu dönemi ben kendi adıma gerçek bir öğrenme süreci olarak değerlendiriyorum.⁶

Haber konularımız, kaynaklarımız, referanslarımız bir yana, gündem toplantılarımızın içeriği ve toplantılarda kullandığımız dil bile günden güne değişiyordu. Bu arada, kendimizi ve hayatı dönüştürmekten söz etmişken, editöryal masadaki erkek arkadaşlarımızın sürece katkılarını da hatırlamak gerekiyor tabii... Bazen çok yerinde müdahalelerle, bazen de "işte sorun tam da bu" dedirten tartışmalara vesile olarak...

Kimi kez "adam gibi" derken yakaladık kendimizi, kimi kez "çalışan anneler" diyen bir erkek arkadaşımızı "ev dışında çalışan anneler" diye düzeltirken... "Devlet adamı", "oğlan çocuğu", "centilmenlik anlaşması" tamlamalarını tartışmalarımızla birlikte anımsıyorum şimdi... Gerçek bir öğrenme süreciydi bu ve bizimle beraber "*bianet* erkekleri" de öğreniyor, değişiyorlardı. Bu etkileşim, "kadın odaklı hak haberciliği" yapma iddiasındaki kadınlar olarak bizlerin kadın bakış açısının öznellik yanılığında kaybolmamızı da engelledi sanırım...

2002 yılında kadınların "kota" ve "pozitif ayrımcılık" talepleri sayfalarımızda en sık yer bulan haber konularındandı. Siyasette kadının konumunu/sorunlarını, kadınlara yönelik ayrımcı

6. Süreçten söz ederken geçmişimizi yok saymamak gerektiğini bir kez daha hatırlatım. Elbetteki *BİA² Projesi*'nin başladığı 2003 yılının Kasım ayına kadar yerleşmiş bir "*Bia dil*" ve "*Bia kültürü*" vardı ve elbette ki kadınlara dair haberler o günlere değin pek çok kez sayfalarımızda yer almıştı.

uygulamaları ve parti programlarında kadınlara ilişkin düzenlemeleri ele aldık.

Haberlerimizde kadın adayların seslerine ve sözlerine yer verirken, farklı görüşlerdeki kadınların her birine eşit mesafede durmaya da özen gösteriyorduk. Örneğin türban tartışmaları sırasında, kadınlara yönelik ayrımcılığı vurgularken, *farklı kadınlara farklı kadınlık hallerine ilişkin tartışmalarını* da taşıdık sayfalarımıza.

Bu arada vurgulamak gerekir ki, kadın siyasetçileri sadece "kadın ve siyaset" konulu haberlerde aramamayı, gündemimize aldığımız her haberde "kadınların varlığını hatırlamayı" ilke edinmiştik. Ancak daha önce hazırladığımız bütün bu haberlere karşın şimdi işler biraz daha değişiyor, "gündemimizi", "amaçlarımızı" ve "önceliklerimizi" kadınlardan yana tanımlıyorduk.

Kişisel öğrenme sürecim açısından söylersem yaptığımız her haber benim için yeni tanışıklıklar ve "dert edilmesi" gereken yeni konular demektir. Yani, yeni haberler... O dönemde tanıştığım kadınların hemen hepsinden çok değerli bilgilerin yanı sıra "kadından yana" ve "kadına dair" bakmayı da öğrendim. Bu konuda bulabildiğim her dokümanı okumaya, ulusal ve uluslararası belgelerde kadınları ilgilendiren düzenlemelerden haberdar olmaya çalıştım. Ayrıca yasal düzenlemeler, yargı kararları, süren davalar, kadınların talepleri, eleştirileri, önerileri ve beklentilerini yakından takip ettim.

Bu cümlelerin hemen arkasından, "hayatta hiçbir şey yoktur ki, kadınları etkilemesin" sözünü bir kez daha hatırlatmak istiyorum: Uluslararası Para Fonu'na ilişkin haberler de, Dünya Ekonomik Forumu da, ABD'nin Irak'a müdahalesi de diğer tüm gelişmeler gibi ve elbette ki, kadınları etkiliyor, ilgilendiriyordu.

Dört ana eksen

Kabaca bir yaklaşımla, haberlerimizi dört ana eksen çerçevesinde geliştirdiğimizi söylemek de sanırım yanlış olmaz:

1. Kadına yönelik hak ihlallerinin takibi, haberleştirilmesi.
2. Kadınları ilgilendiren ulusal/uluslararası düzenlemelerin haberleştirilmesi, kadınların taleplerinin, eleştiri ve önerilerinin gündemde tutulması.
3. Gündemi belirleyen olayların "kadın bakış açısıyla", "kadınlar nerede?" ve "kadınlar ne diyor?" sorularına da yanıt arayarak değerlendirilmesi.
4. Kadın kuruluşlarının faaliyetlerinin izlenmesi.

BİA² Projesi'nin başlamasından sonra, ele aldığımız haber konuları da bu dört ana eksene işaret ediyor. 2004 yılında hazırladığımız haberler, Türkiye ve dünyada kadın hareketi gündemiyle paralellik gösteriyor:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) İzmirli Avukat Ayten Tekeli'nin sadece evlenmeden önceki soyadını taşımasına izin verilmemesinin "özel yaşama aykırı" ve "ayrımcılık" olduğu iddiasını kabul etmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun "namus" suçlarına ilişkin devletin sorumluluğuna dikkat çeken kararları; Türkiye'deki kadın örgütlerinin Avrupa Kadın Lobisi'ne kabul edilmesi, ilka anda akla gelenlerden. Ayrıca, kadınların çalışma hayatında ayrımcılığa karşı verdiği mücadele, Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) kadınlar lehine yapılan düzenlemeler, Belediye Kanunu ile nüfusu 50 bini geçen yerel yönetimlere sığınak açma zorunluluğu getirilmesi de haberlerimize konu olan gelişmelerden.

"Kadın odaklı habercilik"ten söz ederken, "kadın gazetecileri" de unutmadık elbette. "Erkek Hürriyet'in Kadın Düşmanlığı" haberimizde (*bianet*, 12.12.2003) bir kadın muhabirin haber ânın-

da çekilmiş, iç çamaşırını gösteren fotoğraftan yola çıkıp, kadınlara medya çalışanı kadınların durumunu sorduk. "Kadın Gazeteciler 'Tavan'ı Kırıyor" haberimizde (*bianet*, 04.08.2004), bir kadının medyada karar mekanizmasında yer almasının güçlüklerine değindik.

2005'te sıkça ele aldığımız konular da kadın hareketinin gündeminden uzak değildi... "Pozitif ayrımcılık", "zina", "bekâret kontrolleri" ve "kadınların siyasete eşit katılımı" gündemimizden hiç düşmeyen haber konuları oldular. Devlet Su İşleri, Devlet Hava Meydanları ve Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüklerine iş başvurusu yapmak için "erkek olmak" koşulu aranmasına karşı çıkan kadınları haber yaptık. Ardından, bu koşulun kadınların mücadelesi sonucu kaldırıldığını haberleştirdik.

Yasal düzenleme ve uygulamaları haberleştirirken, yerel kadın örgütlerinin seslerine kulak vermekten de hiç geri durmadık elbette. Samsun Belediyesi zabıta ekiplerinin "oturuşlarını uygun bulmadıkları" gençlere müdahalesine karşı çıkan kadınlara da yer verdik sayfalarımızda; Van, Diyarbakır, Denizli, Çanakkale, Adana, Mersin, Bursa, İzmir ve Samsun'dan gelen kadınların Ankara sokaklarındaki yürüyüşlerine de...

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu da, Kadının Sosyal Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat Yasası da önemli haber konularımızdandı. Haberlerimizi hep "umutlu" bir dille kurgulamaya özen gösterdik; kadınları güçsüz/çaresiz göstermekten kaçındık; "fikri takip"ten hiç vazgeçmedik; kadınların dikkat çektiği olanak ve risklere de dikkat çektik.

Hürriyet'te gündem olmak

Gündemi belirleyen olayları "kadın bakış açısıyla", "kadınlar nerede?" ve "kadınlar ne diyor?" sorularına yanıt arayarak de-

ğerlendirmek, *bianet*'te yaptığımız işin çok önemsedığımız bir yanıydı. Bu sorular, daha önce çok da sık karşılaşmadığımız bir habercilik anlayışının ürünüydü. Yeni bir düşünce tarzı, yeni sorular ve yeni yanıtlar demektir... Hem bizim hem de okurlarımız için...

BİA² Projesi'nin ilk yılında, Türkiye'de ve dünyada merakla izlenen iki konu Kıbrıs müzakereleri ve NATO zirvesiydi. Her ikisi de adları hiç anılmadığı halde kadınları ilgilendiriyor, etkiliyordu. Üstelik yeterince görünür olmasalar da "kadınlar" oradaydı... *bianet* işte bu kadınları, kadınlık hallerini ele aldı...

2004'ün Nisan ayında gündemde Kıbrıs müzakereleri, Annan Planı ve Referandum vardı. "Erkek" siyasetçiler müzakereleri sürdürüp kararlara imza atarken, her iki toplumdan kadınlar da boş durmuyorlardı. 14 Nisan'da "*Bu Memleket Bizim*" Platformu Lefkoşa'da "Referanduma Evet" mitingi düzenledi. Miting Türkiye ve dünya gündeminde geniş yer buldu. Ancak haberlerin pek çoğunda erkekler sözleri, kadınlarsa yüzleri ile yer bulabiliyordu. Yani haberin metni erkeklerden, görselliği ise kadınlardan... Oysa kadınlar, "iki toplumun ortak dilini kurmak" ve "hep birlikte barış içinde yaşamak" için sokaklardaydı. Biz de sayfamızda onlara yer verdik. İstanbul'dan rasgele çevirdiğimiz telefonlara çıkan kadınların hemen hepsi mitinge katılmışlardı ve sorularımızı yanıtlamaya isteklilerdi. Yaşadıkları, düşündükleri, yaptıkları ve anlatacakları pek çoktu. Ortaya, "Barış Bize Yakın, Düşmanlık Liderlere" başlıklı haberimiz çıktı (*bianet*, 14.4.2004).

Haziran ayı, NATO zirvesi ve ABD Başkanı Bush'un İstanbul ziyaretiyle ilişkin tartışmalarla geçti. *bianet* zirveyi ve zirveye ilişkin tüm gelişmeleri izledi. Ancak yaptığı başka bir şey daha vardı, "kadınlara dair sorular sormak". Böylece diğer "NATO zirvesi" haberlerinin yanı sıra "NATO'yu da Karşıtlarını da Yöneten-

ler Erkek" (29.06.2004) ve "NATO'nun Kadınları Birer Kraliçe" (29.06.2004) başlıklı haberlerimizi hazırladık.

İlk haberimizde "Zirvede tek kadın vardı, NATO karşıtı mitingde de sadece erkekler konuştu. Zirvede kadınlar eş durumundan konu oldu, NATO karşıtı kadınlar da meydanlara çıktıkları halde kürsüde yer almadılar" diyor ve sorularımızı feministlere yöneltiyorduk.

İkinci haberimiz ise, NATO üyesi devletlerin kadın başkanlarını tanıtırken, hükümet başkanları ve sivil yöneticiler arasında ve askeri kumanda yapısında hiç kadın bulunmadığına dikkat çekiyordu.

Bütün bu haberleri büyük bir keyifle hazırladık, sonuçlarından da hep çok mutlu olduk. Hayır, aslında her zaman değil... Yaptığımız onlarca güzel, keyifli ve mutluluk veren işin yanı sıra bir haber de var ki, aradan geçen yıllara rağmen hatırladıkça hem utanıyor hem de gülümsemekten kendimi alamıyorum. Üstelik bu haberle Türkiye'nin "en büyük" gazetesinde neredeyse tam sayfa yer bulmayı da başardım!

BİA² Projesi'nin resmen başladığı günlerin önemli gündem maddelerinden biri de 28 Mart Yerel Seçimleri idi. Seçim sürecini kadınların etkinliği ve hakları açısından değerlendirerek izledik. 30 Mart 2004'te ilk haberimiz "3.234 Başkandan Yalnızca 24'ü Kadın" (*bianet*, 30.04.2004) başlıktı. Haberi tüm seçim ve sonuç listelerini tek tek tarayarak, saatler süren bir çalışmanın sonunda hazırlamıştım. Türkiye genelindeki belediye başkanlarının isimlerinden kadın başkanların sayısına ve kadınların yerel yönetimlerdeki temsil oranına ulaşıyordum.

Ertesi gün hayatımızdan çok memnunduk. "Türkiye'nin en büyük gazetesi *Hürriyet*", haberimizi üstelik kaynağını da göstere-

rek değerlendirmişti. Mutluyduk, biraz da gururlu... Ancak ne yazık ki, mutluluğum da gururum da kısa sürdü. Yalnızca 24 saat... 1 Nisan'da *Hürriyet*'in haberinden ortaya çıkan şeydu ki, benim "kadın" belediye başkanlarımdan 10'u aslında "Tansu", "Canan" gibi genellikle kadınların kullandığı isimlere sahip olan erkeklermiş. Tahmin edileceği gibi, o günkü gündem toplantımız uzun sürdü. Belediye başkanlarının cinsiyet ve kimliklerini yalnızca isimlerinden hareketle saptamam ve ikinci bir doğrulama işleminden geçirmiş olmamam çok tatsız sonuçlara yol açmıştı.

O günkü işim, çok zordu... Belediye başkanlarını tek tek arayıp özür diliyor ve onlara "kadın sanılma"nın nasıl bir duygu olduğunu soruyordum. Utanç içinde başladığım görüşmeleri gülümseyerek tamamladım ve "Başkanlar Esas Kadın Yokluğundan Şikâyetçi" (*bianet*, 01.04.2004) başlıklı haberi hazırladım.

Ortaya çıkan şeydu ki, aceleciliğim önemli bir hataya neden olmuştu ama, *bianet*'te yaptığımız işin neden bu kadar anlamlı olduğu da bir kez daha anlaşılıyordu: *Hürriyet* gazetesi için "kadınların siyasetten dışlanmışlığı" değil "erkeklerin kadın sanılmaktan duydukları öfke" haber değeri taşıyordu. Bizse doğru yoldaydık ve yolumuz çok uzundu...

Bugün *bianet*, yedinci yayın yılında. Üç yılı aşkın bir süredir "kadın odaklı hak haberciliği" yapıyor. Ben, bir süredir *bianet*'e biraz daha "uzaktan" bakıyorum ama, *bianet*'in ve *bianet*'e katkıda bulunan herkesin benzersiz ve yeni bir habercilik anlayışını oluşturduklarını düşünüyorum: Medyanın ataerkil doğasına meydan okuyan, kadın odaklı, dilli ve kaynaklı bir habercilik anlayışını...

ALTERNATİF KADIN MEDYASI ÖRNEĞİ: *PAZARTESİ* DERGİSİ

Beyhan Demir

Kadın tarihinden kısa notlar...

Pazartesi dergisinden bahsetmek için öncelikle Osmanlı'dan bu yana süregelen kadın dergiciliğine, kadınların bu topraklarda en küçük hakları için bile nasıl mücadele ettiklerine dair birkaç örnek vermek istiyorum. Kadınların kendi tarihlerini, kadın bakış açısıyla yazmaya başlamaları, epey eskiye, 1880'li yıllara rastlıyor çünkü. 1880'li yıllarda gazetelerde ilk kez kadın köşeleri açılmış, otuza yakın kadın dergisi yayın hayatına başlamıştı. 1895–1908 yılları arasında çıkan *Hanımlara Mahsus Gazete* kadınlar için bir bilgi ağı oluşturmayı amaçlamış, *Kadınlar Dünyası* ise, bugünden baktığımızda feminizme yakın düşünceleri yoğun olarak işlemişti.

Osmanlı döneminde örgütlenen 50 grevin 9'u kadınların çalıştığı işkollarında gerçekleşmiş, 50 kadın işçi dönemin önemli sendikal mücadele örneklerinden biri olan Feshane grevinde yürütücü ve örgütleyici olarak görev almıştır. 1908 yılında başlayan anayasal dönemde kadın hareketi de hız ve yoğunluk kazanmış, ancak bu hareket siyasi bir boyut kazanmamış, temel

argümanlar daha ziyade kadınların sosyal hayata katılmaları ve aile hayatının düzenlenmesi talepleri çerçevesinde oluşmuştur. Kadınların siyasal haklar için örgütlenmeye başlamaları 1920'li yıllara rastlamıştır. Cumhuriyetle birlikte kadınlar yurttaş olma hakkını elde etmiş ancak *Kadınlar Halk Fırkası* kurma girişiminin önu kesilmiştir. Hatta 1935 yılında *Türk Kadınlar Birliği* adlı örgüt, "Türk kadınlarının artık erkeklerle eşit haklara sahip olduğu ve dolayısıyla da böyle bir örgüte gerek kalmadığı," gerekçesiyle kapatılmıştır (Çakır, 1998).

1980'li yıllara gelindiğinde, kadınlar mahrem kabul edilen birçok konuyu kamuoyunun gündemine sokmaya başlamış, cinsellik söze dökülmüş, "özel hayat" denen alan ilk kez bir kamu meselesi olarak tanımlanmıştır. Eğitimli ve Batı kaynaklı yayımları okuyarak feminizme ulaşma imkânı bulan kadınlar bu yıllarda seslerini iyice yükseltmeye başlamıştır. 1984 yılında *Kadın Çevresi* kurulmuş, 1987 yılında dayağa karşı kampanya ve '80 sonrasında ilk mitingini kadınlar tertip etmişlerdir.

Bu girişimler, Türkiye'de feminist bir siyasetin gelişimini sağlamış, politik olmadığı düşünülen "özel alanın politik olduğu"nun kabulü ve kadınlarla erkekler arasındaki ezme-ezilme ilişkisinin tespiti politik bir çalkalanmaya sebebiyet vermiştir. *Kadınca*, *Kim* gibi dergiler çıkmış, kadın sorunları tartışılmaya başlamıştır. Böylelikle 1980 sonrasında kadınlar eşit haklar mücadelesini ileriye taşımış, kendini ve erkek egemenliğini tahlil etme ve buna karşı mücadele etme deneyimlerini de oluşturmaya başlamışlardır.

1990'lara gelindiğinde ise feminizm artık her çevrenin küçümse de dikkate aldığı, üzerine tartışılan bir ideoloji olmuştur (Düzkan, 2005). *Pazartesi* dergisi 1995 yılının Mart ayında 1980 sonrası kadın hareketi içerisinde yer almış bir grubun yaklaşık iki yıl boyunca tartıştığı bir sürecin sonunda çıkma-

ya başlamıştır. *Pazartesi* dergisi, bütün bu tarihin üzerine, görünür kılmaya çalışılan kadın sorununun tanımlanmasıyla birlikte, artık bu sorunun ortadan kalkması için mücadele etmenin araçlarının tartışıldığı bir zeminde çıkarılmaya başlamıştır. Dolayısıyla *Pazartesi*, daima mesaj kaygısı taşımış, kadınları patriarkaya karşı örgütlenmeye çağırmakta bir beis görmemiştir.

Ancak 1995'in Mart ayında tanıtım sayısı çıkararak yayın hayatına başlayan dergi, 2002 Mart ayında maddi sebeplerle geçici olarak yayın hayatına ara vermek zorunda kalmıştır. 2003 Kasım ayında yeniden yayın hayatına başlayan dergi 2005 Mart sayısı ile 100. sayısını ve 10. yılını kutlamıştır

Nasıl bir *Pazartesi*?

Gündemi takip eden, bu gündemi feminist bakış açısıyla analiz edip yorumlayan, örtük bir şekilde popüler kültür içinde yenden üretilen erkek egemenliğinin farkına varılmasını sağlamaya çalışan bir *Pazartesi* hedefi çok önemliydi. *Pazartesi*, popüler kültürün sadece tüketilebilir değil, eleştirilebilir bir şey olduğunu gösterdi. Bunun örneklerini gerçekleştirdi. Ve sonrasında büyük basında da çokça yapılan bir şey oldu bu (Düzkan, 2005).

Pazartesi, kadın haberciliği yaparken geleneksel rollerin sorgulanabileceğine örnek olmaya çalıştı. Kadınların ev işini ve çocuk bakımını erkeklerden "doğal" olarak daha iyi yapabileceğinin, erkeklerin daha iyi doktor, mühendis olmalarının birer "mit" olduğunu tüm haberlerinin içinde işledi. Geleneksel olanın, "doğal" ve "normal" kabul edilenin reddi *Pazartesi*'nin en önemli politik duruşunu oluşturdu.

Louis Althusser (2002), ideolojinin en yaygın ve görünmez biçiminin "çağırma" ya da "seslenme" yoluyla işlediğini söyler. Kendimizi seslenen olarak gördüğümüzde ve bu iletişime (ses'e) yanıt verdiğimizde kendi ideolojik, toplumsal inşamıza

katılmış oluruz biz de. *Pazartesi*, kadınlara seslenirken, bu ideolojik inşanın tersyüz edilebileceği vurgusunu ihmal etmedi. Bunu bir ideolojik savaş olarak kabul etmek ve bize yüklenen kadınlık rollerinin değişebilir ve doğuştan olmadığını söylemek *Pazartesi*'nin en önemli işlevi oldu.

Bir diğer önemli vurgu ise *Pazartesi*'de kadın meselesinin herkesin meselesi olmadığı, her meselenin kadınların meselesi olduğu üzerinden habercilik yapılmasıydı (Düzkan, 2005). Böylelikle *Pazartesi* dergisi, kadınların, yaşanan her şeye, her politik gelişmeye dair söyleyecek sözlerinin olduğunu gösterdi. Avrupa Birliği'nden, tüp bebek yöntemine, F Tipi cezaevlerinden sağlık sorunlarına dek, bütün konularda kadınlara teybini uzatarak, bütün uzmanlık alanlarında sadece erkeklere görüş soran erkek egemen medyayı sorguladı ve bu durumu tersine çevirmeye çalıştı.

Bir başka önemli nokta, o zamana dek birçok kadın dergisi –ki bu durum hâlâ sürüyor– kadınlara selülitlerinden nasıl kurtulacaklarını, göğüslerini nasıl daha büyük/küçük gösterebileceklerini, erkekleri nasıl baştan çıkaracaklarının yollarını gösterirken, *Pazartesi*'nin kadınlara neden göğüsleriyle bu kadar sorunlu olduklarını, neden kalçalarını kapatmak zorunda olduklarını sorgulatmaya çalışmasıydı. Bu çok önemli bir fark ve *Pazartesi* kadınlara yüklenen rollerin patriarkadan kaynaklandığını, kadınlık ve erkeklik durumunun tersyüz edilmesini gerektiğini göstermeye çalışıyor.

***Pazartesi*'de neler var?**

Pazartesi, kadınlara akıl vermekten, deneyim paylaşmaktan imtina etmedi. Bazen haber başlığında taleplerini vurguladı, sığınmaevini istedi. Bazen kadınlara yol gösterdi. Kadınların yapmadığı, yapamayacağı söylenen birçok konuda örnekler buldu, açığa

çıkarttı. Erkek mesleği olarak bilinen birçok meslekte başarılı olmuş kadınlara yer verdi. Alanında başarılı olmuş kadınları tanıtarak kadınlara moral verdi ve motivasyonu sağladı.

Mizah gibi kadınların sürekli aşağılandığı, erkeklerin tekelinde olan bir alana el atarak kadınların kimseyi aşağılamadan mizah yapabileceklerini, komik olabileceklerini gösterdi.

Toplumun bütün "ötekileri" (Eşcinseller, Kürtler, Ermeniler, sakatlar, türbanlı kadınlar) *Pazartesi*'nde ötekileştirilmeden problemleri, sıkıntıları, başarılarıyla yer aldılar. *Pazartesi* Kürt kadınlarının yaşadığı çifte ezilmeyi dergide sürekli yansıtmaya çalıştı ve bu noktada taraf olmaktan çekinmedi. Dibimizde yaşanan savaşa karşı çıktı, tavrını açıkça dile getirdi. Ezilen ulusların kadınlarıyla dayanışma içinde oldu. Bu nedenle son üç yılındaki her sayısında bir yazıyı sembolik olarak Kürtçe yayımladı.

Pazartesi dergisi yayın hayatına Güneş K.'nin Alp Buğdaycı ve Metin Kaçan tarafından tecavüze uğradığı haberini kapağa taşıyarak ve Güneş K.'nin konuştuğu tek dergi olma unvanıyla başladı (Nisan 1995, sayı: 1). Bu haber, kadın haberciliği açısından önemli bir örnek oldu ve *Pazartesi* haber yapma tarzıyla ilk sayısından itibaren "büyük medyaya" da örnek oldu. Çünkü bu yayını ile dergi, Güneş K.'nin fotoğrafını yayımlamayı kadınla yönelik erkek şiddeti haberlerinde kadınların değil, suçu işleyenlerin teşhir edilmesi gerekliliğini pratikte de hayata geçirmiş oldu. *Pazartesi*'nin haber yapma tarzında kadınlar asla ve asla sadece mağdur olma kimlikleriyle yer almadılar. *Pazartesi*, kadınların her konuda (annelik, aşk, aldatılma, şiddet, taciz, tecavüz, vajinismus vs.) hem yalnız olmadıklarını gördükleri, hem de moral bulacakları başka kadın modelleriyle tanıştıkları bir mecra olurken aynı zamanda da o ayın politik meselelerinden, sinema, müzik, tiyatro, edebiyat haberlerinden haberdar oldukları bir ajanda olma özelliğini hiç bozmadı.

Kadınların buldukları her alanda yaşadıklarını ideolojik olarak ele aldı *Pazartesi*. "Sol Kadına Ne Vaat Ediyor?" başlığıyla üç sayı sürdürdüğü dosyasında sosyalist örgütlerdeki kadınlarla kadınların kurtuluşu üzerine tartıştı (Mayıs, Haziran, Temmuz 2004, sayı: 90, 91,92).

Kadınlar için en yasak alanlardan birine cinsellik alanına çekinmeden daldı. Kadınların haz alma hakları, kadınların cinsel problemleri, kadınların cinsellikleriyle ilgili talepleri, eşcinsel kadınları, fantezilerimizi yazarak devletin de gözüne battı. Klitoris konusunu kapağına taşıyarak, bu konunun bir tabu olmasına her zaman karşı çıktığını bir kez daha söyledi. Klitoris kapaklı sayıdan dolayı birçok gazetede ve internet sitesinde *Pazartesi*'den alıntı yapılarak kadın cinselliği tartışıldı (Temmuz, Ağustos 2005, sayı: 104). "Ayıp Köşe" isimli köşede okurlarından gelen fantezileri yayımladığı için iki kez toplatma cezası aldı. Ayıp Köşe sebebiyle yargılanan *Pazartesi*, Burdur Cezaevi'ndeki operasyonla ilgili yaptığı haberiyle de DGM'de yargılandı. Kimi zaman 19 Aralık operasyonunu, kimi zaman *Elit Model Look* baskını yapan dergi ekibiyle birlikte "kendini" kapağına taşıdı. Bazen öfkesini kapakta gösterdi. 15 yaşındaki R.G.'nin çok gezmesi gerekçesiyle abileri tarafından burnunun kesilmesine karşı kapağından "Burnunuzdan getireceğiz" çılgınlığını yükseltti (Mayıs 2005, sayı: 105).

Birçok kadının ilk kez yazdığı dergi...

Ünlüleri de oldu *Pazartesi*'nin. Ramize Erer, Feyhan Güver, Semra Can, Ayşen Baloğlu, Gülay Batur gibi kadın çizerler uzun süre *Pazartesi*'de çizgileriyle yer aldılar. Perihan Mağden, Berrin Karakaş, Ayşe Düzkan gibi yazarları oldu. Birçok kadının hayatında ilk kez bilgisayar klavyesine dokunduğu, ilk kez yazı yazdığı, ilk kez haber yaptığı, gazeteciliği öğrendiği bir gaze-

tecilik okulu oldu aynı zamanda *Pazartesi*. Nevin Cerav, *Pazartesi*'de başladığı gazetecilik hayatında, *Fatma Ülkü Kendini Neden Astı* başlıklı haberiyle Metin Göktepe Jüri Özel Ödülü'nü aldı (Eylül 1998, sayı: 42).

Yaptığı haberlerle, yazılan yazılarıyla "büyük basın" bakmadan geçemeyeceği bir dergi oldu hep. Kadınlarla ilgili herhangi bir meselede *Pazartesi* bürosu arandı hep, görüşü soruldu, kaynak gösterilen, alıntı yapılan bir dergi oldu. "Feministler bu konuya ne diyor?" sorusunun cevabının arandığı adres oldu.

Geçirdiği on bir yıl boyunca kadınların yazı yazdıkları, dağıtım yaptıkları, çay demledikleri, kadın hareketiyle bağ kurdukları, örgütlenme aracı olarak yararlandıkları bir yer oldu dergi ve dergi bürosu. Okurlarıyla yazarları arasında hiyerarşi kurmayarak derginin her okurunun aynı zamanda derginin yazarı olabileceğini gösterdi ve kadınların buldukları alanda kâğıda dökmek istedikleri her şeye sayfalarında yer verdi.

Hukuk ve sağlık koşeleri hazırladı dönem dönem. Kadınların sorularının/sorunlarının yanıtlandığı/çözülmeye çalışıldığı, panosunda ev arayanlara ev, işsiz olanlara iş bulunmaya çalışan bir dayanışma ağı yarattı. Bugün otuzlu yaşlarını süren birçok kadının feminizm derslerini ilk aldığı yer oldu. Bazı sayfalarını feminizm "ders"lerine ayırdı.

Kadın haberciliği açısından *haberini takibini yapmak, kadınların haber içinde nesneleşmesini engellemek, kadınların teşhir edilmemesine dikkat etmek, haber içerisinde ayrımcılık ve şiddete yer vermemek* gibi ilkeler geliştirerek, *haberinin dilinin erkek olmasına karşı da yeni bir dil geliştirme* konusunda emek harcadı. Dergideki *Feminist Ansiklopedi* bölümüyle kadınların dilimizdeki birçok kelimenin anlamını yeniden yazmasını sağladı.

Sonuç olarak *Pazartesi*, Kadın Kurtuluş Hareketiyle olan bağına hiç koparmayarak hem hareketin dergisi olmaya çalıştı, hem de hareketle hareket dışındaki kadınlar arasında bir bağ yarattı. Bugün yayın hayatını hâlâ sürdürüyor olmasını da buna borçlu. *Pazartesi* bütün yayın özelliklerinin dışında kadınların birbirlerinden öğrendikleri, birlikte ürettikleri bir kolektif çalışmanın kayda değer bir örneği oldu...

KAYNAKÇA

Althusser, Louis (2002), *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Yusuf Alp, Mahmut Özışık, İstanbul: İletişim.

Çakır, Serpil (1998), *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.

Düzkan, Ayşe (2005), "Özgürlüğü Ararken Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri", *Amargi*, İstanbul.

UÇAN SÜPÜRGE "YEREL KADIN MUHABİRLER AĞI" NİN ÖYKÜSÜ YA DA "HAYAT, HABERDİR"

Selen Doğan

BİA'nın bu semineri, yerel medya kuruluşlarında çalışanların, haber toplama, yazma ve yayımlama süreçlerinde kadın bakış açısına sahip olmaları ve toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığını taşımaları konusunda bilgilendirileceği, bu alanda fikir ve deneyim alışverişinin yapılacağı bir çalışma. Uçan Süpürge olarak bu eğitimlerin son derece gerekli ve yararlı olduğuna inanıyoruz.

Ben bu seminerde sizlere, Uçan Süpürge'nin ana çalışma alanı ekseninde (ki Uçan Süpürge bir "*iletişim merkezi*"dir) "alternatif kadın haber ağı örgütlenmesi" ve bu amaçla kurulan Yerel Kadın Muhabirler Ağı'na ilişkin deneyimleri paylaşmak ve yaptığımız çalışmaları aktarmak istiyorum. Bunun yanı sıra, yerel medyada kadın haberlerinin daha çok yer alabilmesi, kadın temsilinin haber metinlerinde olduğu kadar yerel medya kuruluşlarında da artması için neler yapılabileceğine ilişkin birkaç öneriyi de paylaşmak istiyorum.

"Yerel kadın muhabirler ağı" projesi ya da bir "alternatif kadın haber örgütlenmesi"

Uçan Süpürge'nin "Yerel Kadın Muhabirler Ağı" projesi, esas olarak, anaakım medyada *kadının yanlış ve eksik temsiline bir itiraz* olarak doğdu. Kadının ikincil konumunu pekiştiren, taciz-tecavüz ve her türlü şiddet olaylarında kadına bakışını ve yaklaşımını eleştirdiğimiz "üçüncü sayfa" haberlerinin ya da kadınların arzu nesnesi olarak sunulduğu "arka sayfa güzellerinin" bizi anlatmadığına inandığımız için, "kendi haberimizi kendimiz yapalım" diyerek yola çıktık. Bu proje "Hayat, haberdir" sloganıyla doğdu.

Bir başka başlangıç noktası ise; ulusal medyanın haber havuzunun ağırlıklı olarak İstanbul ve diğer bazı büyük kentlerden beslendiğini, buna karşılık yereldeki kadınların ve kadın örgütlerinin çalışmalarını, örnek faaliyetlerini ve benzeri umut veren, yüz güldüren gelişmeleri çoğu kez "haber" olarak kabul etmediğini görmemiz ve bundan bir kadın kuruluşu olarak rahatsızlık duymamızdı.

"Yerel Kadın Muhabirler Ağı" projesini, kadınlar ve kadın kuruluşları arasında iletişimi ve buna bağlı olarak da etkileşimi sağlamayı amaçlayan bir kadın kuruluşunun çalışanları olarak hep birlikte oluşturduk ve geliştirdik. Proje Mart 2003'te 8 pilot kentle (*Antalya, Çanakkale, Diyarbakır, Eskişehir, Mersin, Sam-sun, İzmir ve Gaziantep*) başladı. Projeye 2004 yılında 4 kent daha eklendi (*Adıyaman, Van, Mardin, Şanlıurfa*).

Zaman içinde gerek illerle bağlantılarımızın ve ortak çalışmalarımızın artmasıyla ulaştığımız, gerekse çalışmalarımızı duyup bize ulaşan kadınlardan çok sayıda "Gönüllü muhabiriniz olmak istiyorum" mesajı aldık. Böylece yurtiçi ve yurtdışından kadınların katılımıyla haber ağımızı genişlettik. Halen yurtiçi ve

yurtdışından kadın haberleri gönderen gönüllü muhabirlerimiz var. Bu haber ağı yeni katılımlarla giderek genişliyor.

Proje çerçevesinde yerel kadın muhabirlerimize belli aralıklarla eğitim programları düzenliyoruz. İlk eğitimimizi Mart 2003 yılında Ankara'da gerçekleştirmiştik. Daha sonra sırasıyla Ankara'da, Çanakkale Küçükkuşu'da ve Mardin Kızıltepe'de yaptık. Ardından Mayıs 2004 ve Nisan 2005'te Ankara eğitimleri geldi. Bu eğitimlerde muhabirlerimiz; *haber toplama ve yazma teknikleri, yerel gündemi izleme ve haberleştirme, kadın haberciliği, haber kaynakları gibi haber yaparken yararlanabilecekleri temel bilgilerin yanı sıra; feminist teori, girişimcilik, yerel siyaset, alternatif medya, empati, Türkiye'de kadın örgütlenmesi* gibi pek çok konuda, alanında uzman akademisyen, gazeteci ve kadın hareketi aktivisti uzmanlar tarafından bilgilendirildiler: Araştırmacı Yaprak Zihnioglu, gazeteci Nadire Mater, sosyolog Yıldız Ecevit bu isimlerden birkaçıydı. Bu eğitimlerde ayrıca, muhabirlerimiz kendi bölgelerine ilişkin gözlemlerini, deneyimlerini birbirlerine aktarma fırsatı da buldular. Eğitimlerin dışında çeşitli organizasyonlarda da muhabirlerimizle bir araya geldik. Uçan Süpürge'nin Ankara'da ve diğer illerde gerçekleştirdiği kampanya, seminer, sergi vb. etkinliklerde de muhabirlerimizin desteklerini aldık. Kısacası, Uçan Süpürge'nin her çalışmasından onları haberdar etmeye özen gösterdik.

Yerel Kadın Muhabirler Ağı projesi, alternatif bir kadın haber ağı örgütlenmesi olarak çıktı ortaya. Yani: Kadın-erkek eşitliğine inanan, toplumsal cinsiyet konusunda duyarlılık gösteren kadın muhabirlerimizin yaşadıkları il ve bölgelerden topladıkları ya da bizzat yaptıkları haberlerle, sesini/sözünü duyuramayan kadınların sesi olmak... O kadınların sorunlarını, taleplerini, beklentilerini dile getirmelerine aracılık etmek... Kadınların yalnızca cinayete kurban gittiklerinde, tecavüze maruz kaldıklarında değil, hayatlarını değiştirip dönüştürdüklerinde, başarı-

lı işler ortaya çıkardıklarında, kendileri ve çevrelerindeki kadınlar için iyi bir şeyler yaptıklarında da "haber" olmalarını sağlamak amacımızdı.

En başından beri muhabirlerimiz, kendi illerindeki kadın gündeminin izini sürerek; "namus" cinayetlerinden başarı öykülerine, girişimci kadınlardan kadın örgütlerinin çalışmalarına kadar geniş bir yelpazede haber gönderiyorlar bize. Bu haberler her cuma güncellenen www.ucansupurge.org adresindeki web sitemizde yayımlanıyor.

Yerel Kadın Muhabirler Ağı projesinin hedefi, 81 il. Yani Türkiye'nin her ilinden en az 1 kadın muhabir çıkarmak... İnaniyoruz ki, kadınlar kendi haberlerini yaparsa, taleplerini de yüksek sesle dile getirme olanağı bulur, güçsüzlüklerini güce dönüştürme yönünde bir adım atmış olurlar. *Çoğunlukla erkek muhabirlerin izlediği ve yine çoğu kez görmezden geldiği yereldeki kadın haberleri de böylece bilinir olur.* Bu, beraberinde kadına yönelik yeni projelerin doğmasını da sağlar. Sesini duyurabilen kadınların talep ve gereksinimleri doğrultusunda örneğin sığınma evlerinin açılması, yeni istihdam olanaklarının yaratılması, kadınlara yönelik eğitici ve gelir getirici faaliyetlerin artması ve sosyal merkezlerin açılması mümkün olabilir.

Yerel medya kadın haberlerine nasıl ulaşabilir?

Yerel medyada kadın haberlerinin görünür olması için yerel medya kuruluşlarında çalışan muhabirler, editörler ve genel yayın yönetmenlerinin bu konuda duyarlı ve ilgili/bilgili olması gerekiyor. Bunun yolu da kentteki kadın gündemini düzenli olarak ve yakından takip etmekten geçiyor. Peki, bu takibi nasıl yapmalı, kadın haberlerini hangi kaynaklardan edinmelisiniz? Aşağıdaki liste sanırım bu sorunun yanıtı olabilir:

- Kadın kuruluşları (dernekler, vakıflar, platformlar, inisiyatifler vb...)
- Kadın konusunda çalışmaları olan sivil toplum örgütleri (insan hakları, eğitim, sağlık vb. alanlarda çalışan kuruluşlar)
- Siyasi partilerin kadın kolları
- Sendikalar ve diğer meslek kuruluşları
- Yerel Gündem 21 Kent Konseyleri ve Kadın Meclisleri
- Yerel yönetimler (belediye, valilik, kaymakamlık, muhtarlar...)
- Baroların kadın komisyonları
- Yerel medya, ulusal/yaygın-medya
- Üniversiteler
- Toplum merkezleri, halk eğitim merkezleri
- Kadınlara ait işletmeler
- Tek tek kadınlar

Bu listeyi uzatabilir, kentinizdeki mevcut kurum/kuruluş/kişileri iletişim listelerinize ekleyebilirsiniz. Bu kurum/kuruluşları sık sık ziyaret ederek ya da arayarak kadınlarla ilgili yapılan çalışmalarını öğrenebilir, haberleştirebilirsiniz.

Haber kaynaklarıyla ilişkide olmak, size hem sürekli haber akışını sağlayarak habere ilk elden ulaşmanızı sağlayacak hem de kadın haberlerinin yayılmasında üzerinize düşen görevi yerine getirmenizi sağlayacaktır. Birkaç örnek verelim:

Örnek 1: Yerel seçim döneminde kaç kadının belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ya da muhtarlık için aday olduğu; kaçının seçildiği; seçim sonuçlarının kadınların siyasi temsili bakımından tatmin edici olup olmadığı, haber haberciliği açısından önemlidir. Siyasi partilerden konuyla ilgili bilgi alabilir ve yerel siyasette daha çok kadının rol alması için haber aracılığıyla kamuoyunun dikkatini çekebiliriz.

Örnek 2: Yoksulluk toplumda en çok kadınları "vurur". Pek çok kadın sosyal güvenceleri olmaksızın, düşük ücretli işlerde, ev işçisi olarak ya da evde ürettiklerini satarak ev ekonomisine katkıda bulunuyor. Pazarda satış yapan ya da gündelikçi olarak evlere giden vb. kadınlarla görüşerek yaşamlarını ve çalışma koşullarını haberleştirebilirsiniz. Benzer biçimde, kendi işini kuran girişimci kadınların başarı öyküleri de birer haberdir.

"Bu haberde kadın nerede?"

Haber yaparken her zaman kendimize şu soruyu sormalıyız: "Bu haberde kadın nerede?"

Çünkü, yerelde de toplumsal yaşamın her alanında her türlü politika/karar/uygulama vb. olumsuz ve olumlu örnekler kadınları da doğrudan etkiler. Şimdi yine örneklere bakalım...

Örnek 1: Bir mahallede, yanmayan sokak lambaları, özellikle havanın erken karardığı kış aylarında o sokakta kadınlara yönelik taciz, tecavüz, kapkaç gibi vakaları artırıyor olabilir. Bu konuda yapacağımız haberde, belediyeye sorumluluğunu hatırlatırken kadınları gözetmemiz, bu eksik hizmetin yaratacağı olumsuz sonuçlar arasına kadınlara yönelik suçlardaki muhtemel artış da eklememiz gerekir.

Örnek 2: Uçan Süpürge olarak Türkiye'nin tamamında kadınlarla yaptığımız toplantılarda, kadınların kent yaşamından kaynaklı pek çok sorunları olduğunu gördük. Bunlardan biri de, bazı illerde çarşı içinde kadınlar için tuvalet bulunmamasıydı. Bu yalnızca bir örnek. Elbette ki sosyal yaşam alanlarının neredeyse tamamının "erkekler için" olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak kadınların sosyal merkezlere, parklara vb. mekânlara da ihtiyaçları olduğunu bilmeli ve bunlara da haberlerimizde yer vermeliyiz.

Örnek 3: Bildiğiniz gibi, yeni *Yerel Yönetimler Yasası*, nüfusu 50 bin ve üzerinde olan yerleşim yerlerinde belediyelerin "kadın sığınma evi" açmasını öngörüyor. Ancak, yasanın gereğini yerine getirmenin dışında bu konuda duyarlık gösteren belediyelerin sayısı çok az. Kadına yönelik şiddet Türkiye'nin her bölgesinde var; dolayısıyla şiddete karşı uygulamalarda yerel yönetimlere büyük rol düşüyor. Yerel medya temsilcileri olarak belediyelerin bu yöndeki karar ve uygulamalarının, hatta vaatlerinin peşine düşmeli, bütün o süreci gazeteci olarak izleyip haberleştirmeli ve böylece bir baskı gücü oluşturmalsınız. Bunu yaparken, kentinizdeki kadın örgütlerinin görüşlerini de almalısınız.

Bu örnekler de çoğaltılabilir elbette. Önemli olan, yerel gazeteci olarak kentnin nabzını nasıl tuttuğunuz, haber havuzunuza kadınlarla ilgili kaç haberin girmesine izin verdiğiniz ve bu haberleri yayımlarken kadınları nasıl ele aldığınızdır.

Yerel medyada kadın gazetecilerin varlığı

Üzerinde önemle durulması gereken bir başka konu da, yerel medya kuruluşlarında kadın muhabirlerin ve karar vericilerin sayısal varlığı olmalı. Yerel gazete/radyo/televizyonlarda kaç kadın muhabirin çalıştığı, kaç kadının editör ve genel yayın yönetmeni olarak görev yaptığı bizim için oldukça önemli. Yaygın-medya muhabir olarak çalışan çok sayıda kadın var; ancak, yerelde durum biraz farklı: Bu arada sayıları zaten az olan yerellerdeki kadın çalışanların da ancak çok azı karar mekanizmalarında yer alıyor. Bu da yerel medyanın "erkek" kimliğini pekiştiriyor ve haliyle kadın haberlerine çok az yer verilmesi, hatta kadınların haberlerde hiç yer almaması sonucunu doğuruyor. Bu nedenle daha çok kadının bu işe talip olması, gazete/televizyon sahiplerinin de daha çok kadını istihdam etmesi gerekiyor.

Sonuç olarak bu eğitim çalışmasıyla, Uçan Süpürge'nin Yerel Kadın Muhabirler Ağı içinde edindiğimiz deneyimleri, yerel medyanın haber politikasına etki etmesi amacıyla sizlerle paylaştım. Uçan Süpürge, gerek bu haber ağı gerekse web sitesinde; kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın fotoğrafını çekmeye, kadınların ve kadın örgütlerinin birbirinden haberdar olmasını sağlamaya, Türkiye ve dünyada kadın gündemini izleyip aktarmaya, kadınların sorunlarını, talep ve beklentilerini paylaşacakları bir iletişim platformu olmaya devam ediyor. Her hafta güncellenen www.ucansupurge.org sitemizde hukuktan şiddete, sağlıktan eğitime, kültüre ve sanata kadar birçok alanda kadın haberlerini okurlarla paylaşıyoruz. Kadınların yaptıkları işlerin "görünür" kılınmasında bütün bu haberlerin rolü büyük. Kadınlar olarak yaşamımızı, yaşadıklarımızı haberleştiriyoruz. Çünkü "hayat, haberdir!"

Uçan Süpürge

Adres: Büyükelçi Sokağı 20/4 Kavaklıdere-Ankara

Tel: 0312 427 00 20

Faks: 0312 466 55 61

E-posta: ucanhaber@ucansupurge.org

www.ucansupurge.org

Katılımcılar

17-18 Eylül 2005, Batman, Hotel Asko

Katılımcılar: Nil Aydiş (Batman Bakış gazetesi/Batman), Hüseyin Ay (Batman Bakış gazetesi/Batman), Fatma Kavşut (Batman Bakış gazetesi/Batman), Ubeydullah Baş (Batman Bakış gazetesi/Batman), Nizamettin İzgi (Batman gazetesi/Batman), Şükrü Yıldırım (Batman gazetesi/Batman), Şehmuz Temiz (Batman gazetesi/Batman), Ayliz Temiz (Batman Işık/Batman), Osman Seyrek (Batman Umut gazetesi/Batman), Ercan Aslan (Batman Medya gazetesi/Batman), Ahmet Aksoy (Y. Oluşum gazetesi/Gaziantep), Müslüm Çelik (Halkın Sesi gazetesi/Gaziantep), Mert Ali Bacaksız (İlke gazetesi/Gaziantep), Senar Yıldız (Yüksekova Haber gazetesi/Hakkari), Semira Aktaş (İlk Haber gazetesi/Malatya), Mehmet Halis İş (Midyat Habur gazetesi/Mardin), Süleyman İş (Midyat gazetesi/Mardin), Mustafa Söylemez (Muşun Sesi gazetesi/Muş), Sabri Yıldırım (Muş Postası gazetesi/Muş), Necdet Armağan (Şark Telgraf gazetesi/Muş), Emrullah Özbey (Haber 49 gazetesi/Muş), Sahra Turhan (Siirt Yaşam gazetesi/Siirt), Evin Saklam (Siirt Yaşam gazetesi/Siirt), Yahya Maracı (Bizim Gazete/Şanlıurfa), Salih Ünlü (Radyo Medya/Şanlıurfa), Cumali Aksaç (Çağlar FM/Malatya), İskender Korkut (Mercan TV/Adıyaman), M. Ali Ayhan (ART-TV/Diyarbakır), M. Duran Özkan (Güneş TV/Malatya), Metin Kavak (Sipas TV/Sivas), Reşat Akıncı (İHD/Batman), Evin Sarı (İHD/Batman)

BİA Koordinasyonu: Nadire Mater, Fügen Uğur, Ayşe Durukan, Baran Gündoğdu

Sunumlar: Hülya Gülbahar, Hülya Uğur Tanrıöver, Aksu Bora, İpek Çalışlar, Beyhan Demir, Halime Güner

24-25 Eylül 2005, Ordu, Balıktaşı Otel

Katılımcılar: Sümeyra Çağdaş (Hakimiyet gazetesi/Çorum), Sevdâ İnce (Kent Haber/Çorum), Hülya Gökmen (Osmancık Haber gazetesi/Çorum), Revasiye Karaaslan (Tek Yıldız gazetesi/Çorum), Dursun Karahaslan, (Gazete 28/Giresun), Safiye Şule Karahaslan (Özbulancak gazetesi/Giresun), Saliha Yayla (Ekspres gazetesi/Giresun), Yeter Veyisoğlu (Ekspres gazetesi/Giresun), Hıdır Keleş (Kars Halk gazetesi/Kars), Sedat Topaloğlu (İlgaz 37/Kastamonu), Mustafa Kemal Bektaş (Önder gazetesi/Ereğli-Zongulak), Sibel Özmen (Hürses gazetesi/Ordu), Hacer Coşkun (Hizmet gazetesi/Ordu), Esmâ Gürel (Ünye Haber gazetesi/Ordu), Elif Çavuş (Hüryol gazetesi/Ordu), Zuriye İskenderoğlu (İnanış gazetesi/Zonguldak), Engin Özkurt (Zirve gazetesi/Ordu), Dilşat Naz (Ordu Kent gazetesi/Ordu), Mutlu Güven (ORT gazetesi/Ordu), Erdal Demiralp (Hisar FM/Giresun), Mehmet Şahinbaş (Radyo 37/Kastamonu), Neslihan Yağcı (C.S.R.T/Kastamonu), Tuğba Güdek (Oney Flash FM/Ünye-Ordu), Nagihan Kırbay (Melodi FM/Ünye-Ordu), Elif Torun (Hizmet Radyo/Ünye-Ordu), Emine Bülbül (Radyo Kulüp/Samsun), Serkan Türk (Radyo Aktif/Trabzon), İbrahim Eksilmez (Kaçkar TV-Radyo/Artvin), İsmail Şenol (Hisar TV/Giresun), Deniz Öztürk (ORT Televizyonu/Ordu), Sefat Yılmaz (Kanal 52/Ordu), Muzaffer Şensoy (Kanal 52/Ordu), Şenay Tezel (Ünye Flash TV/Ünye-Ordu), Hamide Şekerci (Hizmet TV/Ünye-Ordu), Okan Dilek (STV/Samsun), Ömür Çalış (ORT/Ordu), Zeynep Türkmen (Uçan Süpürge/Ordu)

BIA Koordinasyonu: Nadire Mater, Erol Önderoğlu, Leyla İşbilir, Fügen Uğur

Sunumlar: Hülya Gülbahar, Doç. Dr. Hülya Uğur Tanrıöver, Nadire Mater, Fügen Uğur, Beyhan Demir, Selen Doğan, Meriç Eyüboğlu

1-2 Ekim 2005, Eskişehir Kadın Hakları

Katılımcılar: Salih Baran (Aşıkpaşa gazetesi/Kırşehir), Mustafa Çavuş (Memleket/Kırşehir), Serap Elmas (Milli İrade gazetesi/Eskişehir), Berir Kılmaz (Anadolu gazetesi/Eskişehir), Ergun Özmen (Yarın gazetesi/Bilecik), Abdullah Ünsal (Yeni Pazar gazetesi/Bilecik), A. Kaya Kaya (Yeni Şafak gazetesi/Eskişehir), Yeşil Kaya (Yeni Şafak gazetesi/Eskişehir), Aybala Şeker (ES Tempo/Eskişehir), Lara Kurt (Net Radyo/Eskişehir), Mehmet Ali Turpçu (Ay TV/Kırşehir), Mustafa Turpçu (Ay TV/Kırşehir), Hikmet Manaz (Bolu Kadın İnisyatifi/Bolu), Sevim Şahin (KA-DER/Eskişehir), Hüyeser Kılıç (KA-DER/Eskişehir)

BIA Koordinasyonu: Nadire Mater, Baran Gündoğdu, Neval Gündoğan

Sunumlar: Filiz Kerestecioğlu, Doç. Dr. Hülya Uğur Tanrıöver, Nadire Mater, İpek Çalışlar, Beyhan Demir, Selen Doğan

12-13 Kasım 2005, Çanakkale, Kolin Otel

Katılımcılar: Derya Aytaç (Bursa Haber/Bursa), Barış Keskin (Olay FM/Bursa), Rüstem Avcı (Demokrat Bakış/Bursa), Nafi Karanfil (Güncel gazetesi/Bursa-Orhangazi), Ali Osman Ata (Genç Bayrak gazetesi/Bandırma-Balıkesir), Basri Atılganer (Gürses gazetesi/Bandırma-Balıkesir), İbrahim Aldemir (Gönen Bayrak gazetesi/Bandırma-Balıkesir), Şinasi Oruç (Marmara Yaşam gazetesi/Bandırma-Balıkesir), Ergun Özmen (Yenipazar gazetesi/Bilecik), Abdullah Ünsal (Yarın gazetesi/Bilecik), Hilal Yüzüak (Boğaz gazetesi/Çanakkale), Duygu Kral (Boğaz Vitamin gazetesi/Çanakkale), Pınar Dublin (Burası Çanakkale gazetesi/Çanakkale), Ayhan Karaduman (Ayvacık gazetesi/Çanakkale), Filiz Uysal (Lapseki gazetesi/Çanakkale), Kamil Yeşilfiliz (Biga Doğu gazetesi/Çanakkale), Mukadder Yeşilfiliz (Biga Doğu/Çanakkale), Sedat Yeşilfiliz (Biga Doğu gazetesi/Çanakkale), Burcu Yeşilfiliz (Biga Doğu gazetesi/Çanakkale), Cahit Yılmaz (Ekspres gazetesi/Çanakkale), Cemal Akdağ (Ayyıldız gazetesi/Çanakkale), Remziye Güven (Medya Keşan gazetesi/Edirne), Gökhan Yumuşak (Keşan Önder gazetesi/Edirne), Mehmet Şen (Yeni Doğu gazetesi/Tekirdağ), Derya İpek (Manşet gazetesi/Yalova), Pınar Soylu (Yalova gazetesi/Yalova), Duygu Biçer (Bölge gazetesi/Yalova), Mustafa Beyler (Gündem gazetesi/Çanakkale), Recep Yüzüak (B. Zafer gazetesi/Çanakkale), Muzaffer Altunay (Zaman gazetesi/Çanakkale), Gökhan Özburtun (Manşet gazetesi/Çanakkale), Volkan Özburtun (Manşet gazetesi), Seçkin Toplam (Olay gazetesi/Çanakkale), Gazi Güneş (Olay gazetesi/Çanakkale), Mahmut Uçak (Can Dost FM/Bursa), Mehmet Şahin (1001 FM/Bursa), Hasan Anıl (Radyo As/Bursa), Zafer Beyaz (Medya Dost/Bursa), Sinan Unuak (Güneş FM/Bursa), Ercüment Esen (Körfez FM/Gemlik-Bursa), Erdinç Saraç (Radyo BRT/Balıkesir), Mustafa Yamaner (Radyo Bester/Bandırma-Balıkesir), Sadettin Aslan (Çan FM/Çanakkale), Devrim Turan (Anadolunun Sesi Radyosu/İstanbul), Zübeyde Senem (Özgür Radyo/İstanbul), Adnan Şahin (Biga FM/Çanakkale), Özlem Sağduç (Gelibolu FM/Çanakkale), Ümit Babacan (Marmara TV/Bandırma-Balıkesir), Aylin Akıncı (Ton TV/Çanakkale), İsmet Akıncı (Gazeteciler Cemiyeti/Çanakkale), Gülay Sarışen (KA-DER/Çanakkale), Muteber Yügnük (Uçan Süpürge/Çanakkale), Yıldız Han Ordulu (Türk Kadınlar Birliği/Çanakkale),

Seçil Özyayla (Yerel Gündem 21/Çanakkale), Gülay Kanber (Yerel Gündem 21/Çanakkale), Saadet Çiçekli (Yerel Gündem 21/Çanakkale), Nursen Kırmacı (Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği/Çanakkale), Ayşegül Kartal (Türk Kadınlar Birliği/Çanakkale), Neriman Urgancı (Çanakkale Kadınlar Birliği/Çanakkale), Ayşe Derman (Çanakkale Kadınlar Birliği/Çanakkale), Saniye Seçkin (Çanakkale Kadınlar Birliği/Çanakkale), Serpil Mete (Haberci gazetesi/Yalova), Ganime Güneş (ELDER/Çanakkale), Besime Ünal (ELDER/Çanakkale), Sevgi Uysal (Belediye Meclis Üyesi/Çanakkale), Yüksel Özcan (ELDER/Çanakkale), Nevin Pazarbaşı (ELDER/Çanakkale), Serap Yaşar (ELDER/Çanakkale), Filiz Mutay (Yerel Gündem 21/Çanakkale), Nilgün Ordulu (Türk Kadınlar Birliği/Çanakkale), Şenay Danişan (Barbaros Toplum Merkezi/Çanakkale)

BİA Koordinasyonu: Ertuğrul Kürkçü, Baran Gündoğdu, Erol Önderoğlu

Sunumlar: Filiz Kerestecioğlu, Eser Köker, Aksu Bora, Nermin Yıldırım, Selen Doğan, Meriç Eyüboğlu

19-20 Kasım 2005, İzmir, Otel Kaya Prestige

Katılımcılar: Ayfer Eker (Didim Manşet gazetesi/Didim-Aydın), Hasan Eker (Didim Gündem gazetesi/Didim-Aydın), Özlem Girgin Aydın (Özgür Ses gazetesi/Didim-Aydın), Savgu Aydın (TİEDİDYMA gazetesi/Didim-Aydın), Sevgiser Erdoğan (Hüraydın gazetesi/Aydın), Fatma Cansu (Ses 15 gazetesi/Burdur), Hasan Türker (Burdur Gazeteciler Cemiyeti/Burdur), Hakan Altınsır (Kulvar gazetesi/Denizli), Hüseyin Özdemir (Hakimiyet gazetesi/Isparta), Duygu Özsüpanda (İzmir Life dergisi/İzmir), Çiğdem Askeri (Ege Telgraf gazetesi/İzmir), Şahap Avcı (Ali-ağa Ekspres gazetesi/İzmir), Dilek Altıntaş (Çağdaş Marmaris gazetesi/Marmaris), M. Özgür Bulut (Gazete 45/Manisa), Mehmet Bozkır (Güney Ege gazetesi/Muğla), Seval Kandemir (Olay gazetesi/Uşak), Özlem Bardakçı (Bir Eylül gazetesi/Uşak), Ali Girişim (Çağdaş Burdur gazetesi/Burdur), Emir Ayşe Güldal (Kulvar gazetesi/Isparta), Muhabir (Ekspres/Isparta), Tuğba Tercan Kadılar (Demokrat Radyo/İzmir), Nadiye Gürbüz (Demokrat Radyo/İzmir), Filiz Bulut (Soma FM/Manisa), Fatoş Ünal (Radyo 45/Manisa), Duygu Yavuz (Demokrat Radyo/İzmir), Gamze Kalaycı (Burdur Bucak Radyo-TV/Burdur), Kameraman (SKY/İzmir), Neriman Sarıtç (Kadın Dayanışma Derneği/İzmir), Ayşegül Önen (Ege Kadın Dayanışma Vakfı/İzmir), Yasemin Alpboğa (MAZLUMDER/İzmir), Engin Demir (Kadın Hakları Koruma Derneği/İzmir), Ayla Eğitim (Kadın Hakları Koruma Derneği/İzmir), Şermin Ak-

man (İzmir Kadınlar Birliği/İzmir), Ayhan Ünver (İzmir Kadınlar Birliği/İzmir), Safiye Fenercioğlu (KA-DER/İzmir), Yeldan Başkan Bilba (KA-DER/İzmir), Fulya Ürek (KA-DER/İzmir), Berrin Dayus (İşletme İktisadi Ens/İzmir), Latife Şencan (Türk Kadınlar Birliği/İzmir), Birol Keskin (Avukat/İzmir)

BİA Koordinasyonu: Nadire Mater, Kemal Özmen, Leyla İşbilir

Sunumlar: Hülya Gülbahar, Prof. Dr. Eser Köker, Hülya Uğur Tanrıöver, Nadire Mater, İpek Çalışlar, Beyhan Demir, Selen Doğan, Meriç Eyüboğlu

26-27 Kasım 2005, Adana, Otel İnci

Katılımcılar: Candan Yaygın (Kent Konseyi gazetesi/Adana), Ersin İlhan (Yerel Haber gazetesi/Adana), Fatma Arslan (Yerel Haber gazetesi/Adana), Mehmet Yılmaz (Manavgatın Sesi gazetesi/Antalya), Avni Gelendost (Akdenizin Sesi gazetesi/Antalya), Gülşen Çınar (Sahil gazetesi/Antalya), Işık Tuncel (Ekspres gazetesi/Antalya), Aydın Saatçi (Kaynarca gazetesi/Elbistan), Ersen Korkmaz (Demokrat gazetesi/İskenderun), Arif Kerem Yavuzaslan (Karamanın Sesi gazetesi/Karaman), Berkan Vanlı (İstiklal gazetesi/Kahramanmaraş), Saniye Akyol (Akdeniz gazetesi/Kahramanmaraş), H.A. Kürşat Açıkgöz (Meydan gazetesi/Kayseri), Ruhsar Hatip (Haber gazetesi/Kayseri), Eflatun Aksoy (Yeni Kayseri gazetesi/Kayseri), Ahmet Öncü (Önder gazetesi/Niğde), Ayşe Paslanlı (Göreme gazetesi/Nevşehir), Mihriban Amanoğlu (Bugün Mersin gazetesi/Mersin), Özay Doğan (Bahçenin Sesi gazetesi/Osmaniye), Aysun Ayla (Haber gazetesi/Osmaniye), Fatih Demir (Dünya Radyo/Adana), Şükran Akın (Dünya Radyo/Adana), Lokman Gümüşsoy (Radyo Kent/Aksaray), Doğan Sönmez (Venüs Radyo/Antalya), Sinan Erdoğan (Kay Radyo/Kayseri), Famiha Aslan (Radyo Ses/Mersin), Sema Erdoğan (Radyo Başkent/Adana), Leyla Ozan (Kay TV/Kayseri), Leyla Uyar (AMARCI/Adana), Fatoş Hacı Veliöğlu (Avukat/Adana), Çiğdem Akça (AKDAM-Adana Kadın Danışma Merkezi ve Sığınma Evi Koruma Derneği/Adana), Sema Yapıcı (Ev Kadınları Dayanışma ve Destekleme Derneği Başkanı/Adana), Melek Kurt (KA-DER/Adana), Ali Ünlüer (Anadolu Basın Yayın Müdürü ve KGRT/Karaman), Bahar Teğin (Bağımsız Kadın Derneği/Mersin), Fatma Kenger Kaya (Kent Konseyi Kadın Meclisi/Adana), Ayşegül Kanat (Feminist Grup/Adana)

BİA Koordinasyonu: Nadire Mater, Baran Gündoğdu, Tolga Korkut

Sunumlar: Hülya Gülbahar, Hülya Uğur Tanrıöver, Nadire Mater, İpek Çalışlar, Beyhan Demir, Selen Doğan

Yazarlar

Beyhan Demir

1972'de Antakya'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden mezun oldu. 1998'de *Pazartesi* dergisinde çalışmaya başladı. 2003'ten bu yana derginin yayın yönetmenliği görevini sürdürüyor. Ayrıca düzenli olarak Zip İstanbul dergisinde yazıları yayımlanıyor.

Eser Köker

1958'de Samsun'da doğdu. Lise öğrenimi 19 Mayıs Lisesi'nde tamamladı. Daha sonra adı Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi olan Şişli Siyasal'ı 1980'de bitirdi ve Ankara Üniversitesi (AÜ) Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden yüksek lisans ve doktora derecelerini aldı. 1988'de savunduğu doktora tezinde bilimsel örgütlenme içinde kadının konumunu irdeledi. 1986'dan beri aynı üniversitenin iletişim fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışıyor. *Politikanın İletişimi İletişimin Politikası ve Kitapta Kurutulmuş Çiçekler* başlıklı iki kitabı yayımlandı. AÜ Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı'nda öğrencilerle birlikte anneannelerine ilişkin öykülerini bir araya getirdikleri *Anneanne Sırlarını Eskitmiş Aynalar* adlı kitabın da yazarlarından biri. İletişim Fakültesi'nde ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde siyasal iletişim, sözlü kültür, siyaset bilimi, retorik, kadın iletişim ve siyaset derslerini halen yürütüyor. Kuzey Kıbrıs Yakın Doğu Üniversitesi'nde aynı başlıklardaki konferanslar ve seminerleri de düzenli olarak veriyor. Evli ve bir kız çocuğu annesi.

Filiz Kerestecioğlu

1961'de Gülcük'te doğdu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1984'te mezun oldu. 1987'den bu yana serbest avukatlık yapıyor. Kadın hareketi içinde aktivist olarak yer aldı, çeşitli dergilerde görev aldı. 1991-92 arasında *Nokta* dergisinin İsviçre temsilciliğini üstlendi. 1987'de *Feminist*, 1995'te de *Pazartesi* dergilerinin yayın kurulu üyeliğinde bulundu. 2000-2004 arasında *Güncel Hukuk* dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. 1989'da İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi'nin, 1990'da da Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın kurucuları arasında yer aldı. 1995'te Osmanlı'dan günümüze kadın hakları mücadelesini anlatan "Kadınlar Vardır" belgeselinin yapımcılığını üstlendi. Editörlüğünü yaptığı Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Vakfı "Yasal Okuryazarlık El Kitabı" 1995'te yayımlandı.

Fügen Uğur

İstanbul Alman Lisesi'ni ve Aachen Teknik Üniversitesi İşletme Bölümü'nü bitirdi; aynı üniversitenin Avrupa Araştırmaları Programı'nın verdiği Avrupa Hukuku ve Avrupa Politikaları sertifikalarını aldı. Çeşitli ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarında yöneticilik ve temsilcilik yaptı. Yurtiçi ve yurtdışındaki çeşitli kurum ve kuruluşlara proje geliştirme, uluslararası etkinlik organizasyonu ve proje değerlendirme konularında danışmanlık hizmetleri veriyor; iş etiği konusunda eğitimlik ve danışmanlık yapıyor.

Hülya Uğur Tanrıöver

1955'te İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra, Paris I-Panthéon-Sorbonne Üniversitesi'nde Siyasal Bilimler alanında lisans ve Siyaset Sosyolojisi alanında yüksek lisans yaptı. Doktora çalışmasını Montpellier III – Paul Valéry Üniversitesi'nde İletişim Sosyolojisi alanında tamamladı. Özel sektörde, sosyal araştırmalar, iletişim danışmanlığı, basın ve yayın alanlarında çalıştıktan sonra, 1996'dan bu yana Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapıyor. Dört kitabının yanı sıra toplumsal cinsiyet, popüler kültür, medya, sinema sosyolojisi ve siyasal iletişim alanında çok sayıda makalesi ve sosyal bilimler alanında çevirileri bulunuyor. Akademik çalışmalarının yanı sıra, Filmmor Kadın Filmleri Festivali'nde danışmanlık ve film

okuma atölyeleri, medya ve kadın hakları konusunda çeşitli çalışmalar gerçekleştiriyor. Kadınlar Medya İzleme Grubu'nun (MEDİZ) kurucularından ve çalışma grubu üyesi.

Hülya Gülbahar

İzmir'de doğdu; bir yıl Ege Üniversitesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu'nda okuduktan sonra Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1984-1988 arasında ansiklopedi yayıncılığı, sendikal basın-yayın alanında çalıştı. *Kadın Bülteni* ve *Kadın Postası* dergilerinin kurucularından ve yazarlarından. 1988'den beri İstanbul'da serbest avukat olarak çalışıyor. 1978'den beri kadın hareketinde aktivist. Mart Kadın Platformu'nun ve İstanbul Bağımsız Kadın İnişiyatı'nın kurucu üyesi. 1994-2004 arasında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın gönüllü avukatlığını yaptı. Kadın Kurultayı e-posta grubu, Kadınlar Medya İzleme Grubu (MEDİZ) ve Kadın Emeği ve İstihdamı (KEİG) kurucu üyesi; Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı genel kurul üyesi; Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), Türk Parlamenterler Birliği Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu, İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi üyesi. Medeni Kanun Kadın Platformu ile Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu'nun kurucu üyelerinden biri olarak bu alanda çalışmalarını sürdürüyor. İstanbul, Ankara, İzmir barolarında, çeşitli kurum ve kuruluşlarda, Medeni Yasa, Türk Ceza Yasası ve kadın haklarıyla ilgili hukuksal düzenlemeler konusunda eğitimler veriyor, konferanslara katılıyor. Yazıları halen, basında, çeşitli dergilerde ve bir kadın dergisi olan *Kazete*'de ve *Feminist Araştırmalar Dergisi*'nde yayımlanıyor. 2005 ve 2006'da Kanaltürk'te yayımlanan "Kadınlar Kulübü" programının danışmanlığını yaptı. 2005'ten beri Açık Radyo'da, içinde "Yaşayan Hukuk" bölümünün de bulunduğu "Hikâye'nin Kadın Hali" Programı'nın hazırlanması ve sunumuna katkıda bulunuyor. 27 Mayıs 2007'den beri Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER) genel başkanı.

İpek Çalışlar

İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Kız Lisesi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Gazeteciliğe TRT Haber Merkezi'nde başladı. 12 Eylül'de TRT'den ayrıldı; 1980'lerde muhalefetin sesi olan *Nokta* dergisinde haber müdürlüğü yaptı, kısa ömürlü

Söz gazetesinin ve patronsuz dergi olarak bilinen *Sokak*'ın kurucularından biriydi. 1990-1992 arasında Hamburg'da yaşadı, eşcinsellik, kadın ve İslam konularını araştırdı. Türkiye'ye dönünce *Cumhuriyet* gazetesinin haber müdürlüğünü üstlendi, ardından 10 yıl süreyle *Cumhuriyet Dergi*'yi çıkarttı. 2006'da Latife Hanım üzerine biyografik çalışması kitaplaşarak yayımlandı.

Nadire Mater

1949'da Söke'de doğdu. IPS İletişim Vakfı Başkanı ve Medya Özgürlüğü, Bağımsız Gazetecilik, İzleme ve Haber Ağı (BİA²) proje danışmanı. Sosyal Hizmetler Akademisi'nde okudu, 10 yıl sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştıktan sonra gazeteciliğe başladı. 27 yıldır gazeteci; hem yerel, hem ulusal hem de uluslararası medyada çalıştı, şimdi hepsini buluşturmaya çalışıyor. En çok insan hakları, çocuklar, kadınlar ve ifade özgürlüğüyle ilgili. Bir süre Sınır Tanımayan gazeteciler Türkiye temsilciliği yaptı. 1984-1998 yıllarında askerlik hizmeti için Güneydoğuda çatışma bölgesinde bulunan 42 gençle yaptığı söyleşilerden oluşan *Mehmedin Kitabı* 1999'da yayımlandı, yasaklandı, aklandı. Kitap İngilizce, Almanca, İtalyanca, Fince ve Yunancaya çevrildi.

Selen Doğan

1975'te doğdu. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümünü 1998'de bitirdi. Aynı yıl Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Diller Öğretim Merkezi'nin basın-yayın birimine editör olarak girdi. 2004'te üniversitedeki görevinden istifa etti ve Uçan Süpürge'de çalışmaya başladı. Uçan Süpürge'nin kadın haber sitesi, Uçan Haber adlı kadın dergisi ve yayımladığı kitapların editörü. 2003'ten beri faaliyette olan Yerel Kadın Muhabirler Ağı'nın editörlüğünü yapıyor, kadın gruplarına ve muhabirlere medya ve toplumsal cinsiyet eksenli eğitimler veriyor. Aynı zamanda, Uçan Süpürge'nin yürüttüğü diğer kadın projelerinde de görev alıyor. Selen Doğan'ın çeşitli dergi ve internet sitelerinde yayımlanmış çok sayıda yazı ve röportajı var.

Sevda Alankuş

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 1981'de mezun oldu. Siyasal Bilgiler ve Kamu Yönetimi'nden doktorasını Kıbrıslı Türk Elitlerin Siyasal Kültürü üzerine hazırladığı tezle aldı. Alankuş çalışmaları

larına Leeds Üniversitesi'nde Kültürel/Etnik Kimlikler üzerine devam etti. Ege ve Ankara Üniversiteleri İletişim Fakültelerinde 1982-1999 arasında öğretim üyesi olarak çalıştı. Medya İzleme, BİA'nın Yerel Medya Eğitimleri, İlk ve Orta Öğretim Ders Kitaplarında İnsan Hakları gibi projelerde danışman, araştırmacı ve koordinatör olarak çalıştı. Doçentlik unvanını 1995'te İletişim Teorileri üzerine aldı. 1999'dan bu yana Doğu Akdeniz Üniversitesi, İletişim ve Medya Çalışmaları Fakültesi'nde öğretim üyesi ve halen fakültenin dekanlığını yürütüyor.

